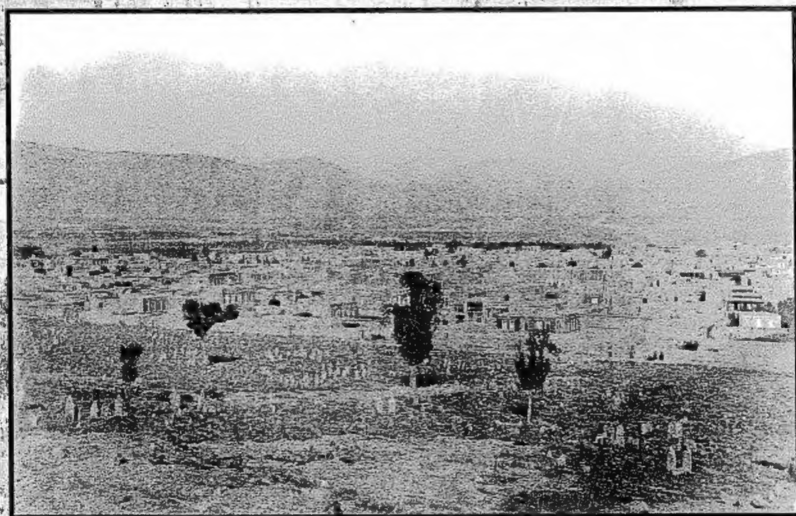
داشا مەجید

سڵاو لە ساباڵاغ

نووسەر:
ئەحەد ئەنجیری موتلەق

داشا مەجید

«سڵاو لە سابڵاغ»

نووسەر:

ئەحەد ئەنجیری موتڵەق

پێشکەش

پـــێشکەش بـــە دایکـــی خـــودا لێخـــۆش بـــووم خـــات فـــاتمێ مـــەدرەسەی، دایکـــی تـــەوای قـــوتابیانی سابڵاغی بەرێز، کە هـەمیشە سـایەی چـەتری فـیداکـاری وی لەسەرخۆم ئیحساس دەکەم و خۆشی ژیانم لە وی را دەزانم.

بیستم اسفندماه هفتاد و یک

مقدمه

سالها بود در اندیشه بودم که قدمی فرا روی شهر عزیز خود بردارم و هر آنچه در مدت عمر در آن به عینیت دیده‌ام برصفحه کاغذ نگارم تا بعداز اینکه از دارفانی رخت بربستم آثاری از خود برجای گذاشته و برای آخرتم توشه‌ای همراه باشد.
حدود سال ۵۲ تصمیم به اجرا در آمد و قدم در میدان عمل گذاشته شد، به سبک ترجیع‌بند شیخ‌اجل سعدی که خود را غلام حلقه بگوش او میدانم آنچه مورد نظر بود به زبان کردی بر روی دفتر نگاشتم که چند سطر از ابتدای مقدمه آن بشرح زیر است:

ئەی شەمعی ژیانی جەمعی خەڵکان　　ئەی پشت و پەناهی دڵشکەستان
ڕووناکی دوو چاوی خوێن دەبارم　　قیبلەی شەرف و هومیدی بابان
کۆرپەی دەعەزیز و دڵرفێنم　　لالەی چەمەن و گوڵی گوڵستان
موودێکە خەبەر نی‌یە لەلای تۆ　　نازانی کە چۆنە زیندەگیمان
تۆ دووری لە من کە بۆت بەیانکەم　　ئەحوال و ژیانی خەڵکی خۆمان
چوون ئەو سەفەرە هەناوی پرئێش　　چا نابێ بە دوکتور و بە دەرمان
وا چاکە بە نامە بۆت بنووسم　　ئەو شارە چ بوو، چلۆنە ئەلعان

... و در حالیکه هنوز تأهّل اختیار نکرده و مجرّد بودم خود و همسرم را در عالم خیال علیل و زمین‌گیر تصور نموده، طی نامه‌ای که شامل محتویات همین کتاب بود برای فرزند متاهّل و مستقل خود، تاریخ شهر عزیزم را بیان نمودم ولی با تأسف در اثر گرفتاریهای اوایل انقلاب و درگیریهای شهری قسمتی از نوشته‌هایم مفقود گردید و هرچه دنبال آن گشتم آنها را نیافتم تا اقلاً از ثمره زحمات خود بهره‌ای گیرم. ولی باتوجه به آتش شوق و رؤیایی که مدام در درونم زبانه می‌کشید، پیوسته در تکاپو بودم که بین یادداشتهای پراکنده‌ام آنها را بیابم که با تأسف توفیق حاصل نشد تا اینکه شبی راجع به کتاب حیدربابای استاد عالیقدر شهریار بحثی بمیان آمد و نور امیدی در دلم دمیده شد و تصمیم گرفتم از نوشته‌های قبلی صرفنظر کرده به سبک «حیدربابا سلام» به نوشتن کتابم اقدام نمایم.

ماه مبارک رمضان سال ۷۱ چند روزی بود که شروع شده بود که توسن خیال در میدان وصال به جولان درآمد و معمار تفکر سنگ بنای جدید را بنیاد کرد. پس هر آنچه در زوایای خاطرات گذشته‌ام نسبت به وضع شهر عزیز داشتم به سبک «حیدربابا سلام» بر صفحه کاغذ آوردم.

القصه هنوز چندی از ماه مبارک باقی بود که توفیق موافق افتاد و آغاز به پایان منتهی گشت. ولی بعدها بعلت تأخیر در چاپ به تکمیل آن اقدام گردید. البته در نوشتهٔ خود هرآنچه به رأی‌العین دیده و همزمان بوده بدون هیچ تعصب و تملق بیان داشته و اندرین میان اگر بعلت رعایت اوزان شعری از عده‌ای بدون القاب آقا، جناب و... و... نام برده و با همان لقب قدیمی که در شهر بدان مشهور بوده‌اند نام برده‌ام، معذرت می‌خواهم چون اگر غیراز این بود اولاً ناشناخته مانده و در ثانی موجب تجدید خاطرات ساکنان قدیمی شهر نمیشد.

من این کتاب را برای آیندگان عزیز و کسانی که بعداز آنها خواهند آمد نوشته‌ام، تا برای آنان چگونگی وضع شهر که اکنون بکلی دگرگون شده است معلوم شده و برای کسانی که همزمان و یا قبل از من در شهر ساکن بوده‌اند تجدید خاطره باشد و با هر موضوعی که بیان داشته‌ام

یک مقدمه سمبلیک یا به‌قولی یک چاشنی کاملاً بی‌مزه و گاهاً بامزه که هیچ ارتباطی به موضوع مورد بحث ندارد همراه آورده‌ام که اغلب از بی‌وفایی و بی‌بقایی دنیا و یا صفای طبیعت و یا یک موضوع اخلاقی بحث می‌کند، البته صحبت از این موضوعات بدان معنا نیست که انسان دنیا را کنار بگذارد بلکه بدین منظور است که فریب چهره رنگارنگ او را نخورده و انسانیت را فدای مقاصد شوم دنیوی نکند.

والا امر خدائی است که باید کوشش کرد و بر ناملایمات فائق شد که لیس للانسان الّا ماسعی

و اما نوشته‌ام هرچند بصورت نثر نیست ولی هرگز جرأت نمی‌کنم نام شعر را بدان اطلاق کنم چون با گرفتاریها و مشکلاتی که ذکر اسامی مختلف پیش می‌آورد رعایت وزن و قافیه از قدرت من بیرون و خود را در زمره شعرا قراردادن هم مشکل‌تر از آن ، پس اگر اشتباهی مشاهده میشود، دیدهٔ اغماض چاره‌ساز گرفتاری است.

البته در میان اصناف و طبقات مختلف از هر صنفی چند نفری را نام برده‌ام که امکان نام‌بردن همگی ممکن نبود. در هرصورت امید است مورد پسند عزیزان قرار گیرد.

وجه تسمیه کتاب

نوشته ناقابل خود را بنام «داشامه‌جید» که کوهی زیبا در مشرق شهر مهاباد و مخزن خاطرات مردم و جولانگاه دوران کودکی است نامگذاری کرده و او را از جنبه آگاهی به تاریخ شهر به استادی انتخاب نموده‌ام. ابتدا سعی بر آن بود که تاریخ شهر را در دو قسمت بیان نمایم، یکی تاریخ وضع اجتماعی و سیاسی و دیگری تاریخ تغییرات و چگونگی طبیعت آن، چون رودها، باغها، چشمه‌ها، آداب و رسومها و... و... ولی بعلت اینکه ضخامت کتاب از حوصله خوانندگان عزیزم می‌کاست فعلاً به چاپ قسمت دوم آن اقدام شد. امید است با تمام نواقصی که از هر لحاظ در آن مشاهده می‌شود مورد قبول طبع مشکل پسند عزیزان قرار گرفته و از راهنمائیهای لازم بی‌نصیبم نفرمایند که فکر کوتاه من تا همینجا همراه بود و بالاتر ناتوان.

لازم به تذکّر است که حتماً به همراه خواندن متن کتاب نگاهی به توضیحات مربوطه در آخر آن انداخته شود که هدف صاحب کتاب از توصیف شهر بیشتر درک گردیده و در ضمن برای کسانی که قادر به خواندن کتابت و الفبای کردی نیستند متن کتاب بیشتر مفهوم گردد که توضیحات مکمّل متن است.

﴿ بە نێوی خودا ﴾

ئەووەڵی کاریٚ بێ بە نێوی خودا قودرەتی زاتی وی ببێتن چرا

شۆقی بکا، نێوی دڵ و گیانە روون تاکوو نەکاتن قەڵەمم رێیە وون

دووەمی قاسیدی رەسوڵی ئەمین شاهی فەلەک، شۆقی هەتاوی مەتین

سێیەمی، ئەسحابی بووبەکر و عومەر عوسمانی دوونووره[1]، عەلی تاجی‌سەر

ئیدی بەهەر پاکی لە دونیایە بۆ خزمەتی ئینسانی بەزاتێوە بۆ

ساڵ و ئەیامانە دەئەو فیکرە دام تاریخی ئەو شارە بڵێم بۆ برام

تاکوو دەمانگی ڕەمەزانی بەرێز لوتفی خوداکاری هەموو کردە رێز

نەقشی قەڵەم بەردی بناغەی نواند ئاوری دەروون بەفری غەمانی توواند

ئێستێ لە ئەو مانگە نەچووبوومە لا کارانی ئەو خانوو چکۆلەی کرا

ئەمما ئەوێ وەختێ دەبێتن تەواو خەڵکی قەبووڵی بێ بەنێو قەترە ئاو

قەترەیەکی ئاوی چکۆلە لەگۆم ماسێکی زۆر وورد بێ لەچۆمانی خۆم

چونکی قەڵەم کوڵە زبانیشە لاڵ ئەهلی قەڵەم ناکا قسانم بەتاڵ

گەر قەڵەمی عەفوی لەسەردا نەبێ مێرووله بەدڵۆپەیی ئاو قوم دەبێ[2]

وەختێکی ترسم لە ئیرادێ نەما شەرحی دەدەم هەرچی کەبێ ماجەرا

جا،ئەوی‌دیتومە مووەدەی عومری‌خۆ دێنمە سەری کاغەزی هەرچۆنی بۆ

تاکوو ئەگەر نەفتی خەلاس بوو چرام شۆقی فتیلێک بێ، عەزیزانی دوام

کێن گۆ ئەگەر هیچە، عەزیزە لەلام خۆشە نەکەن لۆمە، کەچا نێ قەلاّم

گەرچی قەلاّی دمدم و سەد نێ‌بەچاو ئەمما عەزیزتر بوو لەلام شارە ناو

داشامەجید[٣]

«سڵاو»

داشا مەجید سەرتۆ سڵاوی بەتین
چەندە سوئالێکم لەتۆیە لەژبن

بەرزە سڵاو، بێ لە جەوانی ئەتۆ
ئەورۆ بەیەک، ئاوی‌مە ناچێ بەجۆ

چونکی سەفاوخۆشی منالیم خەلاس
ئێستێ ئەتۆ پیری، ئەمن بێ‌حەواس

خۆش‌بوو خلیسکێنی رەفیقانی جوان
بەرقەدی تۆ، سەر تەنەکە و مەنجەڵان

بۆنی گەزیزانی بەهارت لەباد
ئەورۆ گەزیزانی ئەتۆ بێ‌موراد

غەم نەبوو، ئاواتی منالی هەزار
دامێنی تۆ پڕبوو لە منداڵی شار

دیار نێ لەدامێنی تۆ قەبرانی شار
خانوو کرا، قەبرە نەما بەرقەرار

داشا مەجید سینگی ئەتۆ هەڵدڕا
رێ و خەیابانی لەنێوی درا

وابوو خەیاڵ بتکەنە گوڵزاری جوان
ئەمما دڕوو، شین‌بوو بەجەبری زەمان

کێیە دڕووی جێی گوڵی جوانت بوێ
یا وەکوو گوڵ خۆشی بوێ مشتەرێ

باشەجەفا و جەوری زەمانە لەبەر
تەعنە نەدەم چاکە، کە چت‌هاتە سەر

ئەمنیش هەزاران غەم و دەردم هەیە
بۆیە لەتۆ چەندە سوئالم هەیە

عەینی قەدیم، چاکە بەرێز و بەجێ
جوابی سوئالانم بڵێی جێ‌بەجێ

بیرەوەری تۆیە لەنێوی دەروون
بۆتەوە عەمبارە لە دونیای دوون

تۆ خەبەرت زۆرە لە نێو شارەکە
بیری دەروونی تۆ لەمێژوو تەکە

بۆیە تکایەت لێ‌دەکەم هەروەها
دۆستی قەدیم شەرحی بدەی ماجەرا

چونکی خەڵک رەنگی عەوەز کردووە
بیرەوەری نێودڵی وان مردووە

تا نەمەنم دوو لە دەپێنج[٤] رابرا
شەرحی بدەم حاڵی گەلانی برا

ئەمما ئەمن عەینی تۆ مێژووی سەروو
تافەتی زەوتم نەبوو تێکرا هەموو

یـــــادی رەفـــــیقانی عـــەزیز و بـــەڕێز
خـــۆشە بـــەیادی هـــەموو پـــاکـــان کـــەوین
دەرکـــــــەیی ئـــیخلاسێ بکـــەین ئـــاوەڵە
کـــــۆمەڵەیەک شـــوێنی ســـەفا داگـــرین
داشـــــامەجید هـــەمدەم و ئـــوستادی مـــن
مـــــێژووی مـــەهابادێ دەکـــــەم ئـــاوەڵە
چـــون ئـــەتۆ ئـــوستادی ئـــیجازەم بدەی
مـــێژووی مـــەهابادێ(٥) بـــە دووبـــەش دەکـــەم
یـــەک بـــەشی ئـــەحواڵـــی گـــەلانی بـــێ
تـــاکـــوو ئـــەوانـــەی کـــە لەوەیـــاوە دێـــن
حـــاڵی بـــبن شـــارەکـــەمان چـــۆن بـــووە
یـــەک بـــەشی ئـــەوزاعـــی هـــەموو شـــارەکـــە
شـــــەرحـــیدەدەم وەزعـــــیمەهابادیجوان
وەخت و زەمـــــانێکیدێ نـــــابێ ئـــەسەر
شـــــەڕ دەمـــــوقابیلی کـــەسی وا قـــەوی
چـــون دەمـــرم چـــاکـــە لەئـــەو بـــاغی دڵ
دار و درەخت بـــــێتە وەســـیلەی ســـەواب

مـــاو و نـــەماون کـــە لە دونـــیای دێـــز
نـــەک دەرێگـــای پـــیسی خـــەراپـــان کـــەوین
دەســـــتی بـــدەین یـــەک و بـــبین کـــۆمەڵە
ڕێـــی خـــودا و دیـــن و بـــەهەشتی بـــەرین
ئـــەی بـــەتۆ مـــەشغوول بـــووە ئـــاواتـــی مـــن
پـــڕ لە غـــەمە، شـــادی بـــڕێک چـــەلچەلە
وەخـــــتی نـــەزانـــینێ ئـــیشارەم بـــدەی
عـــومرە وەفـــاکـــانـــن، قـــسەی لێدەکـــەم
یـــەک بـــەشی ئـــەوزاعـــی چـــەلانی بـــێ
وەزعـــــی مـــــەهابادێ بـــــە مـــاڵیان بـــڵێن
چـــۆنە بـــەسەرهاتی، مـــێژووی چـــیبووە
بـــاغ و زەوی و چـــۆمی دەگـــەڵ شـــاخەکـــە
گـــوێ بـــێ لەمـــن جـــەمعی عـــەزیزانـــی جـــوان
عـــومرە وەفـــایێنی دەگـــەڵم هـــاتە شـــەڕ
زۆرە مـــــلی نـــــابێ شکـــــاوم لەوی
دارو درەخـــــتێکی بـــــچێنم لەگـــــەڵ
بـــیری بـــەخێر، ســـووکی بکـــاتن عـــەزاب

«گۆمەکانی سابلاغ[۶]»

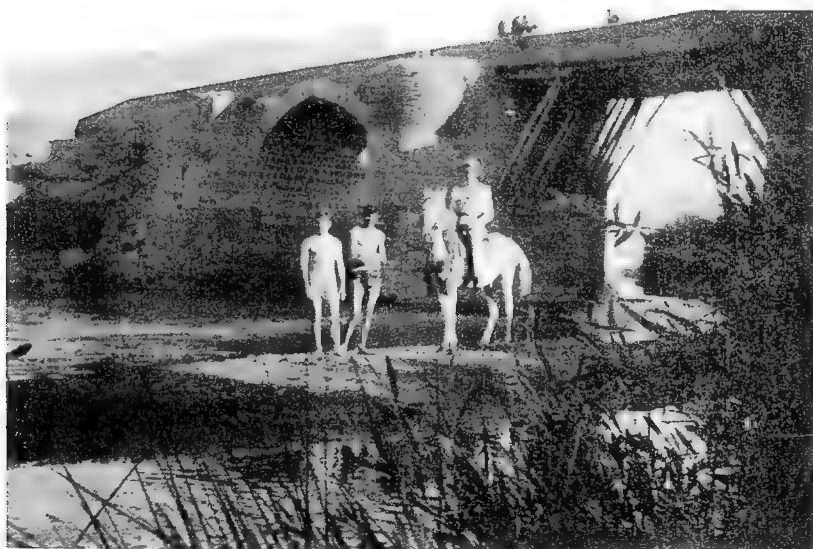
داشا مەجید وەختی بەیانانی زوو   خۆش بوو تەماشای وولاتی هەموو
سوزەیی بای داری دەهێنا سەما   غەرقی تەماشایە خەڵک، بۆ سەفا
چۆمە بە نەعرە بە ریشەی کۆلکەدار   چەرخی دەدا هەڵقەنێ بێباتە خوار
دەنگی شەپۆلانی بەهاران لە چۆم   شڵپەیی بەستێنو و سەرو ڕەنگی گۆم
دارو درەختێکی هەڵیقەند بوو   عەینی وەکوو کەشتی بەچۆم دادەچوو
گا، دەچوو بن ئاوێ قەفی کۆلکەدار   گا، لەسەری ئاوێ بەلەنجە و بەلار
خەڵکی تەماشاچی لەمەوجانی چۆم   غەرقی سەفای ئاو و شەپۆلانی گۆم
چۆمە وەکوو جادە بڵیند و نەوی   دەوری لە کەندالی دەکردن نەوی
ئێستێ نە شەپۆلە، نە غەوغا، نە گۆم   خەڵکە وەئێش کەوتۆ، بە دەردانی تۆم
لازمە بیلێم بۆ عەزیز لاوەکان   باسی بەسەرهاتی هەموو گۆمەکان
گۆمەکەی کەندالی[۷] نەماوە لەبن   گۆمی تەنەکە[۸]ش کە لەسەر وی دەبن
گۆمی سەللاخخانە[۹] فەقەت نێوی بوو   جێی کەڵەوان و کەڵ و گامێشێ بوو
هاتینە سەرتر گۆمی دی جوولەکان[۱۰]   نێوی نەماوە بە گۆڕانی زەمان
سەرتری وی گۆمەکە زۆر قووڵ بوو   چونکی لەپێش گۆمەکە بەندێ[۱۱] هەبوو
گۆمێکی زۆر قووڵ و وەلی پیس بوو   چونکی لەنێزیکی دەباغخانە بوو
گۆمی دەباغخانە[۱۲] کە بوو نێوی وی   دەوری دوو سێ کانی وەلی زۆر نەوی
بێنە سەرێ گۆمی دیکە قاوەخان[۱۳]   خەڵکی دەخنکاندن ئەوێ بێ ووچان
باقۆیی زۆر گەورەی دەنێودا هەبوو   چەندە قولاپیان لەمە هەڵ گرتبوو
ڕۆژێ هەتا وەختی شەوێ پڕ سناڵ   هەر مەلە بوو تاکوو درەنگ وەختیساڵ
ئەو گۆمە نێوێکی دیکەی کەوتە سەر   گۆمی عەرووسان بوو کە لاچوو لەسەر

وەختێکی پەردە لەسەری چۆم درا
زاڵمە زۆر خەڵکی دەخنکاندەوە
گۆمەکەی حەمبالان[١٥] لەوی سەرترە
گۆمەکەی حەمبالان دوو نێوی هەبوو
یادێ لەبەستێنی چۆمی و پردەباز
گۆمەکەی سەرنزکە مودام پڕ دەبوو
شۆرەتی ئەو گۆمە، گۆمی تاقەدار[١٧]
گۆمی پلیکانان[١٨] و میرزا کەریم[١٩]
سەرتری وان گۆمی بەنێو بانگ و خۆش
حیلەحیلی شەپۆلی مانگی بەهار
ئەو هەموو ساڵێ دەبوو قەتلێ بکا
نێوەکەی ئەو گۆمە، گۆمی قازی[٢١] بوو
گۆمی میرزا رەحمەتی[٢٢] سەرتر لەوی
گۆمی میرزا رەحمەتی ساڵانی دوا
گۆمی میکایلی[٢٣] کەلەکن باغی بوو
گۆمی دیکە هاتینەوە پردی سوور[٢٤]
پردی سوورم سێ کڵی گەورەی هەبوو
عومری بەئەندازەی مزگەوتی سوور
ئێستێ نەماوە، ئەسەری هەڵگرا
ژینی ئەمەش هەڵ دەگرێ رۆژگار
سەحی گۆمانم بە تەواوی کرا
بەو پیرە ئەحواڵە ئەوەندەم لەبیر
بۆچی ئەسیرە بەوی فیکر و خەیاڵ
گۆمی ژیانیشم ئەمە قوم دەکا
چاکە دەمێنێ کە نەبوو کاری من!

گۆمەکی پردی[١٤] لەبنی سازکرا
روحمی بەهیچ کەس نەدەکردن ئەوە
بەستێنی[١٦] چۆمی لەئەویش ژوورترە
نێوی دیکەی گۆمی منالان لەدوو
نێی دەکەوت کیژ و کوڕی زۆر بەناز
بۆ مەلە مندالی بەگەل لێ دەبوو
ئاوی دەبرد خەڵکی لەوی را بەشار
ئاوێکی مەند بوون و لەجێی خۆ موقیم
لێی دەکرا رۆژی مەلە و عەیش و نۆش[٢٠]
خەڵکانی لەشاری لەتەماشای هەزار
یەک دوو نەفەر غەرقی دەخۆ دابکا
زۆر مەلەوان بۆ مەلە لێی رازی بوو
ماوە هەرئێستاکە، وەلی سەر نەوی
گۆمەکەی مورتووزی لەسەردانەدرا
جومعە و چوارشەمە، مەلەی زۆر دەبوو
قەتلێ هەبوو، غەرقیدەکرد جوور بە جوور
ئەوسەر و ئەوسەر ئی چکۆلەی لەدوو
کاری بەنابەک بوون لەدەورانی دوور
حەیفە کەئاساری لەشاری نەما
نامێنێ دونیایە لەسەر یەک قەرار
تاکوو بیر و باوەری دۆستان چبا
فیکر و خەیاڵم بەغەمی وان ئەسیر
چونکی نەما، گۆم بوو قەباڵەی بەتاڵ
خۆشی بە ئەو دەردە دەچێ بۆ فەنا
لوتفی خودا و مەرحەمەتو و بۆ ئەمن

عــومره بــه پــەنجاو دوو ســاڵی گــەیی
خــــۆشه وەکــــوو گــــۆمه بــمێنێ لەدوا
ئــەو دەمــییه لەززەتـــی عــومری تــەواو
ســەر بــلیند وەک پــیرەهەڵۆ[٢٥] بــۆ نــەبین
زیــندەگــی گــەر دەردە، هــەموو ڕۆژه بــۆ!
هــیچه بــەقودرەت بــی، مــەبه ســەرنەوی
جــەمعی پــەژاریــی ژیــان لادەچــێ
پــووشی ســەری چــۆمه لەســەر ئــاوه هــەر
ئــاوی شــلوی وا، دەبــێ هــەر ڕوون بــێ
مــاسی لەبــن گــۆمی هــەزار ئــاوی وا
ئــارەزوو هــەر دوور و درێــژ و قــەوی؟!
چــاکــه بــڵێن خــەڵکی، کــەژینه نــەما
بــا خــوا نــەبین قــەد لەبــەشێ قــووت بــڕاو
ڕووڕەشــی بــۆ کــاکــەقەله بــێت و ژیــن
گــیانی دەســووتێنێ بــه ئــاورانی خــۆ
وەخــتێکی هــیممەت بــوو، ئــیرادەش قــەوی
پــووشی ســەری چــۆمه، بــەهار وا دەبــێ
شــەپۆله دەیــبانه، قــەراغــانی ســەر
ســەبری دەوێ کــاری ئــەوا بــێته جــێ
دیــتوویه ڕوون بــوّتن بــه کــەیفی دڵا

X

کلەکانی پردی سوور، کە قوولترین گومی سابلاغی بوو.

﴾ سەیرانگاکانی سابلاغ [٢٦]«١» ﴿

﴾ باغی سیسە [٢٧] ﴿

داشا مەجید دۆستی عەزیز و بەرێز   بێنەوە سەر بەحسی وولاتی عەزیز
عومری بەشەر چیێ؟ دوو سێ ڕۆژە و تەواو   دەوڵەت و ماڵیش وەکوو گۆمان بڵاو
کوا ئەسەرێک لەو هەموو گۆمانە ما؟   دەرسێکی زۆر گەورەیە ماڵیش ئەوا
ماڵێکی خەرجی نەکرێ ڕێی خودا   تۆق و کەلەبچێکە لەمل داندرا
حاسڵی ئەو ماڵە هەزار گەورەیی   بێ‌خەبەری و دڵڕەقی و غەررەیی
ئەمما هەموو پووڵی دوو میتر زەمین   گایە ئەوەش نابێ نەسیبت لە ژین
بەحسێ لە سەیرانگەیی سابلاغ بکەم   یادێ لەئەو شاری عەزیزان بکەم
شەرحی بدەم چۆنی بوو شارم ژیان   چونکی هەموو وەزعی گۆڕاوە ئەلان
باغێکی زۆر جوان کە نێوی سیسە بوو   کانییەکی ڕوونی دەنێودا هەبوو
باغێکی جێی مەست و شەرابخۆرە بۆ   سەید عەلی‌ئەسغەر[٢٨] لەوێ قامی کوتۆ
گەرچی کە نەم دیوە ئەمن سەید عەلی   پیاوێکی دەنگ خۆش و بە باڵا نەوی
وای دەکوت دایکم کە دەگەڵ بابی من   ماڵە مە سەرسفرە لەمەستێ دەبن
لەوسەری سفرە هەموو دەنگ خۆشەکان   مامڵێ[٢٩] و عابید[٣٠] و کابانی[٣١] جوان
سەید عەلی گرۆێ و ڕەش و ئابلەروو   دەنگی وەکوو زەنگوڵە بانگی هەبوو
یادێ لەئەو، لەو هەموو دەنگ خۆشی شار   ڕەحمەتی مەولا لەسەریان بێ قەرار
قامی ئەوی، دەنگی کەریم و قەمەر[٣٢]   لاوکەیی کاوەیسی[٣٣] نەماوە ئەسەر
سەفحەی ئەوانە و گرەمافوونە خۆش   دەرمانی هەر دەردی پەژار و نەخۆش

✕

کانی مامقەمبەران[٣٤]

داشا مەجید وەختێ کە ڕۆژ دێتە دەر   چاوی لەلای تۆیە خەڵک سەر بە سەر
تیشقەیی ڕۆژێ لەسەری شەونەمم   جوانی دەکا ڕەنگی گوڵی سوێسنم
دەنگی پەرەندانی دەقاز و قورینگ   سۆزەی شنەی بای لە نەسیمی گزینگ
حەسرەت و غەم یەک دەمێ ناچێ لەگیان   تاکوو بڵێم بەحسێ لە سەیرانی جوان
کانیکەی مام قەمبەر[٣٥]م جێژنانە خۆش   پڕ لەکچ و کوڕ بوو بە جۆش و خرۆش
ڕوون ئاوی کانیەکەی ئەگەر کەم دەبوو   زۆر بوو نەخۆش دەردی بەوی چا دەبوو
دەستوری وابوو کە کەسێک نێو وولات   ئاوی نەخۆش بێنێ لەپێش تاو هەڵات
نابێ کە ئاوڕێکی بدا پشت سەری   تاکوو نەبێ زەحمەتی وی سەر سەری
کوا بیر و باوەر هەیە ئەورۆ بەوان   خەڵکانی ئێستێ هەموو پیری زەمان
کانێکە وێرانە نەماوە ئەسەر   ئاوی نەخۆش کوانێ هەیە لێی خەبەر
ڕێت دەئەوێ گەر کەوێ یادی مناڵ   بەزم و سەفای جێژنە بهێنە خەیاڵ
دەورەیەکی خۆش و بە بەزم و هەرا   ئاخ لە عومرا چۆن بوو کە پیری نەبا؟
ئەورۆ لەسەر قوللەیی شاخانی ژین   چاوم لە دەورانی مناڵی و ئەوین
ڕۆیی لەپێش چاوم و نابینمەوە   ئێستێ بەرە و ئاخری ئەوی دەچمەوە
عومرە سەرە و ژێرە لەشاخی ژیان   فاسیلە مەعلوومم نییە تا نەمان
ئەمما ئیرادە قەوی‌یە نێو دڵی   ژینە بە پیاوانە ببا، بن گڵی
کانێکەێ مامقەمبەرم چون هاتە بیر   خۆشە بدەم شەرحی، ئەوی بێنە بیر
هەڵپەرین و شایی جەوانانی شار   گەورە کوڕ و گەورە کچانی، هەزار
بەزمی دەفە و دمبەگ و زوڕنا و دەهۆڵ   خۆشی دەکرد جوانە کچانم بە پۆل
خۆی وەکوو بازارێکی بوو چەندە جوان   پوولانی جێژنانە دەبوو خەرجی وان
بەستەنی و شیرینی دەگەڵ تۆوی سوێر   ماحووم و غووڕرانی و باقلاوە بۆڕ

سـوارە دەهـاتن لە جـحێلانی جـوان[٣٦]
دەنگـی دەڕۆیشـتن هـەتا دووری دوور
هـێندێ بۆ ڕمبازی دەچـوو ئـاشی جـوان
هـەر کـچە جـوورێکی لیـباسی بـەری
سـیرەبی کـەوشانی گـێلاسی دەپـێ
داخـی گـرانـم کـە مـناڵی فـەقیر
نـێو هـەموو ئەو کـەسک و سووران دڵ بەنەم
چـاوی لە ڕەنگـانی لیـباسانی سـوور
کـەوشانی کـاڵۆشی لەبـەر شـۆقی تـاو
گـەرچـی دوو سـێ دۆستی لە هـەم شانی خۆ
ئـاوری دەروونـی بـەوە ئـاهۆن دەبـوو
بـۆیە خـەنەیَ بـەستبوو دەسـتان وپـێ
حـەسرەتە ئـەورۆ کـە بـرا، زۆرتـرە
کـوانـێ کـەسێک ئـاورێ وەئـیدی دەدا
چـونکی بـەڕەی بـردووە ئـاوە، لەشار

پـڕ مـەیی ئـەسبان و خـلەی زەنگـوڵان
خـللەیی ڕەشـمانی دەئـەسپی غـلوور
هـێندێکی لای بـەرغوو و بـەردە ڕەشـان
دەسـماڵی خـاقانی کـراس کـوودەری
بـەک پـۆز و ئـیفادەی دەهـێنن بـەجێ
دەسـتی غـەم و حـەسرەتێ دەکـرا ئـەسیر
چـاوی لە هـەڵپەرکێ دەکـرد زۆر و کـەم
شـیرینی بـەدەستانی مـحللانی ژوور
عـارەقە نـێو کـەوشی دەبـوو گـۆمە ئـاو
دەیـدی کـە هـەڵپەرکێ دەکـەن سـەربەخۆ
ئـەمما بـەدڵ کـوانـێ کـە ڕازی دەبـوو
تـاکـوو لە جـێژنانە نـەمێنێ بـەجێ
دەرد و بـەڵای جـێژنی فـەقیر ژوورتـرە
هـەرکەسە فـیکری بـەڕەیە، ئـاو نـەبا
دەرد و غـەم کـوێرەوەری بـۆتە بـار

کانی مامقەمبەران دە ڕوژانی جیژندا.

باغەکان[٣٧]

باغی میکایلی[٣٨] و عەزیزئاغا[٣٩]کەمان
مەرکەزی سەیرانگەبی جومعانە بوون
کوا ئەسەرێک ماوە لە نارەی کچان
هەڵپەڕین و شایی ئەویشم نەما
دەنگی دەفەی قادر[٤٠] و عەبلا و مەنیج
باغی عەزیز ئەورۆکە وێرانەیە
کووچەبی باغانی بەپەرژینی جوان
کوانێ بەلاڵووکی قەراغی سەرێ
لاچوو نیشانێکی نەماوە ئەلان
ژینی بەهاری دەخەزەڵوەر کەوت
باغەکەی گوێزێ[٤١]کە ئەویش پڕ دەبوو
بادی دەکەم ژێر داری گوێزانی جوان
دارانی گوێزانی بە جۆڵلانەوە
باغەکەی گوێزێ و خەلیلی ئەوی
باغی عەباس‌ئاغا[٤٢] نەماوە لە دەم
دەنگی دەفە و دمبەکی بن داری نێ
جێی شنەبی بایە لەمیوانی وی
گرمەیی ماشین و هەڕەیی تاکسییە
هەڵپەڕین و شایی نەما بۆ وولات
باغی شێرو خورشید[٤٣] و سەیرانی جوان

نیوێکی وا ئەورۆ نەماوە لەوان
چۆارشەمەیانیش هەمیشە پڕ دەبوون
ژێر داری قەیسی و لە بن گوێزەکان
ئەو هەموو ئاواتە لەبن تێکدرا
دمبەکی ڕەحمانی بە قامی مەنیج
کوانێ دوودڕک و گوڵەزەردەی هەیە
ئێستێ خەیابانن و پەرژین نەمان
کن دارەکێوژانی قەراغ جۆگە بێ
ئەو هەموو دارانە لەبن تێکدران
عومری ئەمەش عەینی وەکوو وی فەوت
بۆتە بەخانوو و خەیابان هەموو
دەنگی دەفە و دمبەک و کیژانی جوان
بەرزە کچی جوانی دەسوورانەدەوە
کوانێ قەڵەم تافەتی شەرحی ئەوی
خانوو و خەیابانە ئەویش زۆر و کەم
هیچ ئەسەری مێشە و دارانی نێ
ڕەنگی ترێی جوانی قەناوانی وی
هەرکەسە جوورێکی غەمی پوولی‌یە
دەرد و غەمە ژینە، هەتا تاوەهەلات
کووچەی هەشت میتری‌یە ئەلعانە گیان

وەختێ بە کووچانی ئەوێدا دەڕۆم   قیژە و ناڵینی خەڵک دێتە گوێم
قیژە و ناڵینی کچ و پیاو و ژن   دایک و کوڕ و نەنک و برای پێش لە من
وا دەکەن هاواری بە قیژە و هەرا   دەنگە بە خەڵکانی دەدونیا بگا
«تو خودا عەزیزانی کە نەودیوە جێ   ئێرە هەموو باغ و گوڵ و پڕ ترێ»
«دارانی پڕ میوەیی وی چەندە جوان   ئەورۆ کووچە و خانوو، بە ڕەنگ ونیشان»
«ئێمەش وەکوونگۆ هەموو رۆژێکی لاو   مەستی جەوانی و تروسکەی هەتاو»
«ئێستێ نەماوین و جێگا بن گڵی   نالانی کەوشانوو، دوو چاوی دڕی»
«مانعی نێ ئەو هەموو عەزێتی وا   فاتیحەیەک رووحی ئەمە خۆش دەکا»
«ئێمە نەمانزانی ژیان یەعنی چی   ئەنگۆ بە خۆرایی لە دەستو نەچی»
«سیدق و سەفا، پاکی ئەساسی وەبە   غەررە مەبن ئەورۆکە پوولو هەیە»
«بەخودا هەموو دەوڵەت و ماڵمان هەبوو   سەروەت و زێر و سەر و سامانی زوو»
«دەستی بەتاڵ کەوتینە چاڵی ئەوا   ئێستێ کە موحتاجین بە یەک دوو دوعا»
«داخە لە دڵ دەرکەیی ژین بەسترا   فرسەتی رۆژێکی بۆ چاکە نەما»
«تاکوو عومر ماوە تەقەللا بکەن   سەروەت و ماڵیشو بەڕێی خوا بدەن»
«بۆ بەدەستهێنانی شەو و رۆژێ کار   تۆ خودا دروستکاری مەدەن بۆ کەنار»
«چاکەیەکی کەو رۆ دەکەن، وەک چرا   هەڵ دەکرێ ماڵی قەبر روون دەکا»
«حەیفە بەغەفڵەت ژینی ئێمە برا   تا لە خەو هاتینە خەبەر چی نەما»
«چاوێ لە دارانی حەسارانو کەن   گوێ بەشنەی بەرگ و گەڵای جوانی دەن»
«هەرچی دەلەرزێتەوە ئەو دەستی با   داخێ دەبینێ لە ئەنگۆ خەتا»
«ئەو گوڵە سوورەش لەقەراغی حەسار   جوانی لە روخساری مەبە یادگار»
«ئاوی نەدەن غونچە و گوڵ سیس دەبێ   رووحی ئەمەش وەک گوڵەکە زیز دەبێ»
«وەختێکی سیسە گوڵەکە، نێو حەسار   کوانێ حەسار خۆشە گوڵانی بەهار»
«وایە وەسێتی مە گوڵانی ژیان   فاتیحەیەک ئاوێ دەدا ژینمان»
ئەودەمی دوای ئاوێ، هەمیشە گەشین   گەر لەژیان بانە لەمان، بێ بەشین
فیکرێ نەکەن بێ خەبەرین مە لەماڵ   رۆژێ هەزار دەفعە لەمە ڕوونە حاڵ

یەرغوو ـ بەردەڕەشان[44]

داشامەجید بەردی بناغەی وولآت — ئەی بەسفەت کێوی بەرێزی خەبات
جینسی بەشەر غافلە ئەورۆ لەکار — فیکری چی‌یە؟ کاری چی‌یە؟ ڕۆژگار
بۆ بەوجوود هاتووە نێوی ژیان؟ — خیلقەتی مەنزووری چی‌یە بۆ زەمان؟
تاکوو عومر ماوە تەفەلا بکەین — ڕوو دەسەفی پاکی هەژاران بکەین
ژینەکەی دونیا، دوو سێ ڕۆژەو تەواو — پوولّ و منالّ جەمعی دەبێتن بلاو!
تاکوو دوو چاومان لەسەر یەک داندرا — شیوەن و هاوارە ... فلآنی ... نەما؟![45]
چەندە لەئەوشارە خەلّک هات و چوو — هەرکەسە فیکرێک و خەیالێکی بوو
یابە جەوانی بوو سەفەر یا بەپیر — ئەورۆ لەمێژ سالە کە لێی نایە بیر
وەختێکی دونیایە وەفای وابە بۆت — گیانی برا لێرە بکە فیکری خۆت
حەسرەتە فایدێکی نی‌یە کاکە گیان — وەختێکی کەوتیوە بە جێی و بەبان
ئێستێ هەچەندێکی دەتوانی لەمالّ — بیدە فەقیر، گەرمی بکا مالّ و حالّ
مەیخە وە ژێر پێی خۆ کەکەوتی سەروو — حیفزی شەرەف چاکە، گەل و ئابروو
زیندەگی هەورازە، بلّیندە و نەوی — ڕۆژێ نەوی، ڕۆژێ بلّیند و قەوی
عومرە کە هەر ئەودەمە نێ چاوی من — ڕۆژ و شەو و سالّ ئەیامانی دبین
وابژی گەرکەوتنی وە ژێر پێی‌یەدا — ڕوحمی هەبێ خەلّکی بەتۆ بێ بەلاّ

ڕۆژانی سیزدەی هەوەلّی جەمعی سالّ — بەردەڕەشان پڕبوو لەمالّ و منالّ
بەردەڕەشان دەور و بەری بەرغووە — زەوقی نەماوە کە خەلّک مردووە
عار و عەیب هیچ نەبوو. سیدق و سەفا — جەمعی کوڕ و کچ هەموو خوشک و برا
دەور و بەری یەرغووی جوان پڕ دەبوو — ئاوێکی ڕوونی هەبوو وا پیس نەبوو

هەرکەسە جوورێکی غەزا لێدەنا
دۆڵمە و خۆرشت و برینج، هەرچی با
هەر لە بەیانی زوو، هەتاکوو شەوێ
خەڵکی لەیەرغوو بوو لەسەیرانی وێ
کوچکئاور و دارە بەڕوو بۆ غەزا
شۆقی چرای تۆزی لە دووری دەدا
دەنگی بڵیندی گرامافوونی خۆش
قامی قەمەر، قامی کەریم، سەیدی خۆش[46]
شەپۆلی یەرغوو وەکوو دەنگی هەور
ڕۆستەمی داستان و بەدەستی تەور
پۆل، پۆلە خەڵکی لە سەری سفرە خۆش
فوڵتەی سەماوەر بە ڕەژی پڕخرۆش
هەرکەسە دوای نانی لەدەوری ئەوی
قاپ و دیزە و کەوچکی دەشوشتن بەوی
بەزمی منالانی لیباس کەسک و سوور
هەڵوا فرۆشانی بەشیرنانی جوور
هیچی نەماوە لە هەرای ئەو دەمی
ئێستێ کوورچە و خانوو، هەزارە غەمی

سێزدە چخۆش بوو لە قوپێ مەولەوی[47]
دەشتێکی زۆر سەوز و بەجارێک زەوی
تەقنەقە بەردانی قەراغی گراو
داخە..نەما، عومری ئەوی بوو تەواو
ئێستێ لەبن ئاوە وجوودی ئەوی
گرتوویە ئاو ژێر خۆ بە سەددی قەوی
کوانێ نیبێی فێنکی چنارانی جوان
کوا مێشە دارانی بڵاوی، نەمان
ئەورۆ جێگای بەزم و مەلەی لاوی شار
کەس نیێ کە یادێکی بکاساڵی پار
یادێ لە ئەسحابەی سپی[48] چۆن بکەم
نێوێ لە چواربەردە[49] لەکن وی نەبەم
زۆر بە گرانی دێتەوە یادی من
دەشتی عەلیئاباد[50] و سەیرانگەی قەدیم

باغی شێخی[51] ئەورۆ نەماوە جێگای
مەیدانی حەیوان و حەمامە ڕێگای
دارانی نێو باغی هەموو هەڵبڕا
بۆتە خەیابان و بەماڵ و ڕێگا
نێو شاری چەند دوور بوو هەتاکوو ئەوێ
ئێستێ وەسەت شارە، هەرایە شەوێ
ژێری نیبێی دارانی سنجوانی وی
چەندە بوو کاروانچی دەنووستن بنی
یادی کەرزانی لەبن دارەکان
ئاوە لەنێو شاری، سەری گومبەزان

هـێلانە کـۆترانـی(٥٢) بـەدەستی مـناڵ
کـۆترە ئـەسیر دەکـرا بـیدوونی مـەجال

عـەینی وەکـوو مـەکـە بـە دەسـتی زەمـان
بـووینە ئـەسیرێکی ڕەش و بـێ‌نیشان

لاڵ و زبـان قـفڵی لەسـەر بـۆ کـەمێ
هـەروەکـوو پـەروانـە سـووتاوی شـەمێ

هـەنگوینە، نـێو زار و زبـان تـاڵە هـەر
سـەبر و سـەفا و خـۆشی هـەلاتۆ لە سـەر

پـێ لە سـەری لێـوی قـەبەر بـۆ نـەجات
بـەڵکوو کـە هـەستن لە خـەوێ خـەڵکی مـات

بەردەرەشان کە العان نیزیک پردی شەورەنگی جیگایەتی.

سێ ئاش[٥٣]

داشا مەجید وەختێکی قاز و قوڕینگ ... دەچنەوە گەرمێنێ بە دەنگی گڕینگ[٥٤]
ڕێزێ دەبەستن لە حەوا پێکەوە ... یەک سەف و دوو سەف و یەکێ پێشەوە
پێش دەکەوێ یەکێ قەوی بێ لە باڵ ... دوا دەکەوێ هەرچی زەعیف بێ لەحاڵ
گا، لە سەری دەشت و لە بەحرو لە کێو ... مەسکەنێ دەگرن کە نەبن دڵپەشێو
هەرجێیە وەختێکی کە فرسەت بگا ... ڕاوچی تفەنگێ لە سێ چوارێک دەدا
دەیخاتە خوارێ لەحەوا قازی جوان ... دەیبا بۆ نێو ماڵ و مناڵ و کەسان
ئەمما ئیرادەی سەفی قازی حەوا ... کەوتۆتە سەر وەی کەبچێ ڕێی ئەوا
هەرتیژە باڵی دەکوتێ بێووچان ... تاکوو کەمێ کاتەوە ڕێی بێنیشان
تاکوو دەگا مەقسەدێ هەرکەم دەبێ ... ڕێی ئەوا کوژران و برینی دەبێ
گەر دوو هەزار بێت و یەکێ زیندوو بێ ... قازە بۆ گەرمێن دەبێ ئاخری بچێ
بۆیە کە تەسمیمی لە سەر ڕێی وەیە ... ڕەسمی ژیانی هەموو نەسلی وەیە
ڕازی ژیانە، دەبێ بڕوا ئەوە ... تاکوو چرای نەسلی نەکووژێتەوە
چەندە لە شارانی غەریبی دەبێ ... بەعزێ نەخۆش ئاخری ناگاتە جێ
ئاخری کە پایانی سەفەر هاتە سەر ... قاز و قوڕینگ پێکەوە جێژنیان لەبەر
ژینێکی تازە لە بناغەی لە ماڵ ... سازی دەکەن چەندە بە جوانی و جەلال
جێژنە و جێژنە هەموو شادن لەوێ ... یادی ئەوانەی نەگەیشتن بەجێ
زیندەگی ئاوابە عەزیزانی من ... ئاواتە گەر دوورە بە دوویدا بچن
نێوی ژیان بەند و پەژاری هەیە ... دوای شەوی تاریکی ئەوی، ڕۆژەیە
چەرخە ئەگەر دەکوتێ ئەوینی گەلان ... ژێری ئیرادە، دەشکێ دەست زەمان

ئاشانی جوانیش لە خەڵک پڕ دەبوو
عەکسانی جوانیان لێ‌دەگرت زوو بە زوو

چاو و برۆی جوان و سپی ئاشەوان
بیری دەخست بەفرانی کوێستانی‌جوان

بەحسی سێ‌ئاشانیش بڵێم کاکە گیان
گەرچی ئەماوە ئەسەرێکیش لەوان

ئاوێکی هەڵدێرە لە ئاشێ سەرێ
هاتە سەماکەوتە دەئاشی بەرێ

چونکی سەری کردە ئەوی ئاشی جوان
قەدری هەبوو پێشی پیران و جەوان

چۆنە ئەمەش خۆ بەنەوی دابنێن
نەک وەکوو نەمروودی بەخۆ هەڵ بڵێن

رۆژ و شەوان تاکوو سێ مانگی بەهار
ئاشە دەسووڕاوە بە ئاوی بەهار

بیرێکی زۆر خۆشە زبان ناگەرێ
تا بەعەزیزانی بڵێم حاڵی وێ

ئاوە دەنێو کۆرەگەیی(55) ئاشەوە
چەند بە شلووقی دەچوو بۆ خوارەوە

چەقەنەکەی ئاشی(56) تەماشایی بوو
چەرخی دەدا بەردی سەری ئاشی‌روو

بەرداشی رووی ئاشی بەرەقس و سەما
گەنمی دەڕشت کۆشی‌خۆ ئاردی بکا

بارئاشی دەور و بەری بەردەرکی ئاش
شۆقی فتیلە و فەنەری نێوی باش

هیچی نەماوە ئەسەری بۆ نیشان
کۆنە کتێبێک‌بێ لەدەوری زەمان

ئێستێ لەجێی ئاشی بەرێز، خانووە
دەنگ و سەدای نایە کەئاش نستووە

نە ئەسەرێک ماوە لەجۆگانی وێ؟
نە خەبەرێک ماوە لە بەردانی وێ؟

کێ دەگرێ عەکسێکی ئەورۆ لەوێ
مەنزەرەیی ئاشی لە جوانی بوێ

وایە عەزیزانم، بە چەرخی زەمان
هەرکەسە رۆژێکی دەبێ پاڵەوان

زیندەگی تا پووڵ و پلاوت هەیە
خەڵکە دەگەڵ تۆیە بەکارت هەیە

ئەمما ئەگەر ئەو دووە لاچوون لەکن
مێشە، کە هەنگوینی نەبێ زیز دەبن

عیبرەتە چاوانم، عەزیزانی من
ئەو هەموو نەخشەی کەدەچێ و دێتە کن

رۆژێکی ئەو ئاشە، کەجوانی هەبوو
مەنزەرەیی ئاوی لە هەڵدێر هەبوو

دەوری بەهاوینی گەرم، سارد و خۆش
چای قاوەخانەی سەری ئەو پڕخرۆش

ئاوی نێوی جۆگەلەکەی بۆ دڵان
قامی دەکوت، خورخورە قامانی جوان

رۆژێ هەزار عەکسی لەجوانی گرا
ئێستێ چ‌کەس ئاشی بەرێز نێو دەبا

ئاشە ئەما جوانی و فێنکایی ئاو
عومری وەکوو عومری بەشەر بوو تەواو

هەر بەسەفا خۆشەژیان، چاوی من ‌‌ ‌ خۆشە سەفای ئاشی بەرێز بێتەکن
ڕەحمەتی حەقبێ لەبرای ئاشەوان ‌ ‌ ئەورۆ وجوود خاکە لە ئەو پاڵەوان
وەخنێکی خاکین، بۆ ببین سەر نەوی؟ ‌ ‌ بۆچی نەکەین هیممەتی چاکە قەوی؟
زیندەگی وەک نووری چرایە برا ‌ ‌ نەفتی نەبێ کوانێ چرا نوور دەدا
بێتو چرا شۆقی نەدا بۆ گەلێ ‌ ‌ مردنە، تۆخودا بەئەوی ژین مەڵێ!
قیمەتی ئینسانی بە ئەخلاقی چاک ‌ ‌ سیدق و سەفا نێوی دەروونیشی پاک
عەقل و عەمەل پێکەوە هەردوو بران ‌ ‌ چەند شەوو ڕۆژێکی میوانن لەلان
چاکە لە ئەو دوانە لەنێو باغی دڵ ‌ ‌ تۆوێ بچێنین، نە وەباڵێ لە مل
تۆوە ئەگەر شین بوو ژیان پڕ سەفا ‌ ‌ عەقلە، چرای ڕوونە دە تاریکی دا
نەمدیوە کەس وون بێ لەسەر ڕێی ئەوی ‌ ‌ ئیللا کە خواری بێ، لە ئاکاری وی

عەکسیک لە سی‌ئاشی جوان کە خەلکی لە شارانی دوور بو تەماشای دەهاتن.

چاکەکانی سابلاغ[57]

داشامەجید عومرە بە ئاخر دەگا
شا و گەدا وەختی سەرە مەرگی ژین
ئەوهەموو پۆزەی‌کەگوڵ و خونچە بووی
نیوە شەوێ بولبولی عاشق دەخەو
هەرکەسە سێ‌ڕۆژ و دوو ڕۆژ عومری‌یە
گومبەزە یانە، لە سەری بارەگا
بێینەوە سەر بەحسی هەموو چاکی شار
چاکەچکۆلە[58] کە نەماوە ئەلان
چاکەچکۆل نێوی دیکەی بوو سەری
چاکە لە دوور قشڵە[59] لەبن دارە بووز
جێگەیی ئەوچاکە بڵێم بۆ گەلان
چاکەکەی شادەروێشی[60] مەشهوور نەبوو
بانگی دەکرد کاهووی شادەروێشی
حەسرەت و غەم فیکری پەراند و بڵاو
گەرچی سەری بڕاوە، سەربڕاوە
چاکەکەی شێخ‌زادە[62] کچی شێخییە
فاتیحەیەک یادی قسن شێخ‌تەها[63]
چاکی مەحموودکانێ[64] لەلای کیژەکان
چاکی مەلاجامی[65] کە دوور بوو لەشار
چاکی خەزایەکە[66] دەگەڵ قوڵقوڵاغ

نایێ بۆ نێو قەبری بە غەیری سەفا
چەندگەزی خامی دەگەڵە بێ‌سەرین
بابەکی تووند هات و هەموو چوو لەدووی
بێ خەبەرە حاڵی بەسەرهاتی شەو
شایە، گەدا مەقسەدی بن عەرزی‌یە
حەبسە لەبن خاکێ چ شا، بێ گەدا
چونکی هەر ئەورۆکەیە خۆزگە بە پار
یادی بەخێر بێتن لە دەوری زەمان
خاڵەسوورە چاکێکی کەم مشتەری
دەوری هەموو بەردی بڵێند و کرووز
مەغریبی چوارێگەیی دە ئازادەگان
کاهوویی مەخسوسی، بەنێوی هەبوو
جوابی دەدا دەرمانە بۆ نەخۆشی
یادی بکەم چاکی بەرێز سەربڕاو
چاکی بەرێزی سەربڕاوە[61] ماوە
قەبری لەکن قەبری بەرێز قازی‌یە
پاک و بەرێز ماوە لە قەبران جوودا
مەقسەدی چابوو بۆ مەرامی دڵان
ئێستێ وەسەت شارە قەبر تارومار
دوور و بڵێندکەم کەسە دەیگرت سۆراغ

چاکەکەی لاچینی[٦٧] بە داشقەی دەچوون   پیاو و ژن ماڵ و مناڵیش دەبوون
هەم سەیرو هەم سەری چاکی بەرێز   یادی دەکەم شاخ و تەلان و پەرێز
حاجی مامیان[٦٨] چاکێکی چوار شەمەیە   ئەورۆ عەجەب نێوی لە یادان هەیە
کەم کەسە بۆ چاکی سەری گومبەزان[٦٩]   رێیە دەچوو چونکی کەدوور بوو مەکان
خوشکە ژنی پیرم لەبەر دەردی پێ   رێیە دەچوونیوەیی رۆژێکی رێ
گەورە کچانیش لە بۆ چلدانەکان   رێیە دەچوون پێکەوە گەڵ پیرەکان
خەتمە لەلام بەحسی هەموو چاکی شار   یادو لەسەر چاکە ببێ بەرقەرار

مەنزەرەریەک لە سابلاغی خوشەویست کە کاک کریم انوری عەکاس سالی ٣٢ هەلیگرتووە.

«گەڕەکەکانی سابڵاغ(۷۰)»

داشامەجید وەختێ زرینگاوە شەو   دەنگی سریلەی دێ لە ماڵێ بە قەو
نەمنەمی بارانی سەری پەنجەرە   دەنگی دەگەڵ خرپەی خەو تێکەڵە
کوا خەبەری تێرە لە برسی دەبێ   بەعنی فەقیر رۆژی چلۆن شەو دەبێ
یا شەوی سەرمایە لەبن لێفە کۆن   چۆنە خەوی بەو هەموو سەرمایە چۆن
سوزەبی زریانی لەنێو ماڵە وی   دەرد و غەمە رۆژی، هەتاکوو شەوی
گریانی منداڵی بۆ کەوشانی جوان   دیتوویە بەردەرکێ بە منداڵەکان
یا لە لیباسانی دڕاوی ئەوی   پارچەیی چل پینە، ژیانی ئەوی
حەسرەتە، کەس فیکری لەسەر وانە نێ   ژینی فەقیر دەردە و دەرمانی بێ
یادی گەڕەک ئەرمەنی(۷۱)، حاجی‌حەسەن(۷۲)   بەینی ئەوان شەڕ دەکرا تەن بە تەن
گا دەبوو ئاشتی لەنێوانی ئەوان   گا دەبوو دەعوا و شەڕو فوڕپێوان
تا لە چ‌لایەک بێ گەڕەک، ڕزگەیان(۷۳)   یا گەڕەکی وێنجە و تەسبیتەکان
تا گەڕەکی باغی سیسە نێوی بوو   لای گەڕەکی حاجی‌حەسەن بوو لە دوو
یەک گەڕەکی دیکە بەنێو قیلە بوو   لای گەڕەکی ئەرمەنی بۆ شەڕ دەبوو
مانگی عەزیزی ڕەمەزان جەمعی شەڕ   نێو گەڕەکان قەڵشی بە گۆپاڵی سەر
چەند شەر و دەعوا بوو بە گۆپال و دار   لێی دەدرا خەڵکی فەقیرو هەژار
شەش گەڕەکی(۷۴) لێ‌بوو مەهابادی جوان   ئەرمەنی و حاجی حەسەن، ڕزگەیان
سیسە وقیلە وگەرەکی شوانەکان   وێنجە و قوولْقەبرە و تەسبیتەکان
وێنجە، تەسبیت، گەڕەکی (شوانەکان)   جەمعی ئەوان قوڵە قەبر، (رزگەیان)
بەسە، لەبارەی شەڕێ بەحسێ نەکەم   یادی قەڵاکۆن(۷۵) و تەماشای بکەم
ئەو سەری شاری کە قەڵاکۆنە بوو   ئەو سەرە حاجی‌ڕەشە(۷۶) چایخانە بوو

کەم کەمە وەختێکی دێهات هانە شار
شارەکە پڕ بوو هەموو خەڵکی هەژار

شار لقی لێبووەوە لە ئەولای سەروو
نێوی کۆپین‌ئاوا[٧٧] دوو سێ ماڵە بوو

خوارەوەکەی شاری کە ماڵ سازکرا
نێوەکەی جرت‌ئاوا[٧٨] لە سەر داندرا

دوابە ریحان‌ئاوا نێوی کەوتە سەر
ئەمما زوو ئەونێوەی لەسەر کەوتە دەر

تاکوو نیزیک هاوینێ چۆم کەم دەبوو
ڕێی ئەحەدێک بۆ بەری چۆمی نەبوو

ساحێبی بێستانی دەگەڵ باغەکان
ماندوو دەبوون وەختێ دەچوون باغەکان

بۆ بەری چۆمی دەچوونە پردی‌سوور
ڕێی دی نەبوو غەیری ئەوە هێندە دوور

خەڵکی دێهاتی هەموو بەو ڕێبەدا
نێوە شەوێ ڕێ دەکەوت بۆ ڕێگا

دوابەکە چەند ساڵ و ئەیام بوو گوزەر
پردە[٧٩] لەسەر چۆمی درا بۆ گوزەر

ماشینی وورمێیە، بە وێدا بچێ
چێی دی نەچێ پردی سوورە، دوورە ڕێ

ئەوکایە مەحموودکان[٨٠] لەوێ سازکرا
یەک دوو سێ ماڵ، دوابەکەوا زۆر کرا

کوانێ لە نێو شاری گەڕەک جوولەکە[٨١]
کوانێ کەنیسە و مەرەسە و کووچەکە

شەمتۆن و شالۆم و زێرێ و داوودە جوو
دێدەنیسان، دانیال و ئەستێرە جوو

هەر یەکە بۆ لایە فری وەک قەلێ
مەیدانی خواردن کە نەما چی دەوێ

راستەی زێرینگەران[٨٢] گۆڕاوە جێ
دەباغی و جوولەکەکان نین لەوێ

شەقەی زەرد و نەنەکەی زێرە جوو
خواردی زەمان کەس خەبەری لێ نەبوو

قەبرستانی سابلاغ[٨٣]

داشامەجید دار و درەخت هاتە گوڵ ... باری گوناهانی دیکەم کەوتە مل
بولبولی عاشق لە سەری شاخی دار ... دەگری دەناڵێنێ وەکوو سیمی تار
عومری بە ئاخر گەییوە زیندەگی ... عەقلە ڕێگام نادا بکەم بەندەگی
دەنگی برووسکەی هەور هاوار دەکا ... بەندەبی هیچ کەس نەبی غەیری خودا
بزنی وەنەوشەی کە دەپێچی لە کێو ... شێتی دەکا گەورە کچانی پەشێو
ئەو هەموو هاوارێ دەکەن، غافڵان ... کەنگێ دەکەن یادی خودا و مردنان

کێیە بکا یادی لە قەبران و دار ... دار و درەختی، وەکوو باغی، هەزار
چی بە سەری هاتەوە دار و گەڵا ... کێڵە چی لێ هات و بە کوێدا برا
نانەخۆرم[٨٤] کێڵی نەماوە لە جێ ... نۆبەتێ ئەورۆ بە حەبان جێ بە جێ
بەردەروونان[٨٥] کێڵی نەماوە لەبن ... رووحی عەزیزان بە حەوادا فرین
کێلێکی نێوکون[٨٦] بوو لە نێو قەبرەکان ... دەرمانی کۆخەڕەشە بوو بۆ گەلان
هەرکەسە بێبابە لە ماڵێ نەخۆش ... دەسرەی دەخستە، کونی ئەو کێڵە خۆش
دەسرە کە چوون کەوتە کونی کێڵەوە ... کۆخەڕەشە چا دەبوو ئەودەم بەوە
کوانێ دیوارانی قەبر لێی ئەسەر ... کوانێ لە دەروازەیی مردوان خەبەر
ژێر سێبەری داری بە هاوینی داغ ... فێنک وەکوو ئەوسەری ماینبلاغ[٨٧]
نێوی نەماوە لە ئەسل پشتقەلا[٨٨] ... ئێستێ خەبابانە و قەبران نەما
ئەورۆ هەموو کاری مە بەدبەختییە ... زیندەگی ئەورۆ کە بە زۆرسەختییە
حەیفە بەخاتری دوو سێ رۆژە ژیان ... تاڵی بکەین عومرە بە ئاخر زەمان
ئەو هەموو خەڵکانە لە ئەو شارە بوو ... هەر کەسە جوورێک و خەیاڵێکی بوو

فەعلە و ئاغا و لەفەقیر و گەدا — کەوتەوە بن قەبری کە کێلی نەما
چەندە بە ئیفادە قەدەم دادەنێین — خۆ بە زل و خەڵکی بە کەم دادەنێین!!
ئاخر، لە ژێر پێیە هەزاران جەوان — ڕۆژێکی ئەهلی قەڵەم و دیوەخان
عەینی وەکوو شا بوو، ژیان بێ خەیاڵ — ئەورۆ لەژێر پێیە بەجاه و جەلال
هەرچی بەسەر خەڵکی بهێنی ئەتۆ — دێتەوە سەر، هەرچی بوو ئاکاری تۆ
زیندەگی ئاوێنەیە گیانی عەزیز — ئاکاری ئینسانی دەوێندایە ریز
دەتباتە عاسمانێ، ژیانی زەمان — هاودەمی ئەستێرە گەش و مانگە جوان
وەختێکی زانی کە گوزراوی ئەتۆ — ڕووی دەسووڕێنی لەتۆ بێ گوفت و گۆ
ئەو هەلە دەکوتێ سەری عەرزی سەرت — تاکوو هەرا هەستێ لە دەور و بەرت

قەبری پیرێژنێ [٨٩]

یادێ لە پیرێژنێ لە قەبری نەماو — کوا ئەسەری ماوە لە سەر ڕێی گڕاو
هەرکەسە حەوت بەردی بەوی دادەدا — بەردە لەسەر قەبری بە کۆماکرا
ئاخری کۆما بەردیش هەموو هەڵگرا — کوا ئەسەری قەبری پیرێژنێ نەما
چەندە بە ڕق بەردە دەکوترا لە قەبەر — پیرێژنی فەرهادکوژە نێتی ئەسەر
کەس نەبوو داستانی بزانێ چییە — بەردی دەدا حەوتە لە قەبری وی بە
گەر ئەتۆ ڕێگات بە ئەوێدا هەبا — حەتمی دەبوو بەردت بەوی دا بدا
پیرە، کە وەختێکی کەوت نێوی شار — ژینی هەزار جوانی فڕاندن بە جار
فیکری دەکرد هەرئەوە ئاوا دەبێ — نەیزانی ڕۆژێکی قەبەر جێی دەبێ
زۆر پاڵەوانی نەبەزی مل قەوی — قەبرە کێشانی لە بلیند و نەوی

قەبری جوولەکە و ئەرمەنی [٩٠]

ئاساری قەبرانی فەلە، ئەرمەنی — کوانێ لەنێو شاری نیشانێک لەوی
جوولەکەشم قەبری نەماوە و نیشان — جەمعی هەموو تێک‌چوو بە ڕۆینی زەمان

«قورئان خوێنەکانی قەبرستان»[٩١]

دەیـــخوێند لەســـەرقەبران دووحـــافز قـوران
مـەللا مـوحەممەد[٩٢] بوو ئیدی نێو عـەلی[٩٣]
هــــەرکەسە قــەبرێکی بــدابــا نــیشان
یــەک یـــەک هــەموو قــەبری دەنــاسینەوە
ئــەمما لە هــەرجـــێیە بــبا ئــەو عــەلی
نـــتووە ژێــر قــەبری کــە خـوێندی ســەری

هــەردوو چدەنگ خـۆش بـوون نـەماون ئەلان
کـــوێر بـــوو وەلی ڕوون دوو چـــاوی دڵــی
تـــاکـــوو بـــخوێنن لەســەری قــەبری وان
دەیـــخوێند دوو ســـێ ئـایە لە قــەبری ئـەوە
بـــۆنی عـــەتر پـــڕ دەبـــوو دەور و بـەری
ئــێستێ هــەموو خـــانووە دەور و بـــەری

ئاو هەلدیری ئاشی دووەم لە سیئاشی جووان.

کاروانسەراکانی سابلاغ[٩٤]

داشامەجید سۆزە لەبای وەعدە هات
عالەمی پیر بوویی دزێو بوو جەوان
سەوزە لە دامێنی تۆ پەیدا بووە
جوانە گەزیزانی لە دامێنی تۆ
حەیفە لەدامێنی تۆ کانێک نییە[٩٥]
سەوزە لەقالبی تۆ بەسەد ئارەزوو
دوایە دەبێ زەرد و زەعیف لێو بەبار
تەجرەبەیە دەرسی گرینگ بۆ گەلێ
کوانێ وەکوو سالی قەدیم قەدری تۆ
هەرکەسە جووریکت تەماشا دەکا
بەردەکەی دەرویشی[٩٦] لەتۆ مال جودا
چەرخی زەمان حیلە و مەکری هەزار
شەرتە بە ئینسانی ژیان شاخی جوان
شاخ و درەو و گیایی تۆ میسالی ژیان
زۆرم ئەتۆ دیوە دەئەو شارەدا
ئەمما لەدوای چەندی هەتاوی مەتین
قەدری بەهارانی تۆ، ئەورۆ نەمان
رۆژە و رۆژگارەعەزیز چاوی من

بەفرە لەسەر شاخ و لە دەشتان هەلات
بولبولە سەر شاخی گولانە ئەلان
عەینی سەید شالی لە پشت بەستووە
دێنە دەرێ بەرگ و لیباس تازە بۆ
ئاوی بدا سوورە گولانی دیبە
دێتە دەرێ عومری فەقەت رۆژ و دوو
عەینی بەسەرهاتی وەکوو سالی پار
گیایە لەسەر پەنجانی خۆ، شین دەبێ
کەس نێ سلاوێکی بکاتن لەتۆ
بزن ومەریش رێی لە رێگات لادەدا
پشتی دەتۆ کردۆ نەبینێ جەفا
هیممەتە، زۆر مەکری دەباتە کەنار!
فایدەیی کوانێ هەیە سەرکوتان
گیانی برا غەفلەتە تاکەی لەوان
وەختی بەهار سەوزی بەخۆشی و سەفا
گیا و گژی کردووی خەلوسێک بەتین
نێتی وەفا گیانی برا بۆت زەمان
قودرەتی ئینسانی بلیند و نەوین

بێمەوەسەر وەزعی وولاتانی خۆم	«گیانە بڵێ باسێ لە ئەو شارە بۆم»
چەندە لەشاریم دیوە کاروانسەرا	شارە، کە گۆڕاوە نیشانی نەما
بەکێکی جێی بەرگن و مازوو و خوری	نێوی کەریمخان[٩٧] و سەرای سێ‌دەری
دەرکەیەکی لای بەری توونخانە بوو	دەوری حەسارانی هەموو حوجرە بوو
نێوی قەپانێکی لەمیچی دراو	کاکە عەبوولخالەقی[٩٨] مەئموور کراو
حەوز و فەوارێکی بڕێک جوانی نێو	حەوزە لە بەردی بوو فەوارەش لە ئەو
دەرکەیەکی دی سەری مەیدانی ئارد	سوور و زەلام ماشێنی پێدا دەهات
نێو دوو حەسارانی کە یەک دەرکە بوو	راستی ئەوێ گەورە قەپانی هەبوو
جێی کەتیرە و بەرگن و مازو و خوری	تالەبنێشت، هەرچی کە تاجر کڕی
دەنگی کوتک، بۆنی دەتووتنی لەوێ	پشمین و کۆخبنی دەخستن وەڕێ
نارەی کەچۆلانی کەتیرە لەپێش	دەیبرد لە دڵ جەمعی غەم و دەرد و ئێش
دوایە بڕێک خوارەوەتر ئەوسەرا	شێخی[٩٩] هەبوو نێوێکی کاروانسەرا
بەینی کەریمخان و کووچەی جوولەکان	کاروانسەرای شێخی بوو نێوانی وان
کاروانسەرای سیمۆنی[١٠٠] بوو، روو بەوی	ئێستێ لەوێ ماوە بەدەرکی نەوی
کاروانسەرای کۆسە[١٠١] و بەرداشی[١٠٢] جوان	بۆتە بە نێو ماڵ و دوکانی کەسان
کاروانسەرای سەیدعەلی[١٠٣] نێوی نەما	بانکێکی میللی لە جێگای ساز کرا
شێخی و سیمون بوو جێگای یەکسمان	حەیوان و ئەشتێکی دەنێوی کران
شێخی زەمانێکی بە دوو بەش کرا	خوارەوە کاراژی لە جێی داندرا
کاراژی میهەنتووری داندرا لەوێ	حاجی‌سمایل[١٠۴] بوو لە کاراژی وێ
بادی سەرای مووسلێکانم[١٠٥] بەخێر	هیچی نەماوە لە سەرا بێتە بیر
کاروانسەرای تاجرەباشی[١٠۶] نەما	ئەسل و ئەساسی لە بناغەی بڕا
جێی ئەوی مەیدانی حەمەخرچە[١٠٧] بوو	نیزیکی کووچێکی بڕێک گەورە بوو
دەرکی دوو خواجانەبی جوانی لەپێش	دەرکەزەلام. باڵکۆن و هەیوانی پێش
پەنجەرەکانی بوو بەمۆدی فەدیم	ئاساری نێک‌چوو لە شستانی کە دیم
لای سەروو تاجرنشین. هەیوانی پێش	خوارەوە جێی ئەسب ومەرو گوێدرێژ

نـــێوی حـــەساری وی کـەحەوزێک هـەبوو   فـــەوواره ئـــاوی بـــۆ حـــەوا هـەڵدەچوو

X

قەپانی کاروانسـەرای کـریم خـان کـە تـاجرەکـان بـو کـیشانی خـوری و بـەرگن...
ئیستیفادەیان لی دەکرد.

گڕاوەکان[١٠٨]

یادی گڕاوانی قەدیمم لە بیر — هاوینێ خەڵکی لەبۆ نۆبەی ئەسیر
خەڵکی بە پێیان و بە داشقەی دەچوون — پیر و جحێڵ، ماڵ و منالیش دەبوون
کوانێ گڕاوە لەبەری شاری ما — کوانێ گەپ و شلپە و گڕمە و هەرا
راستی عومر جۆگەلەیە پڕ لە ئاو — خەڵکی قەدیم شاری، هەموو بوو بڵاو
هەرچی دەکەم چاوێ لە خەڵکی وڵات — نابینم ئەو خەڵکی قەدیمی وڵات
دەیبینم تاقتاقە لە خەڵکی قەدیم — رەنگی زەعیف، مات و مەلول، سەرسپیم
رەفتار و ئەخلاقی قەدیم وون لە شار — هەرکەسە جوورێکە لەسەر تا بەخوار
بایە بە توندی دێ دەگەڵ خۆ دەبا — کۆنە دەچێ، تازە جێگا پڕ دەکا
بەفرە لەسەربانی سەران کەوتووە — زۆری نەماوە کە بڵێن مردووە
هەر شتە ئاخرێکی هەیە نێو ژیان — ئاخری ئەوش نابێ لەسەر نێردیوان
یا دەڕزێ پایەیی ئەو نێردیوان — یا دەشکێ پللە بە دەستی زەمان
تازە کە هاتبوو لە ئەوەڵ چەند عەزیز — هەرکەسە لایەک بوو لە مەیدانە ریز
ئەمما کە وەختێکی وە کۆنە گەرا — بەزم و سەفا و خۆشی فڕی بۆ حەوا
هەر پەر و باڵی دەکوتێ نێو ژیان — خۆشی بڵبند بۆتەوە: بۆ ئاسمان
چاو هەتەرێ ناکا ببینێ ئەسەر — راستی کەسێک نیتی لە شکلی خەبەر
دەستی تەبیعەت کە گەرا نالەبار — هەردەمە دەردێکی دەهاوێتە خوار
دەردە و دەرمانی بدە ئەی خودا — عومرە کە نەیماوە لە پێشم بەقا
باسی قەدیمیە لە پیرانی شار — هەڵمە کەبوو هەورە، بە ئاو دێتەخوار

تاقەدارەکانی سابلاخ[١٠٩]

داشامەجید وەختێ شەپۆلانی گۆم — دەیکوتێ کەنداڵ و قەراغانی چۆم
وەختی بەهارە بە خوڕە دێتەخوار — مەوجی دەدا چەندە بەلەنجە و بە لار
مەستی جەوانی‌یە بە جۆش و خرۆش — هەڵدەقەنێ دار و درەخت و کلۆش
ماسیانی بێچارە بە دەستێوە مات — مەوجە دەیانباتەوە شار و وولات
دایدەگرێ دەشت و شبوەرد و دێهات — خانووخەراب، خەڵکی بە دەستێوە مات
هەر دەکوتێ، دەبڕێ، دەچێ پێشەوە — هاواری ناڵینی خەڵک دێ لەوە
بێ‌خەبەرە نابێ هەمیشە بەهار — مەوجێ بداکوشت و بڕین بێ‌لەکار
ئاخری کەبارانی بەهارێ خەلاس — نامێنێ ئەو شەوق و هەرایە بەباس
ئەو دەمی هیچ مەوجی نی‌یە ئاوی گۆم — پیرە و ئارامە عومر هاتە رۆم
کۆلکە و دارانی لەجێی هەڵقەناو — ریشێکی دووبارە دەچێنن لەئاو
ماسیانی گۆمێش هەموو خڕدەبنەوە — تۆڵەی ئەو زوڵمە دەهەستێنەوە
رۆژو شەوێ فیکرو قەرارێ دەکەن — تاکوو عیلاجێکی نەجاتێ دەکەن
ئەو هەموو هاوارە لەبن گۆمی‌وا — دەنگی بەماسیانی دەدەریا دەگا
بەحرە وەجۆش دێتو شەپۆلێ دەدا — تۆڵەی دەستێنێ لەگۆمی ئەوا
دەیدا بەزللانی لەگۆمی قەوی — ماتی دەکا، زاڵمی وا سەرنەوی
تاکوو ژیانێکی بەخۆشی و سەفا — دەیدا بە ماسیانی گۆمانی ئەوا
زیندەگی ئاوایە براگیانی من — وەختی جەوانی بکە فیکری ئەمین
وەختێکی سەر تەختی ئەوینی بەقەو — خەڵکی مەکە ناڕەحەت و سەربەئەو
هەرچی بچێنی ئەوی دەدرووییەوە — فەرمودەیی شاعیرە شێعری ئەوە
داخە کە قودرەت هەیە نێو دەستمان — چووکە لەبەر غەررەیی حەوت ئاسمان

شارە لەدەوری بوو سێ جێ تاقەدار		یەکێ مەحمودکان بوو سووتا هەربەجار
دووەمی تووی سووری خەزایی[110] هەبوو		خڕکەڵە جوان داری ئەواکەم هەبوو
سێیەمی هەرماوە بەنێو تاقەدار		شاهیدە بۆ گۆشت و بڕینێ لە شار
ڕۆژێکی جەرگت دەدڕم داری من		چونکی لقت مێژووە بۆ شاری من
تۆ سەری ڕێت گرتۆ لەیەک لای شار		کۆنە کتێبێکی لە ساڵانی پار
هەر لق و پۆپی تۆ پڕە باوەڕی		بیرەوەری هەرچی کە دیتت سەری
حەیفە کەنازانم زبانی ئەتۆ		تاکوو دەگەڵ شاخت بکەم گوفتوگۆ
ئەمما ئەگەر عومرە بکاتن وەفا		فێری دەبم ئاخری زبانی ئەوا
تاریخی ئەو شارە لەنێو جەرگی تۆ		دێنمە سەری کاغەزی بۆخەڵکی خۆ
ئەو دەمی گەر مردم نەبێتن عەزاب،		بۆ قەدمی چاکم نەنا بۆ سەواب؟!

گومی تاقەدارە کە ئیستا پارکی سیدقطب ە.

«تووی سووری خەزایی»

داشا مەجید وەختێ گەزیزە لە شاخ   دێتەدەرێ سوێسن و لالە لەباغ
دەنگی غەریبی نەی و شمشاڵی شوان   تێکەڵە گەڵ ڕەنگی گزینگی بەیان
بابەکی زۆرخۆش دێ لەدامێنی کێو   پێی دەلەقێ بەرگ و گەڵای دارەمێو
قەترەیی شەونەم وەکوو ئەستێرە جوان   شۆقی دەدا تیغی دەکێشێ لەگیان
سەبزە لەژێر پێ بە بەهاوار دەڵێ   «من گوڵی ڕوخساری عەزیزی دڵێ»
«هەڵگرە پێت لەوسەری دووچاوی من   پێی تۆ دەئێشێنێ هەموو گیانی من»
ئاخری ئەتۆ گیانە بەجوورێکی وا   ژێر دەکەوی بۆبنی پێی دیکەدا

کوانێ لە تووی سووری خەزایی خەبەر   تاقە درەختێکی لەسەر کانی بەر
ماری بەنێو بانگی هەبوو شاخەکە   ڕێی دەگرت مارانی لەسەر خەڵکەکە
ئێستێ نیشان کانی و داری نەما   بۆتە بە بازار و دوکان و ڕێگا
نیوەی ڕۆژێک بوو ڕێگا تا ئەوێ   ئێستێ بەیەک لەحزە دەچین بۆئەوێ
بەحسێ لە هەنجیری خەزایی نییە   وەختێ ڕێگای ڕۆژێک دەچووین بۆ ویە
سەیدووکەیی دامێنی لای خواری وی   ئێستا نەماوە ئەسەرێکیش لەوی
گەنمی زەوی و زاری بەکانی بەراو   حەیفە زەوی و زاری ئەویش بوو تەواو
گەنمە و شێوەردە نەماوە لەوێ   جێی ئەوی بازار و دوکانانی لێ
بادی دەکەم دەنگی سریلانی جوان   قرچەیی هاوینێ لەنێو گەنمەکان
ئەورۆ عەجەب بەزم و هەرایە لەوێ   کەس نێ بەهاواری ئەوی دیکەبێ

گوزەر

قەیسەری[111]

داشا مەجید عومری بەشەر نێردیوان
سەر دەکەوی پللە بەپللە لەوان

تاکوو دەچێ بۆ سەرێ، دونیای ڕوون
زۆر دەکەوێ چاوی بەدونیای دوون

ئاخری لەسەر، پالە پللەی هەووەڵێ
بەو هەموو ئاواتە دەچێ بن‌گڵێ

گەر لەسەری پالەبنی نێردیوان
یادی بکە خەڵکی هەزاری زەمان

گیانە زەمان نەیبوو بەقا بۆکەسێ
کێ‌بوو لەقانوونی ئەوی دەربچێ

عومرە دوو سێ ڕۆژ و شەوێکە میوان
دەروا لە نێو چۆلی دەکا دیوەخان

تاگوزەر ئاساری نەما وەک قەدیم
جەمعی کەسانی دی لەوێ بوون موقیم

نێوی حەساری لەحەوز، نێ ئەسەر
قەپیانی سەرحەوزە نەما، لێی خەبەر

بەردی دوو پووت و سێ‌پووتی ژێر قەپیان
وون بوو لە پێش چاوی، بەدەستی زەمان

گومبەزی سەربانی ئەویش تێک‌درا
کوا ئەسەری کاری قەدیمی نەما

هاوینێ فێنک‌بوو گزینگی سەبا
خەڵکی لەگەرمان خۆی دەنێوی کوتا

نۆدەر و دەروازەی هەبوو ئەو سەرا
غەیرە یەکێ کۆنە نەبێ چی‌نەما

ساحەبی ئەو جێیە نەماوە ئەلان
پیاوێکی زۆر ئاغا، بەهیمەت لەوان

ماڵی هەمیشە لە میوان پڕدەبوو
ڕەحمەتی[112] نێو، ڕەحمەتی مەولای لەدوو

«فتباڵیستەکانی سابلاغ»(113)

داشا مەجید ڕۆژێ هەزار جوانی چاک / باب و برا دەفنی دەکا ژێری خاک
دایکە دەناڵێنێ «کوڕم جوانەمەرگ» / خوشکە بەهاوارە «برام چوو لەچەنگ»
ئەو شەوی دوای مەرگێ لەنێو ماڵی باب / شیوەن و گریان و سووتان و عەزاب
دایکە وەکوو لانکێ بەخۆ ڕادەژێ / پوور و برا و نەنکە دەگەڵ خوشکەکێ
وەختێ کە سێ ڕۆژە لەوی دەگوزەرێ / خاکە فەرامۆشی دەدا بۆ دڵێ
یادی کوڕە و شینی لە ماڵێ نەما / عەبنی کە مانگاکە کەمرد، دۆبڕا
بۆیە لەئێستاوە دەڵێم کاکەگیان / خۆت بگری تا نەگرین خزمەکان
دونیا لەکن عاقل و پیاوی سەلیم / ڕێی گوزەرە، پردە بۆ دونیای دیم
پردە مەروخێنە بە پیاوی بژی / تاکوو ئەگەر چوویە سەفەر، هەربی
مەیدانی فتباڵی چ کەس دێتە بیر / نێزیکی سێ ئاشە لەکن نەفت و قیر(114)
یادێ لە فتباڵی زەمانی قەدیم / یادی عەزیزانی قەوی و سەلیم
دەستەبەکیان تیمی کلۆنیبی شار / پێش تیمی تەورێز و مراغەی بەکار
گۆڵیری چاکبوو، بەکری وەستا حوسێن / گۆڵی دەبەست، تاکوو نەبێ سەرشکێن
دوای ئەوی گۆڵیرێکی دی خۆش زبان / قاسمی نێو، شۆرەتی سووڵتانیان
گۆڵیری مەشهووری دیکەشمان هەبوو / نێوی بە عەبلا و ئیسحاقی لەدوو
دوابە بە ئەحمەد، تەوفیق مەشهوور کرا / ژینی لە ئێرانی عەزیز هەڵبڕا
یادی بەگی بەرزو بڵیند، شووت قەوی / قاسمی وەفا نێوی قەدیم گەنجەڵی
کاکە سمایل کە لە جوانی بەجۆش / خولخولە بوو نێوسەری مەیدان و گۆش
کاکە قولە نێوی ئەسل موستەفا / شۆرەتی ئیسحاقی و عەبلای برا
یادی ئارەحمانی نکەم فازیلی / گۆشە و سێنتیر هەموو جێ هەڵقوڵی

بادی سوولەیمانی موعینی لەگۆش   فایقی نێو بەقسە سەری حاڵ و خۆش
قادری ریحانی وەکوو تۆپی جیر   هافبەک و فۆرواردی حەریفی ئەسیر
رەحمانی مەنسوورپوورم ڕەڤ و درێژ   تیمی حەریفی بەدریب کردە گێژ
موئمینی بوو موستەفا سێن‌تیری چاک   بەرزو بڵیند قەدی هەبوو وەک چەلاک
قەدی بڵیند، زیرەک و جوان قەوی   حامیدی نێو، شۆرەتی بابی وەلی
هاشمی‌کاکاغابەعەبنی‌هەلووک   هەڵدەخولی چووست‌وسەری‌حاڵ‌و سووک
هیچی دیکە نایەتە یادم لەوان   خەنمە بناسێنم عەزیز لاوەکان
بەزمەکەی فتباڵی لەنێو خەڵکی شار   شەوق و هەرا و شادی دەهێنا بەجار
وەختێکی دەعوەت دەبوو تیمێک لەشار   خەڵکی بەپێشوازی دەچوو تاکوو خوار
مینەبی لوتفی لەوێ ئالاّ بەدەست   پەرچەمی تا ئەوسەری کەڵکێ بەدەست
کەڵکەکەی بەگزادە لەپێشوازی پڕ   بەرزەکوڕ و پیاوو جەوانانی‌حوڕ

تیم کلنی فیتبالیستەکانی سابلاغ لە مەیدانی فیتبالی، کە جیگای وی دوور لە شاری لە پشتی حەمامی زەندی ئیستا بوو.

حیکایەت خوێنەکانی سابلاغ[١١٥]

داشا مەجید وەختێ کە خوشکە خەجێ[١١٦]
بـــۆنی ســـیامەندی لەدوور بـــۆوە دێ
ئـاوری دەروونـــی دەکـــولێ بـــۆکـــنی
کـــاکـــە ســیامەندە ئـــەویش بـۆ ئـەوی
رەســـــمی تـــەبیعەت هـــەمیشە نـــالەبار
کـــاکـــە ســیامەندی لەکـێو خستەخوار
تـــۆخودا عـــەزیزان چـــیبە دونـــیا ئـەلان
رۆژێ دەگـــــەڵ تـــۆیە رۆژێ دوژمـــنان
لەوهـــەموو رەنگـــە نـــەگـــرین عـیبرەتێ
عـــاقیبەتی کـــاری ئـــەمە چـــۆن دەبـــێ
شــــەرتە وەفـــاداری دەگـــەڵ دۆســـتان
دوژمـــنە خـــۆی دەمـــرێ دەگـــەڵ حـەسرەتان

شـــار وەکـــوو ئـێستێ نـەبوو میوەی هـەبێ
پـــاییز و زســـتانێ هـــەموو، شتهـــەبێ
هـــاوین و هـــاوینە هـــەبوو مـــیوەکـــان
ئـــەیامی زســـــتانێ مـــێلاقانی جـــوان
کشـــمیش و بـــادام و مـــێلاق شـــەوچەلە
ســـنجو و خـــورما و ســـجووق چـەلچەلە
کـــوا، نـــەبوو رادیـــوکـــە بـلێم گـوێ دەنـێ
نـــەقڵ و حـــیکایەت بـــوو شـــەوێ نـێوگـەلێ
لەو ژێـــــری کـــورسی و لەکـــن کـــورەدار
ســـبدق و ســـەفا زۆر و حـــیکایەت هـــەزار
هـــاتینە ســـەر بـــەحسی حـــیکایاتی شـــار
بـــادی مـــیرزا عـــەبلاّ شـەلەی[١١٧] سـەدهەزار
عـــالەمی شـــاری بـــەقسەی خـــۆش‌دەبوو
نـــەقل و حـــیکایەت خـــوێنیوا قـەتنەبوو
کـوشت و بڕین خـواجە نـەسیم[١١٨] پـووڵەکـی
عـــالەمی بـــەفڕانـــێ فـــروشتۆ یـــەکـــی
پـــــیاوێکی دانـــــا و فـــەقیر و هـــەژار
غـــەرقێ لە ڕەحـــمەت بـــێ، بـلێن سـەد هـەزار
شـــەو لە سکـــەندەر لە ئـــەمیر ئـــەرسەلان
نـــەقل و حـــیکایەت بـــوو لەنـێو مـاڵەکـان
عـــەبلاّ شـــەلە دەیکـــوت لەدوو قـــاوەخان
ڕەحمەتوڵلاّ[١١٩] و کاکـە عـەلاو[١٢٠] بـوون نـەمان
دوای ئـەوی کـاک ئـەحمەدە[١٢١] کـە نـەقڵی کـرد
لای ســـەعیدی بـــەزمی شـــەوانـەی دەگـــرت

سێیەمین نەقتاڵە عەزیز بوو قوڵی[١٢٢] هەردەم بەشکڵێک و بەرەنگێک دڵی
رەنگ و شکڵ ژینی ئەوی دا بەبا هیچ کەسێ نەیزانی چبوو ماجەرا
دوایە میرزا تەوفیق[١٢٣] لەنێو قاوەخان دەستی بە نەقتاڵی چخۆش کرد شەوان
پیاوێکی دانا بوو، سەوادیشی زۆر ئەمما هەموو پووڵی دەدا و وەدکەبۆر
گەرچی عەریزەی دەنووسی لای کەریم پیاوێکی ئاغا بوو مەتین و سەلیم
داخی گرانم کە سەواد زۆری وا عومری تەواوی بە هەژاری ژیا
کاکە کەریمی سەلەمەی[١٢٤] جاروبار بەزمی حیکایانی هەبوو نێوی شار
تاکوو درەنگ وەختی شەوێ هەرهەرا شەرحی حیکایاتی دەدا و ماجەرا

مەنزەرەی گومی پردی سوور کە ئاغای قاسمی الله ویسی لە سەر پردی را شیرجەی لی دەدا.

قوماری منداڵەکانی سابلاغ[125]

داشا مەجید وەختێ کە مەر دێتەوە / بەرخی لەماڵێ بە دەکارێتەوە
دەنگی مەڕ و شوان و بزن تێکەڵە / هاواری منداڵی چکۆل چەلچەلە
تۆز و غوباری مەڕ و کاریلەکان / تاری دەکا دەشت و زەوی و ئاسمان
دێنەوە دەورێک و زەمانێکی وا / تۆزی ئەمەکێ بە بداتن بەبا
دونیا عەزیزان و برایانی شار / گۆمێکی قوولە، مەلەوانی هەزار
ئەوگۆمە زۆر جوانە کوڕی کوشتووە / ئەوکچە زۆر شووی بەخەڵک کردووە
دونیا کچە خۆی لە هەزار مارە کرد / یەک دوو شەوان دوایە تەلاقی لێ گرت
ئەمما هەزار ساڵی دیکە ئەو کچە / خۆی لە هەزار مارە دەکا، هەر کچە
هیچ ئەسەرێک لەوهەموو مێردانە نێ / ئیللا کە رەفتاری پەسندیان هەبێ

بێینەوە سەرباسی قومارانی شار / لاو و منداڵانی بەتێگرا و بەجار
ئای لە کەری سوور و بە نێو پشت درێژ[126] / خۆش بوو تەماشای وی لە هەورازو لێژ
دزدزێنی نەغەدە[127] نێولاوەکان / هەیجۆ هەیجۆ[128]، حەلۆ حەلۆی بەشەققان[129]
دزدزێنی نەغەدە نێو بەچکەکان / نێوێکی دیکەی هەبوو خۆش بۆ زبان
نێوی دیکەی پشیلەی ماڵە میران / خۆشە قۆمارێک بوو لە نێو کووچەکان
هەیجۆ هەیجۆش نێوێکی دی بوو لەسەر / گوڕزی فیتوو، چاکە هەمان بێخەبەر
قەرێقەرنێ[130] کوڕ و کچ و تۆپ و دار[131] / خەڵکی دەهاتن بۆ تەماشای هەزار
ئەی سوتام و ئەی برژامی[132] کچەکان / دێتەوە گوێم دەنگی لەنێو کووچەکان
دایە مەمەدە بە گورگی تیژە ددان[133] / نێوی گۆڕاوە کە گۆڕاوە زەمان
یادی چەلیک حەمزەل[134] و گوێچکەی ئەوی / دەبکرد جحێڵانی بە باڵا قەوی
دوایە چەلیک گۆرد و چەلیک چۆشە بوو / باقی لە دوای چی دی نەبوو تێک دەچوو

یادی بەخێر کیسەڵی ئەیندرقاشی[١٣٥]
جوابی هەبوو بۆ تێهەڵدانی باشی

کیسەڵ کەچوو بۆ دوای بۆقی بە غەوغا
دە ڕێگادا دڵی تۆقی بە تەنیا

پیس پی سێو گڵاو گڵاوم مەکە
توخودا لە شارانی خودام دەرمەکە

دەستم بە کلیلە و گوڵە پیس ناکرێم
خۆش بوو بە منداڵی گڵاو وا بڵێم

قەرێ قەرێ، ساڵێک و دوو ساڵەیە
ئاواڵە خۆبگرە، نەدەی نۆرەیە

هەتەختە، تەختە، تەختە[١٣٦] نێوی براو
یادی ئەما نێو کچەکان بوو تەواو

کاکە دەچوو ژن بێنێ خوشکە خۆشحاڵ
کچی شابەگوڵ بێنێ بێنێنە ماڵ

گوێنە[١٣٧] زۆر مۆدی نەبوو نێوی شار
ئەمما لە دێهاتیهەرای بوو هەزار

خوززێنە[١٣٨] یادێکی ئەماوە برا
ئێستێ منداڵ کوانی دەکاکاری وا

خەستەکێنە[١٣٩] قوماری بچکۆڵەکان
ئێستێ کەهەرماوە لەنێو کووچەکان

حللوربللورتەککانە[١٤٠] کوا گەورەکان
زەردو سوور و شەممامە بۆبە چکەکان

ئەمن و تۆ ئاواڵین[١٤١] سەدای نایەگوێم
بەجووتەی دەسماڵین لەسەر پەینوپۆم

قرتێن[١٤٢] و مورێن دە دۆڵ دۆڵ میچان
ئەورۆ فەرامۆشە لە بەینی کچان

خوڵ خوڵە[١٤٣] ومەزرەق[١٤٤] و شێلاقەکان[١٤٥]
فرفرە و دار وهەلووکانی[١٤٦] جوان

مێشێن و سێجگەو دووجگە و داهێڵێن
دامێن و قرتێن و چینێنو جگێن

کێ بە فەرامۆشی بکا ئەو پەڕی
دەورەبەکی خۆش بوو کە زوو ڕاپەری

جگ مسی نێوی دەکرا قورس بێ
هاتنی بۆ ئەووغ و میر خۆش بێ

چەندە دەسووراوە کەجگ پەل بێ
تاکوو چکە وتاکوو پکەی کەم هەبێ

بادەوەشم[١٤٧] هاتەوە بیری و حەوا
چەندە بەجوانی لەوێ دەبکرد سەما

چی دی وەبیرنایە لە بەزمی منداڵ
دەسنم بە دامێنو ئەما حاڵ وباڵ

ئەو حاڵ وئەحواڵە وەپیری گەڕا
بەزمی گەڕەک لاچوو ئەماکاری وا

مەشغەڵە ئەورۆکە بە کارتۆنییە
منداڵە چاوی لە هەراو شوێنی یە

حەیفەلەسەرداری لەجێی بولبولێ
دەنگی قەل و قشقەڵە بێ بۆدڵێ

خامۆشە ئەو شارە، لە سەرداری جوان
دەنگ و هەرا نایە بە وەختی بەیان

تاکوو منداڵ هەستن بەهاواری وان
دەرد و غەمە لاچێ لەباغی ژیان

ئاڵەبووک و بووک بووکێن[١٤٨]

ئاڵەبووكی گەورە كچان بۆ قومار | بەزمی هەبوو رۆژێ لەبان و حەسار
دەسماڵ و چارشێو و كراس و كەوا | جوانی دەكرد بووكە بە بەزمی سەما
هەربەخەیاڵ بووكە دەچوو ماڵە خۆ | بێ دەفەو دمبەگ و بێ گوفتوگۆ
دوایە بە میوانی دەچوین ماڵەوان | بووكە كەبوو چینی ئەوانە نەمان
بەزمی منالی كچەكان تێكدرا | ئەورۆ لە نێو خەڵكی ئەوانە نەما
دەورەبی منداڵی چلۆن پڕسەفا | دەردە نەبوو! ئێشە نەبوو! بێتەلا
هەر زگە تێر بایە خەیاڵێك نەبوو | حەیفە كە ئەو دەورە لە دەستانم چوو
دەورەبی وا نایەتەوە چوو لەدەست | حەسرەتە ئەو یادە لە دەورانی مەست
دەمهەوێ ئەورۆكە هەڵێم بۆ قەدیم | زیندانی پیری بشكێنم كەدیم
بەڵكو نەمێنێ ئەسەرێكی غەمی | زوڵم و بەلای زۆری لە چەرخم كەدی

سه رحه واڵه ئاشه کان که له پشته وه چۆمی یه رغو و و ریگای سه یداوا دیاره

دێوانە مەشکەڕەش (١٤٩)

داشا مەجید وەختێ کە جووتێرەکان	نیوە شەوێ دەچنەوە سەر مووچەکان
دەنگی کەلاّن، شلقەیی مەشکەی ژنان	ئەستێرەکان شێتی تەماشای وان
بۆ عەتری بارانی شەوی پێشەوە	ڕەنگی دەرو دەشتی دەرازێنەوە
چاوی خەواڵووی گوڵی سوێسنم	قودرەتی دەستێنێ بچم بێ چنم
یادی جەوانیی و غەم و فیکری ماڵ	شاری قەدیمی دەهێنا نێو خەباڵ
دەنگی دەفە و یاهووی دەروێشەکان	خەڵکی دەرۆیشتن هەتا گومبەزان
حاجی بەڕێ کەن کەبچێ بۆ حەجێ	لاچێ لە ڕێگایی خەراپ و کەچێ
هاوار و یاهووی دەروێش مەشکەڕەش	خەڵکی دەهێناسەری ئەحواڵی گەش
مەشکەڕەشم پیاوی تەماشای‌یە	قەددی چکۆلە سەری قڕژاوی‌یە
ڕەش‌تاڵە پیاوێکی کزو قەدد نەوی	وەختی زیکر زۆر بەئیرادە و قەوی
هاوار و یاهووی ئەوی یا کەر...بم	هەرلەسەری یادە بۆ خەڵکی‌قەدیم
زەنبیل و کەشکۆڵی دوو دەستانی وی	جوانی دەکرد چەل‌چەلە شانانی وی
پێی بوو سەبیلێک کەلەهەرجێی دەدا	عەقرەب و دووپشکی دەهێنا دەرا
کلک و سەری وانی فڕێ هەڵدەدا	باقی دەخوارد عەینی وەکوو لەبلەبا
مەشکەڕەشم ساڵ و ئەیامە نەما	دوای وی دووپشکیش بەسلامەت ژیا
هاتنەوەکەی حاجی کە ساڵێک دەبوو	شاری بۆ پێشوازی و زیارەت دەچوو
زیارەتی حاجی‌یی جەماڵ پاک و جوان	خۆش‌بوو تەماشایی سەفایی ئەوان
وەختێکی حاجی دەگەڕاوە بۆ ماڵ	ڕەفتاری زۆر چا دەبوو بەرعەکسی حاڵ
ڕاست و دروست هاودەمی پیرو هەژار	ڕێی کەج و خواری نەدەگرتن بەکار
ئەمما تەئەسوف دەخۆم ئەرۆکە وا	کوانێ کەسێک شوێنی قەدیمانی ما
حەج تۆبەی ئەکبەرە گیانی بڕا	تۆبەیی ئەسغەر لە ئەوی دوا نەما

ئاوکێشەکانی سابلاغ (١٥٠)

داشا مەجید هەرکەسە خۆی پێیە چاک   کەس نەبوو بمناسێ کە چووم ژێری خاک
باری گوناهانی جەوانی لەسەر   زیادە لەوەش دەورەبی پیری لەبەر
نەفسی کەسەبیف غافلی کردووم لەخۆ   تاعەت و خێرم نەبوو بۆ خەڵکی خۆ
قەبرە لەدوور ئاوەڵەیە بمگرێ   قوونیبدا رووحی لە دڵ هەڵگرێ
مار و مشک ژێری قەبر هەڵپەرن   کەنگێ کەلاکێکی قەڵەو دێتەکن
جا، وەرە پەروەردەبی کە گیانەکەت   هەر بڵێ خۆم تێرم، نەجیرانەکەت
چەندە ئەیامم دیوە ساڵانی زوو   زاڵمە لێی قەومێ وەکوو جاوی جوو
هەرکەسە بستێنێ لەوی حەققی خۆ   داغی برای، داغی کوڕی، داغی خۆ
«بۆچی کوڕم بۆچی برام مردووە   چەندە گوناهی بوو، ئەوت کوشتووە»
«خوێنخۆری زاڵم وەرە مەیدانی مە   تاکوو لەتوپەتبی بە دەستانی مە»
داشامەجید جێیەتی بیکەم بەیان   ئەحواڵی ئاوکێشی کەرو داشقەکان
هەر ماڵە چالاوی دەنێودا نەبا   ئاوی لە ماڵانی جیرانی دێنا
یادێ لە قاسم و کەرەکە(١٥١) و ئاوهێنان   بەزمی کەری و دەنگی چەلەنگی بڕان
مارف و داشقەی کارەسوولی(١٥٢) فەقیر   ئەسپی فەقیر ژێری سەهوڵێ ئەسیر
کاکە گەلەش(١٥٣) ئاوی دەهێنا لەچۆم   هاوین و زستانێ لە بەستێنو گۆم
چای قاوەخانە هەموو سەر ئاوی وان   ئاوە دەبوو هاتبا لە بەستێنی جوان
یادی بەخێر بێنن. شەوان خەڵکەکان   گۆزە بەدەست شەڕبوو لەسەر ئاوەکان
شەقشەقی گۆزان و سەنڵ، جەررەکان   دەست دەپەرچ نانی ژنان و کچان
گیانە دەخووساوە لەسەر نۆرەناو   گەر بەئەدەب بابەی دەچوو سەر کلاو
شەقەقەیی گۆزانم لەسەر لێوی چۆم   جوانەکچ و دەستەژن و پیریکۆم

جەررە شکاو، گۆزە کە پینە کراو ... بەعزێ لیباس تازە و بەعزێ دڕاو
خاتوونە سێ گۆزەشم[١٥٤] یادی ئەما ... نێوی خەیابانێ لەت و پەت کرا
خات لالەزارێک[١٥٥] بوو لەسەر سەردڕوان ... نانکەر و ئاوکێشی گەلێک ماڵەکان
نێوی ڕەزێ باجی[١٥٦] لەشاری نییە ... کوانێ لەگۆزانی ئەوی بیر هەیە
وەختێ بەهار ئاوی چۆمی بوو قوڕاو ... یەک دوو قەرە قاویان دەنا گۆزە ئاو
تا ئاوە ڕوون بێت و ببێ چایە جوان ... ڕەنگی ئەوی لێڵ نەبێ نێو ئیستیکان
ڕاستی ژیان، بۆچی دەرەنگێنی خۆ؟ ... خەرجی نەبوو ئاوە لەگۆمانی تۆ
چاڵاوە بۆ ڕشتن، چۆمی خوارنەوە ... کەس نەبوو پووڵێ بگرێ بۆئەوە
چاڵاوە هەر زمبەی دەهاتن لەئاو ... ئەورۆ مەژێرە، کە حقوق بوو تەواو
خەڵکی دەلەرزێتن لەترسی ئەوی ... وەختێکی فیشی وی بەدەستی گەبی
فیکرێ دەکا لولەی ئاوی، شکاو ... دەردی لەدڵ چۆنی بدا پووڵی ئاو
چارەیەکی نێ دەبێ تەسلیم ببێ ... پووڵەکە چەند هاتووە بێدا بەوێ
ئێستا لەسەر ئەو هەموو ئەحواڵی وا ... لولەکەشی ئاوی نییە بۆ حەوا
ژینی قەدیم خۆش بوو لەئەورۆ زەمان ... هەرکەسە داغێکی هەیە بۆغەمان
جەرگە کە سووتاوە، هەناوە ڕزیو ... یاخوا بەدوور بێتن بەڵای وا نەدیو
غەم دەچێ نامێنێ، مەبە دڵپەژار ... فەووارە زۆر چێتەسەرێ، دێتە خوار
بەفرە دەچێ ئاخری لەسەحرا و دەر ... فەسلی بەهار دێت و گوڵان دێنە دەر

کەرێزەکانی سابلاغ[157]

داشامەجید نێو دڵی چەرخی زەمان   پڕ لەپەژارییە لە دەردی گەلان
کەس نەبوو تا ئێستێ، بخوێنێتەوە   بەحسێکی تووولانییە، مێژووی ئەوە
کوانێ لە شەمشێری عەدالەت خەبەر   جەرگی ئەوی دابدڕێ سەربەسەر
مافی دەروونی بۆ سەری کاغەزی   بدرێ بە دەستی قەڵەمی بێ دزی
بابە، خەبەر بێ بەچی جەرگی بڕا   دایکە، بزانێ بۆچی کۆرپەێ نەما
یاکوڕە جوانانی نەدیتوو موراد   چۆنە لە ژێر خاکی ڕەشن بێموراد
ئەو بووکە سوورانی بە تارایەوە   چۆن بوو نەیاندیت شەوی زاوایەوە
بۆچی هەمیشە لە قەدیمی زەمان   تێگرا ئەسیرن کەڵە پیاوی زەمان
یابۆ بە نامردییە هەر تەختی ژین   چاکە ئەسیرە بە چەپۆکی لەعین
داشا مەجید ڕاستی دەئەو فیکرە دام   چەرخە بسووڕێنێ ئیرادەی خودام
تاکوو هەرا هەستێ لە خەڵکی زەمان   زاڵمە لێی قەومێ بە دەستی گەلان
بۆچی سپی و ڕەش دەبێ فەرقی هەبێ   یا سپی ئاغایی ئەوی ڕەش بێ
ڕاستی چ ڕازێکە فەقیر ژێری پێ   وورد دەبێ ئێسکانی بە چەرخانی وێ
چۆنە هەتا ئێستێ کەسێک نەیمراند   چەرخی ئەوا زاڵم کە خەڵکی مراند
یەعنی ئەوە، هێندە قەوییە لە حاڵ   خەڵکی هەموو پێشی دەبەستێ مەتاڵ؟
یا ئەسەری نێ لە وجوودی ئەوی   شەمشێری زەهراوی بە نووکی قەوی!؟
مێروولە گەر زۆر بێ پەلاماری فیل   کوانێ کە خۆ دەگرێ، نەگیرێ بەدیل
عەزم و ئیرادەی دەبێ تێکەڵ بکەین   نووری بۆ سەر تاریکی قووەت بدەین
ئەودەمی ڕێی ژینە بەڕاستی وەیە   ئیلا کە حەیوانە کە ژینی هەیە

کوانێ کەڕێزێکم لەنێو شاریما   وەختێکی ئاوی هەموو شاریان دەدا
ئەووەڵێ بە کێک گەڕەکی ئەرمەنیان   نێوی کەڕێزەی ڕەجەبی[۱۵۸] بوو نیشان
دووەمی لەو لاتری ئەو کووچەدا   نێوی بە چاوشینی[۱۵۹] لەسەر داندرا
یەکی دیکە مەیدانی حاجی‌حەسەن   ئاوی ئەوی لای هەموو عالەم پەسەن
نێوی کەڕێزەی‌بوو، کەڕێزەی‌مەلای[۱۶۰]   جێگەی لە گۆشێک‌بوو لە مەیدان جێگای
دوایە کە هاتینەوە سەر سەرڕەوان   یەک بوو لەوی ماڵە خەجیجی شێرخان[۱۶۱]
سەر لێوی هەورازی یەکی دیکە بوو   نێوی کەڕێزەی سەری هەورازی[۱۶۲] بوو
یەکی دیکە نێو ماڵی کاکە غەفوور[۱۶۳]   شوورەتی گەل شێعری ئەمن نایە جوور
یەکی دیکە پێش ماڵە خات گۆزەڵێ[۱۶۴]   دایکی سەلاحزادە بوو وای پێ بڵێ
ئاخری دەنێو ماڵی بەڕێز کاک عەلی[۱۶۵]   کاک عەلی ئاسنگەر و ئاغا نێوی
لای گەڕەکی سەرخڕێ چەن دانە بوو   زیندەگی ئەو خەڵکە بە ئەو ئاوە بوو
ئەووەڵی پێش ماڵە عەلی‌کاکە ڕەش   ئاوی وەکوو چاوانی قڕژاڵی گەش
خوارتر لەوی بوو کەڕێزەی سەید مەلا   گۆشەی کووچەی بوو ئەسەر لێی نەما
نێو ماڵە فەرهادان کەڕێزەی لە نێو   یادی نەماوە لە بنی دارە سێو
نێو گەڕەکی شوانان یەکی دیکە بوو   پێش ماڵە سەفیاریش لە گۆشێک هەبوو
کووچەیی شەوقی کەڕێزەی پینەچیان   ئەورۆ لەوی کوانێ ئەسەر کوا نیشان
نیو کووچەیی مازوان کەڕێزێکی قووڵ   نێوی کەڕێزەیی ئەوێ میرزا ڕەسووڵ
زۆر بوو کەڕێزانی دیکە نێو حەسار   ئێستێ سەریان پاکی گیراوە بەجار
باوونە جێی فێنکی کووپانی پەنیر   یا لە بنی بەردی ڕەمانن، ئەسیر

حەمامەکانی سابلاغ[١٦٦]

پووتی و میرزارەسوول جێی جننەکان — قوولْ و لەبن عەرزی هەموو جێ و مەکان
وای دەکوت بەعزێکی، کە حەمامی سوێر — پڕپڕە جندۆکە، شەوانە، بەزۆر
نێوی شوجاع‌ئەلملک بوو ئەو حەمام — هیچی نەماوە ئەسەری بۆ، کەلام
نمرەیی پووتی کە دوو سێ نمرە بوو — تاریک و قوولْ و لەپەنا پووتی بوو
کوانێ عەباس‌ئاغا[١٦٧] حەمامی نەما — ئاوەکەی سێلاوێ ریشەی دەر هێنا
وەختێکی چایخانەی عەلاو تێک درا — حەمامی مەڕمەڕ لە جێگای ساز کرا
ئەمما قەراری نەبوو حەمامی وا — ئەورۆکە پاساژ بە نێوی سینا
حەمامی حاجی مەتلیب ساز کە بوو — هیچ وەکوو پووتی و ڕەسوولی نەبوو
نەیبوو لەنێو، تیان و خەزێنەی حەمام — شێرە بوو جێی تیانی دەگەڵ سەتڵەکان
پاشی ئەیامانی درەنگ ساز کرا — نمرەیی حەمامی شێر و خورشیدا
کوانێ لە حەمام و لەتیانی خەبەر — کوا لە حەجامەت‌کێشی[١٦٨] ماوە ئەسەر
کوانێ وەسائەژدەر[١٦٩]، لە حەمامێ کوا؟ — دەستنی بە تیغ وکەڵەشاخێوە با
ڕەحمانەکەش[١٧٠] جێی وەکوو وی خاڵی‌یە — کاکەدەروێش مستەفا[١٧١] بن عەرزییە
یادی‌لە ئاوگیری، سمایل‌و ڕەسوڵ[١٧٢] — حەمامە چەن خۆش بوولەبن عەرزی‌قوولْ

﴾ تەکێەی بابە خەڵیفە[۱۷۳] ﴿

داشامەجید وەختێ بەفر دێتە خوار هەورە ڕەشە تەرسی دەکا بەرقەرار
سەرما و لەرزینی ئەوی بۆ فەقیر منداڵی بێچارە لە ماڵێ ئەسیر
بان و سەری‌دەشت و حەساران و کێو زاڵمە داییدەگرێ هەموو جێ لەئەو
بەفرە، کە چوون عەرزی هەموو گرتووە فوونی پەرەندانی حەوای سردووە
هەرکەسە جووڕێکی لەدڵ ماتەمە گەرچی بەفر عومری لەشاری کەمە
داخی گران ئەورۆ ئەوە سەر وولات دار و درەخت و گوڵ و گیا و نەبات
گەرچی بەزاهیر هەموو یەك ڕەنگی‌یە زەرد و گوڵی، سوور و بنەوش، زێری‌یە
ئەمماکە زۆر گرتی جێگا، بەوری‌وا خەڵکی دەکا چارەیی دەرد و دەوا
وەر وەرە و بێڵە بەپیاوی قۆچاغ دێتەوە سەر شانی لەنێو شار و باغ
بەفری وەها هەڵ دەسوورێنن بەقەو تێکی‌دەدەن قودرەت و قووەت لەئەو
بان و وولاتی هەموو خاوێن دەکەن بەفرە لەهەر جێ‌یە کە بێ دەردەکەن
وەختێکی خڕبووە خەڵك پێش‌ئەوی شۆقی هەتاو عومری دەکاتن نەوی
بەفرە دەبێ ئاو بە عەرزدا دەچێ تەنێ دەبێ فەوری لەوێ جێ‌بەجێ
ئیدی نەکا زوڵمی ئەوا دوای ئەوە حاڵی‌بێ ڕۆژە لەدوای هەر شەوە
تەجرەبەیە، گیان و عەزیزانی من دەرد و پەژاریی ژیان حەل دەبن
بەفرە، کەچوو سەوزە لەجێی بەرقەرار خۆشە، بەخێر بێتەوە مانگی بەهار
شللێر و شەش‌پەر هەموو تارا لەسەر دەشت و دەرو باغە پڕە سەربەسەر
بولبولە سەر شاخی گوڵانە ئەلان یادی گوڵانی کەبە بەفری نەمان
حەیفە نەیان دیتەوە فەسلی بەهار شادی و خۆشحاڵی بکەن بەرقەرار
ئەمما هەمیشە گوڵە شللێرەکان بۆنی ئەوان دێننەوە سەر یادەکان
مانگی بەهار دێنەوە. گیانی عەزیز تەجرەبەیی پیری، ئەوا دێتە ڕێز

ئەودەمی یادێک لەغەمانی قەدیم نامێنی نێوگیان و دڵانی سەلیم
جا، گوڵەخاشخاشکە لە سەحرا و دەر دەستی وەنەوشەی دەگرێ بۆ سەفەر
خۆش سەفەرێک بۆسەری کێوان و دەشت شار و وولاتانم دەبێتە بەهەشت
هیچ ئەسەری دەرد و غەمان نیێ لەنێو پیاوە فەقیرانی زەعیف دەبنە دێو
قودرەتێ پەیدا دەبێ نێوی گەڵی هەرکەسە ئاواتی بەجوورێ دەڵێ
ئەو دەمی، چوون شیدەتی سەرما دەچێ ڕوورەشی بۆکاکە ڕەژێکەی دەبێ
ڕوورەشی بۆ کاکەڕەژی تا ئەبەد فەسلی هەموو ساڵێ هەیە تا لەحەد

ئاوی تەکیەی بابەخەلیفەی بەڕێز یادی نییە پێشی ڕەفیقی عەزیز
ئاوێکی زۆر سارد و تووڕمپای لەسەر ڕوون بوو وەکوو چاوانی قڕاژڵی هەر
بەفر و سەهۆڵی نەدەویست ئاوی وا کێ بوو کە بەخچاڵی لە ماڵێ هەبا؟
ئێستێ کەسێک نێوی ئەوی نایەبیر چونکی هەموو دەستی غەمانێ ئەسیر
ئاوە نەما، نێوی ئەمەش عەینی وی وون دەبێ نێومان لەخەیاڵی قەوی
دەنگی تووڕمپای تەکیەم دێتە گوێ چاکە لەدونیایە چلۆن وون دەبێ
خوارەوەکەی شاری لەسەر ئاوی وی ڕۆژ و شەوان، وەختی بەیانان و دی
جوانە جحێلانی سەری ڕێی ئەوی فێنکە ئێواران و بەیانی و شەوی
بۆ سەری ڕێی ئاوێ لیباسانی جوان کیژە بەری دابوو لەئەنواعی وان
خەل خلە و مێخەک و ریحانی گوێ بەرموور و بازنان و دەپاوانی پێ
چاوانی پڕکل بوو دەسانی خەنە جوانی قەدیم ئێستێ لەشاری کەمە
هەرکەسە دۆستێکی هەبوو سەر ڕێگا ڕێی تەکیە چەند خۆش بوو وەکوو سینەما
ئێستێ، هەرچەند جارێکی دەچمە ئەوێ یادی قەدیم دێتەوە بیرم لەوێ
عومرە چلۆن دێتو دەکاتن گووزەر داخوا ئەمەش کەنگی دەچین بۆ سەفەر
لەو سەفەرە ماڵە خەو نابینەوە خۆشە لەکۆڵ دەرد و غەمان بوونەوە
هەرکەسە ئازۆقەی دەگەڵ بێ، سەفەر ڕاحەت و ئاسوودە دەکاتن گوزەر
باخوا بەخۆشی سەفەر و بێتە پێش لەو سەفەرە، نەوبێ غەم و دەردو ئێش

سەرچاوە(١٧٤)

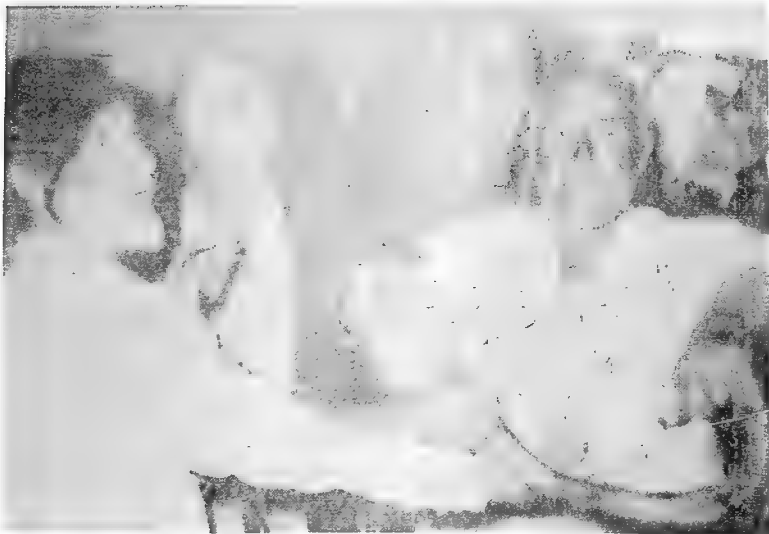
ئاوەکەی سەرچاوە چ خۆش بوو شەوان   پیاو و کوڕ و کچ دەچوو بۆ ئاو هێنان
جێگەیی سەرچاوە لەشاری ئەلان   بۆتە بەمەیدان و خەیابانی جوان
ئیستگەیی ڕادیو لە نیزیکی وی   خامۆشە سەرچاوە نەما نێوی وی
سەرچاوەکە بەزمی هەبوو جۆربەجۆر   جوانە جحێلان، لەسەری ڕێی بەزۆر
سەتڵ و گۆزە و جەڕە بە دەستی کچان   زۆری بەقەمنی بوو لەسەر ئاوەکان
کاکە لەسەر ڕێیە دەوەستا لەوێ   تاکوو دوو چاوی بە حەزی خۆی کەوێ
ڕوخساری نێو پرچی کچانی کەژاڵ   عەینی وەکوو مانگێ لەئاسمانی شار
دەسماڵی بەگوڵینگی سەری چەندە جوان   ماڵی وێرانم کەنەماون لەوان
چ بڵێم لە سەرچاوە شەو و نیوەشەو   زەمبەی ئاوی لێ دەهاتن بەقەو
بەسە، دەسووتێنێ هەناو، یادی وێ   هەرچی بنوسم غەمی دی دێتە جێ
واچاکە بێدەنگ‌بم لەشەرحی ئەوی   تاکوو نەسووتاوە دڵانی قەوی
یادی ئەوی نێو دڵی خەڵکی فەدیم   شۆقی چرای ڕوونە لەشاری کەدیم
چەند بەلەزەت ئاوانی جەرڕانی وێ   سارد و سەهۆڵی نەدەویستن شەوێ
ئێستا، کە لوولەکەشی ئاوی نییە   گۆزە بەدەست، خەڵکی بەدووی ئاوییە
یادی ئەوێ دێتەوە بیرم لەشار   خۆشە فەرامۆشی نەبێ یادی یار
ئەو یارە زۆر خزمەتی بەو شارە کرد   ڕۆژ و شەوێ خوڕڕەی دەهاتن بەگوڕد
نێوە شەوان خوڕڕەیی نێو دەشتەدا   لای‌لایی بۆ خەڵکی گەڕەک هەڵدەدا
ئێستێ کە هەر ماوە وەلی بێ‌نیشان   جێی وی لە مەیدانە لەبن خاکی جوان
هەر بەوەفا ماوە لەبن عەرزەدا   لولەکەشی کردو خەڵک، بێوەفا

پلووسکی سه‌ید بابه‌سوور[175]

ئاوی پلووسکێ که‌نه‌ماوه ئه‌لان   کێیه بکا یادی نه‌ماوان به‌گیان
ئاوێکی زۆر ڕوونی هه‌بوو وه‌ک بلوور   نێوی پلووسکی بوو سه‌ید بابه‌سوور
جێگه‌یی ئه‌و گه‌رچی نه‌ماوه، به‌ڵام   نێزیکی مزگه‌وتی به‌ڕێز سه‌یدنیزام
مزگه‌وتی سه‌ید بابه‌سووری سه‌یدنیزام   زۆری هه‌بوو پیر و مورید و غولام
ئێستێ له‌وێ شه‌قه‌یی گوزانه نێ   کێیه له‌وێ قاپی بشواتن شه‌وێ
به‌زمی پلووسکێش وه‌کوو سه‌ر ئاوه‌کان   لێی بوو کچۆڵان و جحێڵانی جوان
جێگه‌یه‌کی خۆش، بۆ جحێڵانی شار   هه‌رکه‌سه دۆستێکی ده‌گرت بۆ قه‌رار
وه‌ختی ئێواران، لاله‌زاری قه‌دیم   عه‌بنی پلووسکێ بوو له شاری که دیم
کیژه ده‌برازانده‌وه خۆی بۆ سه‌ر ئاو   جه‌رره به ده‌ستێوه بنێ سه‌ر کڵاو
ده‌سره‌ێ گوڵینگ‌داری براێ تازه‌لاو   پێشقه‌دی پشتێندی ده‌دیترا به‌چاو
تێکچوو پلووسکه به خه‌یابانی شار   چی‌دی نه‌ما به‌زمی له‌سه‌ر ئه‌و قه‌رار
ته‌جره‌به‌یه ئه‌و هه‌موو تێک چوونی وا   هه‌ر ڕۆژه دونیا ڕوو ده‌یه‌کێ ده‌کا
ڕۆژێ ئه‌تۆ، ڕۆژێ ئه‌من، ڕۆژی دی   جه‌معی هه‌موو لایه ده‌با بن‌گڵی
به‌زمی ژیانی هه‌موو که‌س تێک‌ده‌چێ   باشه له‌ئێستێوه بکه‌ین فیکری وێ
تێک‌چوو پلووسکه‌ش به‌هه‌موو به‌زمه‌وه   کێیه ئه‌به‌د بێ، له‌سه‌ری ته‌خته‌وه
ته‌خته، که ڕه‌نگینه به‌سه‌د ڕه‌نگی وا   پێی له‌سه‌ری چه‌رخه‌که نێتی به‌قا
کوانێ هه‌مبشه نه‌فه‌رێک سواره له‌و   هه‌ر ڕۆژه یه‌کێکی ده‌بینی سه‌رئه‌و
به‌سه عه‌زیزم تۆ غه‌می بۆ مه‌خۆ   هاتۆته له‌نگه‌ر که بکا بابه‌ڕۆ
ئه‌وده‌می هه‌رچی ده‌دڵت دایه حه‌ق   بستێنه تۆڵه‌ی خۆ له زاڵم به‌شه‌ق
ڕۆژی سه‌فا ئه‌وده‌مه‌یه کاکه‌گیان   وا ده‌ڵێن: «مانگاکه که‌مرد دۆ بڕان»

وەختێکی مانگایەکە مرد، دۆبڕان — چەرخی زەمان دەوری دەبێ وەک چەلان
کێیە لەوی گیانە، نەی ئێشابێ دڵ — یانە لەدەستی، نەچووبێت سوورەگوڵ
چەرخەکە نەیناسی وەفا وجەفا — چاک و خەراپی هەموو ژێر پێیە نا
پشتی هەزار جوانی گوڵاڵی شکاند — زۆری لەکن دایک، منالی فڕاند
تازە لەکوێ فەسڵی بەهار دێنێ گوڵ — دایە لەئامێزی دەکا سوورەگوڵ
یا لەکوێ ئاوونگی دوو چاوانی وی — ویشکی دەکا شۆقی هەتاوی قەوی
چەرخە هەتا ئاوا بباریێنێ ئاو — ئاوی هەبەکانی دوو چاوان و چاو
جا مەگەر، کاک ئێنە شەماڵ بێنەلا — هەوری ڕەش و بەفرە، لەسەر لاببا

دیوانە مەشکەرەش و دەرویشەکانی سابلاغی.

﴾ سەلاکەرەکانی سابلاغ[١٧٦] ﴿

داشامەجید یادی جەوانیت بەخێر — خەڵکی قەدیمی لەتەرێت بۆتە تێر[١٧٧]
وا دەڵێ دایکم لە زبان بابی من — زۆری تەرێ خواردوو لە تۆ شاخی من
نێوی سینەی تۆ هەموو جەنگەڵ بووە — ئەمما ئەمن باسی تەرێم بیستووە
ئاخ وسەد ئامان براگیانەکان — عومری بەشەر بەفرە لەپێش تاوەکان
گەردیشی دونیایە بەرەو فانی‌یە — عومری ئەمە بەفری لەسەرکانی‌یە
ڕووتە منالّ هاتینەوە نێو ژیان — ئێمە دەگریاین و قەوم شادمان
کارێ بکەین دۆستی بەڕێز لاوەکان — ئێمە بە خۆشحالّی بڕۆین گەل غەمان
بۆچی نەڵێن حەیفە، نەماوە فلان — ڕەحمەتی حەققی لەسەری بێ شەوان
ڕەفتاری چەند چابوو دەگەڵ عالەمێ — چەندە بە ڕۆیشتنی کەوتنە غەمێ
مانگی ڕەمەزانێ چ خۆش بوو گوزەر — خەڵکی هەتا وەختی سەلا بوون لەدەر
دەنگی سەلای پارشەوی مەللاعەلی[١٧٨] — خۆشی دەکرد فەقێ خەلیل[١٧٩] دەنگی وی
یادی بەخێر حاجی ڕەحیم[١٨٠] سەلاکەر — نوێژی هەموو جومعە سەلای بوو لەسەر
یادی سەلای سۆفی حەسەن[١٨١] چۆن نەکەم — دەنگی غەریبی شەو و ئێوارەکەم
مەللا موحەمەد[١٨٢] بوو لەمزگەوتی خوار — دەنگی سەلای هاتە گوێ، ئەولای شار
کاکە غەفوور[١٨٣] بشم لە مزگەوتی سوور — دەنگی سەلا و شێعری نەماوە لە ژوور
وەختێکی عالەم هەموو کەوتۆتە خەو — کێ وەخەبەر دێنێ، کەتاریکە شەو
بێ‌خەبەری و خامۆشی‌یە سەر وولات — کەس نێ کە فیکرێکی بکا بۆ نەجات
پارشەوە دەنگێک لەکەسێ نایە گوێ — تاکوو خەڵک هەستێ و هاواری بێ
بەعزێ کە ئەهلی خەون ماتن لەجێ — زۆر کەسە مایڵ بە هەڵستانی نێ
عەبددیەکەی تاڵبی هەستان هەر — ڕەسمی خۆ دەبزانی چلۆن سێتەدەر

ئەمما جەوانانی نە ئەهلی خەون — چاویان لە گەورانە هەتا دووی کەون
داخە ... لە گەورانە کەسی وانەما — تاکوو هەراکاتن بەبانگ و سەلا
«هەستە مەنوو، وەختی خەوی نیٚ عەزیز» — «خەلکی بە تیکرایی هەموو بۆتە ریز»
«نووستە نەفعیکی نی یە گیانی من — دوا دەکەوین ئیمە لەخەلک و ئەوین»
«تا شەوە تاریکە لەتۆم وا دەوی — وەختیکی روونا کە لەتۆم ناهەوی»
«دەستی بدە دەستم و پشتمان بەیەک — ئەمن و ئەتۆ پیشقەدەم و ریک و پیک»
«پارشەوە هەستین و هەرایە بکەین — خەلکی کە هەستانەوە شایە بکەین»
«ئەو دەمی عالەم دەکەویتە سەفا — خۆشی کەهات نارەحەتی لادەبا»

قوبی مەولەوی یەکیک لە سیرانگاکانی سابلاغ. ئیستا جیگای وی سەدی مەهابادی یە.

مەلاکانی سابلاغ[١٨٤]

یـــادی مـــەلای پـــیری زەمـــانانی زوو سـیدقی و شـێخقادر و مـەجدی هـەبوو
ئـــیدی لە مـــزگەوتی بـــەڕێز بـــابەسوور مـەللا ڕەشـە پـیاوێکی کـاری و سـەبوور
یـــادی مـــەلا خـــالید و بـــزنانی وی پـیاوی مـوسڵمانی ئـەوام کـەم دەدی
ڕەبـــبی خـــودا، نـــووری بـــڕێژی سـەری خـۆم لە ئـەوانـەم کـە دەبـم نـۆکـەری

باغی شیرخورشید کە ئێستا کوچەی هشت میتری و شەقامی وەفاییە.

« قاتی و قڕی سابلاغ(۱۸۵) »

داشامەجید وەختێ کە تاریکە شەو — مانگە لە پشت تۆیە خەبەر نێ لەئەو
عالەمی شاری هەموو یەک ڕەنگە، ڕەش — زەرد و سپی وکەسک، گوڵی و سوور و ڕەش
خامۆشی و ماتەمە سەر خەڵکەکان — دێ کزەی بای قۆرغی، لەسەر بانەکان
دەنگی مناڵێکی نەخۆش دێ لە دوور — پێی نەکرا دوکتور و دەرمانی جوور
داێکە بە گریانە «سەغیرە کوڕم» — «مردنی وی ئاوری دا نێو دلم»
دەنگێکی دیکە لە وەست شارەوە — قاقا، لەسەر قاقا دەدا پێکەوە
کەس لەغەم و دەردی کەسی نێ خەبەر — ئەو شەوی تاریکە چلۆن دێ بەسەر
کوانێ قەدیم حاڵەتی ئاوا هەبوو — خەڵکی بە دەرد و غەمی یەک ماندوو بوو
غەرقی غەم و ماتەم و دەردم دەکا — بەچکە فەقیرێکی نەخۆش بێ دەوا
دێمەوە سەر بەحسی غەم و دەردی خۆم — باشە کە بۆ دەردی ئەوی غەم بخۆم
هاتەوە وەختێکی کە قاتی و قڕی — هەشتەرۆ نێو شاری بە گەڵ هەڵقوڵی
وەزعێکی زۆر نارەحەتی بوو لەشار — خەڵکی هەموو دڵ بەغەم و لێو بەبار
دێتەوە بیرم کە لەنێو خەڵکەکان — گۆشتی کەڕ و ئەسپی لەبرسان خوران
پڕ بوو لەنێو شاری هەموو هەشتەرۆ — تێکرا هەموو سواڵی دەکرد کۆ بەکۆ
یادی لە کوللێرەی ڕەوایی بکەم — چاکە بۆزانینێ کە بەحسی دەکەم
نیوە هەویر سەنگەکی شاتر عەباس — فەرقی نەبوو سەنگەکی وی گەڵ پەلاس
وەخت و زەمانێکی کە نان بوو گران — جەمعی خەڵک وەختی بەیانە و شەوان
باب و کوڕ و کچ نێوەشەو هەڵوەدا — کەوتنەوە دوای نانی بەدوای نۆبەدا
سۆمی ڕەوابی بە چزەحەمەت دەهات — دەستی خەڵک یا خوا نەبینێ وولات
یەک دوو سۆمی عەینی وەکوو بەردەپێ — جا ئەتۆ ئەی گیانە قیاست هەبێ

کشمیش و خورما لەجێگای قەندی جوان
چایی دەخوارد، خەڵکی لەشاری بەوان

جەمعی لیباسی خەڵک هەرجاوی شین
نەی‌بوو بەجووز عیددەیەکی خۆش نشین

چیتی کریشەکە هەبوو، زۆر گران
عیددەیەکی کەم بوو کە بکڕێ لەوان

کۆپێنی چا و قەند و شتان سازکرا
خەڵکی بەدوایدا دەبوونە هەڵوەدا

هەرکەسە جوورێک بەغەم و دەردەوە
ژینی بە بەد بەختی دەبرد پێشەوە

ئەمما خوداکردی نەبوو عومرە زۆر
قاتی و قڕی دەر چوو لەسەر شارەبۆر

دوایە سەفا کەوتەوە نێوی وولات
تاریکە شەو لاچوو کەوت رۆژهەڵات

باغی سیسە دە سالی ١٣٨دا.

پێستانەکانی چۆمی (١٨٦)

داشا مەجید وەختێ کە کیژێکی چووک
جێژنە لەبەرەتی لیباسانی بووک

دەسنی خەنە بەستۆ شەوی پێش لەوی
تاکوو دەگەڵ تازەکەوش رێک کەوی

پۆز و ئیفادەی سەر و دەسماڵی جوان
هەڵدەخولێ لەو سەر و ئەولای بان

پوولی بەدەست جێژنە و جێژنانەیە
دەکڕێ شتانێکی گران مایەیە

پێشی ئەوی بەچکە فەقیری سەغیر
پینە لیباسیو دڕاو کەوشی جیر

شەرم و حەیا ئارەقەیی سەر ملی
ڕێی ئەبەدەن نادا بکا هەڵپەری

چەندە لە دڵخۆشە کەسانی سەروو
چاوی لەجیرانی بێ گەر جێژنە بوو

تاکوو بڕازێتەوە جیرانی وی
بەک غەم و بەک ڕەنگە لیباسی ببی

جێژنە ئەوێ ڕۆژە نەرۆژانی دی
تێکرا گەڕەک غەرقی دەخۆشحاڵی بی

لەو شێرو خورشیدەوە تا چوارچرا
جەمعی هەموو نەردە بوو پایەی جودا

مەنزەرەیی دەورەبی نەردانی چۆم
باقۆ چزۆر سەرگۆمی قازیی خۆم

بەزمی مەلە و بینە کێشانی مناڵ
شیرینی دەکرد لەززەتی هەرکاری تاڵ

قەرنە گۆمە دیتن لەپشت نەردەوە
عەبنی تلبویزیون، تەماشای ئەوە

تێک چوو نەما نەردە و دیواری چۆم
ئێستێ ئەوێ پارکە کەبۆ لای بڕۆم

ڕۆژە عەزیزانم دەبێ بگوزەرێ
دوای مە، شتی دیکە دەکەونە دەرێ

دێــــتەوە بــیرم کـــە هـــەموو هـــاوینان
بــــێستانی بـــــتێنێ دەگـــەڵ قـــاوەخان
تـــاکـــوو تـــرێزوو و خـــەیار هـــاتەدەر
نـــێوی نـــەبیلان[١٨٧] و تـــرێزووی لەســـەر
کـالیاری[١٨٨]گـەورە و بـەمەزە و تـرش و خـۆش
فـــەدی بـــەقەد تـــازە جـەوانـێکی خـۆش
یـــادێ لەبـــێستانی قـــەراغـــانی چـــۆم
یـــادێ لە کـاک سـالح[١٨٩] و نـازداری خـۆم
خـــوار و ســـەری پـردێ هـەموو بـاغچەبوو
ســـەبزی و هـــاروێ و تـــرێزووی هـــەبوو
یادێ لە نـازدار[١٩٠] و حـوسین[١٩١] تـوورەکـەی
ســـالح و رەحـــمانە ســـووتاوکـوولەکـەی
عـەبدوڵلای سـەبزیچی[١٩٢] و حـاجی رەشـید[١٩٣]
گـــێزەر و تـــوور و کـــەلەمیان هـــەرێژید
یـــادێ لە کـــاحوسینە پـــەزەی[١٩٤] خـــڕکەڵە
ســـــاحەبی بـــــێستانی زبـــان فـــرفرە
مـــوودەیە ئـەو شـوانـی مـەری شـاری بـوو
دوایـــە بـــەچێوداری هـــەرای بـــوو لە دوو
ســـەبزی کـــا قـوربانی فـەرامـۆش نـەکـەی
گـــێزەر و تـــوور و کـــەلەم و کـــوولەکـەی
کـــاک ســـاڵە شتمـــەخمەرە بـێستانی کـوا
ئـــەورۆ لەبـــن خـــاکـــەکـە یـادی نـەما

«باغچە و بێستانی میرزا موستەفا»

داشــــــامەجید یـــادی فـــەدیم هـــاتەبیر
وردە مـــــناڵێکی بـــەدەست غـــەم ئـــەسیر
نـــەم بـــوو لەســەر شـانی نـیبێی بـابیچاک
چـــونکی فـــەبرکـــردی حـــیسابانی پـــاک
دامـــــێنی دایکـــــێکی فـــەقیر مـــەنزڵم
دەرد و غـــــەم و کـــوێرەوەری مـــوشکیلم
جــێژنە نـــەبوو تـــازە لیـــباسێکی جـــوان
کـــەوشە نـــەبوو دایـــە غـــەرق حـــەسرەتان
دەربـــەدەری بـــوو بـــەشی ئـەو جـاریمن
بـــابە بـــەجێی هـــێشتم بـــە پـێنج ساڵی سین
دەردەکـــە یـــەکبـــوو، بـــە دووسـەدبوو بـەجار
قـــاتی و قـــڕی هـــاتەوە ســـۆراغـی شـار
رەقـــــفەکـــولێرانـــێکی هـــەرزن لەمـــاڵ
دایـــــە دەیـــــهێناوە لە جـــیرانـــی خـــوار
هـەرچـی هـەبوو سـەروەتی نـێو مـاڵی بـاب
جـــەمعی بـــڕی قـــاتی و قـــڕی مـاڵ خـەراب
ئـــاخری کـــە ئـــەو قـــاتی لە شـاری نـەما
هـــەوری رەشـــی ژیـــنە لەســـەرمان نـەما

وەردە سەغیری و فەقیری بڕا — ڕەحمەتی مەولا بەسەرمدا ڕژا
زۆرم لە شاری دیوە من دەوڵەمەند — ئاخری عومری بەفەقیرێوە بەند
غەیرە ئەویش زۆرم فەقیر دی لەشار — ئاخری عومر پوولی هەبوو زۆر هەزار
وایە وەفا و عەهدی فەلەک وادەڵێ — هەردەم و وەختێک بەکەسێک هەڵدەڵێ
عومرە چناخوش و چخۆشبێ دەروا — ئەسلی خودایە و بەقییەی نارەوا

کوانێ هەیە، بەحسی لەیادو نەما — باغچە و بێستانی میرزا موستەفا[195]
گوڵی نەما، باغی نەماوە ئەلان — کێ دەگرێ ئەورۆ لەوانە نیشان
چەندە میوە و کاهووم لەوێ خواردووە — ئێستا هەموو ماڵ و کۆنە خانووە
شەرقی خڕێ و خواری حەمام مەولەوی — جێگەیی ئەو باغەیە گەر رێتکەوی
مەغریبی ئەو چاکی مەلاجامی‌یە — باغێکی قەبسی هەبوو هەڵوێنییە
باغچەیی میرزا رەسوولی[196] نێوی بوو — ساحەبی ئەسڵی‌وی کەسێکی‌دی بوو
ساحەبەکەی نێوی هەبوو پینەچیان — پیاوێکی زۆر ئاغا، نەماوە ئەلان
جێی ئەوی خانوو و دوکان سینەما — باغی میرزا موستەفا نێوی نەما
پێشەوەی، کاراژی عەرووسان کرا — وەختێکی، مەدرەسە لەوێ داندرا
چەرخە، زەمانە، بەهەموو نەوعی وا — هەر ڕۆژە جوورێک بەخەڵک روودەدا
حەیفە کە رووی داوە چەرخ بێ‌ووچان — دایناوی سەرتەختی بڵێندی زەمان
هەرخو ببینی و بکەی سەرکوتان — موحکەمی کەی پایەیی ژێر تەختی جوان
هەورە کە وەختێکی ببارێنێ ئاو — تێکی‌دەدا سەرووەت و ماڵ و پلاو
ئەو دەمی حەسرەت ئەسەری نێ برا — کەوتی دەژێر پێدا هەزارە بەلا
زۆرم لەتەخت دیتووە هاتوتەخوار — قودرەتی لاچوتن بەدەستی هەژار
کوانێ دەبێ بکرێ خیلافی قەزا — چەرخە ئەگەر سووری بداتن دەدا
بۆیەکە سەر تەختی، سەفا لازمە — نەک بکەوتی، نەفسی لەعەین زالمە
خۆت لێ‌نەگۆڕێ کەبرێک بووی قەوی — چەرخە هەزارانی قەوی کرد نەوی

داخمە وەختێکی دەبینم ئەوا ئێ سەروو، ئێ خوارێ وەژێر پێدەدا
بۆچی کە پللیک چوو، سەری نێردیوان هیچی وەبیر نایە قەدیمی زەمان
هەر وەدەزانێ، عومر ئەو ڕۆژەیە بێ‌خەبەرە، مەستە، ئەوە نۆرەیە
خۆشە ئەگەر جێگە گەیشتە حەوا شۆقی بدەی عەینی شەمێ بۆ سەفا
نووری شەمێ تاریکە شەو لازمە وەختێکی ڕۆژ ڕوونە خەڵک ئاسنە
ئاسنە، دەشکێنێ قەلایی زەمان گوللەیە، دەپسێنێ رەگی ژینی وان

عەکسیک لە قەبری پیرەژنی دە سالی ٢٨دا.

باغی میللەت[١٩٧]

باغەکەی میللەت کە نەما چی دیبە — جێی ئەوی مەیدانی مەلاجامی یە
شارە لەدووری بوو ئەویش دوورلەوی — حەوزو فەوارانی، چجوان هەڵقوڵی
وەختێکی تەپێکی بڵیند ونەوی — مردوو لەژێر خاکی قەبر بوو نەوی
مووەدەتێ فەرمانداری شاری کرا — دوایە ئەساسی لە بناغە نەما
کردی وەرەهرامە بە پارکێکی جوان — ئێستێ کە مەیدانە و خەیابانمان
ڕەنگی چرای سوورو بنەوشی ئەوێ — بیری گوڵ و شەوقی چەلان دێننە جێ
ئەوگوڵە باغانی لەوێ سوور دەچن — هەریەکە روخساری گوڵی روویەکن
ڕۆژێکی گەرمات، و ئەوی دی گەشن — حەیفە لەئەو بەزمی گوڵە بێ بەشن
گردی بڵیندیشی هەموو بوو نەوی — کەس نیێ کەیادێکی بکاتن لەوی
کوانێ کەرێزەی سەری گردی چکۆڵ — ئاوێ بدا دەوری بکاتن بە گوڵ
یا حەمە گەشتێکە،[١٩٨] بە ئاوپاشەوە — ئاوی بداتن بە گوڵی باغەوە
دەورو بەری ئەورۆ تەماشا بکە — خەڵکی لەکاری خۆ چلۆن زیرەکە
ئێستێ هەزار کاکە حەمە ئاو دەدا — ئاوپاشی نەیماوە دەگۆزەی دەکا[١٩٩]
ئەمما بەسەد ئاوە، نەبوو سوورەگوڵ — زەرد و زەعیف بزتن کەلایانی چڵ
داخە و سەد حەیفە ژیانی قەلە — بگری سەری پیرە هەڵۆ زەلزەلە
فەووارە ئاوانم بپرژێنە ئاو — بپرژێنە فرمێسکی لە ژینی گڵاو
ژینە خەلاس باغی ژیان تێکدرا — چاکە منیش خەتمی بدەم ماجەرا

مەکتەب و مامۆستاکانی سابلاغ[200]

داشامەجید وەختێ کە نووکی قەڵەم / هەڵپەڕین و شادی دەکا زۆر و کەم
هەردەمە نەقشێکی لەسەر ڕێ بەتی / ناجی لەسەر، یانە لەبەر پێ بەتی
وەختێ بەهارێ بۆ خەڵک ساز دەکا / یەک دەمێ گریان و پەژارێ دەکا
ڕۆژێکی زۆر خوێنی دەڕێژێ لەخۆ / وەختێکی نێو سوڵح و سەفایە بەڕۆ
گا، دەبێتە زاڵم و خوێنخۆر و دژ / گا، دەبێتە قاتڵ و ئینسانەکوژ
چەندە موقامی قەڵەمی گەورەیە / نون و قەڵەم شاهیدی ئەو کارەیە
حەیفە قەڵەم هەر لەسەفایە نەبێ / خدمەتی ئینسانی لەکایە نەبێ
نەستێنێ تۆڵەی هەموو مەزلومەکان / لەو هەموو زاڵمانی دەگەورەی زەمان
یابەعەین شێری نەکا لەت بەلەت / پشتی هەموو زاڵمی بەدزاتە لەت
دەردی نەبا نێوی دڵی دای و باب / بۆ کوڕی کوژراوی، لەبن ژێری خاک
یا نەبێتە گوللەی گەرم و بەتین / بڕێ دڵ و گیانی بوتانی لەعین
بۆچی هەرای بەرزو بڵیندی نەبێ / هاواری ڕزگاری ئەسیری نەبێ
کوانێ قەڵەم جێی لەبنی چەرخییە / یانە ئەسیری پەت و زنجیرییە
داخە...! بەدەستانی کەسانی خەراپ / ئاوێ لەکانیاوێ بکاتە سەراب
بڕێ ڕیشەی داری ئەوین و موراد / خەڵکی لە بێزاری ببێ بێسەواد
ئەورۆ قەڵەم خەڵکی لەتۆ دڵبەرۆ / کەوتوویە دەستانی کەسی سەربەخۆ
کوانێ دەتوانێ لە حەوا هەڵفڕێ / تەیری دڵت باڵێ بدا بۆ گەلێ
بولبولی دەنگت لەسەری دارە مرد / داخی گرانم لەتۆ ڕووخاوە پرد
وایە عەزیزانم ئەمەش وەک ئەوی / دەورێک بڵیندین و زەمانێک نەوی
چەرخە. کەوا سووری دەداتن ژیان / سەددی دەڕووخێنێ ئیرادەی زەمان

شاری عەزیزی‌مە کەوا گەورەبوو — سێ مەرەسەی گەورەی لەدووریەک هەبوو
یەکێ سەعادەت[٢٠١] بوو ئیدی پەهلەوی[٢٠٢] — مەکتەبێکانی بەسەوادیش قەوی
یەکی کچانە هەبوو پەروانە[٢٠٣] نێو — بەرزەکچانی هەبوو جوان و پەشێو
یادی مودیرانی ئەوانیش بەخێر — کاک عەلی مەحموودی، مبەللیغی زێر
خانم شوجاعی بوو مودیری کچان — قەددی چکۆڵ، چاوی بەکاڵی نیشان
قازی[٢٠٤]،فەهیمی[٢٠٥]،مودەڕیس[٢٠٦]،مەولەوی[٢٠٧] — فازلی[٢٠٨]، ئەسحابی[٢٠٩]، فتووح[٢١٠]، ئاکۆیی[٢١١]
عیددە موعەللیم بوون زەمانی قەدیم — دانەری فەرهەنگ و سەوادی سەلیم
ئەو هەموو چەرخەی کە ژیان دای بەوان — دابنانە سەر تەختی بڵێندی زەمان
وەک باغەوانانە گوڵیان پەروەراند — هەردەمە ریشێک و گوڵێکیان چنەقاند
داخە... لەپڕبایە گوڵ و داری برد — دەستی زەمان، کێوی بڵێند بوونەگرد
لەو هەموو دار و گوڵە دەستی قەزا — هێندێکێ زۆر کەم نەبێ، هیچی نەما
شینە لەشار، دار و گوڵی ئەو دەمی — بۆنی دەدا بۆنی گوڵی سونبلی
یادی ئەوان ماوە لەنێو مەکتەبان — بەحسی قسەی خۆش و گۆتار و بەیان
شۆقی چرای نەفت و فتیلە و عەزیز — ئەورۆکە هەر شۆقی دەداتن بەریز
ڕەبی نەکووژێتەوە شۆقی چرا — یادو لەنێو خەڵکی هەبێ بۆ سەفا
من بە تەمەننایە دوعامە ئەلان — غەرقە لە نوور بێتن چرا و مەنزلان

خات زلەخا[٢١٢]، کاکە کەریم‌خانی[٢١٣] پیر — کاک عوبید[٢١٤]یش و نەچێتن لەبیر
مینە مجێور بوو عەلی خادمی[٢١٥] — ئەحمەدە کوڵ[٢١٦]، سۆفی حەسەن[٢١٧]، فازلی[٢١٨]
فاتمی مەدرەسە[٢١٩]، ژنیکی هەژار — دایکی هەموو مەکتەبیکان بوولەشار
ئەو ژنە ژن‌بوو و بە هیممەت لەپیاو — دوا نەدەما، حەیفە لەدونیا نەماو
جەمعی ئەوانە هەموو خزمەت‌گوزار — فاتیحەیەک بێ لەسەریان بەرقەرار

یــادی رەئـیس کـاکــە رەحـیم لەشکـری[٢٢٠]
پــیاوێکی ئــاغا و حــەلیم، خــۆش زبـان
خــۆشەکــە پـەروەردەیی ئـەو مـەکـتەبم
چـەرخـی زەمـان گـەرچـی فـڕانـدی لەمـە
نــێوی لە فــەرهەنگی وولاتــم هــەیە

بــابەکــەم ژێــردەستی کــەچوون بـنگلی
خـزمەتی مــەعلوومە بــە دەوری زەمــان
یــادی بکــەم تــاکــوو لەدونـیا هـەبم
یــادی هــەچەندێکی بکــەبن هــەرکــەمە
نــامرێ پــیاوی بــەشەرەف زیــندەیە

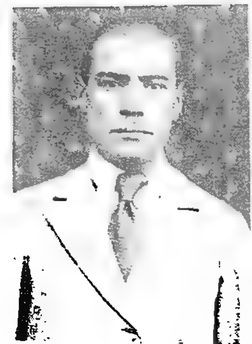
X

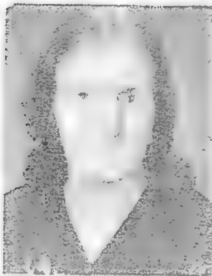
ئاغای رحیم لشکری
رئیسی اوقاف و معارف

ئاغای علی محمودی
مدیر مدرسه سعادت

ئاغای محمد مبلغی
مدیر مدرسه پهلوی

خانم وجیهه شجاعی
مدیر مدرسه پروانه

دوکتورەکانی سابلاغ[٢٢١]

داشامەجید وەختی شەوان فەعلەکە
دێتەوە ماڵێ لەسەری کارەکە

گیانی قوڕاوی و بەدەستی خەبار
زەردە خەنە یا پێکەنین جار و بار

وردە منداڵانی بەخۆشی و ئەوین
«بابەکەمان هات» و دەکەن هەڵپەڕین

بەکێ خەبارانی لە دەستی دەبا
ئیدی لەدەست خەرجە ڕزیوی دەبا

بابە بەخۆشحاڵی دەگەڵ بەچکەکان
تاکوو درەنگێکی دەکا گەپ لێدان

کووچەیی خواری کە بڕێک بێبەخوار
تاجرەکەش دێتەوە ماڵێ لەکار

چوورتکە و ماشێنیحیساب باغەڵی
فیکری لە سەدلایە، دووسەد تێکەڵی

کەس نیێ بکا شادی کە باب هاتەوە
فرسەتی خۆشحاڵی نییە ماڵەوە

فیکری لەسەر ماڵ و چەک‌و سفتەیە
ماڵی جەهەننەم کەسێ وززەی نەیە

وەختی خەوێ فەعلەکە، ماندوو لەکار
دەنووێ خەبەردار نیێ لە حاڵ و لە پار

تاجرەکە، نایە خەوی فیکری زۆر
نیوەشەوێ دێتە خەوی مۆتە بۆر

نێوی لێفە وبانی پڕە مشک و مار
مارو مشک نیێ، هەموو فیکرە و خەیاڵ

وەختی سەرەمەرگی کە هەردوو نەمان
هەرکەسە جووریکی دەکا قوڕ پێوان

ڕۆڵەیی تاجر دەگری خۆشە دڵ
«بابە نەما، گەیمەوە مەقسودی دڵ»

ڕۆڵە فەقیرش وەکوو تاجر هەرا
«بابە نەما خەرجە ڕزیوم بڕا؟!»

یادی دەکەم دوکتوری شار وێنەتان[۲۲۲]
شالک[۲۲۳] و خانم‌میزدال[۲۲۴] نەچێ بیرتان

چاو ئێشەی کیژان و کوڕان، گەورەکان
ماڵە مەلا مەولوودی دەرمانی وان[۲۲۵]

ماڵە مەلای دەرمانی دوو جووری بوو
نەوعێکی سوور، ئیدی بنەوشیان هەبوو

چەندە بە ئاواتیوە بووم ئێشی چاو
تاکوو بڕەنگێنم بە دەرمانی ناو

ئاواتی ئاوا، نە فەقەت بوو لە من
جەمعی منالان هەموو هەمدەردی من

دەستە شکاو، پێیە شکاو، سەر شکاو
لای قادری چاوڕەقی[۲۲۶] کاری تەواو

خوشکە خەجیج[۲۲۷] شۆرەتی شێرخانی بوو
دەرمانی چاوانی دەدا زوو بە زوو

ڕەحمەتی لێ حاجی سۆفی مستەفا[۲۲۸]
نێوکی دەهێنانەوە، دەرمانی لا

حاجی مەلا[۲۲۹]، یەکە ددانسازی شار
بەغدا سەری[۲۳۰] پێش لە ئەوی بوو لەکار

کاکە ئەیوبیشم[۲۳۱] لە شاری هەبوو
دەردی ددان ئێشە لەلای چادەبوو

حاجی مەلا، زیدی ددان ئێشە بوو
نەسلی ئەوی، شووغلی ئەوی گرتە دوو

ئێستێ لە شار ماوە لە نەسلی ئەوی
کاک عەلی جەفایی[۲۳۲]، کوڕی، بەهمەنی[۲۳۳]

مامانی شاری بوو بەنێوبانگ و چاک
دەستە ژنی چاک و جەمال جوان و پاک

شەربەتی نێو، شیرنی وەکوو شەربەتێ
ڕەببی خودا، بڕژێ سەری ڕەحمەتێ

ئامینە خانم[۲۳۴] چ پەرستاری پاک
جەمعی نەخۆشان بە وجوودێوە چاک

هاجەرە خانم[۲۳۵] بوو بە دەوری نەخۆش
فیکری لەسەروان و ئەوێ دڵ پەرۆش

یەک‌جێ نەخۆش‌خانە هەبوو نێوی شار
ئەو شێروخورشیدە[۲۳۶] هەبوو زۆر بەکار

دەرمانە، خۆڕایی هەبوو بۆ خەڵک
زۆر ئەسەری باش و بەجێی و کەلک

کەس نەبوو بۆ دوکتوری پووڵی بدا
تەختە بە ئیختیاری نەخۆش و دەوا

پووڵدار و بێ‌پووڵە، مداوا دەبوو
خەڵکی ئومێدێکی بە ئەو جێ‌یەبوو

ئەوڕۆ لە شار زۆرە جێگای وا بڕا
ئەمما فەقیر فووڕ بەسەر و هەڵوەدا

« دەواخانەکانی[٢٣٧] سابلاغ »

سێ بوو دەواخانە دەنێو شاریدا
مەرکەزی و مەولەوی، ئیدی شەفا
مەرکەزی ئەییوبیان، شەفا دوو نەفەر
سالح، حەکیمزادەیەکی بوو لەسەر
سێیەمی دەرمانی کەبوو، مەولەوی
مەشغوولی شێعران و بەدەست خەت قەوی
دەرمانە چەن چابوو نەخۆش بۆی دەوا
نۆراژێنێک کاری دەدەرزی دەدا
دەرمانی ئێستێ. شیری سەرتۆ گراو
کوا ئەسەری قاپێکی شیر، گۆمە ئاو
قیمەتی کەوتۆتە پلەی نێردیوان
هەر رۆژە نرخێکی هەیە سەر زبان
غەیری ئەوەش گۆشەیی ئەنبارە جێی
مەیدانی مەنگور هەموو نەوعانی لێی
وەختێ دەگا دەستی نەخۆشی فەقیر
سەر تاتەشواریێ بە، بەفەبری ئەسیر
کوپە لێدان، ئیستیکان دەردی بڕی
زەنجەفیل و دارچینە، سەرما خوڕی

گومی پردی سوور و مەڵەی هاوینانی

عاشیرەت و عایشێ کوللێران

کوانێ سەدای بەرزی کولیچەی بەڕۆن ئەو وەکوو کوللێرە وەلی سەر بەڕۆن
نابە هەرای بازیدی وەختی بەیان وەختێ کە عاشیرەت[٢٣٨] و عایشێ نەمان
عایشێ کوللێران[٢٣٩] و کووچەی سەردروان مەشهووری سابلاغی کولیچانی جوان
کوللێرە ناسکەی عاشیرەت بێ نەزیر دانەی قڕانێک بوو ئەوەم دێنەبیر
کوانێ مەلای ناتان[٢٤٠] و هێلکەی کولاو نێو گوزەرێ، بەردی لەسەر یەک نەماو
نانی گەلاگوێزە بوو سێی سێ قڕان پێش هەموو دوکانێکی پڕبوو لەوان
ئێستێ دەلێی تایشە جووتنی گران دندانی مەسنووعی و عەزابی گران
تەنکە لەبەر سووکێ، وەکوو کاغەزی چیرە، لەفەتیری ددانم بەزی
لایەکی سووتاوە، قەراغی چزۆر دوو بەشی ناخورێتن لەبەر تامی سوێر

گومی باغی میکائیلی

رەمەزانی[241] سابلاغ

داشا مەجید وەختی ئێوارەو شەوان ڕەنگی هەورسوورە لە نێو ئاسمان
دێنەوە بیرم کەلەمزگەوتەکان یا لەحەساری، لەسەری تاتەکان
لاوانی شاری هەموو مەشغوولی نوێژ سەففی جەماعەت پڕ و ساف و درێژ
ئێستێ کەمە، دین و ئیمان و خودا جەمعی بەسێلاوی خەراپەی بڕا
ئاهی فەقیران و سەغیرانی زۆر نێتی ئەسەر لەو دڵ و قەلبانی کۆر
زەوقی نەماوە ڕەمەزان لای عموم وەختێ دەنێو شاری کەوت کوندی شووم
کووچە لە خوانچە و تۆفرۆش پڕدەبوو دەورو بەری خوانچە هەموو زاق و زوو
گۆشەیی هەرکووچە بەدەستە ژنان بەزمی فسەو باسێ دەگەڵ شتخوران
سەفی تەراویحێ لەمزگەوتەکان دەنگی سەلا، زیکری دەدەروێشەکان
دەرکەیی ئاسمانێ هەموو ئاوەڵە تاکوو سەدای زیکری بچێ چەلچەلە
ئەو هەموو دوکانە هەتا پارشەوێ بەزم و حیکایاتی چ خۆش بوو لەوێ
ئەورۆ نەماوە بەرەکەت نێو گەلێ هەرکەسە جوورێک بەکەسێک هەڵدەلێ
شەو تۆوی‌سوێر خۆش‌بوولەنێو کوچەکان دانەی پەنادێکی بوو یەک ئیستیکان
«ئەوتۆوە زۆر سوێرە بەعەینی بەڕوو» «مەغزانی بادامی‌یە ئەورۆ هەموو»
پەشمەک و خورما و زولوبیای جوان ڕێز بوو سەری خوانچە و دۆکانەکان
کاکە گەزۆ شیرن وەکوو قەندی بوو لایەکی خوانچە بەگەزۆی پڕ دەبوو
کوانێ بڕێشکە وگەزۆ سەلکی پەناد زۆر ڕەمەزان هات و وولامی نەنارد
تاکوو سەلای پارشەوی هەروا هەرا شەوچەلە، جۆرابێن و بەزم و هەرا
جوانە جحێڵانە دەهاتن لە ژوور تێگرا بەگۆرانی کوتن جووربەجوور
هەرکەسە دۆستێکی لەکوچێک هەبا بولبولی شەیدا بوو بە دەوری گوڵا

کوانێ خۆشی ئەودەمی، ئێستێ لە تار   فیکری خەڵک تێکەڵە گەڵ فیکری پار
هەرکەسە دەردێک و غەمێکی لەدڵ   چونکی لە دەستانی چووە سوورە گوڵ
ئێستێ بەچی خۆشی بکا، گوڵنەماو   دارە گوڵی ویشکە، نەماوە هەناو
یادی تەنیشت کوورەیی مزگەوتەکان   وەختی ئێواران و شەوان و بەیان
بان و حەسار و دەری مزگەوتی سوور   پیر و جحێڵ، پڕ بوو دەر و بان ژوور
یادی مەلا شێخ قادر و جومعەکان   حەسرەتە نابینم سەفی زۆری وان
پیرو جحێڵ، جوانە منالی بچووک   تێگرا بە رۆژوو، بە عەمەڵ وەک هەلووک
جەمعی منالی گەڕەکێ، چاو لەبان   کەنگێ مەلا بانگێ دەدا بانگی جوان
تاکوو بخوا شەربەتی سووری گولاو   توونیەتی بشکێنێ کە رۆژوو تەواو
ئەورۆ چ حەسرەت، کە نەما دابیوا   بەفسە هەموو چاک و عەمەڵ لابرا
خەڵکی قەدیم روحمی بەیەک دادەهات   ئاگا لە جیران و فەقیری وولات
ئەورۆ هەموو فیکری لەسەر خۆیەتی   کاری بە جیرانی نییە، تۆیەتی
خەڵکە، کە گۆڕاوە دەروونی بە دەرد   روحمی نەماوە، دڵی وی بۆتە بەرد
دڵڕەشە عالەم وەکوو ڕەنگی قەڵێ   تووتییە، هەرچێکی بڵێی وا دەڵێ
هەر دەڵێی نێزیک بووە ئاخری زەمان   خەڵکی بە دووی کاری خەراب، پالەوان
تۆوێکی هات چاندەوە جووتێری ژین   تێکرا هەموو عالەمە هاتوونە شین

بووک هێنانی[٢٤٢] سابڵاغ

داشا مەجید وەختێ هەڵاڵنی سوور
شاخی دەرازێنن وەکوو کێوی توور

گەورەکچان، گۆزە لەسەر شانییان
سەر لەبەیانی لەسەری کانییان

ئاوانی جۆباری بە خوڕ دێتە خوار
عومری بەشەر ئاوە لەنێو جۆیەبار

گۆشەیی جۆباری سەوز کووزەلە
پێنگە دەگەڵ گیا و گژان تێکەڵە

دێنە دەرێ تیشقەیی رۆژێ لەکێو
بێ خەبەری و دەرد و غەمی با لەنێو

هەورە دەبارێنێ بە نمنم لەخۆی
قەترەیی بارانی بەهارانی جۆی

بەفرانی زستانی عومر چۆتەوە
ڕەنگی وەکوو مووی سەری من بۆتەوە

عومرە بە خۆرایی گوزەر بوو لەگیان
یەک قەدەمی چاکی نەنا بۆ گەلان

مەسڵەحەتە، وایە عەزیزانی گیان
بێمەوە سەر باس و قسەی بووکهێنان

خوانچەی[٢٤٣] شەوانی خەنەبەندانێ کوا
سوارە لەکوێ بووکی لەکوێ پیادەکا

سوارە دەچوو ئەوسەری تەقڵە بەدەست
دایدەکوتا تەقڵە لەسەر عەرزی سەخت

شەقشەقی ئاوزەنگی و ڕکێفانی سوار
حیلەحیلی ئەسپی لەکووچانی شار

هەرکەسە جووڕێکی ئەسب تێن‌دەدا
بووکە لەسەر ماینی بە دەوری هەرا

زاوا بەپێشوازی بووکی خۆ دەهات
سێوی بەدەست، بۆسەری وی هەڵدەداشت

سێوە لەشیرنی بوو بەڕەنگانی جوور
زەردو سپی‌و کەسک‌و بەشی زۆری سوور

شەو خەنەبەندانە هەتاکوو بەیان
لێی بووکچان وکوڕ و لاوی جەوان

بەزمی دەفە و قامێ دەگەڵ پێکەنین
کەس نەبوو نێو باغی بکا گوڵ چنین

خوانچە دەرازاوە بە ئەنواعی جل
دەبرا بۆماڵ زاوا عەزیز بوو لە دڵ

وەختێکی بووک دادە بەزی بەرمە خۆش
دەنگ و هەرای سواری دەکەوتن لە جۆش

دوایە لەپاش یەک دوو سەعاتێک کەبا
تەقەی تفەنگ پڕ دەبوو عەرزو هەوا

زاوا له ئەو بەزم و هەرابە چ خۆش — شەربەتی ئاواتی کەکرد بوو بەنۆش

دوای بووکێ سێ رۆژێ لەماڵی ئەوان — چێشتنە دەبردرا ماڵه زاوا جەمان

هەڵوا له سەر، نان و خۆرشت و پلاو — یەک دوو مەجومعێک بوو لەبۆ تازەلاو

داخی گرانم کەنەما دابی‌وا — هەرچی هەبوو کۆنە بە تازەی درا

تازە لەکوێ خۆشی قەدیمی هەیە — سونەتی کۆن شارە هەرام بووەیە

بۆچی دەبێ پشت دەقەدیم شارەکەین — هەرچی لە دەرهات و قەبوولی بکەین

نامهەوێ زیندانی بن چواردیوار — مابلی چاکەی بن، نەکارانی خوار

رەسم و ریگا بەلکی بمێنێ لەشار — سابلاغی کوردانم نەچێ بۆکەنار

بەریز کاک سعید ماملی یەکیک لە دەنگ خوشەکانی سابلاغی خوشەویست و کورەکانی دەستی راستی کاک محمد ماملی و دەستی چەپی کاک هاشمی جووانەمەرگ.

دەنگ خۆشەکانی سابلاغ(٢٤٤)

مەشهووری سابلاغێ بەدەنگ نێو گەلێ
عابید و قاقی و سەعید مامڵێ

سەید حەسەنم دەنگی وەکوو زەنگوڵە
شۆڕەتی کابانە گوڵی سەرچڵە

ئێستێ لە ئاسمانە نەوایی ئەوان
سووڕێ دەدا، چاوی لە شارە شەوان

تیغی زەمان ژینی ئەوانی بڕی
بای ئەجەلی بردی لە داران چڵی

هەورە ڕەشە هاتوو بەفر کەوتە شار
ژین و سەفا کەوتە دەرێ هەر لەشار

گەرچی کە زۆر دوور نیێ، هەوا بێتە ساف
هەورە بچێ، غەم بچێ بۆ کێوی قاف

ئەمما هەتا مانگی بەهار دێتە پێش
دڵ بە غەم و ناڕەحەتە، پڕلەئێش

کوانێ نەوایەک کە لەدڵ غەم بەرێ
خەڵکی کە کەوتۆتە خەوێ ڕاپەڕێ

دەستی بەیەک عەینی قەدیمی زەمان
چەرخێ بدەن، چەرخێ بە چەرخی زەمان

چەرخە، کەوەستاوە بەدەست لەنگەرێ
بێتەوە چەرخین و غەمێ لابەرێ

چونکێ دەروون ماتەمی گرتۆ لەژین
نێوی ئەوێ پڕبووە کێم و برین

تاکوو نەیە سەر لقی دارێ، گوڵان
بولبولی دڵ ماتە، بەدەردو غەمان

ئەودەمی گەر مانگی بەهارم گەیشت
هەورە لەسەر لاچوو ویسالم، بەهەشت

سواری دەبم ئەسبی مورادم لەشار
گوێ لە نەوای بولبولی نەک قارەقار

تەیری ئەسیرم لە قەفەس بەردەدەم
تاکوو بخوێنێ بە هەوای باغەکەم

نابێ کە ڕاوچیانە بدەن لێی بەتیر
چونکی ژیانی نەبوو، دایم ئەسیر

بفرە، شەقەی باڵی بدە تەیرە گیان
جێی هەموو دەنگ خۆشی نەماون ئەلان

دەنگی تۆ فەرمانی خودا سەر دەدا
بۆیە لە دڵ دەرد و غەمی لادەدا

پیر و جحێلان و منالانی شار
مونتەزیرن تاکوو بخوێنی، بەهار

«گۆرانی بێژەکانی سابلاغ»[٢٤٥]

هەڵپەڕین و شایی دەسەرخۆشەکان جۆشی دەهێنا بە کوڕان و کچان
تا مەنیج حەیرانە[٢٤٦] هەبوو قادرە کوێر عەبلای سنجانی[٢٤٧] و دەف و قامی زۆر
کاک قادر[٢٤٨] و خوشکە مەنیج پێکەوە بەزمی هەبوو شایی لەنێو کووچەوە
نابە سەدای دمبەگی ڕەحمانە گۆج[٢٤٩] ساڵ و ئەیامە لە دونیای کردۆ کۆچ
کاکە برایم[٢٥٠] کەبە هەلامە بێت غەرقی لەڕەحمەت دەگەڵ هەمکاری بێت
تاکوو ئێوارێی و هەتا دوای شەوێ خەڵکی لە شایی بوو لە بەزمی ئەوێ

قادری تارزەن[٢٥١] کە نەماو کاک عەزیز[٢٥٢] دەنگێ لە تار نابە و دڵی ئێمە زیز

کاکە مینە[٢٥٣]، موستەفای موزیقەچی[٢٥٤] هاشم[٢٥٥] و سەرکار مەجیدم[٢٥٦] هەردەژی

ئاکارە جوانەکانی سابلاغ[٢٥٧]

داشامەجید خەڵکی لەسەر ئارەزوو — بەڵکی ببێ، وەختێ منالی نەبوو
سەد پیر و چاک و دەر و دوکتور دەچێ — بەڵکی خودا بیدا منالێکی پێ
عاقیبەتی ڕەحمەتی مەولا بەوە — جوانە منالێکی دەداتن بەوە
ڕۆژ و شەوان دایکە لەکن لانکی وی — لای، لایی تا جوانە منالی بنوی
خواردن و خۆراکی حەرامە ژنە — تا خەوی خۆشی بێ نەمامی کنە
وەختێ کەچوو بەکتەبێ خونچەی دڵی — دایە لە خۆشیانی دەکا هەڵپەڕی
ساڵ و ئەیام دەگوزەرێ عومرە دەچێ — ڕۆڵە بە لاو، دایکە کەی پیر دەبێ
هیچ بیری نایە دەمی منداڵی خۆ — ئێستێ کەواگەورە بووە پڕشکۆ
سینگی وەکوو شێرە بە بازوو قەوی — تاکا سەری خۆ بۆ کەسانێ نەوی
ساڵ و ئەیامێکی کە لێی دەگوزەرێ — ڕۆڵە جحێڵە، بە عیشق هەڵدەڵێ
عاقیبەتی ڕۆڵە دەچێ بێتە باب — دایە بەپیری دەبێ حاڵی خەراب
دایە نەخۆش، فیکری لەسەر ڕۆڵەیە — ئەمماکورە، فیکری ئەوی هەر نییە
تووندە و قەڵسەو عەسەبانی مودام — دەگەڕێ بەهانانی عەجایب بەشام
مودەیەکی دیکە کە لێی بووگوزەر — فیکر و خەیاڵی ژن و ماڵی لەسەر
دەچنەوە خوازبێنی و شادی دەکەن — تاکوڕی ساحێبی ژن و ماڵ بکەن
ڕۆڵە ژن و ماڵی هەیە نێوی ماڵ — قەند لە هەرای بووک و خەسوو بۆتە تاڵ
هەر ڕۆژە قێژێک و هەرایەک هەیە — ماڵی جودا، بووکە هەرای بۆ وەیە
«بووکە دەگەڵ ماڵی خەسوو نێتی ژین» — «لەو ڕۆ بەوەوەی واوە دەبێ جوێ ببین»
وەخت و زەمانێکی شەڕ و ماجەرا — ڕۆڵە دەکا ماڵی لەبابی جودا
ڕۆژێ لەبازاری، هەزارانە کار — دێتەوە نێو ماڵی پڕە دەستی بار

هەفتە و سێ هەفتە و دوو مانگە جار / ناگرێ، ئەحواڵی لە دایکی هەزار
ئەمما شەوو رۆژێ دوو سەد دەفعەیان / ماچی دەکا جوانە چکۆل بەچکەیان
ژین و حەیاتی بە فیدای بەچکەلە / خۆشی‌دەوێ چونکی ڕووناکی دڵە
هیچ وەبیری نایە کە رۆژێکی وا / مەحبوبی دایک بوو بە سەد شەوقی وا
دایکی لەبەر وی خەو و ژینی حەرام / نیوە شەوێ شیری دەدایە بەتام
ئەورۆ فەرامۆشێتی ئەو دەم چ‌بوو / فەرخە منالێکی بەقێز و بەبوو
دایە لە دووری ئەوی ناڵەی دەکا / «داخوا کوڕم رۆژی چلۆن شەو دەکا»
هەربە نەخۆشی لەسەری فیکری وی / ئەمماکوڕە فیکری کوڕ و ماڵی دی
ئەوکابە ئەو بۆ سەری چاکان دەچێ / بەڵکی فەنا بن دایو باب جێ‌بەجێ
رۆژ و شەوێ فیکری ئەوی دایو باب / بمرن، بگاتن بە میرات و حیساب
دونیا وەفای نیتن لە قاموسی ژین / چاکترە فیکرێکی بکەین بۆ ئەوین
تاهەیە قودرەت بەدڵ و گیانە ساغ / چاکە بکەین دوایە نەکەین ئاخ و داخ
وەختێ زەمان، شکڵی عەوەز بۆ لەلا / جەرگ و هەناو، فیکری ئەوایە و ئەوا
بۆچی لەخۆ فیکرێ نەکەین چاوی من / عیللەتی چێ، هاتنی ئێمە لە ژین؟
ئایا ژیان نوستن‌و خواردن وخەوە / یانە شتێکی دی لە پشت پەردەوە
گەرچی کەسێک‌حاڵی نەبوو فەلسەفەی / عاقیبەتی چوو لە دەر و مەدرەسەی
ئەمما ئەساسی ئەوەیە کاکە گیان / خزمەتی ئینسانی بە دەوری زەمان

خەتەنەسوورانی سایلاغ[٢٥٨]

کوا خەتەنەسووره لە نێو شاری ما؟ / کوا قەلەکە، چۆلەکەکە[٢٥٩] هەڵفڕا؟
ئەو هەموو شیرنیبوو لەدەوری مناڵ / ئەرۆ نەما مۆدی ئەوا بوو بەتاڵ
بەزم و سەفای مەجلیسی ئاوا نەما / ئەورۆ چکەس باسی ئەوانە دەکا
هەرۆژە رەسمێکی قەدیم تێکدەچێ / رۆژێکی دێ رەسمی قەدیم نەبێ؟
چاوە بەگریانە لە یادی ئەوا / ماڵەکە وێرانە بناغەی نەما
چونکی بناغانی ئەوی هاتەدەر / کوانێ قەراری دەبێ خانوو لەسەر
بۆنە قومارانی مناڵی بچووک / وەختێکی، بووک بووکە هەبوو وئاڵەبووک
تا بووکەچینی، قەدەمی نا بەپێش / بووکی لە دەستیدا منالانی پێش
دوکتورە وەختێکی دەسی کرد بەکار / مەجلیسی خۆشی خەتەنە چۆکەنار

مەنزەرەیەکی دیکە لە پردی سوورکە دوای تەواو بوونی سد بە داخەوە تیک درا.

بووکە بە بارانە[٢٦٠]

بووکە بە بارانی دەوێم هاتە بیر — عەرزە، کە ویشک بێ گەنم نایە گیر
بەزمێکی زۆرخۆش بوو بە وەختی بەهار — پووڵی وەخەرکەبن لەخەڵک بۆ قومار
وابوو بەزم پێکەوە جەمعێک مناڵ — تێکرا بڵێن پێکەوە بەر دەرکی ماڵ
«بووکەکە، بارانی دەوێ کاکەگیان — ئاوی منالانی دەوێ مامەگیان»
«دەرزیلەی زۆرجوانی دەوێ بۆکچان — ئاوی نێوگەنمانی دەوێ بۆگوڵان»
هەرکەسە، دەیڕشتە سەری سەتڵە ئاو — شیرنی و پووڵ بۆمە، نەبێن بەشبڕاو
پاشی دوو سێ ساعەتێ هەورانی ڕەش — دابدەگرت ڕوخساری دەئاسمانی گەش
هەورە دەبباری ودەگریا حەوا — خەڵکە چخۆشحاڵ بوو لە گریانیوا
خۆشبوو لەوەی هەورەکە بارانی کرد — بەعنی خودا بێدڵی خەڵکی نەکرد
ئەوجار شتانی کە خەڵک دایبوو پێ — بەشدەکرا بەینی ڕەفیقان لەوێ
گەرچی منالانەیە ئەو بیری من — ئەنگو ببوورن لە گوناهانی من

ناقە داری حەزایی ساڵی ٥٣

سەمەنی لێنان (٢٦١)

وەختێ بەهاران سەمەنی سازدەبوو — دەوروبەری تەندوورە، کچ پڕدەبوو
هەڵپەڕین و شایی لەدەوری تەنوور — جوانەکچ و بەرزە ژنی وەک بلوور
فیکری ژنان وابوو کە نیوەی شەوێ — عایشێ و فاتم(٢٦٢) پێکەوە دێنەوێ
خەڵکی گەڕەک تێکرا هەتانیوەشەو — فیکری هەموو کاری هەبوو غەیری خەو
هەرکەسە جوورێکی دەکرد بەزمەخۆش — نارە وچەپڵەو دەفەبوو. قامیخۆش
دەنگ و شەقەی مەنجەڵ وکەوگیر بە شەو — هەرکە سەکارێکی دەگرتن لەئەو
لای سەمەنی نیوەشەوێ چۆل دەبوو — وەختێ بەیان، ماڵە بەماڵ بەش‌دەبوو
هەرکەسە ئاردی بەشی خۆی ناردبا — قسمەتی داندرابوو لەوێ بێ‌هەرا
تا سەمەنی باسی هەبە سەر زبان — خۆشە، قومارێکی بڵێم ئیچەلان
هەڵدەپەڕین جوانە منالانی چووک — تێکرا بەدەوری سەمەنی عەینی بووک
پێکەوە دەستیان دەمل و دەستی بەیەک — شێعرانی خوارێیان دەخوێندن(٢٦٣) بەیەک
«دەچمەوە نێومالی گەڕەک ئەرمەنی — قوڵتەدەدا قوڵتە لەوێ سەمەنی»
«دەچمەوە نێومالی گەڕەک جوولەکە — قوڵتەو بۆنی‌دێ لەوێ کوولەکە»
«دێمەوە نێومالی مووسوڵمانەکان — دەنگی دەیاسینی دێ قورئانی جوان»
گەرچی عەمەل نێن بە ئەمری خودا — چەرخی زەمان دێت‌و دەچێ بۆفەنا
حەیفەکە وەختێکی لە ئەسپی موراد — سواربن، بکەین عاڵەمە غەمبار و سارد
بابکوتین تانەفەسی دەرنەیە — یا بۆچی ئاکاری فلان، غەیرەیە؟
زۆرم ئەوا دیوە، کەکەوتۆتە ژێر — وەختێکی نەیداوە بەئاکاری خێر
عەدل و سەفا لایەقی مەولایە هەر — کوانێ لە عەبدانی دەخۆ دێتە شەر

«چێشتی حاجی‌لەگ‌لەگ[٢٦٤]»

چێشتی حاجی‌لەگ‌لەگەکەم هاتەیاد   لەگ‌لەگە زستانی چلەبڕ دەکاد
بەفری حاجی‌لەگ‌لەگی دوای چللەیە   ئەورۆ نیشانێکی لە سەرمای نییە
هێلکەی لەگ‌لەگ دەبوو هەر بەستبای[٢٦٥]   چەندە بەسەختی بوو خودایا هەوای
دوابە، کە نیزیکی بەهارێ دەبوون   گیاو گژو پنگ‌و گێلاخەش دەبوون
پەیدا دەبوو لەگ‌لەگەکەی گۆشەبان   وەعدەیی چێشتی‌وی دەهات بۆژنان
مەنجەڵی گێلاخە بەکشمیشی خۆش   لێدەنرا نێوی حەسارێ بەجۆش
منداڵی کووچانە هەموو دەوری وی   هەرکەسە قاپێکی بەدەستی لەوی
فیکر وغەم ودەرد و پەژاری نەبوو   جەمعی برا خەڵکی، لە شاری هەموو
روحمی هەبوو خەڵکی بە دەردی فەقیر   نەک وەکوو ئەورۆکە ئەوی چێ لەبیر
پێکەوە منداڵی دەدەوری حەسار   شێعرانی خوراێیان[٢٦٦] دەخوێندن بەجار
«حاجی لەگە، لەگ لەگەکەی گەل گەلی   ئەورۆکە سیمان دەخوێ بەشکی عەلی»
«چویەتە ئاسمانی تەبەق سەر تەبەق   ئێرەکە سەر عەرزییە کۆشک و کەلەک»
«یاخوا بەخێر بێیەوە سەرچاوی خەلک   ماندوو نەبی کاکی عەباکەت بەلەک»
چاوی لەئەو بەزمە، لەسەر گۆشەبان   لەگ‌لەگە بێدەنگ بوو، کە لێی بوو عەیان
خۆشن منالانە بەهاتنی ئەوی   نابێ وەفاداری کەلاچێ لەوی
گەرچی لیباسی لەسەری هەرتەناف   دەیبرد کە هێلانە[٢٦٧] بەوی کاتە ساف
یا چاڵووک و چرپی لە تەندورە برد   تاکوو بکات دەورانی هێلانە گرد
ئەمما بەسەد کاری ئەوا هەر عەزیز   نەمدی کە خەڵکی بێ لەئاکاری زیز
ئێستێ ئەوە، زۆربەوەفاتر لەمە   خوی لێنەگۆرا بە هەرا و مەحکەمە

«مانگ و ڕۆژگیران»[٢٦٨]

یادێ لە سابڵاغی زەمانی قەدیم   مانەمە ئەورۆکە ئەوانەی کەدیم
وەختێکی ڕۆژە دەگیرا یانە مانگ   شارە بە هاواری دەهاتن بە بانگ
دەروێشەکان کۆڕەیی زیکریان دەبەست   هەرکەسە لەشتێکی دەدا داربەدەست
یا لەبنی مەنجەڵی دەدرا بە بەرد   یا تەنەکە یا دەفە، یا ئاهی سەرد
مانگە هەتا بەر دەبوو، ئەو شارە مات   دەنگی سڵاوات و مناجات دەهات
ئێستێ لەوانە خەبەرێک نیێ لە نێو   کەس بۆئەوان ناکا خەباڵی پەشێو
چەرخی زەمان بۆنەوە نەقتاشی مات   هەر ڕۆژە ڕەنگی خۆ لەیەکێ دەدات
جوانی دەکا نەقشی دەداتن بە ڕوو   هاو دەم و دەیبا بۆ موقامی سەروو
گەورەیی گەڵ غەررەیی بەکناگرن   زەهری هەلاهیلن بەلای دڵن
بۆیە بەجێی دیڵی فرێ هەڵدەدا   زۆر لەجێگای خوار و لە عەرزی دەدا
چاکە، کەنابێ غەم و دەردی بخوێن   زۆر بەپەلە بۆسەری کاران بڕۆین
چەرخە کە نەقتاشە دەکا کاری خۆ   لادەنێ ئەو هەورە نیبسێ‌دا بەتۆ
وەختێ کە لاچوو لەحەوا هەورە ڕەش   عالەمی شاری هەموو دڵخۆش و گەش
شۆقی هەتاوێ لەوەسەت ئاسمان   گەرمێ دەدا پیر و نەخۆش و جەوان
خۆشن و خۆشن لە عەتای زەمان   خەڵکی کە لەرزینی هەبوو دەستی وان
یاخوا بەخێربێ قەدەمت بای شەماڵ   دەرد و غەم ونارەحەتی بۆ گەماڵ
بۆچی بەزوونر قەدەمت دانەنا؟   گریان و زووخاو و غەمە کەمبیا
ڕەببی بە دووریەوە چی زستانی سارد   مانگەشەو و شۆقی هەتاوت بڕاند
نیسێ[٢٦٩] بڕۆ دەگری کەچەڵ ڕۆڵەکەت   تاوە وەرە دەگری زەریسن ڕۆڵەکەت

بیر و باوەڕی سابلاغی قەدیم[٢٧٠]

داشا مەجید سەرمایی پاییزە هات   دارەگەلاو بەرگی پەڕینە وولات
جوانن پەڕەندانی بە پۆل‌پۆل دەڕۆن   لەگەڵ‌لەگ و سیروو و کەوی شاخی خۆن
دەچنەوە گەرمێنێ لەسەرمای توند   ئێرە بەجێ دێڵن لەبۆ دەنگی کوند
هەرشتە دەخزێتە کونێک دەستی با   دەگرێ لەسەرماو سەهۆڵێ پەنا
دارە چنار رووتە، سەری قشقەلە   نێ لەسەری دەنگ و سەدای بولبولە
بەفرە هەموو جێیە وەسەر کەوتووە   بەختی فەقیران وهەژار نستووە
رۆژە ئەگەر ئەورۆ لەبن هەورییە   لەرزین وسەرمای وی هەمیشە نییە
عاقیبەتی، چڵلەبی زستان دەچێ   ئەهەموو دەردانە بە پێی‌وی دەچێ
مانگی بەهارانێ کەدێ سوورە گوڵ   بولبولە سەر دارێ دەخوێنێ بە کوڵ
چەرخە دەسووڕێنی، لە خۆ وانییە   پۆست و مەقامی تۆ بەقای بۆنییە
هەرکەسە ئەورۆکە لەسەر چەرخییە   رۆژانی دی خۆی لە بنی چەرخییە
وەختێ کە چەرخت دەگەڵە بووی قەوی   مەشکێنە تا نەشکێ سەرت بێ نەوی
چەرخە وەکوو تۆپە دەسووڕێ مودام   قودرەتی دەشکێنێ سێلاوی خودام
کوانێ ئەمیر حەمزەیی ساحێب قران[٢٧١]   کوانێ سکەندەر کوا ئەمیر ئەرسەلان
کوانێ لە شێرۆیە، لە رۆستەم خەبەر   کوا مەڕ و بزنۆکە، هەیە لێی خەبەر
ئەو هەموو خۆشیانە هەبوو نێوی شار   هیچی نەما ئەورۆ لەسەر یەک قەرار
هەر رۆژەکە وگیرە بە یەکێ دەبێ   تاکوو پلاوی بۆ خەڵک لێ‌بنێ
خەڵکی بەخۆشی لەسەری سفرەیە   کاری بە بێ‌خوێیی و سوێری نییە
حەسرەتە وەختێکی نەخوا کەس پلاو   ئاشپەزە خوێ حاڵییە دەڕوا لەناو
بەند و بەساتی دەبێ خڕکاتەوە   لەززەتی بۆ خەڵکی نییە ئاشی، وە

کوانێ لە حەوت ماڵێ دەهێنن هەویر   بۆقژەی[٢٧٢] منداڵی بچووک بێنە بیر

ساحەبی چوار چاوان[٢٧٣] بڵێ پێم دەوا   دەرمانی شەوتێی نەخۆشی چ با

کێیە لە حەوت دەرکە بدا بۆمناڵ   پێی‌بگرێ[٢٧٤] رێیە بچێ دێرە ساڵ
بینێ مناڵی سەوەتە، وابڵێ   عالەمینە ئەوسەرە هاتۆ بۆپێ
جوابی بدا: ڕەببی خودا پێ‌بدا   دایە بچێ دەرکی دیکە لێ‌بدا

قاعیدە بوو وەختێ کە باغ دێنە بەر[٢٧٥]   بکرێ بەخێر ئەووەڵی بەر، سەربەسەر
بۆیە لە هەووەڵ بەری باغی گوڵان   قازی[٢٧٦] ترێی جوانی دووسێ دا بەمان

وەختێکی منداڵی چکۆڵە دەبوو   گەورە دەبوو ئەمما زبانی نەبوو
ئەووەڵین پارووی دەبوو بغرێنەوە[٢٧٧]   دەسنانی پیاوچاکی زەمانی ئەوە
بیبێن دەنێو زاری عەزیز کۆرپەیان   تا، وەفسە بێت و بکا گەممەیان

لیکی منالانی[٢٧٨] بچووک شیرەخۆر   زۆر کە دەهات دەیکرد لیباسانی بۆر
قاعیدە وابوو کە بە گۆرییەی دەخاڵ   لێیدەن لە ئەو زاری چکۆلەی مناڵ
وەختێکی ئەوکارە بە دڵ هاتە ڕوو   لیکە خەلاس کانێکە ویشک دەبوو

کێ بە لەبەر ترسی منالانی[٢٧٩] جوان / رۆژێ بسوورێنەوە نێو چۆمەکان
تا سەرە قرژاڵی ببینێتەوە / بیهێنێ بیبەستێ لە شانی ئەوە
ترسە خەلاس بێت و نەمێنێ هەرا / ئەورۆ لە ئەو کارە نیشانێ نەما

پشتی دەرک بوو شەوی شەمۆیە[٢٨٠] ژن / گوێ لە قسەی خەڵکی لە کووچەی کەچن
نییەتی خۆی کردبوو گەڵ ئارەزوو / تا چ دەبێ، نەفشە، چ دێنێتە ڕوو
ئایا گرێی کاری دەبێ ئاوەڵە / یانە غەم و دەردی دەچن لەو دڵە
گەر قسە خۆش بایە یەقینی دەبوو / خۆشی دەکرد، مەقسوودە حاسڵ بوو
وەختێکی غەیری ئەوە با، نارەحەت / فیکری ئەوە، ئاوەڵە نایێتە بەخت

گومی دەباخانە کە بەندی دەباخانەی، دیاری دەکا.

میرمیرێنی سابلاغ[٢٨١]

داشا مەجید بەحری ژیان قووڵە بن — ئەوکەسە نازانن مەلەی قووم دەبن

زۆرە دەنسێو بەحرەکە، ماسیانی وورد — دەخورێن بەدەست جانەوەرانی بەگوڕد

راستی چ ڕازێکە کە دەبخوا قەوی — هەرچی زەعیف بێت و دەگیری کەوی

نازانێ ماسێکی کە زۆر گەورەیە — گەورەتر و گەورە لەسەر وی هەیە

خۆ هەمیشە لاوی میوان نیێ لە گیان — پیری و نەخۆشیشە لە ئینسان میوان

چاکە بپارێزینەوە تەختی ژین — پێشتر لەوەی بەردی لەحەد بێ سەرین

هەرکە بە قودرەت بێ، بە هەیکەل قەوی — مار ومشک زۆرترە میوانی وی

گورگەکە رێی کەوتە دەهۆڵی مەران — تاقە سەرێک نابێ سڵامەت لە گیان

وەختێ بگا شوانی بەڕێز دەرکی هۆڵ — دەکوتێ بە گۆپاڵی قەوی گورگی حۆڵ

دەبکوتێ بۆچی کە مەری خواردووە — چەندە گوناهی بوو، ئەوی کوشتووە

جا دەکوتێ شوانە بە گۆپاڵی چاک — خەڵکی کەساحێب مەرە خۆشحاڵە پاک

مەسئەلەیی ژینە، میسالی وەیە — چەرخە دەهەسنێنێ کە تۆڵەی هەیە

گەرچی خودا داویێ موقام وجێگا — غەررە مەبە گیانی عەزیز رۆژی وا

رۆژێکی دەسێنێ تەبیعەت لە تۆ — داخی هەموو حەسرەتی دۆستانی خۆ

گیانە بەسە خەو، مەکوتە سەر ئەوە — «عاقیبەتت خێر بێ» دەڵێن ژن ئەوە

میرمیرێنی شاری لە سابلاغی خۆش — خەڵکی وەکوو ئاوری، دەهێنانە جۆش

بەکێکی میر، بەکێ وزیر و گزیر[٢٨٢] — دەستووری میری نەدەکەوتن بە ریر

هەرچی کە دەستووری بدا بابە میر — فەوری عەمەل دەکرا بە دەستی وەزیر

قودرەتی هەرکاری هەبوو میری من   ئەبلاکە نایێتن بکا پێکەنین
میرە چلۆن قودرەتی پێ بوو عەتا   هەرچی کە کوتبایەی دەبوو وابا
بەزمی ئەوا نایەتەوە سەر زبان   چۆنی شەرح دەم کەبە چاو بێ عەیان
بەخودا ژیان چاکەیە نە سەرکوتان   کوا خەبەرێک ئەورۆ لە میری چەلان
وەختێکی نیێ، گیانە بەقا بۆ ژیان   بۆچی بەخۆرایی دەکەی سەرکوتان
تەختی فەلەک زۆری ئەوە دیتووە   خەڵکی فریو داوە ئەوی کوشتووە
وابوو فیکر، پیاوێکی چاکە لە ژین   زاهیری زۆر چاک و زبانی ئەمین
رۆژ و دوو روژێکی لەنێو باغی دڵ   بولبولە دەیخوێندن لەسەر دار و چڵ
ئەمماکە بای پاییزە هاتە سەما   عالەمە تێکڕا چوو بە بادی فەنا
چەرخی زەمان ژینی ئەمەش تێک دەدا   زاڵمی ناهێڵێ لە عەرز و حەوا

گومی قاوەخانە، کە زەمانیکی بە گومی عروسان مەشهور بوو.

راوچێکانی سابلاغ[٢٨٣]

بادێ لە ڕاوچیانی زەمانی قەدیم — حاجی عەلی[٢٨٤]، کاکە قەزاق[٢٨٥] و کەریم[٢٨٦]
کاکە حیجازی[٢٨٧] و خەلیل قەنەکون — قازی[٢٨٨]، دەڵێ مەحموود سمیڵ[٢٨٩] هەرنەبوون
قادری ریحانی[٢٩٠] دەگەڵ ئەردەڵان[٢٩١] — کاک فەقێ ڕەحمانیش[٢٩٢] لەڕیزی ئەوان
وەختێکی نیعمەت[٢٩٣] دەچووڕاوی کەوێ — دەرویش[٢٩٤]وشامی[٢٩٥]وحەسەن[٢٩٦]بوون لەوێ
عالەمی ڕاوچیانە چ بەزمە، خودا — غاڵبە، چۆن، دەکوتێ پەڕەندەی حەوا
عەینی کە بەهرامە کە گۆری دەکوشت — ئاخری کە هەر گۆرە بوو بەهرامی کوشت
زیندەکیە..! هەرکەسە فیکری لەخۆ — هۆشی لە خەڵکی نیێ بەهات و بەچۆ
تا چیە مەنزوور لە ژیان کاکی من — بۆچی دەکێن ئەو هەموو کاری لەعین
خۆ هەمیشە تەختە لە ژیر پێ بە نێ — ڕۆژێکی ئەو تەختە دەژێر پێت دەنێ

گومی پردی تازە کە دە زەمانی خوی دا خەلکی زور خینکاندن.

قومارباز‌ەکانی سابلاغ

داشا مەجید حەسرەتی دونیای دوون — هەرکەسە جووریکی گرفتاری بوون
بەکێ بەدەستی غەم و فیکری عەیاڵ — ئیدی گرفتاری خەراپی مناڵ
زەحمەتە ئەورۆکە ژیان بۆ فەقیر — کوانێ کەسێک دەردی ئەوی دێنە بیر
هەرکەسە نەقشێک و خەیاڵێکی سەر — تاکوو بەرەی بێنێ لە ئاوێ بەدەر
عومرە زەمانێکی نەتوولانییە — خۆشە کەئالوودە نەکەین سانی بە
ژینە بەتاڵی بە سوێری دەچێ — چاکە بە پیاوی و بە مەردی بچێ

باسی عەلێ شەل[٢٩٧] کە قوماری دەکرد — شۆڕەتی خاریجی ئێرانێشی گرت
پیاوێکی خڕکۆڵە وەلی توند زبان — زیرەک و لەیلاجی[٢٩٨] قومارباز‌ەکان
شەل بوو وەلی ساغ دەگەڵی دەر نەچوو — هەر دەم و ساتێکی لە شارێ دەبوو
قەت نەبوو دەفعێکی بدۆڕێ قومار — ئیللا مەگەر حیلەبەکی بێ لەکار
ئاخری حەریفێکی قەوی هەڵقوولێ — داینا لەسەر عەرزی تەکە بۆ عەلی
بەو هەموو ئوستادی هەزار فێڵی چاک — بردی ژیانی وی بۆ بن‌ژێری خاک

کێیە قەرانێکی ببردێ لەوی — ئەکبەری میاندواوی[٢٩٩] سمێڵ زۆر قەوی
زۆری دەکوت ئەووەی دەڵێم ئەووەیە — خاڵە ڕەشە هەونییە، ئەو سوورەیە
پیاوێکی بێ ماڵ و بەدایم خومار — فاسید و ئینسانێکی زۆر نالەبار
سێ قەرە خاڵی کە بەدەستێوە بوو — بەزمی قومارانی لەوان ساز دەبوو
دوو وەرەقی ڕەش بوو ئەوی دیکە سوور — دایدەنا سەر عەرزی لە بازار و ژوور
هەر وەکوو چاوبەستی بەفێڵ و قومار — سووری دەکرد ڕەش لە خەڵک نابەکار

ئـــــاخری شـــەویک گـــەردنی وی هـــەلبرا ئـــەکـــبەر و خـــالانی ڕەش و ســـــوور نـــەما

خـــــللەخلی ســـاڵە شـــەلم[٣٠٠] هـــاتە بـاد ڕەبـــبی خـــودا رووحـــی ئـەوی خـــۆش بکـاد
ئـــــەسکەملە و بـــانژۆر و شـــێر و خـــەتان کـاکـە غـولام[٣٠١] و محە[٣٠٢] ئۆگـری ئـەوان
ســـنجگەیی کـــاکـــە مـــحە و کـــاغولام بـــــەزمی هــــەبوو رۆژی لەبـــانی حـــــەمام

هــــاشم[٣٠٣] حـــسابی کـــە دزی بـــوو هـــەزار ئـــــاهی خـــەڵک ئـاخری لەتـــی کـــرد بـەجار
گـــــەرچـــی کـــەری واکـس و بـۆیاغ لێـدەدا ئـــــــەممالەزۆر کـــاری کـــەسیف لای دەدا
غـــــیرەتی پـــیاوانـــــی قـــەدیمی هـــەبوو بـــۆشەڕێ یـــەک بـــوو و هـــەزار روو بـــەروو
گـــــەر بـــێتو بـــڕوات بـــە ئـــەوی کـــردبا بـــــاتمانی زێـــــڕت بـــەوی ئـــەسپارد بـــا
وامـــــەکـــــەنە فـــیکرێ کـــــە هـــاشم چ بـــوو ئـەحمەدی مـــەولوودی[٣٠٤] کـە هـاوڕێی هـەبوو
زۆری بـــــە پـــــیاوانـــــە قـــەدەم هـــەڵ هـــێنا هـــــاشمە بـــێکەس بـــوو کـــەوای لێکـــــرا
ئـــــــەحمەدە دوای هـــــاشمی ئـــاوارە بـــوو نـــێوی نـــەما ئـــاوبوو بـــە عـــەرزێوە چـــوو

بـــاسێ لە پـــیاوانـــی ســـەری حـــاڵ و خـــۆش کـــا حـــەمە ســـۆکـوتکەیی[٣٠٥] مـەشروب نۆش
لۆتـــــــیی شــــاری لە زەمــــانی قـــــەدیم بـــاسی خـــــەراپـــەی بـــوو قـــەدیم و نـــەدیم
بـــــەزمی ئـــێوارانـــــی لەنـــێو بـــاغەکـــان گـــــــەڵ حـــــەمەدی مــــاڵە مـــــەلامەولوودان
زۆر دبـــــتنی بـــــوو کـــــە دەبــــوون پـــێکەوە بـــــەزمی ئـــــەوان ئـــــەورۆ لەبـــن خـــاکـــەوە
قـــــەنەکـــێشانی[٣٠٦] حـــەمەدی بـــەزمی بـــوو نـــێو ئـــاوی قـــەنەی هـــەڵوچە و گـــوڵ دەبـــوو
عـــــومرە دەچـــــێ گـــیانە، چ خـــۆش و خـــەراپ حـــــەیفە بـــــەسەرمەستی و هـــــەوایـــی شـــەراب

لێـی بـــوو دوو ســـێ مـــاڵی خـەراپ خـواری شار شـــوکری خـــــودا بـــــەردی بـناغانی خـوار

ئەکەبەرئابادە[٣٠٧] نێوی بوو لەسەر خەڵکی ئەوێ جەنعی هەموو خەڵکی دەر
ئاخری شەماڵێکی بە توندی، قەویماڵی هەموو کردە خەراپ و نەوی

بە ریز کاک حاجی مەلای موسەنین ئەوەلین ددانسازی مەهاباد.

شێتەکانی سابلاّغ

بادی‌خەیامی[٣٠٨] دەکەم وخدرەشێت[٣٠٩] — دابەسووری[٣١٠]،خاڵەسوورە[٣١١]،خوونچەشێت[٣١٢]

خوونچەشێتم شێتی گەلاّ چایی بوو — هەر لەدەر و کووچە منالّی لە دوو

نێوی مەلەک کوانێ لە کووچانی شار — خات مەلەکە شێتە نەماوە لە کار

ئانیبج و مانیبج[٣١٣] نەماوە لە دەم — ئێمەش وەکوو وی دەکەوینە عەدەم

بیللی‌بیللی، چیکلی‌چیکۆ[٣١٤] چی لێ‌هات — دەرویشی[٣١٥] توونخانە بەکوێدا هەلاّت

سەیدەلووشە[٣١٦] پیاوێ حەرامزادە بوو — دوای دەکەوت رۆژێ منالاّنی کوو

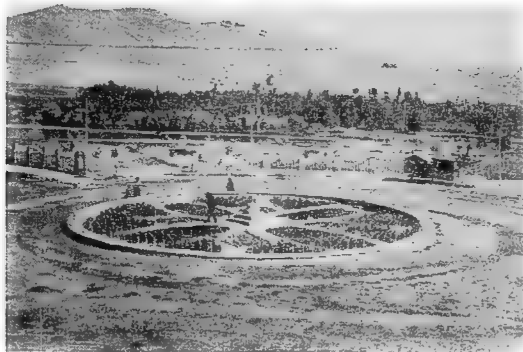
کاکەعەلی شێتە[٣١٧]، خەجیج خوشکی وێ — پێم‌وایە چل‌ساڵە کە چوون بن گڵێ

کاکەسەید[٣١٨] شەقی لە خەڵکی دەدا — کەس نەبوو چارێکی لە شەقی بکا

شەقی لە ئاغا و لە گەورە دەدا — نەک لە فەقیران و هەژاران بدا

سابیرەکەش[٣١٩] دیارنێ لە مەیدانێ‌دا — حەیدەرەباقۆشم[٣٢٠] وجوودی نەما

چووار چرای سابلاغی بەریز، کە ئەورو مەیدانی شارەداری پیدەلین.

«خەیابانەکانی سابلاغ»[٣٢١]

داشـــــامەجید نـــــیوەشەوان پشـــتی‌بان
تـــــاریک و ئـــــەستێرە لەنـــێو ئـــاسمان

ســــۆزەیی بـــای قـــۆرغێ لەلای تـــاقەدار
دێـــتەوە نـــێو شـــاری بـــەلەنجە و بـــەلار

قـــرەقرری بـــۆقی لەنـــێو چـــۆمەکـــان
زەنگـــانی کـــاروانـــی کـــەنارکێوەکـــان

دەنگـــی مـــنالێکی بـــچووک نـــیوە شـــەو
دەگـــری لەبـــۆ شـــیری و دایکـــی دەخـــەو

نـــیوەشەوە کـــوندە دەخـــوێنی لەبـــان
مـــانگە تـــەماشایە دەکـــا شـــاری جـــوان

بـــەزم و هـــەرای دەنگـــی ســـریلەش لە دوور
نـــــاڵەی فـــەقیرانـــــی نـــەخۆشم لە ژوور

بـــــایە خشـــەی دێـــنێ لە داری حـــەسار
شـــــاخی دەلارێـــــنێتەوە وەک چـــــنار

هـــەرشتە جـــوورێکی دۆعـــای خـــۆدەکـــا
زیکـــــر و تـــەمەننایە بـــە پـــێی‌وی دەکـــا

ئـــــەمنی ئـــەسیرێکی غـــەم و دەردەکـــان
خـــێرە نـــەبوو شـــەررە بـــە پـــێی فـــیلەکـــان

یـــــادی خـــەیابانی قـــەدیمی لە شـــار
جـــۆگـــەلە ئـــاوانـــی دەهـــاتن بـــەجار

فـــەعلە هـــەموو رۆژێ دوو ســـێ دەفـــعەیان
ئـــاوی دەپـــرژانـــدن لەســـەر رێگـــەیان

مـــاشێنی ئـــاوێ[٣٢٢] کـــە بـــە زوو هـــانە شـــار
ئـــاوی دەپـــرژانـــدن خـــەیابانی شـــار

دیـــددیدی زۆرخـــۆشی هـــەبوو مـــاشێنە
نـــەمدیوە تـــا ئـــێستێ لە دەنگـــی وێـــنە

دادوو،دادوو ســـەیدزادە ئـــاوای دەکـــوت
ئـــاوم پـــێیە خـــۆت‌لادە جـــوابـــی دەکـــوت

یـــەک دوو خـــەیابانی هـــەبوو شـــارەکـــە
پـــڕ لەگـــڵ و خـــۆڵ و قـــوڕاو جـــۆگـــەکـــە

یـــەکـــێ لە بـــەرقێوە هـــەتا چـــوارچـــرا[٣٢٣]
ئـــیدی شـــێرو خـــورشید هـــەتا ســـینەما

ئـــەووەڵی شـــاپوور بـــوو،دووەم پـــەهلەوی
چـــۆل بـــوو خـــەیابانی بـــە تـــۆز و نـــەوی

ئـــێستێ خـــەیابانە پـــڕە خـــەڵکی دیـــم
کـــەم کـــەسە بـــی‌ناسم لە خـــەڵکی قـــەدیم

روون دەبـــێ چـــاوانـــم کـــە دەیـــبینمەوە
خـــەڵکی قـــەدیم شـــاری لە ســـابلاغەوە

داب و رەســـم، جـــەمعی گـــۆڕاوە و نـــیشان
خـــەڵکی قـــەدیم شـــاری دەچـــن بـــۆ نـــەمان

هـــــەمسەفەرین پـــێکەوە، مـــاشێنی ژیـــن
ئـــای لە خـــەیابانی بـــە تـــۆز بـــەردەلاَن
ڕۆژێکـــــــی ئـــاڵمانی، ڕۆژیدی عـــرووس
عـــادەت و ڕەســـمیشی نـــەماوە حـــەیف
ڕەســـمی زەمـــانە، دەبـــێ وابـــێتە ســـەر
ڕاســـتی عـــەجەب ڕازە، لە نـــەسلی بـــەشەر
وەخـــتێ ئـــەجەل مـــۆلەتێ نـــادا بـــە مـــە
چـــاوم، بـــرایـــانم، عـــەزیزانـــی گـــیان
بـــــەسە مـــــەنوو، لاوی بـــەرێزی وولاَت

ســـــوورعەتی بـــای گـــرتۆ، بـــە ئـاخری ئـــەوین
هـــەر ڕۆژە ژێـــرناڵی کـــەسێک، پـــاڵەوان
دوای ئـــەوی ئـامریکا بـــەدوایـدا مـــەجووس
هـــەرکەسە جـــوورێکی دەکـــا لێـــیکەیف
شـــارێکی بـــارانـــی غـــەمی کـــەوتە ســـەر
کـــەس نـــەبوو حـــاڵیبێ ژیـــان هـاتەسەر
هـــەرچـــی بکـــەین چـاکـــە، هـــەمیشە کـــەمە
شـــۆقی چـــرای ژیـــنە دەچـــێ بـــۆنەمان
هـــەسنە کـــە تـــا هـــەستێ بـــەتۆ گـــڕ وولاَت

بەردە رەشان دە روژی ۱۳ی ۱۳۳۰، سەفی ئەووەل لە کەنار کلاو سپیکە، نووسەری کتیبەکەیە.

چرا بەرق[٣٢٤]

ئای!... لە هەراو دەنگی چرابەرقی جوان   وەختی شەوان ڕوونی دەکرد کووچەکان
گەرچی لە دوور دووری مەهابادێ بوو   ڕێگەیی سەرچاوە بەوی ڕوون دەبوو
کاکە موحەمەد بوو شۆرەت تۆکمەچی   مەئمووری وێ، ڕەبی لە دەسمان نەچی
سیمبانی شاری بوو مامە و موستەفا   ئێستێ کە هەر ماون بە لوتفی خودا
شارە بە دەنگێوە شەوێ چەندە خۆش   نەیبوو خەڵک دەرد و پەژاری و پەرۆش
خامۆشی وەختێکی دەکەوتە وولات   دەنگ و هەرای بۆقی لە چۆمی دەهات
بۆنی نەسیمی سەحەری گەڵ بەیان   دەنگی موناجاتێ لە مزگەوتەکان
سەرخۆشی خۆشحاڵی دەبوو، خەڵکی بەو   ئەورۆ هەرا و بەزمە و گرمە لەنێو
سەددێ دەبینن کە قەراغ شاری‌بە   باعیسی لێدانی ئەوی سەعدی[٣٢٥]یە
کاغەزی نووسی بەخەڵک نا لەوێ   سەددی مەهابادێ دەبێ لێدرێ
سەددەکە چوون ساز بوو لەوێ پێشی ئاو   تێک‌چوو و لەوێ پردو دوو حەوزی گراو
ئەورۆ چرا بەرقە لەشاری نەما   کەس‌نێ کە لایلایە بڵێ بۆ سەفا
دەنگی چرابەرفی بەنیوەی شەوێ   خۆش‌بوو بەدەنگی وی خەوت لێکەوێ
خاترەیی زۆرە لەنێو خەڵکی شار   لای پیاوە پیران و ژنانم بەجار
سابلاغە چەن خۆش بوو خەڵک باسەفا   ئەورۆ هەزار فێڵ و فەرەج هاتەلا
هەرکەسە جوورێک دەچێ بۆ پێشەوە   بەڵکی کلاوێکی بنێ سەرئەوە
دوو ڕۆژە ژین، باغی ئەوین بێ‌بەقا   داری عومر سەد لقی بوو، چی نەما
حەیفە هەزار داخە سەفای ئەوەمی   خامۆشە نێو شاری چرای و شەمی
هاتەوە فرمێکە بەدوو چاوەدا   عومرە خەلاس، پەتکی ژیانی پسا

کارێژدارەکانی سابلاغ[٣٢٦]

داشا مەجید وەختێکی خەرمانی سوور — دێنەبەرێ، زەحمەتی جووتێر و پوور
ساحەبی دڵخۆشە خەلە و خەرمەنی — هاتە بەرێ وەختی غەمێ ڕاپەڕی
قەرزی خەڵک پاکی دەدا تا نەمان — دەکرێ بۆ خزمان و مناڵی شتان
لای سەروو پەیدا دەبێ هەورێکی ڕەش — دابدەگرێ عەرز و دەئاسمانی گەش
هەورە دەبارێنێ چلۆن تەرزە بار — ئەو خەل و خەرمانە لەپڕ دێتە خوار
فوڕ بە سەری کاکی فەلە دادەنێ — ئاوانی سێلاوی دەبا خەرمەنێ
تازە چ چارە هەیە فوونی بڕا — حاسڵی ئەو ساڵە بە سێلاو بڕا
ساڵێکی دیکە کە دەکێڵێ زەوی — حاسڵی ئەو ساڵە بەسەد جوور قەوی
چونکی بەشوکرانە ڕزایدا بە، «لا»[٣٢٧] — تۆڵەبی بۆ کردەوە ئەو چەل خودا

بادی لە کاراژی مەهاباد دەکەم — ساحەبی وی کاکە عەلی ڕەحمەتەم[٣٢٨]
پاک و ئەمین کاکە موحەممەد غەریب[٣٢٩] — منداڵی کارێژێ وەلی، بێ نەسیب
بادی لەکاراژ و لە مامەغەنی[٣٣٠] — یا لە ڕەسوولی کەریمی[٣٣١] و خوسرەوی[٣٣٢]
نێوێ لە گەرمیانی[٣٣٣] لە شاری نی‌یە — کوانێ کوڕیش، نێوی ئەوی بیر هەبە
کاراژی میهەنتوور و لیوان و بەرق — ئیدی ترانزیت بوو، تی‌بی‌تی[٣٣٤] بە لەق
سەید هاشمە[٣٣٥] نێوی نەماوە بەجار — خۆی لەبنی خاکە کوڕانی لەکار

کاکەعەلی‌کوردە[٣٣٦]،ڕەحیم[٣٣٧]،سوارەکوێر[٣٣٨] — یادی میرزامینە[٣٣٩] و عەزیزی[٣٤٠] بە زۆر
سەددیق[٣٤١] و ئیبراهیمە سوورە[٣٤٢] نەمان — ئاسوودە بوون شۆفێر لە دەستی ئەوان
ئەدوورۆ هەرا تاکاکە ماشێن بڕۆ — تەوریز و میاندواو و ڕەزایە بچۆ

«کـــاکـــە بـــدە حـــەققی دەلاّلـــی ئـەمن» «چـەندە بـدەم» «هـەرچـی بـدەی چـاوی مـن»
ئـــارام و ژۆرژیکـــە،یـــاوەر، دەوڵـــەتی[٣٤٣] جـــــەمعی بـــــرابـــانی دەشـــــیمحمەدی
خـــەڵکی بـــە لۆری لە بـۆ ســـەردەشت دەچـــوو هـــــەورازی هـــەڵدێر و بـــڵیندی هـــەبوو

وەستا قادری تکمەچی ئەووەلین میکانیکی سابلاغی.

شەربەت فرۆشەکانی سابلاغ[٣٤٤]

داشــــا مـــەجید ســـەبزە لە ســـەحرا و دەر
جـــوانـــی دەلارێـــنێ کـزەی بـای ســەحەر

گـــەنمە، کـــە کــەروێشکە دەکـا دەسـتی بـا
عـــەبنی وەکـــوو زولفـــە بـــە دەم بـای ســەبـا

دەنگـــی هـــەویردان وکـــەوی نـــێوی شـاخ
جـــوابـــی دەدا ژێـــری هـــەور قـــازەلاخ

هـــەرکەسە مـــەشغوولی غـــەم و دەردی خـۆ
زرە کـــــەو و زەردە زوڕە کـــــوڕ کـــــوڕۆ

کـــاکـــی فـــەلەئاویّ لە گـــەنمێ دەنـــێ
تـــاکـــوو بگـــاتێ بـــۆ ســەری خـەرمەنێ

«ئـــاوەکـــە هـــێلانە لەمـــن تـــێک دەدا»
بـــانگ و هـــەرا و قـیژە دەکـا کـوڕ کـوڕا

جـــووجکەیی بـــێچارە دەخـــنکێ دەئـــاو
کـــاکـــی فـــەلە بـــێ خەبەرە، دڵ شکـــاو

ئـــەو هـــەموو ئـــاواتـــی گـوڵ و بـولبولە
ئـــەو هـــەموو عـیشقەی بـەگـوڵی سـەرچـڵە

وەخـــتێ بـــە مـــەفسوودی نـیگاری گـەیشت
دەســـتی تـــەبیعەت غـــەمی ســەر دادەڕشت

شـــــەربەتی مـــــێوژە ڕەشـــە نـــێوی بڕا
حـــاجی موحەمەد[٣٤٥] کـــە لە دونـــیا نـــەما

دەنگ و ســـەدای نـایە بـڵێ «یـاکـەر ...یـم»
بـــۆ غـــەم وئـــاواتـــی دڵـــی بـا بـژیم

«ئـــاوی هـــەناراوی یـــە ئـــەو شـــەربەتە»
ئـــەورۆ خـــەڵک جـــەرگ و دڵـــی لەت لەتـە

ئـەووەڵێ سـوفی ئـەحمەدە[٣٤٦] بـوو ڕیش سپی
شـــەربەتی مـــێوژان بـــە پـــەنابادی بـــی

حـاجی ئـەحە ڕەش[٣٤٧] بـوو بـە نـێوی کـرام
شـــەربەتی مـــێوژانـــی نـــەدامـــێ بـەلام

وەخـــتێ کـــوڕی حـاجی مـوحەمەد هـەبوو
نـــێوی کـــەریم شـــەربەتی وی چـــا نـەبوو

فـــڕنی بـــە دۆشـــاوی مـەجیدە قـووباد[٣٤٨]
گـــەورە فـــرانـــێک بـوو چکـۆڵەی پـەناد

کـــاکـــە خـــومایێزی بـــە جـــەمعی بـرا
فـــڕنی ئـــەوان خـــۆش بـوو دە بـازاری دا

قـــاوت و دۆشـــاو[٣٤٩] و دەڵـــەمە و بـەستەنی
بـــەک، بـــەشی زســـتانێ، ئـــیدی هـاوینی

کـاکـە بـرایـمە لەگـە[٣٥٠] و کـاکـە سـوور[٣٥١]
ســـەرداری زســـتانێ دوکـان گـەرم و، ژوور

شـــەربەتی ئـــەو دووانـــە لە مـێوژی تـەواو
ڕەنگـــی وەکـــوو ڕەنگـــی هـەنارانـی سـاو

کـــاکـــە ڕەشـیش[٣٥٢] شـەربەتی شـاری دەدا
کاکە حەسەن شەربەت[٣٥٣] بوو، ئەویشم نەما

ڕاســـتی لە ســیرم چـــووکـــە ســیکەم بـەیان
کـــاک حـــاجی تـاریکە[٣٥٤] لە ڕێـزی ئـەوان

عـــەبلای‌مرۆتێشم[٣٥٥] دەگـــەڵ ســـاڵەکـــە[٣٥٦] مـــــەیدانـــی ئـــارد، جـێی‌بوو لەبـن پـایەکـە

مەنزەرەیک لە مەیدانی وەرزشی کە لە پشتەوەکانی مام قەمبەران دیارە.

جارچێکانی سابلاغ[٣٥٧]

کاکە ڕەسووڵشاڵی[٣٥٨] و نایبکەریم[٣٥٩] پێکەوە جارکێشی دەشاری قەدیم
داخوا لەکوێ کاکەعەلی[٣٦٠] جاڕ دەکا مزگێنی دێنێ کەری وون بوو بدا
«کێ کەرێکی دیوە لەنێو کووچەکان» «دوونمەنی مزگێنی دەدەم من بەگیان»
عادەتەکە وایە لە دوای مردووان فاتیحە یەک هەدیە بکەین بۆ ئەوان

دەست فرۆشەکانی سابلاغ[٣٦١]

داشامەجید دەرد و غەمی ژینی پار ئەسرینی چاوانی هەتیوی هەژار
ئاخ و بڵێسەی نەفەسی دایکەکان دەربە دەری زەلزەلە لێدراوەکان
شەرم و شکۆی مێردی فەقیر پێشی ژن کۆڕپە لە دەست چوویی لە دونیایی ژین
دەرد و غەمی قەیرەکچی بێ جەیاز پووڵی نەبێ بابی، بیکا بێ نیاز
گەردنی خوار بوویی فەقیر ساڵی نوێ نەبێ لیباسێک و جووتێک کەوشی نوێ
ئاورێکی زۆر گەرمە بڵێسەی بەتین ڕۆژێ دەسووتێنێ هەموو کاخی ژین

شۆرمەزەی ڕەحمانە چکۆڵ[٣٦٢]،خوشکەفات[٣٦٣] بۆنی لە نێو شاری دەهات تاوهەڵات
کوانێ...؟ کە هاوارێ بکا شۆرمەزە ئەورۆ عەجەب خۆش وبەتام و مەزە
نۆکی عەبەش نابێ فەرامۆش بکەین کاکە عەبەکوێرەیە[٣٦٤] مەشهووری کەین

بەستەنی ڕەحمانی[٣٦٥] لەکووچانی شار «شیر و شەکەر بەستەنی» دەیکرد جاڕ
دەنگ و سەدای نایە دەبن قەبرەدا «شیری بەهار بەستەنی» نێوی برا

کـــاك هـــاشم ئـــەو تـــۆوە بـــەعەینی بـــەڕوو ئـــەی نـــاخۆمیی خـــەڵکی بـــەوی شـــۆخی بـــوو
جـــوابـــی دەدا «نـــاخۆی...» کـــە نـــەی لێم ســـەڵاح بـــا تـــۆوی‌سوێر نـــێوی نـــەمێنی، ســـەڵاح

کـــاکهـــاشم:[٣٦٦] «کـــێ مـــاڵی خـــەرازی دەوێ» زســـتان و پـــاییزە هـــەرای بـــوو لەوێ
پـــیاوێکی خـــڕکۆڵە بـــە ئـــەخەلاقی چـــاك ســـاف و دورست، ســـالم و ڕەفـــتاری پـــاك

کـــاکـــە گـــون هـــەنبانە[٣٦٧] کـــووتاڵی بـــە دەست ئـــەورۆ لەبـــن خـــاکـــە بـــە مـــیترو مـــقەست
مـــاڵی بـــەزازیشـــم ســـەدای لـــێبرا زۆرن قـــەدیمی کـــە نـــیشانیان نـــەما

هـــەرشت و ئـــەسبابێکی لازم بـــبا ئـــەوشنە ئـــیحتیاج و لەبـــازار نـــەبا
لای‌حاجی‌تاریک[٣٦٨] وسەعید[٣٦٩]،کاک‌حەسەن[٣٧٠] حـــەتمەن دوو ســـێ نـــەوعی دەکـــردن پـــەسەن
مـــەخزەنی ئـــەسبابی شـــتی کـــۆنە بـــوون هـــەرچـــی نـــەبووبایە لەلای وان دەبـــوون
ئـــەورۆ لە ئـــەو ســـێیە نـــیشانێک نـــەما خـــاکـــی ئـــەوانـــیشم بـــە خـــانوو کـــرا

چاروێدارەکانی سابلاغ[٢٧١]

داشـــــامەجید هــــەوری ڕەشت هـــاتەسەر
ناگــری لە دۆســـتانی قـــەدیمت خـەبەر

دەڕژێـــنێ بـــارانــــی هــــەور سـەر بـەخۆ
ئــاوی دەپـــڕژێنێ لەشـــارکـــۆ بـەکۆ

خــــانوو لە زۆر مــاڵی خـەڵك بـوو خـەراب
ئــاوانــــی سێلاوی تـۆ نـەبوو و حـیساب

نێو و سـەری کـووچە دێ فوڕ، ئاوی سوور
پـیسی دەکـــاکـووچەیی جوانـی بلوور

هــەورە ڕەشـە گـەرچـی بـەتێژ دەگـوزەرێ
چـەتری دەبــێ بگــرین کـە ئـەو ڕابـرێ

عــومری بـــەشەر مـانگی بـەهارە عـەزیز
دەگــــوزەرێ مـــەمگێڕە بـــەئینسانی حـیز

ســـــیدق و ســـەفا بـــێتو بـمێنێ لە دوا
چـــاکـــترە ســـەدکــــاخم لە زێـری هـەبا

کــــێ بەکا یـــادی بـــرای چـــاروێدار
بـەو شـــەوی پـــاییز و بـــە ڕۆژی بـــەهار

بــــاری بـــە ئـــەسپان و بـــەبارگین وکـــەر
یـــەکســـەرە بـــۆ شـــاری دەهـێنا نـەسەر

وەخـــتێ قـــەتاری حـــەمە خـیخی دەهـات
شــــــاری وەجــــۆللانە دەخست و وولات

بـــــادێ لە ســــەدیقی قـــەدارەی بکـــەم
بـــارکێشی شــاری بـوو کـە باسی دەکـەم

حــاجی فـەتە پـیاوی سـەری حـاڵ و خـۆش
دەنگـــی قـــەتاری بـــە شـەوان پـڕخرۆش

کــاک حـــوسێنی ڕۆستەمە چـەپەی لەشـار
کــوا ئـــەسەری مـــاوە لە دەنگـــی قـەتار

کــاکــە ڕەســـووڵ عـەبنی حـوسێنی بـرای
زەنگــــی قـــەتارانـــــی نـــەماوە وهــــەرای

نـــــیوەشەوە مــــانگە لە گـــۆشەی حـــەوا
خــــامۆشە ســــابلاغم‌بە ســـەد مــاجەرا

هــــاواری کــــاروانـــــی قـــەدیم دێ خـەیاڵ
شـــــــەقەی نـــــاڵ و ســـمی بــارگینەتاڵ

مـــانگە دەچـــێ، ژێـــر پـەڵە هـەوری لەغـەم
ژیـــــنە وەفــــــای وایــــە، چزۆر و چکـــەم

ئـــەورۆ لە جـــێی هـــاتنی کــاروانــی جـوان
گــــــرمەیی مـــــاشێنە لەنــــێو شـــارمان

رێدارخانەکانی سابلاغ(٣٧٣)

چوار تەرەفی شاری رێدارخانە بوو — جێگەی عەواریز و جەوازچییانە بوو
جێی یەکێ ژوور شاری لەرێی گومبەزان — ئیدی لەلای خواری قەراغ چۆمەکان
سێیەمی زۆر خوارێ کە دوور بوو لە شار — جێی وی لەکن باغەکی مبللەت قەرار
چوارەمی لای تەسبینە بوو جێی قەرار — ئەورۆ نەماوە ئەسەری هاتەخوار

دەستەیەکی دیکە لە فیتبالیستەکانی سابلاغ. کە لە دوور ئاشەکان دیارن، العان ئەو جیگایە پشتی حەمامی زەندە.

هەڵپەڕینەکانی سابلاغ

هەڵپەڕین، سێ جوور بوو لە نێو شارەکە
سێ چکەیی، سێ پێیی دەگەڵ ڕۆینەکە
ئێستێ بە تەقلید لەکەسانی دیکە
زۆرە لە ئەنواعی لە نێو خەڵکەکە
چاولێکەری چاکە لە عیلم و لە زان
نەک شتی بێ مەعنا عەزیز لاوەکان
دەرمانە، گەر ئێشی نەباتن لە گیان
بێ ئەسەرە خوو بە ئەوی، بۆژیان
دارێکی بێبەر ئەگەریش جوان نەبێ
هەر ئیدەخۆ چاکە بە ریشی نەبێ

هەڵپەڕینەکانی سابلاغ. زەماوەندی کاک حسن معروفی‌کیا.

تەپکەدانانی مناڵەکانی سابلاغ[٣٧٣]

چەندە لە بەستێنێ کە ئەلعان نەما	چۆلەکە و چوررە بە تەپکەی گرا
جا مەگەر ئەسپێکی کە کلکی هەبا	دەکرا کە تاوێکی کەسێک لای نەبا
کلکی ئەسب، پاکی هەموو دەردەهات	دەکرا بە تەپکانی کە داندرێ وولات
گۆشەیی بەستێنە بە زستانی سارد	یا نە بە وەختێکی کرێوە دەهات
هەرکەسە تەپکێکی بە دەستی لەوێ	تا بگرێ قاژوو و کۆتر و کەوێ
دەنگ و هەرای «قاژوو بە تەبکێوە بوو»	یا کۆترە گۆشەیی تەبکەی دەبوو
نایەتەوە شەرحی ئەوی بۆ زەبان	بەزم و هەرا و لەرزە و شەقەی ددان
فیکر و خەیاڵ و غەم و دەردێک نەبوو	رۆژێ دڵی خەڵکی بەوەی خۆش دەبوو
هەر بە دەزوو و گەنمە مراوی گرا	گۆمە سەهۆڵ بوو سەری، داعبا نەما

تق‌تقە بەردەکانی گراو سالی ٢٨.

میعمار و بەنناکانی سابلاغ[٣٧٤]

داشا مەجید یادێ لەکوێستانی جوان
بەفرە دەبێتە بە ڕنوو نیوگەلان
گیانی بە سەرماو سەهۆڵانی وێ
ڕۆژێ دەگەڵ ڕۆژێ سەختتر دەبێ
گەورە دەبێ بەفر و ڕنوو نیو گەلێ
کارگ و کوورادە وگوڵی ژێر پێ دەنێ
گەرچی دوو سێ مانگە عومر، تا بەهار
ئەمما دووسەد ساڵە لەکن ژێرەبار
هاواری ناگاتە کەسێک تا بڵێ
«یەکێ بەهاوارم بگاتن چەلێ»
وەخت و ئەیامێکی بە غەم دەگوزەرێ
کارگە هەتا ڕۆژێ بچێ بۆدەرێ
عاقیبەتی، وەختێ کە بای وەعدە هات
بەفری لەسەر کارگ و کەما لادەبات
ئاڵەکۆکەی پرچنە دێنە دەرێ
بەفرە، کە چۆرچۆرەی دەگاتە بنێ[٣٧٥]
هیچ ئەسەرێک نایەڵێ بای وەعدەکە
شاخ و تەلان، دار و دەر و بەردەکە
نەقشی تەبیعەت ئەسەری خۆی دەکا
زاڵمی سەرشانی ئەسیر لادەبا

عەبلای شەوکەت[٣٧٦] بوو کە میعماری شار
بادی مەلا شێخێ و ڕەحمان[٣٧٧] هەزار
وەستا موحەمەدئەمینەی[٣٧٨] پیاوی چاک
کوانێ بڵێ نیمەبدە خشتی چاک
قادرە ڕەشە، قەڵس و وەلی کاری جوان
ئووستادی بەردان بوو لە دیوارەکان
وەستا موحەمەد ڕەحیمە زۆر حەلیم
کاری بە ئارامی دەکرد و سەلیم
وەستا خەلیل[٣٧٩]، وەستا فەتاح و مەناف[٣٨٠]
وەستا حەمەمینی قەڵس[٣٨١] بێتەناف
ئەورۆکە، هەرماوە لە نەقشی ئەوان
یەک بەکە خانوانی کە ماون لەوان
خشتە، نە پێش‌کار و نە پشت‌کارەما
خام و قوڕ و جۆشە لەبن لابرا
کوانێ دەسوون خشتی لەبەرنەقشی‌جوان
نەقش و نیگاری بێ هەموو لێوی بان
کەس‌نێ قەبووڵی بێ ئەوانە چبوون
گەرچی هەزار دەرزی بەگاسن نەبوون
نەقشە، کە گۆڕاوە زەمانیش ئەوا
خەڵکی شەرە مۆدێ بە خانوو دەکا

کورەخانەکانی سابڵاغ[۳۸۲]

کوورەیی خشتی بوو سوورە[۳۸۳] و فاتیحی[۳۸۴] پشتی گڕاو میرزا وەهابم[۳۸۵] دەدی
کوورەیی سەید جامی[۳۸۶] لەئەولای پرد بەرقەدی شاخی بوو لەسەر لێوی گرد
کوورەیەکی دیکە لەپشت گومبەزان ئێستێ لەلام وایە نەماوە مەکان
کوورەیی مامقادری[۳۸۷] لەکوچانی شوان ئەورۆکە وێرانە، ئەسەر نێ و نیشان
رۆژێکی زۆر دوورنیێ عەزیزانی من نیوی لە دونیایە هەبێ شاری من
ئەو دەمی یادێکی لە قەبرم بکەن فاتیحەیەک هەدیەی ڕووحم بکەن
گەرچی ئەمن نەمدی سەفای وولات شادێ بکەم رۆژە لە مەغرب هەڵات
جێیەتی گەر خۆش‌بن گوڵی باغەکان هاتوونە بەر، بوونەوە دارانی جوان
هەستە بەلەززەت بخۆ، میوەی لەدار دونیا عەوەز بۆتەوە، سەرتا بەخوار

شەقامی شمزینانی روژهەلات وەختی لیدانی.

میوەکانی سابڵاغ[٣٨٨]

داشامەجید خەڵکی دەخۆشم خووری / دەبکوتێ هەرکەس کە وەسەر وی کەوی
ئەمما خووری فەرقی دەگەڵ لۆکە یە / خۆی خووری گەرما و بڵێسەی هەیە
دەستانی هەلاجی لەیەک نادرێ / بەندی لەنێو بەندی لەیەک نارەوێ
گەر بەدووسەد ساڵە ببێتن دۆشەک / دەر دەکەوی مووی لە قەراغی بەتەک
خۆی ئەوە لیباسی مەڕی کێوی یە / لۆکە نییە شین بێ لەسەر عەرزی یە
خەڵکی لەوی ڕانک و چۆغەی سازدەکا / هاوین و زستانێ دەبەر خۆی دەکا
هاوینێ فێنکە، بۆ هەوای ساردە گەرم / هەم ڕەق و هەم سەختە، وەکوو لۆکە نەرم
هەرکەسە نەیناسێ شتی چاکی وا / بانە لەسەر حەددی دەخۆ لابدا
ئاوری بەتینێکە دەسووتێ بەخام / ئاوری دەداگیان و سەری وەسەلام

ئای لەترێی ساحێبی‌ی[٣٨٩] قووم‌قەلا / باغی ئیندرقاشی لەوی جێ نەما
هەرچی بڵێی نەوعی ترێیان هەبوو / یەک‌سێ بە دووقرانی، بەیانانی زوو
سەر سەوەنە ڕێزی دەکرد باغەوان / ساحێبی و مایەمێو[٣٩٠] و عەسکەران[٣٩١]
کشمیشی[٣٩٢]، ڕیش‌بابا[٣٩٣]، حوسێنی[٣٩٤] عەزیز / دەستەچن، مێلاقی، گەزەنگێ کە ڕیز
تولخی[٣٩٥] و ترێ ڕەش[٣٩٦] کە هەبوو سێ قران / قیمەتی گوڵمازوو[٣٩٧]، سووراویش لەوان
بادی خەلیلی، کە دەهات پێش ترێ / لەگەڵ‌گە دەێخوارد و دەبوو هەڵفڕێ
کێیە خەلیلێکە کە ئەورۆ بخوا / بادی لەوی و باغی دەگوێزێ نەکا

حاجی حەمەکەولە[٣٩٨] و حاجی ڕەشید[٣٩٩] / کاکە عەلی کەی سەلەمە[٤٠٠] هەرژێد

کـــاک قـــەرەقشلاغی[٤٠١]، ســـمایل عەجەم[٤٠٢]   بـــارفرۆشی شـــاری بـــەزۆر و بـــەکـــەم
عـــەللافی گـــەنمی کـــە هـــەبوو ســـەیدمەلا[٤٠٣]   وەخت و ئـــــەبامێکە لەدونـــــیا نـــــەما
عـــەللافی ئـــاردی حـــاجی رەحـــمانە رەش[٤٠٤]   عـــەبلای وەزیـــری[٤٠٥] بـــوو کـــە هـــەرماوە گـەش
کاکە حەمەشەل[٤٠٦] بوو کەبابچی و هـەباس[٤٠٧]   مـــەشهووری ئـــێرانـــێ کـــەبابیان بـــەباس
بـــادێ لەئـــەو جـــەرگەکـــە چـــواری قـــران   کـــــووچە و بـــازاری هـــەموو پـــڕلەوان
شـــبشی کـــەبابیشم یـــەکـــی یـــەک قـــران   گـــۆشتی مـــەڕی بـــوو نـــەک کـــەڵ و گـــایەکـان
کاکەنەبی[٤٠٨]،کاکەحوسێن[٤٠٩]،کاک جەلال[٤١٠]   جـــەرگانی نـــاسکیان دەفـــرۆشت جـــەمعی ســـاڵ
هـــێلکەی خـــۆمان کـــە لە دێـــڕا دەهـــات   ســـێزدە بـــە دەقـــرانـــی هـــەبوو پـــڕووڵات
مـــاسنی مـــەڕەکـــوێری نـــەماوە لەبـــاد   حـــەیفەکـــە تـــۆراغـــی ئـــەوی چـــوو لەبـــاد
دۆی نـــێوی دۆدانـــە بـــە ســـێ قرانـــی، خـــەست   ئـــەوبەشی یـــەک هـــەفتە پـــڕی ڕۆن و خـــەست
چـــوارشـــیشە جـــەرگیان بـــە قـــرانێک دەدا   ئـــەورۆکـــە دووســـەد تـــمەنە چـــواری وا

گومی پردی سوور دەسالی ٣٨دا، کە ریگای ماشینی رزایە لە پشتی یەوە دیاری دەکا.

یادێک لە پیاوچاکێکی شار

حاجی ڕەحیم‌زادە[٤١١] یەکەی خێرخودا — جێژنانە بۆ ماڵە فەقیران پەنا
ڕۆن و برینجی بۆ فەقیران دەنارد — تاکوو ببن جێژنێ لەنێو ماڵە شاد
یادی بەخێر یادی لەنێو شارەما — چاکە چلۆن وون دەبێ گیانی برا
بیستوومە ئیبراهیمە ڕێی وی دەچێ — چەن‌خۆشە ڕێی بابی بەڕێز وون نەبێ
جێژنە وەکوو ساڵی قەدیمی نەما — تێک‌چوو هەموو ڕەسمە و ئاکاری وا
حەیفە کەئەو ڕەسمە ئەوای هاتەسەر — خەڵکی فەرق ناکا دەنێو خێر و شەڕ
چابوو فەقیری گەڕەکێ جێژنەکان — دەبدی لەنێو ماڵەخۆ جیرانەکان
ڕەسمی قەدیم بێننەوە سابلاغی جوان — کۆنەپەرەستم پێ‌مەڵێ کاکەگیان!

بەریز حاجی محمد امین رحیم زادە یەکیک لە پیاو چاکانی شار.

شتە قەدیمەکانی سابڵاغ[۴۱۲] «۱»

داشــا مــەجید عــەبنی مــناڵی بـچووک زۆرم دەدڵ دایــــە فســە نــایە جــووک
دایــە وەهــای بــەستووم لەلانکــێ بــەفەو نـەدرێ تـەکـان دەست و سـەرم، بـچمە خـەو
وەخــــتێکی هـــاواریّ لەبـــرسان دەکــــەم لانکـــێ دەلارێـــنێ کـــە وززەی نـــەکـەم
«بـــەسە مـــەکـە دەنگـێ ئـەتۆ رۆڵـەگـیان» «وەخت و زەمـــانی نـێ بـدەی لێـو تـەکـان»
«بــۆیە سـەرو دەســتت دەبــەستم ئـەوا» مـــــەززەیی ئـــازادی نــەزانــی چ‌بـــا»
«شـــیرێکی دەیـــدەم بـــەتۆ وەک شـیرەیە» «تـــاکـــوو غـەم و دەردێ نـەزانـی چــییە»
«هـــەرکەسە زۆر فـــەهم و شـعووری هـەبێ» «ژیـــنی زەمـــان بـــۆوی بـــەسەختی دەبـێ»
«هـــەرگوڵە ژێـر خـاکـێ دەکـێشێ سـەرێ» «دەورو بـــەری دەگـــرێ دڕوو بـــۆ شـەڕێ»
«تـــاگـــوڵە پـــەرپەر دەبـێ کـاکـی دڕوو» «کـــێشکە لە دەورەی کـــەنەدا بـــۆن و بـوو»
«چـــاوی لە لارێـــنی، لەبـــۆنی وی‌بـــە» «تـــاکـــور نـــەدا بـــۆنی بـۆلای ئـیدی‌یە»
«ئـــەمما نـــەسیمی ســەحەری و بــای بــەهار» «کـــارانـــی خـۆی‌کـردۆ نـەبێ شـەرمەسار»
«ڕەســــمی تـــەبیعیە لە دونــیای فـــان» «ڕۆژەکـــە هـــەرنابێ لەبـــن هـــەورەکـان»
«بــۆچی نـــەبین رۆژە، بـدەین شـۆفی خـۆ» پـــێشی ئـــەوەی هـــەستێ لە دوو بـــابەڕۆ»
«کـــوردە دەڵـــێ: نـــامێنێ ئـــاخری ئـەوە بـــەرخــــە هـــەنا ئـــاخری ژێـری سـەوە»

مـەیدانـی ئـاسینگەر[۴۱۳] و ئـاردی[۴۱۴] نـەما نـــــانکەر و ئـــاوکێشیش لە شـــاری بــڕا
وەخـــــتێکی تـــەندووره نـــەما و نـــان‌کران پشکـــــەڵ و تـــەپیاڵە، دەوە، هـــەڵ‌گـــران
چـــاڵووک و گـــوێنێ و کـــوڵوو چـــی‌نەما نـــانەوەخانە بـــــۆ غــــەمان دانـــدرا
نـیوپووت[۴۱۵] و بـاتمان و دووسێ و سێ‌خەڵاس حــــەودرەم و ســـێ‌درەم لە تـــەرازوو نـــەباس
بـــــرویش و پـــــڕپۆڵە و تـــڕخێنەکـــان شـــــۆرباوی هـــێلکان و لەپـــانی دەجـــوان
مــــاشێنە، نـــــیسکێنە بـــەداری بـــەنە ڕۆنـــەکــە حـەیوانـی، نـەدەرمان گـەنە[۴۱۶]

دیزە ڕەشیش گۆشەیی کوچک ئاوری
دیار نێ دەگەڵ سۆبەگڵی شێوکری

کورسی ئەما خاکە و سەلکە ڕەژی
ژووری گەرم کا تاکوو زستان ببی

کوانێ لەماشە و لەسێپا و مەنقەڵی
یەک خەبەرم داتێ هەیە ماڵەوی

حەوجۆشە ڕەش کوانێ لەناو ئاورێ
نێوکە کەوت فەوری بەوی بێنمەجێ

کێ دەچنێ ئەورۆ لە قەڕتاڵەکان
یا سەوەتە یا سەلە بۆ پلاوەکان

لێفەی کورسی پڕی مۆریانی زۆر
چابوو هەمووی کوشتن نەبات ڕۆنەبۆر

بەختی کچان ناڵێ شەمۆڵەی ژنان
پشت‌دەر و دەروازەکە، گوێ بێ لەوان

زینەتی کوا ماوە لەدیواری ژوور
جوانە سپەندەر[417] کەبڕازێ بەجوور

بۆریا و حەسیریش لەوەتاغێ نەمان
وەختێکی ئاورگە لەژوور هەڵگران

کەندووی ئاردیشم نەماوە لەماڵ
جێی دەگری ماڵە بەتاڵ و حەتاڵ

دەرکە و دەروازە وەکوو خۆنەما
سەردەر و گوڵەش لەسەری هەڵگرا

پەنجەرە، ڕەنگ ڕەنگ و قەدیمی لەماڵ
سوور و بنەوش، زەرد و دەئابی و ئاڵ

کوا خەبەرێک لەو هەموو ئاسارەما
کەس‌نێ کە بمداتێ خەبەر بۆ ئەما

هیچ نەبوو نەفتی بوێ غەیری چرا
ئەورۆ نەفت دەردی گرانە و بەلا

دەستەنوێنە لاچوو لەنێوی وەتاغ
جاجمەنوێن کەم بوو لەنێو سابلاغ

جێی باوەشێن پەنکە و کۆلێر هەیە
فێنکی وەتاغ عەبنی قەدیمی نییە

وەختێ بەرق هاتەوە شاری، نەما
لالە لە نێو ماڵێ، چرای بۆ سەفا

بەروانکەکەی کۆڕپە منالی بچووک
کوانێ دەببنی، شتی‌وا بۆنە سووک

بەرلیکە و کۆچکە بەدەوری مناڵ
دەوری زەمان کردی حەباڵەی بەتاڵ

لانکە، لەکەم ماڵێ هەیە ڕابژێ
بلوێر و دەسرازە و میزدانی بێ

کێیە دروومانێ بەدەستی بکا
ئەنگوستیلەی جوانی دروومان ئەما

کوانێ هەیە ماڵوو، مووررووی باژەڵە[418]
تاکوو خەلاس بێ بۆقژەی بەچکەلە

ئاساری مووررووی شەوەشم[419] بوو خەلاس
قەد نییە ئەورۆکە لەوی بێتە باس

کووژەکە، سەرشانی منالان نییە
تاچاو و زارە نەبێ لێ کاریبە

ڕەوڕەوەش، ئاساری لەلامان نەما
منداڵە پێدەگری، بەرێدا ببا

مـــوورو شـینەش پـێش چـاووزاری دەگـرت
ئـــەورۆ بـە ئـەوکار، دەڵـێن فـیکری کـورت

ئاڵ و شەوە[٤٢٠]

ئـــــاڵۆشەوە زیـــــدی زەیـــــتانەکـــان
مـــنداڵـــی زۆر خـــەڵکی بـەدەستیان نـەمان

کـــــێیە لەیـــــادیچێ ژنـــانی قـــەدیم
ئـــــاڵوشەوە دەردی گـــرانـــی کـــەدیم

تـــاچلله چـــووبابە تـــرس بـــوو لەکـــار
ئـــاڵە نـــەبا جـــوانـــە گـــوڵی یـــادگار

دەڕزی و دەڕزیـــــلە لەســـــینگی مـــناڵ
لێـــدەدرا تـــاکـــوو نـــەچێ دەستی ئـاڵ

ئـــاڵە عـــەجەب تـــرسی هـــەبوو بـۆ ژنـان
وەخــــــتی زەیـــــتانی و مـــنداڵـــی زان

هـــەرکەسە جـــوورێکی دەکـــوت داستان
گـــرتوویە ئـــاڵ و شـــەوە بـــابی فـــلان...

دەڕزی لەوی داوە فـــــەرار بـــــەبنی وان
کـــاری بـــە خـــزمانی نـــەبێ نـێو ژیـان

ئـــاڵە بـــەسەد نـــەوع و شکـــڵ دێـــتەدەر
گـــــا، ژنـــە، پـــیرێژنە، تـــرسی لەبـــەر

ئـــــەمما لەدەرزی و لەچـــــەقۆ و ئـــاسنێ
تـــرسی هـــەیە نـــاگـــرێ قـــەراری کـنێ

بـــۆیە کـــە مـــنداڵـــە لە داێکـــی کـــە بـوو
دەڕزی و مـــــووروویی شـــەوەیان لێـــدروو

گـــەرچـــی لەپـــێش ئـێوە ئـەوەنێ قـەبووڵ
ئـــاڵە لەشـــاری بـــۆ ژنـــان عـــەینی غـــوول

ئـــــێستێ نـــــەماوە خـــــەبەری وا لەشـــار
بـــــۆ ژنـــــەزاوانـــم تـــرس‌بێ لەکـــار

دێوەزمە[٤٢١] ـ حووجی بنی حەللەق

زۆربـــــــان دەگـــێڕاوە زەمـــانی قـــەدیم
ژێـــری لێـــغە و کـــورسی کـەسانی کـەدیم

بـــاسی دێـــوەزمەی کـــە ڕێگـابەیی دەگـرت
یـا حـووجی حـەللەق کـە درێژ بوو و کورت

«پشـــتی فـــلانی... لەت و پـــەت کـــردووە»
«ڕێـــــی لە فـــلانی... و فـــلان... گـــرتووە»

دێـــوەزمە گـــەر حـــووجی بـــنی حـەللەقە
ئـــەورۆ نـــەما چـــونکی ئـــەساسی لەقـــە

خـــانوو بـــناغەی بـــێت و مـــوحکەم نـەبێ
خشـــتێکی زێـــڕ بـــێ و ئـــیدی زێـو بـێ

چـــونکی ئـــەساسی لە ســـەری هـیچە سـاز
تـــێکدەچێ نـــامێنێ هـــەرای نـــێو و نـــاز

پـــــەندە، مـــیساله لەقـــەدیمی زەمـــان
چـــەرخـە بـدا سـووڕێ بـە خـەڵکی زەمـان

حـــووجە ئـەگـەر گـەورە بـوو ئـەورۆ نـەما
نـــامێنێ هـــیچ‌کەس لەســـەری تـــەختی ژا

بۆیە کە چاک نێ بەغەم و دەردی زۆر   ژینە بکەین تاڵ و سەری بابە شۆڕ
بەوهەموو ترسە و لەتوپەت کردنی   حووجە شکا، دەستی زەمان گەردنی
بۆیە کە نابێتن بنازی بەخۆ   ئەورۆ سەری تەخت و موقامی ئەتۆ
زۆری ئەوا هاتوونە خوارێ لە تەخت   ژینی بەدەستی تەبیعەت بۆتە سەخت
ئاوێنەی مێژوو ئەوەی زۆر لەنێو   تووند بووە ئەنواری بەئاکاری دێو
ژێر پێ و چەکمانی کەڵە پیاوی نێر   وورد بووە ئێسکانی بەکەڵپانی شێر
تاکوو هەڵستاون بەهاواری وی   فوودرەتی ڕووخاوە بەلاوی قەوی

کڵاوی سەخرە جندی[٤٢٢]

کێیە بکا باسی لە نێو شارمان   تا بێنەوە یادی عەزیزانمان
سەخرە جنە و باسی کڵاوی لە شار   بەزمی چ بوو پێشی جەوانانی شار
چۆن بچێ ڕێ بگرێ کەسێ بۆ کڵاو   چۆنی بە دەست بێنێ نەبێ سەرشکاو
ئێستێ کەسێک ناکا لە ئەو بەزمە یاد   تازە کە هات کۆنە دەباتن لە یاد

سوورەی جندۆکان

کەس نێ بخوێنێتن، قُلْ اُوحِیَ   جەغزی بکێشێ بە هەموو دەوریە
بێ ترس ئەو سوورە بخوێنێ تەواو   قوودرەنی زۆر بێ لە دڵ و غەم بڵاو
گەر دوو هەزار دێو و درنج بێنە پێش   یا نە دووسەد شێر و پڵینگ بێنە هێرش
دەستی نەکێشی لە ئیرادە و لە وان   تا بێنە ژێر دەست، شاهی جندۆکەکان
ئەودەم تەڵەب کاتن لە ماڵ و ئەوین   ئاواتی جێ بێتن لە دونیای ژین

«شتە قەدیمەکانی سابلاغ «٢»»

داشـــــامەجید فـــەسڵی بـــەهار هـــاتەبەر
دەیکـــا لیـــباسی نـــوێ تـــەبیعەت دەبـــەر

دار و درەخت، گـــــیا و گـــژ و کـــۆلکەدار
جـــــەمعی ژیـــانێکی لەنـــوێ دیـــننەبار

بـــەفر و ســـەهۆڵ حـــوکمی نـــەماوە لەبـــەر
تـــــرسان و لەرزیـــــنی هــــەبێ بـــۆبەشەر

دەڕوا لەوەی واوە هــــــەوا بـــــۆخۆشی
نـــابێ غـــەم و دەرد و بـــەلاّ و ســـەرئێشی

فـــەسڵی نـــەماکـــاکـــی فـــەلێ ســـەرچـــنار
دەستـکـــا بـــەقیژان و هـــەرا و قـــاڕەقاڕ

بـــولبولی خـــۆش دەنگـــە دەخـــوێنێ لەوێ
شـــــــەشپەڕ و شـــــللێر و هــــەلاّڵەی دەوێ

هــــەرکەسە وەخـــتێکی لەســـەر تـــەختییە
چـــەرخـــە دەگـــەڵ وی‌یـــە، لەخـــۆش‌بەختی‌یە

وەخـــتێکی بـــای وەعـــدە بکـــێشێ ســـەرێ
کـــوا ئـــەسەری دێـــڵێ لەتـــەخت و بـــەرێ

ئـــــەمما بـــەشەر زاڵـــمە تـــەنێ نـــەبوو
لەو هـــەموو نـــەقشەی کـــەدەڕۆن زوو بـــە زوو

وەخـــــتێکی قـــــودرەت بـــــەسەریدا ڕژا
خـــۆ و خـــودا و خـــەڵکی فـــرامـــۆش دەکـــا

مـــێشەیی کـــوردانی[٤٢٣] وەکـــوو ئـــەووەڵێ
داری نـــــــەماوە کـــــــەبڵێن مـــــێشەبێ

کـــەڵکەکـــی بـــەگزادە[٤٢٤] نـــەوی بـــوو نـــەما
هـــەرچـــی بـــڵیند کـــردەوە خـــۆی، داتـــەپا

چـــاکـ‌نـــێ ســـەری بـــەرزێ لە ئـــاسمان بـدەبن
خـــۆ لە هـــەموو عـــالەمێ زیـــاتر بکـــەبن

بــــۆیە تـــەبیعەت بـــە گـــۆپاڵی قـــەوی
زۆری چـــــــناری بـــــەقەفی کـــرد نـــەوی

وەڵـــــلا هـــەموو تـــەجرەبەیە گـــەورەکـــان
غـــەررە مـــەبن ئـــەورۆ بـــەجێ و مـــەکـــان

پـــۆست و مـــوقام نـــابێ بـەشەر گـەورەکـا
هـــیممەتی ئـــینسانە، جـــێگا بـــەرز دەکـــا

خـــیلقەتی ئـــینسانی ئـــەگـــەر چـــێ لەگـــڵ
هـــیممەتە دەیـــباتە ســـەر ئـــەفلاکـــی کـــول

بـــێتو نـــەبی غـــەررە بـــە دادەی خـــودا
ڕۆژە دەگـــــــەڵ ڕۆژە چـــــرا نـــــوور دەدا

وەخـــتێکی پـــێت کـــەوتە دەنـــێو غـــەررەیی
پـــــێوەدەدا مـــــاری تـــەبیعەت بـــەوی

مـــــتبەقەکـــە، مـــاڵە کـــەسێکی نـــەما
ـــۆنی غـــەزای کـــووچە بـــە کـــووچە بـــا

ئێستێ لەماڵ رۆنی نەباتی هەیە — وەختە کە دەرمان گەنەشم[٤٢٥] گیر نەیە

شۆرباوە چەن خۆش بوو لەنێو مەترەتی[٤٢٦] — سفرە لە چەرمی[٤٢٧] بوو سەفات لێدەدی

یابوو، مەجوومعە و کەشفی زەرد و جوان — چایی لەسەر، قەندی لەسەر، دیوەخان

قەیسی و سێو، هەرمێ و گێلاس و بێ — داری بەلاڵووک هەڵووچە و ترێ

غەیری دوو سێ میوە، لە شار کوا هەبوو — هاوین و هاوینیش ئەوانە دەبوو

ئەسپۆنە جێی قابی لە شیوی لیباس — جوانی دەشوت پێچ و کلاو و کراس

بانە گەڵەسەر بوو بۆ شوتنی سەران — مووی وەکوو ئاوریشمی دەکرد بۆ ژنان

دیزە و گۆزە، کێ دروستی دەکا — تەندوورە ماڵی چ کەسێ نێوی ما

مەنجەڵ و قاپ، دەوری و کەوچکانی دار — جەمعی بەسواغی دەشۆرا نێو حەسار

نێوی بەرهەڵبێنە نەما لای ژنان — چەرخی زەمان بۆچی ئەوانە نەمان

گیزەی سەماوەر بە ڕەژی چەندە خۆش — لەززەتی چای، خەڵکی دەهێنانە جۆش

ئاوڵەمە، دوودکێشە، سەماوەر ئەلان — کوا، بێ ڕەژی قوڵتەدەدا وەک چەلان

کوا، پنە و وەردێنە کە گیانی برا — ئەستێوڵک نێوی لە قامووس نەما

یا تەبەکی ئاردی لە ماڵ کوا هەیە — نان کرین ئەورۆکە بەلای گەورەیە

داخوا قەلانگ و کوڵەوەژ دێنە گیر — سەتڵ و گوریس کەوتۆتە چالاو و بیر

بەتەبی سەر تەندوورە وون بوو نەما — مەنجەڵە ئاو، دیزە کە قوڵتێ بدا

خەرەبی دەستاری و نارەی ژنان — کوتکە دەگەڵ بەردانی گۆشتی بڕان

کوانێ ڕەژیدانە لەبن سەرسەرا — سەلکە ڕەژی و خاکە ڕەژی لێ ببا

دیزە و دەرخۆنە و مەنجەڵ لەکوێن — تاقە و رفحان و شتانی دەکۆن

سەتڵ و گوریسیشم نەماوە لەماڵ — لولەکەشی کردی قەبالەی بەتاڵ

مەنجەڵی مس کێیە سپی کاتەوە — وەختێ کە ئاساری نەما، ماڵەوە

شەقە مشارانی نەجاری لەشار — بۆتەوە بێکارە بەدەستی نەجار

کوا هەیە بریانی کەبیخۆم بەیان — لەززەتی پاروی وی پەنیری مەڕان

بانە دەتەندوورە بپێشێ کەدوو — لەززەتی پاروێکی هەزاری بەدوو

تاعیون و هەڵوای گێزەرێشم نەما — هەڵوای دۆبێمانم لەشاری برا

کــوانـــێ لە فـــایتوونی خـــەبەر لاوەکـــان — خـــەڵکی بـــەسواری وی بـــچن مـــاڵەکـــان
چـــەندە بـــڵیند بـــوو لە بـــۆ دووچـــەرخـــە سوار — هەوڕازی شێر، خـورتـیـیدە[٤٢٨]کـەی سـەربەخوار
یـــادێ لە هـــەوڕازی گـــڕاوانـــی شـــۆر — چـــەرخـــە وەســـەر وی نـــەدەکـــەوتن بـــەزۆر

ئاموزلی بەریزم کاک صدیقی انجیری آذر، نووسەری چیروکی دایکی نیشتمان دە سالی ۲۴دا کە خوشی تیبدا بەشدار بوو.توضیحات ۲۰۲

﴿ شتەقەدیمەکانی سابلاغ «٣» ﴾

داشامەجید هەورە دەگرمێتەوە   شوانە لە ترسانی دەلەرزێتەوە[٤٢٩]
نیوەشەوێ شۆقی بروسکەی سەران   ڕوونی دەکا دەشتێ دەگەڵ بەندەنان
ڕێژنەبی بارانی بە گڕ دێتە خوار   شەتڵی دەکا شوان و مەڕ و بزن و کار
کارگی کەمایە دەکوڵێ بۆ دەرێ   تاکوو لەبن عەرزی بچێت بۆ دەرێ
بەو شەوە کوێستانە لە بۆنی گوڵان   بۆتە بە مەیدانی گوڵ و عەترەکان
هەورە ڕەشە دوایە دەچێ سەر، سەرێ   مانگ دەگەڵ ئەستێرە دەکەونە دەرێ
هەوری ژیان گەرچی تەمی داوەپێو   وەختێکی دەیبینن، دەچێ ئەو لەنێو
ژینە زەمانێکی کە دەردێ بدا   شادی بە دوایدا دێ بیدوونی بەلا
گەرچی لەلات لاچوو گوڵی ژینی جوان   تۆڵە دەهێنێ تەبیعەت لەوان
مەسئەلەبی ژینە قیاسێک لەوی   عیبرەتە بۆمەش کەنەبین سەر نەوی
شوانە بە خۆشحاڵی دەدا ئاورێ   بنکەیی گوێنیانی لە باری کەرێ
شیری مەڕە کوێرێ بەجامناسەوە   دەکوڵی دەجۆشێنن لەبۆ خوارنەوە
شوانە کەترسی لە برووسکەی نەما   گەرم و گوڕە خەو بەسەریدا سەپا
نیوە شەوێ خەونی دەبینێ کە شا   بۆتەوە نێو جەمعی مەڕ و بزنەدا
چونکی کەنەیدیبوو جێگای خۆشی وا   دەیکوتا هەرنێری هەرای کردبا
توونی و برسێتی کەوت نێو مەڕان   کارە و بالەی مەڕ و بزنی... ئەمان
چەرخی فەلەک حاڵی، چ هاتۆتە سەر   هەورە گەڕاوە کە بەلا با لەسەر
شوانە کە سەرمەستە لە شیری مەڕێ   فیکری کەسێ ناکا لە خوار و سەرێ
ئەهمیەتێ نادا بە وەزعی مەڕان   بێخەبەرە مەڕ نەبێ نابێتە شوان
تاکوو لە خەو بێتە خەبەر نێو گەلان   قودرەتی لادەبرێ بە چەرخی زەمان
ژینە میسالی ئەوەیە گیانەکەم   غەررە مەبە شای تۆ لە نێو ماڵەکەم
گۆڕەوی بەن سادە و لاسک شکاک   چەندە دەڕازاوە بە پێڵاوی چاک

کالۆشی لاستیکی بەزستانی سارد
نانی مجێورانم دەگەڵ نانی شوان
هیچ ئەسەرێک دیارنێ لە میل و کڵاو
توتن و پەڕ[٤٣٠]، پووشوو و ئەستێ و بەرد
سبگاری قامیشی دەگەڵ توتن و پەڕ
وەختێ خەنە[٤٣١] و ڕەنگە ئەما نێو ژنان
گێل‌گێلە و دەسرەی هەوری دەجوان
کوا لە گوزەر سازی دەکا تاس‌کڵاو
کورسی و دارانی بەڕو و مەنقەڵی
دەنگی چرا بەرقی، شەقەی گۆزەکان
یادی کەرێزانی لەنێو پشت‌قەلاّ
کێ‌یە بۆ نێو شاری بەباری کەرێ
کاک عەلی جۆخۆشە کەسادە دوکان
مەولودی، قوربانی بڕێک ما، لەشار
کوانێ بە بەزمان و بە شۆخ دێتەخوار
داخوا لەنێو چۆمە هەبە هەر سەگاو
یا بەرە هەر ماوە لەنێو ماڵەکان
کوانێ دەکا خوشکە لە بەستێنێ باد
خەڵکی لەشاری گوزەرانیان چبوو؟
کوا خەبەرێک، هێلکەی ڕەنگ لێدراو؟
هێلکە شکێنەش ئەسەری لێ‌نەما
کوانێ لە پەیوەندی گولاّن باغی سێو
تەپیەیی تابانی جێگای مەسنەکان
گومرگ و تەسبینە هەبوو لای‌گڕاو
بەرمووری مووریان و دەخڕخالی پێ

گۆرەوی بەن نێوی دەکالۆش لباد
شۆرباوی فەقێیان لە شاری بڕان
تاکوو بە ئاوریشمێ برازێ تەواو
جێی وی دەگرت شەمچەو چەخماغی بەرد
کەم بووە ئەورۆکە لەوانە ئەسەر
قەدری گەڵاگوێزی لە باغی نەمان
کوانێ دەبەستن ژنی ئێستێ لەوان
ئەحمەد[٤٣٢]، حەکیمە شەلەشم بوو تەواو
ژێری لێفەی گەرم و خەوی خوڕخوڕی
یادی نەما نێوی مەهابادی جوان
هەر سەری کووچێکی کەرێزێک هەبا
بارانی گیا[٤٣٣] و وێنجە بهێنێ و بەرێ
ماشێنە جۆی ناوێ وەکوو یەک سمان
ئەمما ئەویش نێ وەکوو ساڵانی پار
نێو گەڕەکێ پیاو و کوڕی شۆڕەسوار
بانە مراویانی چکۆڵەی بناو
وەختێ لە دێهاتی لبادیش نەمان
شیو وکوڵی مێشە و دارانی زیاد
ئایا وەکوو مە، غەم و دەردیان هەبوو؟
دەستی منالاّن، خەبەری بێنە ناو؟
هێلکە بە دەتمەن کێ دەکا کاری‌وا
وەختێ نەما هیچ گوڵ و قاناوی مێو
دەورۆ بەری پڕبووە خانووی کەسان
بەردی لەسەر بەردی نەماوە لەناو
خەلخلی بازنانی کچانم لەگوێ

پاوانەکەی جوانە ژنانی قەدیم
کوانێ دەگەڵ فیکرانی ئەورۆ نەدیم

یادێ لە تیغ‌بەندی[٤٣٤] دەگەڵ گوللەبەند
کێ‌یە قەبووڵی بێ، شتی‌وا پەسەند

کوا قەڕەچی و دومە لە پشتی تەکێ
دەنگ و سەدا نایە لەبن دارە تووێ

دارە تووە ئەسل و ئەساسی نەما
عەرزە دەگەڵ دارە تووە لابڕا

یادی مناڵی و هەتەرێ و مەتەرێ[٤٣٥]
کاکی من ئەشێنکی بهاوێ دەرێ

یانە دەیانکوت کە «هەلاوە و مەلاو»
«ڕەببی بە زاوا بێ عەزیز تازەلاو»

دانوولەی منداڵی ددان هاتووان
ماوە لەنێو خەڵکی لەنێو خانووان

ئافتاوە لەگەن[٤٣٦]

میوانی‌یی شا و فەقیر و گەدا
جەمعی زەمانانی قەدیم باسەفا

ئافتاوە دوای نانی دەهات گەڵ لەگەن
ئاوی گەرم، سابوون و خاولی پەسەن

پێش‌خواردنی نانی، ئەوە هەردەهات
تاکوو کەسێک دەستی دەشوا، با بشوات

نێو شارە دوو جوورە لە وانە هەبوو
یامس و یا زەردی بڕینجی هەبوو

ئەورۆکە ئاساری عەنیقەن لەشار
کەم ماڵە ماوێتی شتی‌وا بەجار

چوونکی زەمانیکی بەخزمەت گران
ئەورۆکە، ئاغان و عەنیقە و گران

لەززەتی خزمەت ئەوەیە گیانی من
نەک کە بە قودرەت بی، بکەی سربڕین

غونچە لەخۆڵی زەوی پەیدا دەبێ
کوانێ لەبەردی، شتی وا دەر دەبێ

بەردە دەبێ بشکێ ببێتن بەخۆڵ
زاڵمی سەر چەرخی نەمێنێ بە پۆڵ

خواجانەکانی پێش دەرکان[٤٣٧]

مۆد بوو لەپێش دەرکی گەلێک ماڵەکان
لێی بێ دوو خواجانە لەپێش دەرکەکان

جێیەکی زۆر چابوو لەبۆ بار بەران
باری لەسەردانێن بڕێک دەن ووچان

خۆی ئەوە جێگایی قوماری مناڵ
دەورۆ بەری پڕبوو هەموو وەختی ساڵ

هەرکەسە زوو چووبا، دەبوو ماڵەوی
خۆش بوو هەڕا و گڕمە، قوماری سەری

یا دەبوو خواجانە جێگای میرمیرێن
یا قەلە مندارە قەرێ هەی قەرێن

بـــووک بـــووکێنی جـــوانـــە کـــچانیش لەســـەر   وەخـــــتێ نـــــەبوو کـــــووچە کـــــوڕانـــم لەدەر
خـــــــواجـــــانە ئـــــاساری نـــــەماوە لەشـــــار   تـــــەختی قـــــومارانـــــی مـــــناڵ هـــــاتەخوار
خـــۆشە لەپـــێش وەیـــدا لەســـواری کـــەوین   غـــــەررە نـــــەبین زۆر دەســـــەڵاتە، و قـــــەوین
چـــەرخـــە هـــەزار قـــودرەتی ئـــاوای شکـــاند   زۆر کـــــــەلەبابی نـــــەبەزی وای بـــــەزانـــــد

مەنزەرەیەک لە فقرەقا سالی ٣٨، ئەوە ئاساریکی دەورەی مادانە.

سەنعەت کارەکانی سابلاغ[438]

داشامەجید عومرە بە ئاخری گەیی   ئەو دڵی بێعارە ئەوینی قەوی

فیکرە لەسەر چاکە نەبوو وەختی ژین   دوو قەدەمێک دانێم بە دەستووری دین

هەر دەفیکر ماڵ و ژیان منال   عومرە بە ئاخر چوو، قەباڵەش بەتاڵ

ئاخری ژین هاتۆ، هەساوم لەخەو   فایدەبی کوا هەیە تاریکە شەو

هەر وەکوو پەروانە بەدەوری گولان   فیکری نەبوو گیانە، لە رۆژێنی زەمان

چەرخە ئەگەرچی بە مووررادم نەبوو   قەدد نەبوو تەسلیمی ئەوی‌بم بەزوو

دونیا تەلەسمێکە بەشەر کەوتە نێو   چەند خۆشە گەر دوور بێ لەکاری دزێو

ئاساری چاک باشە بمێنێ لە دوا   چونکی بەقای بۆنێ، سەری تەختی‌شا

زیندەگی وا هاتوو، و چووە کاکەگیان   بۆچی دەکەن خەڵکی سەرێ، سەرکوتان

بەندەیە، رۆژێکی بڵێندە و نەوی   حەیفە بگۆرێ، کەبڵێند بوو و قەوی

زۆر گوڵە نێو باغی بەپۆز و بەبۆن   بولبولە دەوری بوو وەکوو ئی دەخۆن

بۆنی دەدا، جوان بوو بە رووی باغەکە   تەعزیمی زۆر بۆ وی دەکرت خەڵکەکە

ئەمماکەزۆر پوز و ئیفادەی نواند   دەستی تەبیعەت لێ وپۆپی شکاند

ئەوگوڵە ئەمسیلە لە ژینی ئەوا   پێنج و دوو ساڵێک دەبێ ئاکاری وا

وەختێکی چەرخە دەگەڵی هاتە شەڕ   وای دەکوتێ خەڵکی نەبینن ئەسەر

شێنە شەماڵ دێتەوە سەر رووحی وی   تێکی دەدا قودرەتی بەفری قەوی

مونتەزیرم تا قەدەمی بێنە پێش   لاچێ لەدڵ دەرد وغەم و ژان و ئێش

دەستی تەبیعەت چ قەوی بۆ کوتان   کوتکە دەبوکتە کوولەکە و پێوەدان

ئەووەڵین میکانیکی[439] ئەو شارەمان   قادری نێو بوو لەبەشی تۆکمەچیان

میرزا موحەمەد[٤٤٠]کە سەری حاڵ و پیر — نابێ کە هیچ وەختێ بچێتن لە بیر
میرزا موتەللیب[٤٤١] و برایانی وی — کارانی جوانم لە ئەوانیش دەدی
نووری سەعات سازە[٤٤٢] هەبوو نێوی شار — چی نەدەزانی لە سەعات و لە کار
یادێ لە وەلیانی[٤٤٣] سەعات سازی خۆن — کاکە کەمالیانیش لەوانی دەکۆن

عەککاسی تاهیرپوور[٤٤٤]، ئیدی داوده جوو[٤٤٥] — هەورازی دوخانێ دوکانی هەبوو

وەختێکی دووچەرخە لەشار هاتە روو — مینە[٤٤٦]ئەوەڵ، دوا، کەریم[٤٤٧] ئوستادی بوو

قوڵەی سەماور بە ڕەژی شۆقی نێ — وەختێ وەستا ساڵە[٤٤٨] لە مەیدانێ نێ

سەتڵی وەستا خانە[٤٤٩]،حەسەن خاوەری[٤٥٠] — ئاوی لە چاڵاو و کەریزەی بڕی

جاجموبەرماڵلەبێشیران[٤٥١] — بووجوانعەبلاێخەمیری[٤٥٢]بووحەمەی[٤٥٣]خزمیبان

مام فەرەجم کەنکەنەچی شاری بوو — پیر و نەخۆش پیاوێکی زۆر ڕازی بوو

خەییاتەکانی سابلاغ[٤٥٤]

کاکاغا[٤٥٥]، سووڵتانی[٤٥٦] ئەوەککول[٤٥٧]کە بوو
شالواری جوان کۆتی چجوانیان دروو

یادێ لە عەلیالی[٤٥٨] وکاکە عەلی[٤٥٩]
خەییاتی کوردی وەکوو وانم نەدی

ماڵە مینە ئاغا[٤٦٠] بوو لە نێوی گوزەر
کاکە شەریف[٤٦١] بوو کە نەما لێی ئەسەر

چاکەتی پڕ لۆکە نەماوە لە شار
سەرمایی زستانێش نەوەک ساڵی پار

سەرراجەکانی سابلاغ

ڕاستەیی سەرراجان کە عەبلاً[٤٦٢]دەبوو
وەستا جەلیل[٤٦٣]، وەستا سمایل[٤٦٤] هەبوو

ماڵە حەمەی سارێ هەموو، کاری جوان
نەقش و نیگاری هەموو زینێک لەوان

یادی لە نەقشانی غەنی[٤٦٥] زیندروو
کاروانسەرای سەید عەلی دوکانی بوو

مەلوودە[٤٦٦] کالانی شەمامەی دەبەست
حەیفە کە کارجوانی ئەوا چوو لە دەست

کاکە حەسەن[٤٦٧]، مامی سمایل کە بوو
نەقش و نیگارێکی چ جوانیان هەبوو

کەوش درووکانی سابلاغ[٤٦٨]

یادێ لە کەففاش و جێگای وی لە شار
دەور و بەری پووتی حەمامی بەکار

قوندرە بوو کەوش و گێلاسی گران
یادی ئەبولخالەقی[٤٦٩] ئوستادی وان

یادێ لە عەمبەرسم ئیدی مانیگۆن[٤٧٠]
ئەرمەناک[٤٧١] شاگردی و سمایلی[٤٧٢] دەخۆن

ئەحمەدە شەل[٤٧٣] بوو ئەسەری لێ نەما
ئاخری عومری بە زەلیلی ژیا

ڕەحمان کالو[٤٧٤] و کەوشانی چاکی لەکوێ
کەوتۆتەوە.نێوی لە نێو شاری نێ

عەبلا دوو دوو[٤٧٥]، دەستکر و دەستکاری جوان
کەوشی گیلاسی وی نەماوە ئەلان
کالۆشی جوانی ئەوی مەشهووری شار
سازی دەکردن لەتیووبی بەجار

کەوش فرۆشەکانی سابلاغ

عەبلای ئالتوونی[٤٧٦] دەگەڵ بانەیان
قاسم[٤٧٧]،نەقشبەندی[٤٧٨]،دەگەڵ سەیدەکان[٤٧٩]
حاج ئەحمەدی[٤٨٠] پیرم لەدەرکی گوزەر
کاکە فەیزوللاشم[٤٨١] نەماوە ئەسەر

ئاسینگەرەکانی سابلاغ

گاسن و پاچ و پێمەڕە و تەورە داس
پشک و تەلە، گولمیخ و لاولاو و داس
هەرڕبی دەمێنە کوڕە»شت ساز دەبوو
حاجی عەبە[٤٨٢]، حاجی سمایل[٤٨٣]کەبوو
یادێ لە بێوکئاغا[٤٨٤]، چحیک گەڵ ئەوی
هەردوو بە ئاسینگەری چوون بن گڵی
وەستا سلەمان[٤٨٥]، عەلی‌ئاغا[٤٨٦]، نەمان
وەستا سەعیدی حەمەلاوی[٤٨٧] لەوان

نمەدمالەکانی سابلاغ[٤٨٨]

مسگەری قاپانی مسم هاتە یاد
نێوی نەمەدماڵی نەماوە لە یاد
لای سەییدی نەجمە[٤٨٩] کە کارم دەکرد
ڕۆژێ پەنادێکم لە وی وەردەگرت
کاری نمەد سوونەوە نێوی حەمام
سەخت و گران نیوە شەوان بوو تەمام
یادێ لە ئوستادی بەڕێز کۆکەیی
هەی بوو دوکانێکی درێژ و نەوی
کاک خدری زەرگانیش[٤٩٠] وەیادوو کەوێ
ئەحمەدی نێرێ[٤٩١] و پەسەندی[٤٩٢]لەوێ

مسگەرەکانی سابلاغ[٤٩٣]

حاجی عەلێ ئەکبەر[٤٩٤] و جەمعی کوڕان
مسگەری قابیلی دێ و شارمان

وەستا نووروڵلایە[٤٩٥] بوو بابی شەفەق
ئەورۆ لە مس نایە لە هیچ لایە تەق

مۆدی نەماوە لە زەمان مەنجەڵم
کێیە سپی کاتەوە تا بیکڕم

فافۆنە جێی گرتەوە لێی مەگرە عار
قەل لە جێگای قازی دەکا قاڕەقاڕ

دەباغەکانی سابلاغ

کێیە کە سازی کا لەوێ قایشی جوان
حاجی ڕەشید[٤٩٦] و قەرەنی[٤٩٧] چوون نەمان

کاکە موحەمەد[٤٩٨] بوو دەگەڵ حاج عەلی[٤٩٩]
داخە... کە هەر چوارەکە چوون بن گڵی

ئاغابەگە شەل[٥٠٠] بوو کە کەوڵ و خوری
ڕیخۆڵە و پێستی لە شاری کڕی

پێنەچێکان بەزمی فەدیمیان نەما
هەرچی هەبوو خۆشی، وەناڵە گەڕا

کاکە حەمەدخانی[٥٠١] بەڕێز پینەچی
پانێ و پەنجانی کەوش بەزمی وی

کاک حەمەدی پوورسلەمانێش[٥٠٢] نەما
دونیا هەتا سەر بۆکێی کردۆ وەفا

نێعمەتە[٥٠٣] وەستایەکی چاکی کەوش
دەسکری زۆر چابوو بەڕێ وڕەوش

کەوشانی لاستیکی نەماون لەجێ
کێیە کەفیکرێکی لە وانیش بێ

مەحموودی گادانی[٥٠٤]، ڕەسووڵ نایە
ساڵ و ئایامانە لە ژین غایبە

شیرنی پەزەکانی سابلاغ[٥٠٥]

بێینەوە سەر شیرنی پەزی شارەکە   عابید[٥٠٦] و وەستا عەلی‌ی شیرەکە[٥٠٧]
وەستا حوسێن[٥٠٨] شۆرەتی قەنداخچی بوو   شیرنی لە شیرنی ئەوی خۆشتر نەبوو
شەکر و گوێز و ماجووم و باقلاوە، خۆش   وەستاعەلی سازی دەکرد بۆ فرۆش
شەکر و ڕۆن و ناسکە کوللێر هەڵ گرا   هیچی لەوان خۆش نی‌یە عابید نەما
میرزا برایمی عابیدی پیاوی چاک   مشتەری زۆر زۆر بوو کوللێرانی پاک
شانسانی وەستا عەلی دانەی پەناد   پووڵی دەنێو دابوو ئەوەم هەر لە یاد
ئای لەبەر سەید قادری قەنداخچی‌یە[٥٠٩]   قەندی ئەوی میحلی لە شاری نی‌یە
ئەووەڵین قەند ڕێژ بوو لە شاری ئەوە   کوا خەبەرێک ئەورۆ لە شیرنی ئەوە
کاک عەلی جۆرابچی[٥١٠] لە قەندرێژی شار   خۆی و دوکانی هەموو لاچوو کەنار
ناسکە کوللێرانی بە دوو قرانی کوا   حاجی محێدینی[٥١١] قەدیم سازی کا

دوکاندارەکانی سابلاغ

داشا مەجید ڕۆژە کە دێنە دەرێ   تاریکی سەر شاری دەچێتە دەرێ
شۆقی هەتاوێ هەموو جێ ڕوون دەکا   تینی لە پووڵدار و فەقیر بەش دەکا
نەم نەمی بارانێ بە جوانی دوڕە   عەرزی دڕوو دێنێ ئیدی سونبولە[٥١٢]
داشا مەجید ئاڵۆزە فیکرم بەتۆ   هەر دەمە ڕەنگێکە لیباسانی تۆ
نێو شاری قوڕثانی بڵیندگۆیەکان   دێتەوە گوێی خەڵکی لە مزگەوتەکان
چاوێ لە ئێعلانێ دەکەم مردووە   ئەو کەسە زۆر دەوڵەت و ماڵی بووە
گەرچی نەبوو پیاوێکی زۆر چاکی شار   ئەمما سەردخۆشی هەرایە بەجار!

وەختێکی دەی‌نێژن هەزارانی لێ — ماشین و تاکسی و مینی بوومی پێ
ئەمما دەسووتێنێ هەناوم شەوێ — یەکی فەقیر دەمرێ کەسێ نیێ لەوێ
یەک دوو نەفەر تابووتی سەر شانی‌یە — مام و برایە و لە کەسانی دی‌یە
کەس نیێ لە مزگەوتی فەقیری ئەوا — تەسکینی خزمان و کەسانی بدا
فاتیحەخانی و سەرەخۆشی کەمە — داخی گرانم... کە فەقیری تەمە
کەنگێ تەبیعەت دەبێ تەنیێ لە کار — خەڵکی بکا فیکری هەموو خەڵکی شار
مەخلووقی مەولایە لە قوڕ ساز بووە — ئاخر مەکانیشی لە ژێر وی بووە
دەروێش و بێچارە و پووڵزۆر و کەم — دوو گەزێ جاوی دەگەڵە چاوەکەم
دەنگی بلێندگۆش لە دڵ ئاگا دەکا — مردووە پووڵدار و بێ‌پووڵە یا
یەعنی ئەگەر دەنگی قەوی بێ لە گوێ — مردووە پووڵدارە یەقینت هەبێ
وەختێکی دەنگی کەمە بۆ نێوی شار — تەجرەبەکەم وایە فەقیرە و هەژار
ئاخری ئەگەر بێ‌ئەدەبیشم دەبێ — ئیخلاس و ئیمانم لە دڵ کەم دەبێ
چاکە بکەین، چاکە دەمێنێ لەدوا — تاکوو نەهاتۆ لەدوو بانگ و سەلا

قەسسابەکانی سابلاغ

عوسمانی قەسسابی دەگەڵ مام وسوو — گۆشتی مەڕ و بزن و بە راسیان هەبوو
گۆشتی مەڕی کاکە عەلیکەی مەلای — مەحموودی قەسساب و غوڵام[513] و برای[514]
گۆشتی ڕەشە وولاغی ڕەحیمە شریت — کاکەکە، بەنگینت لەبیری نەچیت
گۆشتی مەڕ وگیسک و بەڕخ سێ‌تمەنی — داخی گرانم چۆتە نۆسەد تمەنی
چرج و لەڕە بەرخە بە فوولاپەوە — گیسکە خرابتر، نێوی یەخچاڵەوە
شەرمێ دەکا پیاوەکە دەیخوا لە ماڵ — شۆرباوی ئێسکانی نەهاری عەباڵ

بەققاڵەکانی سابلاغ

حاجی حەسەن پیرە پەنیری نەما | وەختێکی ئاساری دوکانی نەما
کێیە فەرامۆشی بکا، تا هەیە | پێبنە پەنیر، لای حەمەدی پیرەیە
بانە لە شیریژی عەلی دوژمنی | فەعلە و بێچارە هەموو دەیکڕی
ڕۆنی حەمەلاوی سپی و پاک و جوان | کوانێ سمایل[٥١٥] دەگرێ جێی ئەوان
چووکەڵ و غەوواره[٥١٦] لە ڕیزی بەقاڵ | داخە لەدڵ ژینی ئەوان بوو بەتاڵ
کاکە مەجید، کاکە ئەحەدە شەلە | جووجکە بەقاڵێک بوون شۆخ و بچکەلە
حاجی سوولتانە کەچەڵ و کاک جەلیل[٥١٧] | ئاسوودە نوستوون و ئەمەش وەک زەلیل
سەیدە حەسەن، کابانە دەنگ خۆشی شار | سەیدە محێدینە کوڕی زۆر بەکار
مەیدانی مەنگوور، کە جێگای گەورە بوو | پڕبوو لە ڕێواس و کوڕادە و کەلوو
شاکاشی[٥١٨] پڕماستی مەڕان و تۆراغ | هەرکەسە ئیچاکی دەگرتن سۆراغ
یەک سێ بە دووقڕانی بوو ماستی مەڕان | ئەورۆ لەمن بۆتەوە نۆسەد قڕان
کێفۆک و پۆڵکانی[٥١٩] کۆلاوی دەوێ | نەفسە کە سەیدووکەی نەبینێ لەوێ

قاوەچێکانی سابلاغ

حاجی ڕەشە،[٥٢٠] حاجی غەنی،[٥٢١] دەم‌بەدەم | چای بە پەنادێکی دەدا تازەدەم
یادێ لە کاک ئەحمەدی[٥٢٢] پیاوی سەلیم | خۆی و گرامبی و گۆڕانی قەدیم
کاک ئەسەدە کوێرە نەماوە لەوێ | کافەیی کاک ئەحمەدی بەزمی هەبێ
چێبۆدارە کانیشم جێگایان بڵاو | قەننەکێشان و گرەمافوون نەماو
سۆفی حەسەن[٥٢٣]، قادر[٥٢٤] و دەرویش کەریم[٥٢٥] | مەیدانی مەنگوور بە دوو چای وان غەنیم

کاکە عەلاو[٥٢٦] غەرقێ لە ڕەحمەت بێ
قاوەچی ئاوا دەبێ مەشهوور بێ
ڕەحمەتوڵڵا[٥٢٧] قاوەچی‌یی خۆش زبان
چووک و قوڵە پیاوی حەلیم دەجوان
کاکەکەریم سێبستە،[٥٢٨] دەگەڵ قادرە سێڵ[٥٢٩]
کاکە کەریم جووجوو[٥٣٠]، عیمادی[٥٣١] جحێڵ
عەبلا شەدە ڕەش[٥٣٢] بوو لە مەیدانی ئارد
چابخانەکەی دوابە بۆ کاراژی نارد

بەززازەکانی سابلاغ

ڕەحمانی عەتاری و حاجی کەریم[٥٣٣]
مەزن[٥٣٤] و وەلیکان[٥٣٥] و جەجۆ[٥٣٦] بوو کەدیم
حاجی چەڵەبی[٥٣٧] بوو دەگەڵ سەیدەکان[٥٣٨]
حاجی حەسەن[٥٣٩]، دانیاله جوو دوور لەوان

عەتتارەکانی سابلاغ

حاجی مینەی زاهیدی حاجی ڕەحیم[٥٤٠]
ماڵە تەدەیونی و ڕەبانی قەدیم
سعدوونی مشکان[٥٤١] بوو و ئەسکەندەری[٥٤٢]
قادر[٥٤٣] و وەیسی[٥٤٤] بوو لە مەیدان سەری

ڕەژی فرۆشەکان

کوانێ سمایلی فەرەجی[٥٤٥] بۆ ڕەژی
سەڵکە ڕەژیم داتێ بۆ سەرماکوژی
کاکە حەبیب گسۆجە[٥٤٦] لەمێژە نەما
کاکە کەرە[٥٤٧] ماوە لە دووی هەڵوەدا

دارکێشەکانی سابلاغ

دارکـــــێش و بـــــەردکێشەبوو، قـــالەڕەزا
حـــــەیفەکـــە ســـولتانە درێـــژیش نـــەما
بـــادێ لە قـــازیلە[٥٤٨]، ســـولێمان کـــوڕی
کـاکـە لەتـیف، مـاشەرەفی[٥٤٩] کـا عـەلی[٥٥٠]

نالبەندەکانی سابلاغ[٥٥١]

تـــەق‌تەقی نـــالبەندی هـــەرای ئـەسبەکـان
نـــایە لە مـــەیدانـــی ئـــێسای مـــەنگوڕان
وەســتا کـەریم[٥٥٢] وەســتا ڕەسوولم[٥٥٣] نەبێ
ئـەسبە لەواشـمە[٥٥٤] نـەبێ چـۆن نـاڵ دەبـێ
وەســتا حـوسێنیش[٥٥٥] بـوو حەمەی نێوگولاو
قـادری قـەرەنی[٥٥٦] سـەری بـەرداشـی پـیاو

سابوون سازەکانی سابلاغ[٥٥٧]

سـابوونی کـاکـاغا[٥٥٨]، ڕیشـۆڵ خـواکـەرەم[٥٥٩]
کـاک حـاجی عـەبلاش[٥٦٠] بـوو لەیـادی نـەبەم
حـــــەیفە نـــەماون کـــە بـــبین لەشـــار
ســـابوونە چـــۆن قـــیمەتی بـــۆتە هـــەزار

خمگەرەکانی سابلاغ[٥٦١]

خـمگەری شـاری بـوو سـەباغ[٥٦٢] وکـەریم[٥٦٣]
وەسـتا بـرایـم[٥٦٤] بـوو سـمایل[٥٦٥] قـەدیم
حـاجی سـۆفی سـالە[٥٦٦]کـە، یـادی بـەخێر
مـوددەیەکـی زۆر نـیێ دەبـن خـاکـە ژێـر

لێفە درووکانی سابلاغ

ئـیبراهیمی خـۆزێ[٥٦٧] دەگـەڵ کـاکـەمەم[٥٦٨] قـادرەلاڵ،[٥٦٩] سـاڵەکـەری[٥٧٠] بـیر دەکـەم

کۆتر بازەکانی سابلاغ

کـۆترانـی جـوانـی بـوو بـداغـم[٥٧١] لەشـار ئـەکـبەرە بـێغەم[٥٧٢] بـوو لەدوای هـاتەکـار
مـوستەفای بـابانزادە کـۆترانـی جـوان هـەی بـوو لەنـێو شـاری لەڕێـزی ئـەوان
کـاکـە عـەلی شـێنکی[٥٧٣] و یـونس[٥٧٤] لەشـار حـاجیلوو، کـۆترانـی نـەماوە بـەکـار

کورتان درووکانی سابلاغ

وەستا کەریم،[٥٧٥] ڕەحمەتوڵڵا،[٥٧٦] کاک تـەها[٥٧٧] کـورتانی زۆر جـوانـیان بـە دەسـتی کـرا
یـادی مـوحەمەد خـڕە[٥٧٨]، سـەر حـاڵ و خـۆش مـوستەفا[٥٧٩] لای وەسـتا کـەریم زۆر بـە جـۆش

مریشک فرۆشەکانی سابلاغ[٥٨٠]

کـاکـە مـوحەمەد کـەچەڵ[٥٨١] و جـووجکەکـان بـارۆکـە و قـاز و مـراوێـانی جـوان
بـەزمی دەمـەیدانـی هـەموو سـەر ئـەوی پـیاوێکی زیـرەک بـوو بـە فـیکری ئـەوی

چەرچێکانی سابلاغ

یـــادێ لە مـــەحموودە قـــوڵە و جـــووجکەکـــان
بـــەزمی هـــەبوو رۆژی لەبـــن ئـــاشی جـــوان

هـــەرچـــی کـــە هـــاتبایە لە جـــووجکە و قـــەڵێ
چـــەرچـــێکی زیـــرەک بـــوو دەبـــوو بـــیکڕێ

کـــاک شـــەریف سابلاغی، حـــەسەن سووری مەست
کـــاک عـــەلی هەنجیرەلەچەرچـــیانی سەخت

حەمباڵەکانی سابلاغ

کـــێ یەکـــە حـــەمباڵی بـــەڵەد[٥٨٢] نـــێو بـــبا
تـــاکـــوو هـــەراکـــاتن بـــە ســـەد نـــاڵەوا

«ئـــای بـــینێری... مـــەولایەگیان... مـــەولایە[٥٨٣]
بگـــــرێ پـــــەناباد و قـــــڕان کـــــرایـــــە

حەیدەر[٥٨٤] و دەرویش[٥٨٥] و کەڵە پیاوی پیر[٥٨٦]
کـــارینەکـــەی خـــانووی قـــەدیم دێـــننەبیر

کـــوانـــێ حـــوسێن بـــووخچەیی نـــەکـــراوەیـــە
کـــاک کـــەڵە پـــیاو دەنگـــی لە نـــێومان نـــی‌یە

پـــــیاوێکی نـــــەققال و قســـــەخۆشی وا
بـــــۆ قســـــە و بـــــاری قـــــوڕس دانـــــەما

ئـــەمماکـــە زۆر پـــیر بـــوو دەســـی کـــردە سواڵ
کـــاکـــە کـــەلە پـــیاو بـــوو قـــەباڵەی بـــەتاڵ

گاڕانی سابلاغ[٥٨٧]

کـــوانـــێ کـــەڵ و گـــامێش و گـــاڕانـــی شـــار
یـــانەمەڕ و بـــزن و بـــەرخ گـــیسک و کـــار

یـــــادی بـــــەخێر ســـــەر لە بـــــەیانانی زوو
جـــــەمعی دەڕۆیشـــــتن و گـــــاوان لە دوو

پـــــڕبوو خـــــەبابانە لەدەنگـــــی بـــــزن
دوای دەکـــەوت کـــیژ و کـــوڕی ســـەرقژن

تـــاکـــوو خـــڕی کـــانەوە وردەی تـــەنوور
ئـــارۆقەکـــەی ســـاڵێ بکـــا ئـــێستێ جـــوور

نـــایە ســـــەدای بـــزن و مـــەڕی کـــانەبی(٥٨٨) مـــــەولودی چـــالاو و عـــەلی کـــوێر(٥٨٩) نـــەبی
ســــاڵە و بـــابی(٥٩٠) بـــوو حـــوسێنە پـــەزە زۆر قـــــەڵس و تـــووڕە بـــڕێک بـــێمەزە

گومی پردی سوور کە دوای تیک چوونی گومی قازی وە رونەق کەوت.

چاوێک لە دەورەی منالّی[٥٩١]

چاوێ دەقووچێنم دەچم بۆ قەدیم ... وردە منالّێکی بڕێک ناسەلیم

زۆر بوو لەنێو شاری لە هێلانەکان[٥٩٢] ... زەرگەتە و ژەنگە سوورە و چۆلەکان

دارە بەدەست جیر و قۆچەقانییە ... چۆلەکە ئاسودە لە دەستم نییە

خۆش بوو خلیسکێنە لە گۆمانی شار ... بەستێنی چۆمی و گۆمان جار و بار

چۆنی دەبەست ئەو هەموو گۆمانی چۆم ... بەفرە چلۆن زۆر بوو لە کووچان و گۆم

تەقڵەیی چۆمان و سەریگۆمە خۆش ... حەسرەتی دەردانی دەبردن لەهۆش

کووچەیی باغانی ڕێگا دوودڕک ... جوانە شیلان و گێوژی سەرچلۆک

ئەسبی حدوودێک[٥٩٣] بوو بەزین و لغاو ... دارەکە سواری بی لەبەر شۆقی تاو

حیلە و پڕمەیی دەگەیشتە حەوا ... ئەسبەکە داردەستی بوو، بۆ بەزمیوا

شێلاقەکەش[٥٩٤] بەزم و هەرای نێوی شار ... هات و هەڵاتن بوو لە کووچە و حەسار

مەزرەقی قۆرقۆرە بە پاشدەنگی خۆش ... تمتمە ئەغڵەب دەبوو وون دڵ پەرۆش

فڕفڕەبی[٥٩٥] سێوی بەچەقالەوە ... سێوی دەسوورانەدن بە چەرخانەوە

فیچقە[٥٩٦]، کە نابینم لەباغ و حەسار ... پێم وایە ئاساری نەماوە بەجار

یادی دەکەم کووچەکەمان سەردڕوان ... ئەووەڵی شەو خەڵکی دەترسا لەوان

کووچێکی هەوراز و بلیند، بەردەلان ... تەنگە نەفەس پێی دەبوو پیر و جەوان

ترسی نییە ئەورۆ، جێگای وی حەمام ... ئەتلەسی نێوە، کە نەما جین وجان

کێیە بکا یادی خری[٥٩٧] و ساحێبی ... نێوە شەوێ ترسی دەدڵ دانەبی

نێوی سەهۆڵخانە[٥٩٨] نەماوە لەیاد ... بەردە سپیان وەکوو ئەوی چوو لەیاد

چاڵە بەفرکاری لەمێژە تەواو ... بەفر و سەهۆڵ کەوتنە بەحری نەماو

ماڵە عەلی مارفە شەلی[٥٩٩] بوو بڵاو ... عەبلا هوول و چاڵە بەفر، کەر بڵاو

کاکە حەمە و بابی[٦٠٠] دەگەڵ دۆستان ... بەفریان دەهێناوە لە بەردە سپییان

کاکە حەسەن خێـە دەگەڵ سەیدی پیر[٦٠١] ... بەفر و سەهۆڵانی قەدیم دێننە بیر

مـــوستەفا[۶۰۲]، یـــادێکـ بـێ لە ســـۆفی مـــوراد
بـــــابی پـــــەنادێکی بـــــەفر کـــــەم دەدات

شـــــەو چـــــەلەیی چـــــللەیی زســـــتانی سـارد
مـــــێوژو گـــــوێز، خـــورما، و ســـنجووی بـــەئارد

نـــــەنکە حـــیکایاتی دەکـــوت بـــۆ نـــەوان
بـــاب و کـــوڕ و کـــچ هـــەموو گـــوێی بوو لەوان

یـــــادی قـــــەدیم شـــــارم کـــــەووت نـێو دڵـــی
کـــــــۆتری مـــــــنالیم لە وجـــــود هــــــەڵفری

داری عــــــومر پــــــیرەو گــــــەندەڵ بــــــووە
ئـــــــێستێ ئـــــەوین زۆرو بـــــەدوای ژوورووە

چـــــەرخـــــی ژیـــــان لەنگـــەری، ئـــاخر گـــەیی
بـــــاری قـــــورس، ویشکـــــە شـــــێوەرد و زەوی

بەریز حاجی رحیم زائر حجازی مەشهوور بە حاجی رحیمی سەلاکەر.

«یادێک لە ژنان و پیاوانی قەدیم[٦٠٣]»

داشامەجید دەنگی لە شمشالی شوان / نێوە شەوێ سۆزی دەداتن سەران
دەردی ژیانی بە زبانێکی زار / دەیڵێ غەم و دەردی فەقیری هەژار
ئەوپەڕی کوێستانە لەبەر شۆقی مانگ / شوانە نواندوویە، مەڕی داوە دانگ
شلپەیی هەڵدێرێ لە ئاوانی دۆڵ / خۆشە بەوی،بزن و مەڕ و شوانی حۆل
مانگە، کە کەوتۆتە قەراغی حەوا / شۆقێ دەدا خۆشی دەکا ماجەرا
دەنگی کەڵەبابی بەیانی لە دێ / دێتەوە گوێ حەسرەتی لابا لەوی
قاسپەیی کەو، ژێری کەویی بەفری داغ / عەینی سەدای بولبولە سەرداری باغ
شوانە کە وەک شایە لەسەر بەرقەدان / دەنگی مەڕ و بزنی دەدا بۆ گەڕان
بۆنی گولان، سۆزی نەسیمی بەیان / مەستی دەکا، شوانی نەزانی زەمان
زۆری مەڕی و دەنگی ئەوی، دای فریو / شوانی نەزانکاری شتی وا نەدیو
بێخەبەر، ئەو دەنگە هەمیشە نییە / وەختێکی وادادێ ببینێ، نییە
لەو سەری کێوانە بۆ لێژان و خوار / بزن و مەڕی لێ خۆری بێ کار و بار
شوانە کە نەیزانی ڕێگای شوانییە / فیکری بوو سەرکار و شتانی دییە
هەر مەڕی بۆ شاخ و تەلانان دەبرد / بەڵکی کەوێ کاری بە پێشڕەفتی وورد
ئەمما لەبەر وەی کە نەبوو شوانی ناب / حاڵی مەڕ و بزنی هەموو بوو خەراب
وەختی شەوێ مەستی سەفایی حەوا / خەو بەسەری و بێخەبەری داسەپا
خۆی زگی چوون نێر بوو لەوێ چوو دەخەو / برسی سەگی مەڕ، خەبەری کوا لەئەو
کێیە کە ئاگای لە مەڕ و ڕەم ببی / وەختێکی خۆی بێخەبەرە شوانی دێ
ئەو سەگی بێچارە بەدووی سەولەوە / یەک سەرە بۆ ماڵێ کەووت ڕێیەوە
گورگە شەوێ ڕان و مەڕی هەڵدڕی / کاری ئەوی کەوتەوە بێ حاسڵی
مێگەلی لێ وون بوو لە نێو شاخ و دۆڵ / هەر مەڕە بۆلایە هەڵاتن بە پۆل
تارە خەبەردارە لەوەی کاکی شوان / شوانی بە تەدبیرە، نەوەک سەرکوتان

دەستی بە گۆچانی و تووربێن بەشان
هاتەوە نێو دێ کە غەمی کا بەیان

ئەمما چ فایدە،!؟ کە مەڕە چوو لە دەست
ماڵی هەموو عەلەمێ کەوتن لە هەست

کوێستانی وا جوانە، جەهەنەم ئەلان
گورگە کە، خۆشحاڵن بە گۆشتی مەڕان

هاوارێ نێو شاخی دەکا بۆ مەڕان
بەڵکی هەرایەک بێ لە نێو پەیرەوان

ئەمما لەنێو بزن و مەڕ و بەرخی جوان
کەس نێ کە خۆشی بێ لە ئەوکاکی شوان

چارە چییە؟ چارە لە پێشهاتی وا
شوانە چلۆن دەردی بکاتن دەوا

چارەیەکەی دیت کە لەسەر بەردەکان
باوێتە خوێ خوارێ بۆنێو دۆڵەکان

شوانە لەت و پەت بوو نەما ئارەزوو
کوندە بوو دەخوێندن لەسەر جێی بەزوو

شوانە نەما بزن و مەڕیش وەک ئەوی
تەجرەبە گیانە کە، ئاکاری وی

نێو سنەیی[٦٠٤] بوو عەلی دارتاشی خۆش
شیشەبری شاری سەری حاڵ و خۆش

بەربووکی شاری بوو گوڵێ نێو ریحان[٦٠٥]
دوایە جێگای گرتەوە پوور ئامەخان[٦٠٦]

فاتمە شەلێک بوو گەڕەکی ئەرمەنیان
بەقاڵی کووچەی بوو نەماوە ئەلان

خات پەریزادێک بوو کلاوی دروو
ئێستێ نەماوە کە کلاو بێنە ڕوو

سەیدتوفیقە پۆستچی‌یی سەردشتە بوو
زستان و هاوینە بە پیادە دەچوو

ئەو بوو لە ئەسل ونەسەبی شێخ کەماڵ
حەیفە کە زۆر ساڵە نەخۆشە لە ماڵ

دەلالی خانوانی دەکرد سەید کەماڵ
کاکە عەلی بوو کە بەعیدە[٦٠٧] لەماڵ

باسی نەما کاکە عەزیزە گەزۆ[٦٠٨]
مەیدانی مەنگوڕ لە هەرای وی بەڕۆ

قاسمە کەرم خەڵکی گەڕەک ئەرمەنیان
دەوڵەتی زۆر ئاخری هیچی نەمان

ساڵە خوریش[٦٠٩] گەرچی نەماوە لەیاد
چاکە جیرانێک بوو کە ناچێ لەیاد

سەیدی سەبیلانم لە شاری نەما
هەرچی هەبوو زۆر بە هەژاری ژیا

سومکینە کەس نێوی ئەوی بیر نەیە
چونکی لەمێژ ساڵە لە دونیا نییە

قوون کەلە شاخ مینە وەیاد وکەوی
شۆقی دەچوار بەردە نییە بێ ئەوی

مەحموود[٦١٠] و میرزا جەلیل[٦١١] وسەیدی زل[٦١٢]
کارسازی ئەسپان و وڵاغیان لە مل

دەنگ و سەدای نایە لە کووچەی خڕێ
کاکەمین ئاغا[٦١٣] و حاجی مامەلیاس[٦١٤]
کوانێ هەرا و قیژەیی عەبلای‌تری[٦١٥]
یادی بڕایمیکەیی بایز گوڵاو
یادی دەکەم کاکە شەریف گابەگا
یادی لە سەیدپیرە[٦١٦] دەکەم زوو بە زوو
سەیدەگوڵیش دیار نیێ لەبۆ نۆبەنێ
سەیدگەرەکەش عەینی وەکوو سەید گوڵێ
ئێستێ ئەوان فانۆسی عومریان تەواو
حاجی کەریم زادە[٦١٧] و مارف داوود[٦١٨]
کاکە عەزیم، شێخەکە بوون باغەوان
سوڵتانە شێنکیشم[٦٢٠] لە مەیدانی چوو
یادی بڕایمێکەیی خوازێ دەکەم
لێفەدروو، لێفەکە ما یادگار
سۆفی لوولوو[٦٢١] پیاوی فەقیر حاڵ و چاک
تەوری بە دەست کوانێ سەعیدی حەلیم[٦٢٢]
بەزم و قسەی خۆشی لە مارف حەنەم[٦٢٣]
مام عەلی تەسحێیان[٦٢٤] لەنێو سەر دڕوان
گێلە بە سنجۆکە[٦٢٥] خەبەر، لێی نەما
مامەیی نەفتیشم[٦٢٦] نەماوە ئەلان
جەمشیدە کوڵ نێوی لە نێو شاری نێ
سەید قادرە، کاوەیی پیر و فەقیر
سەید سەمەدی[٦٢٧] تەنگە نەفەس کوا لە نێو
خۆشەکەسانێکی سەر ئیسلاح دەکەن

کاک حەمە تووکناوی کە چوو بن گڵێ
وون بوون لە پێش چاوان لێیان نایە باس
قیژە و هەرای ویشم کەوت بن گڵێ
خۆی و قسەی، داشقە و کاروان نەماو
کەس نیێ کە یادێکی لە لێفەی بکا
وەختێکی ئەو شارە بە دەستێوە بوو
بیری لە شاڵی و بدا لێی گرێ
نۆبەتی خەڵکی دەبوو ئەو بێ‌بڕێ
نەفتە نەما، شۆقە بەچی بێ بڵاو
تاجری مازوو بوون لە ڕەونەق کەوت
دەروێش ڕەحیمیش[٦١٩] بوو لە باغی گوڵان
پیاوێکی سەرحاڵ و هەرای بوو لەدوو
ماڵی لەسەر لێوی ئەوان چۆمەکەم
داخە لە دڵ... کوشتنی غەمی ڕۆژگار
نێوی وەبیر نایە لەبن ژێری خاک
تاکوو لەت و پەت بێ چناری فەدیم
داخوا کەسێک باسی دەکا زۆر و کەم
ئەورۆ نیشانێکی نەماوە و مەکان
کێیە بکا یادێ لە پیاوی ئەوا
کەوشەکەی دوو سێ بوو بە وەزنی گران
تا بکڕێ کۆنە شتانی کە بێ
تۆ کوولەکە و تووی سوێرم نایە گیر
تاکوو مەڕ و بزنی بکاتن بە دبو
یادی وەسا ڕەحمان[٦٢٨] و عەبلا[٦٢٩] بکەن

سابلاغی قەدیم[٦٣٠]

شارە عەجەب پڕ بوو لە بەزم و هەرا
هەرکەسە جووریکی هەرا سەر دەدا

قیژە و هەرای«ئای هەڵۆ جوجکەی نەبا»
قوورەی کەڵەبابی کە بانگی دەدا[٦٣١]

گارەی مریشکە قوڵە و پۆپنەکی
هێلکەی ئەوانم بە پەنابادی دی

نیوە شەوان حەوحەو و دەنگی سەگان
گورگە[٦٣٢] بۆ نێو شاری دەهاتن شەوان

حیلەیی ئەسبان و تەقەی ناڵی پێ
وەختێ بەیانان و شەوێم هاتە کوێ

لەگلەگەکان گۆشەیی سەر بانەکان
نیوە شەوان تەقتەقی هێلانەکان

میاومیاوی گوڕپان و شەڕ و زیقەیان
گۆشەیی عەمبارێ، سەری کووچەیان

دەنگی سرپلانی لەسەر پشتی بان
دایکەکە لای لایی دەکرد بۆ کوڕان

بۆقان و قرژاڵی چۆمی مات هەموو
تا نەخورێن دەستی عرووسان بەزوو

دەنگی چرابەرفی و هەرای بۆقەکان
شێن و هەرای ئاشی بلیند ئاو و جوان

هوڵەی مانگاو زەڕەی گوێدرێژ
قارەی مریشکان و مەڕانی دەگێژ

شەققەی دەقالبابی بە توندی شەوێ
بەزمی جحێڵان و گۆرانی لەوێ

ئای وەرە کەنگر، وەرە ڕێواسی جوان
دەنگ و هەرای جارچی،قۆڕەی مەزرەقان

دەنگی هەوارچیانی[٦٣٣]بەهار پردی سوور
چای حەمە خورشید و هەنووکەی کلوور[٦٣٤]

پیرانی سەد ساڵە دەبوون پێی جەوان
وەختێ دەهات دەنگی مەڕ و بزن و شوان

ئێستێ نە چادر خەبەرە نە هەوار
بۆیە هەر ئەوڕۆکەیە خۆزگەم بەپار

دەنگی خورەی چۆمی دەهاتن بەقەو
بۆ سەری شاری کە زڕینگاوە شەو

ماشێنی لۆری کە بۆ تووتنی دەهات
هەورازی دووخانیی وەلەرزە دەهات

مەهابادی ئەورۆ

داشا مەجید هاتوومە دامێنی تۆ
شاری تەماشایە دەکەم کۆ بە کۆ

زەردە لەسەر کێوی منالآن دەخەو
دایکە دەڵێ نیوەرۆیە هەستە بەو(٦٣٥)

کاکی دوکاندارە بە دەستێوە قاپ
یەکی دیکە گۆشتی دەبا بۆ کەباب

گۆشەیەکی شاری دەفە و دمبەگە
گۆشەیەکی دیکە غەمە و مەعرەکە

لایەکی پڕ بەزمی زەماوەند و خۆش
لایەکی مردوو شوتن و دڵ پەرۆش

کاکی قەساب گۆشتی دەهێنێ دوکان
یەک دوو کەلاکێکی پێیە ژێر کەتان

وەختێکی دەیکێشێ لەوێ گۆشتە بۆت
گۆشتە هەموو ئێسکە نەکا پشت لەبۆت

ڕۆنی نەباتی کە گەنانی دەکوشت
ڕیزە لە عەمبار و دوکانانی پشت

داخی گرانم کە ڕۆنی سێ تمەنی
بۆتە هەزار و لە ئەویش تێپەری

کووچە پڕە خەڵک و نەبۆتە بەیان
دەگرێ لە ئێستێوە خەڵک نۆبە نان

نانە فەتیرە بە هەزار زەحمەتێ
پازدە و بیست نانت دەداتێ خەجێ

پێنج وحەوت کەس،لەکوێ بیست نانی وا
سێ جەمی هاوینێ بەوی سەر دەبا

کولێرە و سۆمی خەرابتر لەوی
بۆ شەڕێ چاکتر لەگۆپاڵی قەوی

نیوەشەوە خەڵکی لە خەو گۆشەبان
چەند نەفەرێک خوارەوە نێو ماڵی وان

بابەکە هەڵدەستێ بە دەنگی کوڕی
کاکی دزە دەردەپەڕێ بۆ دەری

کوانێ شەوێ فکرو خەیاڵ ڕاحەتە
یا دزە یا کوشتنە یا هەڵمەتە

مەکتەبی دوکتور وەکوو بازارە هەر
نوسخە بە دوای نوسخە نەخۆش دێتەدەر

ئەمما دەواخانە، دەوای نێ لەنێو
گۆشەیی بازارە پڕە هەر لە ئەو

قیمەتی دووتمەن بێ، دەبێ سەدتمەن
گایە لەویش بۆ بەری، سێ سەدتمەن

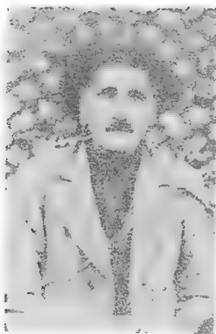
ئەمما دەواش وەک شیری تۆ لێ گراو
نێتی ئەسەر عەینی قەدیم چی نەماو

لای تاقەدارە ئەگەریش بەحرە ئاو
لولەکەشی ئاوی نییە، قووت بڕاو

دایکە بە هاوارە دەڵێ ڕۆڵە گیان
ئاوێ مەریژە کە قیمەت بووگران

ئاو و بەرق قیمەتی خۆڕایی بوو   دەشکێنێ پشتی کە قیمەت دێنە ڕوو
پێشدەری شۆعبانی نەفت خەڵکە زۆر   دیارە کە کەس نێتێ لەماڵ نەفتە بۆر
وەختێکی پێنج تمەن بوو حەڵەب نێوی ماڵ   ئێستێ بە سێ‌سەد تمەن دەیهێنە ماڵ
فابە بە سێ قڕانی هەبوو نێو دوکان   ئەورۆ سەفە تاکوو بە دەس بێ دووان
قەندی فەریمان و مەشەد چی نەما   نەورێزی میاندواوە کە هەشت تمەن ببا
گۆشتی مریشک هەبوو دوازدە تمەنی   چۆتەوە دووسەد، لە ئەویش بۆ بەری
هەرشتە دەستی بۆ دەبەی عەینی مار   پێوەدەدا قیمەتی، چۆتە هەزار
وای لەچوون و هاتنی پاتۆڵ دەبەر   یەک دەقیقە ناگرێ قەرارێ بەسەر
هەر دەمە نۆبەی لە سەفێکی هەیە   قیژە و هاواری دێ «نۆبەی مەیە»
ماستەکە، سەر توێیی نەماوە برا   شیرە، کە وەختێکی کوڵی لێی گرا
جەمعی.ئەوانە هەموو بۆتە تەبەق   شەڵ بووە مانگاکە،مەڕ و بزنە لەق

بەریز میرزا احمد فتوحی یەکیک لە ماموستاسانی قەدیمی سابلاغی خوشەویست.

بــەسە عـــەزیر کـــاک و بــرای خــوێندەوار
چــــی دە مـــەدە تـــەعنە، بـــڵیندان و خـــوار

بـــێنە قـــەباڵەت، کـــە بـــزانـــم ئـــەتۆ
چت دەدڵـــــی دایـــە بکـــەین گـــوفت‌وگۆ

وەخــــتێکی خــۆت عــەیبت هــەزارە و هــەزار
چت لە خـــــەڵک داوە و لە ســـــاڵانی پـــار

چ‌بکـــــا فـــەقیر هـــیچی لەمـــاڵێ نـــی‌یە
ئـــاڵەکــۆکــەش[٦٢٦] دبــاربی هــەر شــوانی یــە

بـــــاغە کـــە پـــڕگوڵ‌بێ، درووی لێ‌نـــەبێ
جـــوانـــی گــوڵی کــوانــێ ســەفای پــێدەبێ

تـــا نـــەبێ نـــاحەز نـــییە لەززەت لە جــوان
دەســـــتم بـــە دامـــێن و دەخـــیل و ئـــەمان

ئـــەمنیش غـــەریبێکم کـــە، ڕێــم کــەوتە شــار
مـــەبگرن ئـــیرادێ کـــە نـــەمزانـــی کـــار

مـــاستی خـــەڵک تـــوێ لەســـەری روو نـــی‌یە
کـــاسەی مـاستی مــن وەکــوو ســەعدیە[٦٢٧]

گـــەرچـــی لەئـــەو ماستە نـــەگـیراوە ســـەر
هـــەرچـــی هـــەبە یـــا نـــی‌یە پـــێشکێشە هـــەر

کـــێ‌یە بـــە دۆی خـــۆی بـــڵێ تـــرشە بـــرا؟
وەڵـــــــلا حـــــەقیقەت ئـــەوەیە و مـــاجەرا

گـــەرچـــی کـــتێبم پـــڕە، عـــەیبە هـــەزار
لوتـــفی تـــۆ لام وایـــە هـــەیە ســـەدهەزار

یـــەک لە ســـەدییم شـــامیلی حـــالی بکـــە
کـــەشتی شکـــاوی مـــن، لە بـــەحری مـــەکـــە

بـــێتوو نـــەدەی مـــەوجی ئـــیرادێ کـــەنار
کـــەشتی غـــەرق ئـــاوە لەســـەرتا بـــەخوار

واچـــــاکـــە کــۆتایە بــدەم کـــاری وا
تـــۆ خـــودا لەدوای مـــردن بـــدەن فـــاتیحا

ئــــــەووەڵ و ئـــــاخرێتی کـــــەلامم لەســــــەد
هــــــەربژی ســـــابلاغم هـــــەتاکـــــوو ئـــەبەد

۱- اشاره به لقب حضرت‌عثمان خلیفهٔسوم مسلمانان است. بعلت‌اینکه حضرت‌محمد (ص) دو دختر خود را به عقد ایشان درآورد، وی را ذوالنورین یعنی صاحب دو نور لقب دادند. لازم بتوضیح است که بعداز وفات همسر اول حضرت عثمان که دختر پیامبر (ص) بود، پیامبر (ص) دختر دیگرشان را به عقد او درآوردند، بهمین علت باین نام مشهور شد.

۲- اشاره به یک ضرب‌المثل کُردی است به این مضمون که: «ماڵه مێرووله‌ی به دڵۆپه‌یه‌کی ئاو وێرانه» یعنی خانه مورچه با یک قطره آب ویران است.

۳- داشامجید: نام کوه نسبتاً مرتفعی است در مشرق شهر مهاباد، که هر روز آفتاب با زیبائی خاصی از پشت آن طلوع کرده و مهاباد را با انوار درخشان خود می‌آراید. از آنجائیکه نزدیکترین کوه بشهر، و در قدیم قبرستان بزرگ شهر در پای آن قرار داشت، مورد توجه کوهنوردان جوان و بچه‌های شهر بود. در دامنه این کوه قبل از تمام کوههای مهاباد در هنگامیکه سرمای زمستانی پایان یافته و طراوت بهاری از راه میرسد زنبق کوهی «گه‌زیزه» بمانند طلایه‌دار کاروان بهاری از دل خاک بیرون می‌آید و اطراف آن را با قدوم موسم ربیع آرایش می دهد. در ایام زمستان هنگامیکه برف سینه او رامیپوشاند بچه‌ها با دردست داشتن دیگ مسی یا حلبی‌های کهنه بدامنه آن میرفتند و روی برفهای دامنه آن سُرسُره‌بازی میکردند، این خاطرات هنوز در ذهن جوانان قدیمی شهر که امروزه به سن پیری رسیده‌اند زیباترین رؤیای دوران کودکی است. در این نوشته داشامجید بعنوان استاد تاریخ و شاهد و ناظر ماجراهای حیاتی شهر مورد خطاب قرار گرفته و بهمین علت نام کتاب، داشامه‌جید لقب گرفته‌است.

۴- ده‌پنج‌تایی معادل پنجاه می‌باشد و منظور از آن اشاره به سن خود، یعنی پنجاه‌و دوسال، می‌باشد.

۵- ابتداء در نظر بود چنانچه توفیق موافق افتد، تاریخ انسانی و طبیعی شهر را (هر دو)، در یک کتاب بگنجانم ولی چون اوضاع طبیعی خیلی به درازا کشید؛ فقط به قسمت اول اکتفا گردید که امید است مورد قبول عزیزان واقع شود.

۶-گۆمه‌کان: در زبان کُردی «گۆم» به محلی از رودخانه اطلاق می‌شود که اولاً عمق آن زیاد و ثانیاً آب آن کم‌موج و آرام باشد. در قدیم در جلو رودخانه‌شهر سدّی وجود نداشت. در فصل بهار آب رودخانه چنان باجوش و خروش در مسیر خود جاری بود و هنگام باران طغیان می‌کرد که آب آن ۳ تا ۴ متر بالا می‌آمد. گاهی درختانِ تنومندِ مسیرِ خود را، از جای کنده، و چون کشتی شکسته‌ای در سینه خود جای میداد، و یا لاک‌پشت‌های گُنده‌ دیمی را که توسط سیلاب بهاری گرفتار شده و به مسیر رودخانه کشانده شده بودند، همراه می‌آورد.

۷-گۆمی که‌ندالی: محل آن دروازه خروجی شهر بطرف جاده میاندوآب، نزدیک پُمپاژ می‌باشد. علت تسمیه آن، رودخانه در کنار پرتگاهی (که‌ندال) واقع بود، که شناگران خود را از آنجا بدرون آب می‌انداختند و بعلت عمق زیاد، کمترکسی جرأت شناکردن در آن را داشت. ضمناً بعلت دوری از شهر و نبودن وسیله‌ای برای رفت و برگشت، کسی بآنجا نمی‌رفت. امروزه گۆمی که‌ندالی فراموش شده و اطراف آن را مغازه و ساختمان احاطه‌کرده است.

۸-گۆمی ته‌نه‌که‌ی: در قسمت جنوبی گۆمی که‌ندالْ واقع بود، وسط این رود بسیار کم عمق (نیم‌متر) ولی دو طرف آن خیلی عمیق بود، چنانکه آب آن خیلی آبی بنظر میرسید. کسی را نمی‌دیدم که در آنجا شناکند.

۹-گۆمی سه‌للاخ‌خانه: محل آن حدوداً ۳۰۰ متر از گۆمی ته‌نه‌که بطرف مغرب بود. علت تسمیه آن نزدیکی با کشتارگاه شهر یعنی سلاخ‌خانه بود. بیشتر بچه‌های گاوچران و شبان در آنجا شنا می‌کردند.

۱۰- گۆمی جووله‌کان: محل آن شمال‌غربی دیوار باغسیسه بود بعلت اینکه همیشه کلیمی‌ها برای شنا به آنجا می‌رفتند، باین نام شهرت یافته بود این گۆم بعدهاگۆم چاوشینان نامیده شد.

۱۱- به‌ند (سد ـ بند) دراین قسمت از رودخانه‌جلو آب را با چوب و شاخه‌های درختان گرفته و بندی‌درست کرده بودند تا بوسیله کانالی که زده بودند باغات و زمینهای دهات پائین را آبیاری کنند این بند به بند دباغخانه مشهور بود.

۱۲- گۆمی ده‌باغخانه: محل آن ضلع جنوب‌غربی دیوار باغ سیسه درست مقابل دباغخانه‌بود. دباغخانه حیاط بزرگ و وسیعی بود که اکنون از آن آثاری بجا نمانده است. در آنجا اطاقهای بزرگی پائین‌تر از سطح زمین وجود داشت که حوضچه‌های مختلفی در هریک از آنها تعبیه شده‌بود. در این اطاقها باهمان روش سنتی پوست حیوانات را دباغی و تبدیل به چرم می‌کردند. قسمتی از این چرمها به شهرهای دیگر صادر و بقیه در خود شهر توسط کفاشان تبدیل به کفش و یا توسط چرم فروشان فروخته میشد. چرمهای خوب توسط کفاشان به کفشهای شهری و بقیه به کفشهای لاستیکی که مخصوص کشاورزی و کار در مزارع بود، تبدیل می‌گردید.
۱۳- گۆمی‌قاوه‌خانه: محل آن حدوداً ۵۰ متر مانده به پل پیروزی (پردی تازه) از طرف مشرق بود تقریباً مقابل مدرسه زانیار فعلی. جای بسیار تماشایی و تفریحگاه خوبی برای جوانان شناگر شهر بود. مغرب آن بوسیله درختان بید احاطه شده‌بود؛ چون در آنجا جلبک فراوان وجود داشت روسها هنگام جنگ دوم جهانی که در شهر مستقر بودند، در این محل به صید قورباغه و خرچنگ مشغول بودند؛ و بهمین علت زمانی این قسمت رودخانه به گۆمی‌عروسان مشهور شده بود. در آنجا سگ ماهیهای (باقۆ) بزرگی وجود داشت که اغلب توسط صیادان صید می‌شد. بخاطر دارم روزی آنجایک سگ‌آبی را دیدم که از رودخانه بیرون آمده و تا مرا دید دوباره به رودخانه برگشت و زیر آب رفت. اکنون اثری ازاین نسل سگ‌آبی در رودخانه شهر دیده نمی‌شود.
۱۴- گۆمی پردێ: در سال ۱۳۳۰ همزمان با احداث پل پیروزی بر روی رودخانه شهر در مسیر مهاباد به ارومیه و متروک شدن پل‌سرخ، جاری شدن رودخانه‌ها و طغیان آنها، محلهای عمیقی را در زیر پایه‌های پل بوجود آورده بود؛ که بمرور باعث جذب شناگران به این محل شد. و در نهایت یکی از محلهای تفریحی و گردشی شهر در فصل گرما برای شناگران در شهر بوجود آمد.
۱۵- گۆمی حه‌مبالان: محل فعلی آن در بلوار سیدقطب، ۲۰۰ متری جنوب غربی پل پیروزی است. وجه تسمیه آن باین نام بخاطر شنا و تفریح حمالان سبدی در این محل بود. لازم بتوضیح است که منظور از حمالان سبدی پسربچه‌های کم سنی بودند که با سبد بار و اثاثیهٔ روزانهٔ مردم را به خانه‌هایشان می‌بردند.
۱۶- به‌سته‌نی چۆمی: بین ساختمان امروزی دادگستری و ساختمان ورهرام (هلال‌احمر فعلی) خیابان کوتاهی است که به بلوار ساحل جنوبی رودخانه منتهی می‌شود. در قدیم این قسمت از خیابان به طرف رودخانه سرازیری کوتاهی بود که در سمت راست آن راهدارخانه شهر قرار داشت و انتهای آن به قسمت کم عمق رودخانه که بآن به‌سته‌ن می‌گفتند منتهی میشد. همین سرازیری دروازه خروجی شهر به ارومیه بود. (البته در فصل زمستان و تابستان، چون آنوقت آب رودخانه بسیار کم بود و ماشین می‌توانست ازآن عبور کند، در غیر اینصورت ماشین ارومیه می‌بایستی از طریق پل سرخ به ارومیه حرکت کند) مردمانی که در آن سوی رودخانه بودند فقط در ایام تابستان و زمستان می‌توانستند ازاین راه وارد شهر شوند. در اوقات دیگر آنها هم مجبور به رفتن به جاده پل سرخ بودند؛ و زمانی که آب رودخانه بسیار کم بود مردم شلوار خود را تا بالای زانو بالا کشیده و از رودخانه عبور می‌کردند ولی وقتی که‌آب زیاد کم می‌شد بفاصله نیم‌متر سنگهائی در رودخانه می‌گذاشتند که به آن پرده‌باز می‌گفتند و مردم برای رفتن بآنسوی رودخانه از روی آنها عبور می‌کردند. در آب‌افتادن مردان و زنان در آنجا بخصوص در روزهای چهارشنبه و جمعه که مکانهای تفریحی شهر پرازدحام بود بسیار تماشائی بود. در قسمت غربی به‌سته‌ن بیشه وسیعی قرار داشت که بآن مێشه میرزاکریم می‌گفتند. بستر رودخانه را شنهای درشتی فرا گرفته بود که خانواده‌های شهر در تابستان برای شستن وسایل خانه از قبیل فرش و لحاف و ... بآنجا می‌رفتند و از صبح زود تا غروب آفتاب وسایل شسته شده سنگین را برروی شن‌های ساحلی پهن و وسایل سبک را روی درختان بیشه میرزاکریم می گستراندند. منظره به‌سته‌ن با اجاقهائی که از هر طرف از زیر آنها دود هیزم بلند می‌شد تماشائی بود.
۱۷- گۆمی تاقه‌دار: محل آن مقابل در ورودی پارک سیدقطب از خیابان طالقانی غربی و جای آن اکنون تبدیل به پارک سیدقطب شده‌است. ناگفته نماند که تمام جایگاه‌امروزی پارک در قدیم مسیر رودخانه‌بود. علت نامگذاری آن وجود تکدرختهای بزرگی در کنار رودخانه بود. این محل صبح و عصر پاتوق زنان و دختران شهر جهت بردن آب آشامیدنی برای مصارف منزل بود چون آب آشامیدنی آنوقت‌ها یا از آب‌رودخانه شهر بود یا از

قنات و کهریزها. زمستان که آب رودخانه یخ می‌بست یک سوراخ بزرگی در یخ ایجاد کرده و از آنجا آب مصرفی را برداشت می‌کردند. سرسره‌بازی بر روی رودخانه شهر که همه جا بعلت شدت سرما یک پارچه یخ می‌شد بسیار تماشائی بود.

۱۸-گۆمی پلیکانان: محل آن ۵۰ متر از ساختمان ادارهٔ برق بطرف مغرب خیابان طالقانی‌غربی است در قدیم مرد و زن شهر با استفاده از ده، دوازده پله که از پشت نرده‌های خیابان تالب رودخانه احداث شده بود به لب رود رفته و آب مشروب مصرفی را از آنجا برداشت می‌کردند. بهمین علت به گومی پلیکان مشهور بود. البته عمق آن چندان زیاد نبود فقط بچه‌های کم سن و سال در آن به شنا مشغول بودند. اکنون این جایگاه هم تبدیل به پارک سید قطب شده‌است.

۱۹-گۆمی میرزاکه‌ریم: محل آن روبروی مسجد شاه‌درویش و بعلت اینکه بالاتر ازآن گۆمی قاضی قرار داشت از جنبهٔ تفریحی زیاد مورد توجه نبود، عمق آن خیلی زیاد و آب آن راکد و آرام بود. بعلت همجواری با بیشه میرزاکریم قاضی، به گومی‌میرزاکریم مشهور بود.

۲۰- اشاره به‌یک قایق پاروئی است که آقای سرهنگ امینی رئیس وقت ستاد ارتش در مهاباد برای سرگرمی بچه‌هایش تهیه ودر آن قسمت رودخانه که بسیار عمیق بود، انداخته بود، قایق بوسیله آقای حسن معروفی فرزند حاجی محمدرشید معروفی که در سال ۳۴ سرباز وظیفه و در دفتر سرهنگ انجام وظیفه می‌کرد بکار گرفته میشد. شب‌ها در نور مهتاب دختران و زنان افسران سواربر قایق تا دیر وقت شب در دل رود مشغول قایق سواری و آواز خوانی بودند وقتی سرهنگ از مهاباد منتقل شد این مسئله هم پایان پذیرفت و قایق برداشته شد.

۲۱-گۆمی قازی: محل آن روبروی ادارهٔ دارائی و عمیق‌ترین جای رودخانه شهر بعداز پل‌سرخ بود بعلت گودی زیاد و آرام بودن سطح آب هر روز از ساعت ۱۰ صبح‌تا غروب آفتاب مملو از شناگران شهر بود که باشور و شعف فراوان در آن شنا می‌کردند ودر ماسه‌های نرم وریز بیشه میرزاکریم خود را می غلطاندند و حمام آفتاب می‌گرفتند.

بچه‌های مهاباد اعم از کوچک و بزرگ شناگر ماهر بودند و چون ماهی در میان آب رودخانه می‌لولیدند و به شنا و بازی می‌پرداختند. این کار سبب میشد کسانی که در پشت نرده‌های کنار خیابان به تماشا مشغول بودند هوس شنا کنند که این آرزوها اغلب باعث غرق‌شدن افراد غیربومی که شنا بلد نبودند، میشد. و هر سال یکی دو نفر در این قسمت رودخانه خفه می‌گردیدند.

۲۲-گۆمی میرزا ره‌حمه‌تی: محل آن نرسیده به پمپاژ آب در نزدیکی باغ میکائیل بود عمق چندانی نداشت و آب آن راکد و آرام بود. بعداز احداث سد مهاباد که مسیر رودخانه تغییراتی کرد، قسمت شمالی آن یعنی ۵۰متر مانده به پمپاژ آب، عمق‌زیادی پیداکرد و شناگران جوان آنجا را محل تفریح و شنای خود انتخاب کردند. چون شخصی بنام مرتضی کارمند ادارهٔ غلّه و داماد آقای ابراهیم مظلومی (ابراهیم خوازی) همیشه اوقات بیکاری در آنجا مشغول شنا بود مدتی بالای این قسمت باسم او گۆمی مرتضی نام گرفت.

۲۳-گۆمی میکایلی: محل آن روبروی باغ میکائیل که امروز به پارک تبدیل شده است، بود در سمت چپ رودخانه فسیلی از یک سر گاو وجود داشت که فکر می‌کنم آثارش اکنون هم باقی باشد. این جای رودخانه فقط در روزهای چهارشنبه و جمعه هر هفته که مردم برای گردش و تفریح به باغ‌میکائیل می‌رفتند شلوغ بود در بقیه ایام هفته رونق چندانی نداشت.

۲۴-گۆمی پردی سوور: محل آن زیر پل‌سرخ که یکی از آثار بسیار قدیمی شهر و عمر آن را با مسجد جامع همزمان دانسته‌اند. می‌گفتند که این دو آثار را یک استاد بنیاد کرده است. چند سال بعد از احداث سد که در پشت پل‌سرخ بوجود آمد پل، آن آثار زیبای قدیمی را با دینامیت خراب کردند. (طبق روایت مهندس وقت بعلت استحکام بیش از حد، مجبور شدند آن را با دینامیت‌های بسیار قوی منفجر کنند) البته هنوز آثار پی آن در محل آبشار سد در نیروگاه باقی و پشت آن حوضچه زیبای نیروگاه قرار دارد. این قسمت نیز متأسفانه هر سال چندین نفر را در خود غرق می‌کرد. هرچند تا سالهای اخیر بخاطر دوری از شهر و وجود گومی‌قاضی کمتر

شناگر برای شنا بآنجا میرفت ولی بعلت اینکه گومی قاضی عمق و رونق خود را از دست داد، آنجا هوادار زیاد پیدا کرد. عده‌ای از شناگران از بالای پل که حدوداً باندازۀ یک ساختمان سه طبقه، بلندی داشت با شیرجه خود را بدورن رودخانه می انداختند. زیر چشمه‌های پل چنان خنک بود که در هوای گرم و سوزان تابستان لرزه بر اندام شناگران می‌انداخت. البته باید گفت که پل سه‌چشمه بسیار وسیع با دهانه‌های دور از هم داشت و در دو طرف انتهای پل دو دهنه کوچک وجود داشت که یکی‌از آنها کانال آب باغهای شهر از زیر آن عبور میکرد و از آجر بود و دیگری که از یک تخته سنگ یک پارچه . تونلی گذشته بود، درست شده بود. البته بلندی آن باندازه‌ای بود که کم وقت سال آب رودخانه به دهنه آن میرسید مثل اینکه کانال را جهت انحراف آب رودخانه در موقع احداث زده بودند. این پل تنها پل ارتباطی بین راه ارومیه و مهاباد بود ولی موقعیکه پل پیروزی احداث گردید آنجا متروک و فقط محل عبور و مرور روستائیان آنطرف رود شد.

۲۵- اشاره به قطعه شعر شاعر شهیر کرد، مرحوم آقای عبدالرحمن شرفکندی ملقب به هەژار است که تحت عنوان پیرە هەلۆ سروده و با ترجمه از شعر عقاب استاد محترم آقای دکتر خانلری بنظم کشیده‌است ناگفته نماند که او هم آن را با الهام از یک اثر پوشکین شاعر معروف روس سروده است.

۲۶- سەیرانگاکانی شار: (تفریحگاههای شهر) تفریحگاههای شهر دو نوع بودند و هر یک در ایامی و موقعی، رونق پیدا می‌کرد. ۱ـ تفریحگاههای اعیاد مذهبی و سیزده‌بدر و ایام نوروز ۲ـ تفریحگاههای روزهای چهارشنبه و جمعه هر هفته در ایام تابستان و اواخر بهار.

الف: تفریحگاههای اعیاد مذهبی و سیزده‌بدر و نوروز عبارت بودند از ۱ـ بردەرشان ۲ـ یرغو ۳ـ سەئاش (سه‌آسیاب) ۴ـ ئەسحابەی سپی ۵ـ چوار بردە ۶ـ قوپی مەلەوی ۷ـ دەشت علی آباد ۸ـ باغ سیسه

ب: تفریحگاههای روزهای چهارشنبه و جمعه عبارت بودند از باغات اطراف شهر که مهمترین آنها باغ میکائیل، عزیزآقا، باغ‌گویزی، باغ‌عباس‌آقا بودند. برنامه تفریحگاه‌از صبح زود شروع و تا هر وقت شب ادامه داشت نوازندگان و آوازخوانان شهر با دف و دمبک و دایره تا دیر وقت شب مردم را سرگرم و خوشحال می‌کردند و در باغات دختران از درختان تنومند ریسمانی آویزان کرده و باآن تاب (جۆللانە) درست می‌کردند. غذا و پخت‌وپز در آنجا تهیه میگردید و نهار و عصرانه و گاهاً شام آنجا مصرف میشد.

۲۷- باغ سیسه: اولین باغ محصور شهر بودکه دور آن را دیوار کشیده بودند ودر قسمت مشرق آن دروازه بزرگی وجود داشت که مدخل و در ورودی باغ بود. در محل ورود یک دالانی کوچکی بود که با گذشتن از چند پله بدرون باغ وارد میشدند در محل ورود یک چشمه زیبا و پر آبی وجود داشت که آب آن خیلی خنک و در ماههای تابستان درکنارآن در زیر سایه درختان، قهوه‌خانه موقتی با حصیر و بوریا برپای می‌کردند که در آنجا شیر و بستنی و چای بمردم عرضه می‌نمودند ولی صفای باغ چندان نپائید که با رونق باغات دیگر آنجا متروک شد.

۲۸- سیدعلی‌اصغر کردستانی فقید یکی از خوش‌آوازترین خواننده‌های قدیمی کردستان است که صفحات او که در قدیم در بغداد ضبط شده‌است مشهور است.

۲۹- ماملی: آقای سعید ماملی پدر آقایان محمد و حسن و مطلب و جعفر ماملی.

۳۰- عابد: آقای عبدالمطلب عابد پدر آقای ابراهیم عابد قناد قدیمی شهر، و پدربزرگ آقای عزیز عابد است. او هیکلی درشت و بلند با پیشانی باز و مردانه و ابروان پرپشت و صدای موزونی داشت. فرزندش ابراهیم نیز گاهگاهی زیر لب در هنگام کار قنادی زمزمه‌هائی سرمیداد که شنیدنی بود. البته اینها حرفه‌ای نبودند فقط صدای موزون داشتند.

۳۱-کابان: آقای سیدحسن کابانی شغل بقال، آدم متوسط‌القامه و سفیدرو باقیافه لطیف و صدای نرم، آدمی خوش برخورد بود. دکانش را فرزندش سیدمحی‌الدین خیلی خوب و بهداشتی اداره میکرد. از خوش آواز دیگر شهر آقای حسین قاقی که در اینجای کتاب ذکری از آن بمیان نیامده است. بود. آقای‌قاقی کوتاه قد با چشمان درشت و صورت پر مو و چهره دوست داشتنی بود. مدتها است که این عزیزان از دنیای فانی کوچ کرده و بآخرت شتافته‌اند افسوس که نواری و صفحه‌ای ضبط نشده و آثاری از آنها در دسترس نیست (البته در زمان آنان

ضبط و نوار نبود) خداوند همگی را مشمول عنایت خاصه خود قرار دهد.

۳۲- قه‌مه‌ر: خانم قمرالملوک وزیری خواننده خوش صدای قدیمی رادیو ایران که صفحات او مشهور است. کریم: آقای ملاکریم که صفحات او نیز مورد پسند عامه است.

۳۳-کاویس: که لهجه آن شکاکی و آواز لاوکه او مشهور و حزن انگیز است. در قدیم گرام برقی نبود تنها وسیله‌ای که می‌توانستند صفحات را با آن بنوازند گرامافون یا فونوگراف بود که بوسیله هندل کار می‌کرد و دستگاه ساده‌ای داشت که با چرخاندن هندل فنری را در درون دستگاه می‌پیچاندند و صفحه را بکار می‌انداختند قیمت آن بستگی به تعداد صفحه همراهی و نوع آن بود. بطور خلاصه از صد یا صدوپنجاه تومان تجاوز نمی‌کرد. البته این مبلغ بسیار زیادی بود.

۳۴-کانی مام قه‌مبه‌ر: منطقه کانی‌مام قه‌مبه‌ر که امروز دشت زیبای آن تبدیل به خانه شده و مسکونی است، قدیم تفریحگاه جوانان پسر و دختر در روزهای اعیاد مذهبی بود.این ایام که معمولاً دو سه روز طول می‌کشید همهٔ بچه‌ها اعم از کوچک و بزرگ لباسهای نو خود را که بمناسبت عید تهیه کرده بودند می‌پوشیدند و از صبح زود راه آنجا را درپیش می‌گرفتند. دختران در حالیکه شب و یا روز قبل دستهای خود را حنا بسته و لباسهای رنگارنگ خود را پوشیده بودند یکی‌یکی و دسته جمعی خنده‌کنان عازم آنجا می‌شدند. دکان و بازار شهر بکلی تعطیل و مردم مشغول دید و بازدید عید بودند. دست فروشها انواع شیرینی و تنقلات را بآنجا برای فروش می‌آورند و از بستنی و فرنی و ... و... در آنجا وجود داشت هر بچه‌ای بفراخور حال‌خود و عیدیانه تهیه شده چیزی می‌خرید و می‌خورد. بچه‌ها هر یک در گوشه‌ای مشغول رقص و پایکوبی بودند و صدای سرنا و دهل و دف و دمبک از هر طرف بگوش میرسید. فقیر و غنی لباس نو و کفش نو بتن داشت در میان بچه‌ها دختران و پسران عذب بکرات دیده می‌شدند سوءنیتی در میان نبود زن و دختر و پسر در رقص و پایکوبی شرکت می‌کردند هر جا که نگاه می‌کردی پارچه‌های رنگ برنگ میدرخشید و سینه صحرا را آرایش میداد افسوس که آنهمه لطف و عاطفه و صفا تبدیل به بی‌خبری و شکم پرستی و مالدوستی شده‌است.

۳۵- اشاره به چشمه‌ای است که‌در منطقه کانی مام قه‌مبه‌ر بود. در دامنه تپه کوچکی که در مشرق کانی مام‌قه‌مبه‌ر (قمبر)، و خاک آن از نوع خاک قرمز رنگی بود چشمه کم آبی وجود داشت که آنوقت‌ها تا اندازه‌ای رفع تشنگی بچه‌ها را می‌کرد. مردم شهر اعتقاد داشتند که آب آن دوای تب‌ولرز است بدین علت هرکس که تب‌ولرز و مریضی داشت یکی را می‌فرستاد که از آب چشمه کاسه‌ای برایش بیاورد تا آن را بنوشد و بهبودی حاصل نماید ولی آوردن آن شرایطی داشت که می‌بایستی مراعات شود. ۱ـ شخصی که برای آوردن آب بآنجا مراجعه می‌کرد می‌بایستی قبل از طلوع آفتاب برود. ۲ـ بعداز برداشتن آب چشمه اصلاً نباید به پشت سر خود یعنی به عقب نگاه کند والا زحمتش هدر می‌رفت. بعداز آوردن آب و دادن آن به‌مریض بهبودی حاصل میشد و تب بر طرف می‌گردید.

۳۶- در روزهائی که بازار سیرانگاهها گرم بود کسانیکه در منزل اسب سواری داشتند آنرا با آرایش هر چه تمامتر زین و لگام می‌کردند و خود را برای اسب سواری و خودنمائی بآنجا میرساندند و گاهی به قسمت‌های دیگر شهر یعنی سه‌تاش (سه‌آسیاب) و یا یرغو و برده‌رشان اسب می‌تاختند منظره اسب دوانی جوانان که‌هر یک بشکلی به خودنمائی می‌پرداخت تماشائی بود. امروز این مکان تبدیل به خانه مسکونی شده و آنهمه خاطره و زیبائی در زیر پای بی‌خبران له شده و نوای نوازندگان و شیهه اسبان در غوغای ناهنجار ماشینها و تاکسی‌ها محو گردیده است.

۳۷- باغه‌کان: شمال شهر از باغ میکائیل تا باغ حسن‌خان یعنی دروازه امروزی ارومیه را باغات سر سبزی فراگرفته که میوه‌های آن به مصرف اهالی شهر میرسید. میوه در شهر فقط در تابستان و قسمتی از اوایل پائیز وجود داشت دیگر تا سال آینده کسی میوه‌ای نمی‌دید. از پرتغال و لیمو و موز وانار و... و... خبری نبود چون ماشینی نبود که از شهرهای دیگر آورده شود. از انگور باغات برای زمستان میلاق خوب تهیه میشد که در زمستان بمصرف اهالی میرسید. باغات شهر به ترتیب از باغ‌میکائیل یعنی از شمال‌غربی تا شمال که پایان باغات شهر و باغ حسن‌خان نام داشت بقرار زیر است.

۱- باغ‌میکائیل ۲- باغ‌عزیزآقا ۳- باغ اوقاف که درمانگاه مسلولین قسمتی از آن است و بیشتر در آن سبزی و صیفی‌جات میکاشتند. ۴- باغ میرزا قادر امینی مشهور به باغ عزیزه‌کول (پدرمحترم آقایان برادری کارمند سابق‌بانک سپه) ۵- باغ میرزارشید پدر آقای رحمت رشیدی ۶- باغ بلوری ۷- بـــــاغ گـــــویزی ۸- باغ عباس‌آقا ۹- باغ فه‌قیبان ۱۰- باغ قوره رەشی ۱۱- باغ کریم‌شیری (حسن‌زاده) ۱۲- باغ حاجی‌داود (محل. روبروی خه‌زائی) ۱۳- باغ ساوا ۱۴- باغ گولان (محل‌بار فروشان و تره‌بار) ۱۵- باغ لاله‌عباسی ۱۶- باغ پنجوی ۱۷- باغ‌حسن‌خان. در ضمن از محله کمرگ تا لب رودخانه باغ میکائیل باغاتی بود که مهمترین آنها باغ اصحابی و باغ میرزا وهاب شافعی بود که تاکستان بود و انگورهای خیلی خوبی داشت. منطقه کوچه‌های ۸ متری و خیابان وفائی باغ شیر و خورشید و منطقه پشت حمام مولوی هم باغ شیخی بود. بعضی از باغات شهر در روزهای چهارشنبه و جمعه تفریحگاه جالبی برای مردمان شهر بود که بعدها در مورد آنها توضیح داده خواهد شد.

۳۸- باغ میکائیل: این باغ که حالا تبدیل به پارک شده، در قدیم از شلوغترین تفریحگاههای شهر، و در روزهای چهارشنبه و جمعه تمام زیر درختان آن مملو از خانواده‌های شهر بود.

خانواده‌ها از صبح زود تا دیر وقت شب بساط خود را در زیر درختان می‌گستراندند و روی اجاقهای سنگی که درست می‌کردند با هیزم غذای خود را می پختند. رقص و پایکوبی از صبح تا عصر ادامه داشت زنان و دختران . با ریسمان بلندی که با خود می‌آوردند از درختان گردو تاب‌های دوطرفه درست میکردند وتاخود را با آنها سرگرم می‌نمودند صدای دف و دمبک و پایکوبی از هر طرف بگوش میرسید نزدیکهای غروب خانواده‌ها پای پیاده یا سوار بر گاری بسوی منزلهای خود روان گشته و تفریح چهارشنبه و جمعه را پایان می‌دادند.

۳۹- باغ عه‌زیز ئاقا: این باغ هم مثل باغ میکائیل مملو از جمعیت بود و تنها باغ منحصر بفرد شهر بود که بعداز باغ سیسه دروازه داشت رقص و پایکوبی با آوازخوانی عبداله سنجان و مه‌نیج حه‌یران (منیژه‌حیران) تا عصر در آن ادامه داشت در ضلع شمالی این باغ درختان آلبالو و زال زالک بطور خود روروئیده بود که بچه‌های شهر اغلب برای خوردن آن یکبارهای باغ میرفتند. در دیواره شرقی آن که مشرف به جاده ماشین‌رو ارومیه بود، بوته‌های تمشک فراوان وجود داشت که در کنار گلهای زرد و قرمز رنگی که آنها شیلان میگفتند در ماه بهار منظره بسیار جالبی را بکوچه باغ می‌بخشید. آثار تمشک کنار باغ هنوز پابرجا و کوچه باغ تبدیل به بلوار حکمت شده‌است که پل حکمت را به بلوار فرهنگیان متصل می‌کند.

۴۰- آقای حاجی‌قادر پالاندوزی سابق که شهرت فعلی آن عادلخانی است او بهمراه عبداله سنجان و قادر کویر (قادر کور) و دمبگ رحمن گوج به‌تفریحگاه صفا باغ میدادند که شادی و شعف مردم را صدچندان می‌کردند.

۴۱- باغ گویزی: محل آن اکنون پائین پل پیروزی (بلوار شهیدشهریکندی) تا فلکه محمودکان که همه جای آن جز یک قسمت کم که پارک کوچکی است تبدیل به خانه مسکونی شده‌است در میان همان پارک کوچک درخت گردوی بزرگی است که آثار همان باغ است. وقتی که پل پیروزی احداث شد راه مهاباد به ارومیه از طریق پل‌سرخ متروک و جاده احداثی. باغ گویزی را از وسط بدو نیم کرد. بعدها آن دو نیمه هم از بین رفت خانه مسکونی شد خلیلی این باغ (انگور زود رس که بآن خلیلی می‌گویند.) در مهاباد مشهور بود. این باغ هم زمانی تفریحگاه شلوغ شهر بود که بعدها باغ عباس‌آقا جای آن راگرفت و آنجا هم بعد از کشیدن جاده ارومیه فراموش شد.

۴۲- باغ عباس آقا: محل آن فلکه محمودکان بپائین (بطرف شمال) است زمانی این باغ از جنبه تفریحگاه رونق فراوان یافت بطوریکه روزهای جمعه و چهارشنبه زیر هر درختی یک خانواده می‌نشست ولی بعدها آنهم از رونق افتاد و تبدیل به خانه مسکونی شد. کم‌کم آنهمه شادی و شعف مردم خاموش شد و تفریحگاه و گردشگاه از رونق افتاد ولی اخیراً جمعه‌ها باز هم گردش و تفریح شروع شده و دشت و صحرا مملو از ماشین و مردم است. از ته دل برای مردم شهرم و تمام انسانها آرزوی شادمانی و خوشحالی و صفای انسانی را دارم.

۴۳- باغ شیر خورشید: که محل آن حالا کوچه ۸ متری و خیابان وفائی است تفریحگاه تک و توک مردم بود ولی بعدها قطعه‌بندی شد و تبدیل به خانه مسکونی شد. ابتدا خانه‌های مسکونی آنجا مشتاقان زیاد پیدا کرد و آنهم

بعداز اینکه جاهای دیگری تبدیل به خانه مسکونی شدند رونق خود را از دست داد. بقولی تازه آمد بازار، کهنه میشه دل‌آزار؟! بدینجهت ساکنان بجاههای دیگر شهر تمایل پیدا کردند.

۴۴- یەرغوو ـ بەردە ڕەشان: یەرغوو یکی از سیرانگاههای شلوغ شهر در ایام سیزده‌بدر و روزهای عید مذهبی بود، یرغو به منطقه اطراف رودخانه یرغو اطلاق میشود که از کوههای شرق مهاباد سرچشمه می‌گیرد. در قدیم از آب این رودخانه برای بکارانداختن سه‌آسیاب آبی، که در چند ماه اول سال کار می‌کردند، استفاده می‌نمودند. منظره آبشارهای سه‌آسیاب چنان دیدنی بود که از اطراف برای گرفتن عکس و دیدن منظره آن به مهاباد می‌آمدند.

بەردە ڕەشان: «سیاه‌سنگها» این محل هم مانند اطراف رودخانه یرغو و خانه مسکونی شده و جائی برای تفریح و گردش باقی نمانده است. تپه‌های کوچک آن خراب و تبدیل به کوچه و خیابان گردیده است.

۴۵- اشاره بگفته شیخ‌اجل سعدی که در کتاب گلستان فرماید: که ناگاه بانگ برآید که فلانی... نماند.

۴۶- در ردیف ۳۲ همین بخش توضیحات ، شرح آن آمده‌است .

۴۷- قۆپی مەلەوی یا مێرگی سیدجامی: محل آن از این طرف سد یعنی از پل سرخ شروع و جای دریاچه پشت سد را هم دربرمیگرفت. روزهای سیزده‌بدر بعضی از خانواده‌ها بآنجا میرفتند. با احداث سد تمام درختان و بیشه سید جامی هم از ریشه کنده شد و زیر آب رفت. اکنون بجای بیشه و مزارع، دریاچه سد است.

۴۸- ئەسحابەی سپی: محل آن قسمت شمالی قبرستان فعلی شهر تا دهانه درّه بالائی بود. آب چشمه آن که حالا هم پا برجاست، عده‌ای از مردم را در روزهای سیزده‌بدر بسوی خود جلب میکرد. ولی بعلت دوری زیاد از شهر رونق سایر جاهای دیگر را نداشت.

۴۹- چواربەردە: در فاصله بین پشت‌تپ و قبرستان بداق سلطان چشمه‌ای است که در قدیم بآن چواربەردە میگفتند. در روزهای سیزده‌بدر آنجا هم طرفدارانی داشت ولی نه چندان بارونق. مدتها بعد کاک مینه‌قون کله‌شاخ آنجا کافه‌ای برپا ساخت که کاروانچی‌ها و افراد دهاتی در سر راه خود بشهر و بالعکس در آنجا چای می‌نوشیدند. کاک مینه (محمدامین) آدم کوتاه‌قد، بسیار شوخ و بذله‌گو بود و با همقطاران خود شوخیهای بی‌مزه‌ای هم می‌کرد. چون از دنیا رفته‌است خداوند او را ببخشاید.

۵۰- دەشت عەلی آباد: دشت سربازخانه (پادگان) فعلی. بعداز قضیه شهریور ۲۰، تا مدتی دشت و صحرای آن در روزهای سیزده عید محل سیرانگاه مردم شد ولی بعدها که پادگان دوباره آباد شد متروکه گردید.

۵۱- باغ شێخی: محل آن منطقه حمام مولوی و میدان استقلال (میدان حیوانات) است. در کناره شرقی این باغ درختان زیبای سنجد فراوان بچشم می‌خورد که در کنار آنها قناتهائی حفر شده بود که آب حمامها و مساجد و کهریزهای شهر از این طریق تأمین میشد. در دهانه این قناتها کبوترهای چاهی لانه کرده و در گرمای تابستان بآنجا که خیلی خنک بود پناه می‌بردند که متأسفانه اغلب بدست بچه‌های شلوغ گرفتار می‌شدند.

۵۲- در ردیف ۵۱ شرح آن آمده است.

۵۳- سێ ئاش: «سه‌آسیاب» محل آن مشرق سه‌راهی خیابان سه‌آسیاب به پل شورنگ است. سه‌آسیاب یکی از زیباترین گردشگاههای شهر مخصوصاً برای مسافران و مهمانان شهرهای اطراف بود. مردم از شهرهای اطراف برای گرفتن عکس از منظره زیبای آن و دیدن آبشار قشنگش به مهاباد می‌آمدند و در روزهای سیزده‌بدر و روزهای عید جولانگاه بچه‌های شهر بود.

در تابستان بر روی تپه قشنگ سه‌آش قهوه‌خانه موقتی با حصیر و بوریا درست می‌کردند که نوشیدن چای آن فراموش نشدنی است. آسیابها دوتا در دامنه تپه سوار برهم و سومی دور از آنها در خیابان زند فعلی در دربندی پائین‌تر از کوچه بهمنی بود. این آسیابها آبی و آب آنها از رودخانه یرغو که از نزدیکی قریه سید آباد در پائین کوه بصری، بوسیله کانالی که در دامنه کوهها کنده بودند به سه آسیابها آورده می‌شد. قسمتی از آب که از مصرف آسیاب اضافی بود آزاد شده و از یک پرتگاه سنگی به پائین پرت می‌گردید که منظرهٔ زیبائی را بوجود می‌آورد. آب خارج شده از دو آسیاب در سومی بکار گرفته شده و بعداً دوباره به رودخانه یرغو سرازیر و بعداً وارد رودخانه شهر می‌گردید.

۵۴- اشاره به صدای پرندگان مهاجر است که بهنگام مهاجرت با صدای دلنواز راه مناطق گرمسیری را درپیش می‌گیرند. در اواخر تابستان که گرمی هوا نقصان می‌یافت این مهاجران روزانه و شبانه از بالای شهر در صفوف زیبا گذر می‌کردند.

البته آنوقت شکارچی نه چون امروز زیاد بود و نه اینها به این نقصانی. هنگامیکه در شبهای مهتاب که پشت بامها می‌خوابیدیم، با صدای خود ما را از خواب بیدار می‌کردند و یا در سیاهی شب قارقارکنان از بالای شهر می‌گذشتند، صدای آنان چنان سکوت نیمه شبی شهر را در هم می‌شکست و حزن‌انگیز بود که چند لحظه‌ای آدم را در فکر فرومی‌برد. با تأسف حالا نه از نوای رویاانگیز آنها در نیمه شبان خبری هست، ونه آنها از ترس شکارچیان حرفه‌ای که گاهاً هفتاد، هشتاد آنها رایک جا کشته و در بازار بفروش میرسانند جرأت دارند که از بالای شهر بگذرند.

۵۵- کۆره گەی ئاشی: آبی را که از رودخانه یرغو از طریق کانالهای بسیار طولانی آورده بودند. بالای تپه سه‌آش که اکنون خانه مسکونی است ازطریق گۆره‌کەی (تنه درخت بلند و قطوری که داخل آن را کنده بشکل ناودان درآورده بودند) از یک ارتفاع ۵ یا ۶ متری بدرون آسیاب سرازیر میشد تا پره‌های آن را بحرکت در آورده و آنهم سنگ آسیاب را بگرداند، بعلت منظره جالبی که دارا بود همه اوقات روز تماشاچی داشت، مخصوصاً کسانی که چنین چیزهایی را ندیده و خود آسیاب هم از جنبه‌هائی دیدنی بود.

۵۶- چەقڵەنەکەی ئاشی: گندمی را که روستائیان به آسیاب می‌آوردند هر یک به نوبت خود در سرویس قرار می‌گرفت یعنی در نوبت خود گندم خود را در قسمت پشتی سنگ آسیاب که انبار گندم بود میریخت. این گندم بوسیله یک ناودان ۲۰ سانتی‌متری از طریق سوراخ سنگ آسیاب ریخته می‌شد. این ناودان کوچک برای اینکه گندم را پی‌درپی روی سوارخ سنگ بالای آسیاب بریزد بوسیله یک چوب کوچک که یک طرف آن به ناودان وصل و طرف پائین آن آزاد و روی برجستگی سنگ آسیاب هنگام چرخیدن بازی می‌کرد، چەقڵەنە یا چیکەنە نامیده می‌شد. البته خود آسیابان حرکت آنرا تنظیم می‌کرد یعنی کند و سریع می‌کرد تا گندم خوب بآرد تبدیل شود تندی و کندی حرکت آن باعث میشد که گندم بیشتر یاکمتر به سوارخ سنگ ریخته شده و آرد درشت و یا ریز شود. منظره دیدن آسیابان که مرد پیر و با محاسن سفید بود نیز تماشائی بود. که یاد آن روزها در دل مردم شهر فراموش نشدنی است. امروز نه اینکه شهر جای آسیابها را در میان گرفته بلکه کیلومترها هم آنها را بدرون خود بلعیده است.

۵۷- چاکەکانی سابلاغ: «اجاق‌زاده‌های مهاباد» چاک در زبان کردی بمعنی خوب و بمعنی اجاق‌زاده هم آمده است. در قدیم در داخل شهر و اطراف آن اجاق‌زاده‌هائی بود که مردم برای نذر و نیاز خود روزهای چهارشنبه و جمعه بآنجاها مراجعه می‌کردند تا بر مزار آنان شمع روشن نموده و نیازشان برآورده شود. ولی با توسعه شهر بیشتر این اجاق‌زاده یا فراموش شد و یا جایگاه آنها خراب گردید. اکنون از آنها خاطره‌ای زیبا در دل مردم قدیمی شهر پابرجاست.

۵۸- چاکەچکۆلە یا چاکی خالەسوورە: محل آن حدوداً ۴۰ متری غرب مسجد عباس‌آقا درست دیوار شرقی مدرسه راهنمائی رسالت فعلی است که در دهانه دربند قرار گرفته بود. دور و بر آن را بارتفاع ۲متر بشکل استوانه‌ای سنگ چیده بودند که در وسط آن درخت تنومندی قرار گرفته بود.این اجاق‌زاده مشتری زیادی نداشت و بهنگام احداث خیابان صلاح‌الدین ایوبی توسط سپهبد ورهرام خراب گردید. اکنون از آن آثاری برجای نمانده است.

۵۹- قشله: که محل آن ورودیه خیابان صلاح‌الدین‌ایوبی به مسجد رستم‌بیگ (نبش شرقی کوچه) است. زمین مخروبه‌ای است که صاحب آن تا اکنون پیدانشده و سالهای مدیدی است که مخروبه باقی مانده است. حالا دور آن را دیوار کشیده‌اند.

۶۰- چاکی شادرویش: محل آن حیاط مسجد شاه‌درویش است، آنجا هم زیاد مراجع نداشت. در قدیم حیاط مسجد تا لب خیابان وسعت داشت و در داخل حیاط سبزی زیاد کاشته می‌شد که کاهوی این بستان مشهور بود. بعدها قسمتی از حیاط مسجد را مدرسه ساختند و در اثر تعمیرات ساختمان مسجد هم تغییراتی پیدا کرد.

۶۱- چاکی سەر براوە: محل آن مشرق حمام معروفی یعنی شرق خیابان قدس فعلی است. مراجع این اجاق‌زاده زیاد و هم‌اکنون هم پا برجا می‌باشد. بعضی‌ها به غلط بآن چاکه چکوله می‌گویند در صورتیکه مکان چاکه‌چکوله در جای دیگری بود. چون در سر مزار این اجاق‌زاده ۴۰ دانه وجود داشت، دختران برای نذر و نیاز بآنجا می‌رفتند و شبهای جمعه روی مزار شمع روشن می‌کردند. اکنون هم این اجاق‌زاده پا برجا و مراجعان خود را دارا می‌باشد.

۶۲- چاکی شێخ‌زاده: محل آن شمال قسن شیخ‌طه نزدیک قبر مرحوم قاضی محمد است. در میان اجاق‌زاده‌های شهر بعداز قسن‌شیخ‌طه بیشترین مراجع را داشت و همه مراجعین از زنان و دختران بودند که خیلی باو معتقد بودند. بر سر مزار این اجاق‌زاده یک گنبد سبزی از حلبی درست کرده بودند که از فاصله دوری در میان قبرها هویدا بود.

۶۳- قسن شیخ‌طه: محل آن قبرستان قدیمی شهر در پشت مدرسهٔ راهنمائی قدس (رضاپهلوی‌سابق) است. دور این اجاق‌زاده را بشکل دایره، دیوار بزرگی از سنگهای خیلی بزرگ چیده بودند که در داخل حیاط چندین قبر بود که قبر شیخ از همه مهمتر بود، در میان حیاط محصور شده درختان تنومند چندی وجود داشت که ظهرها اغلب مردم به زیر سایه خنک آنها پناه می‌بردند. برای ورود به محوطه می‌بایستی چند پله بالا رفت و پائین آمد تا بتوان وارد آنجا شد. در میان قبرهای موجود در آنجا قبری بود که در یکی از سنگهای مزار آن سوراخ بزرگی بود که درمان سیاه‌سرفه بود. بدان معنی که هر کس سیاه‌سرفه میگرفت دستمالی را از سوراخ آن عبور میداد و بگردن می‌بست، یکی دو روز بعد بهبود می‌یافت. هر شب بر روی مزار این اجاق‌زاده شمع روشن بود و ۴۰ دانه نیز در آنجا وجود داشت. بعداز احداث خیابان، قبرستان کلاً خراب و از تلویزیون تا خیابان طالقانی شرقی (آش مام احمد) تبدیل به جنگل مصنوعی شد و بعدها جنگل هم خراب و مبدل به خانه مسکونی گردید. در نتیجه قسن شیخ‌طه هم تغییراتی پیدا کرد حالا فقط سکویی از آن برجای مانده است.

۶۴- چاکی مەحمودکان: محل آن بالای تپه‌محمودکان و دور و بر آن قبرستان بود. قبر در زیر درخت زیبائی قرار داشت که دور آن را با سنگهای کوچک و بزرگ حصار کرده بودند. روزهای چهارشنبه مراجع زیادی داشت و چون از شهر خیلی فاصله داشت زنان و دختران برای زیارت از صبح زود بسویش حرکت می‌کردند. وقتی که منطقه محمودکان مسکونی شد بچه‌ها در زیر درخت آتش روشن کرده و قسمتی از آن را سوزاندند. اجاق هنوز پابرجا و مراجع دارد.

۶۵- چاکی مەلاجامی: محل آن ضلع‌غربی میدان ملاجامی است. در قدیم این منطقه را تپه بزرگی که در دامنه آن قبرستان بود فرا گرفته بود که بعدها تبدیل به باغ ملت شد و بعد از گذشت زمانی فرمانداری شهر در آنجا احداث گردید. این وضعیت نیز دیری نپائید که با احداث خیابانها توسط سپهبد ورهرام تبدیل به میدان کنونی شد که بهترین گلهای رز را در آن نشاء کردند که با تأسف همه گلها از گلخانه‌های مردم سر در آورد.

۶۶- چاکی خەزائی و قول‌قولاغ: محل اولی درست در قله کوه خزائی واقع در شمال شهر و محل دومی بالای کوه قول‌قولاغ واقع در شمال شرقی شهر است. وجه تسمیه کوه بعلت اینکه نوک آن مانند گوشهای گرگ است اسم آن گوت‌گولاغ به معنی گوشهای گرگ نام کرده‌اند. لفظ، ترکی است و در زمان تسلط ترکان بر منطقه نامگذاری شده‌است. خەزائی هم فکر می‌کنم از کلمهٔ غزا که بکردی خەزا که به معنی جنگ با کافران دینی است گرفته شده است شاید از جنگ مسلمانان با روسها در جنگ بین‌الملل اول بوده‌است. البته اینها فقط نظر شخصی است. در هر دو جایگاه اجاق‌زاده در قله کوه واقع شده و دور آنها را با سنگهای نسبتاً درشتی حصار کرده‌اند این دو اجاق‌زاده مراجع نداشتند.

۶۷- چاکی لاچینی: محل آن روستای لاچین واقع در مشرق شهر مهاباد است. روزهای چهارشنبه اغلب مراجع داشت. مردم یک گاری را کرایه می‌کردند و سوار بر آن بآنجا می‌رفتند و تا عصر در زیر درختان باغ لاچین مانده و عصر به شهر مراجعه می‌کردند. هر هفته چند خانواری این مسیر طولانی را با گاری طی کرده و برای زیارت و گردش بآنجا میرفتند.

۶۸- چاکی حاجی مامیان: محل آن روستای حاجی مامیان واقع در جنوب شهر مهاباد است. این اجاق‌زاده روزهای

چهارشنبه مراجع زیاد داشت خصوصاً پیران برای رفع درد پا با گاری بآنجا می‌رفتند.
۶۹- چاکی گومبه‌زان: همان اجاق‌زاده بداق سلطان واقع در مغرب قبرستان جدید شهر است که گنبد آن اخیراً مرمت و تعمیر گردید. در قدیم گنبد در ورودی نداشت، بودن در آنجا به‌تنهائی بسیار خوفناک بود. دختران جوان بهمراه زنان پیر برای برآورده شدن نیاز بآنجا میرفتند و با فال ۴۰ دانه نیّت خود را امتحان می‌کردند فاصله آن در قدیم از شهر خیلی زیاد بود و بآنجا رفتن برای زنان نصف روزی وقت میگرفت. سنگ مزارهای قبرستان بسیار بلند و اغلب بر روی سنگ مزار وسایل کار و شغلی صاحب قبر کنده شده بود.
۷۰-گه‌ره‌کانی سابلاغ: در قدیم شهر به محله‌های مختلف تقسیم میشد که مهمترین آنها سه محله زیر بود.
۱ـ محله ارمنیان ۲ـ محله حاجی‌حسن ۳ـ محله رزگیان
۷۱- محله ارمنیان: این محله در قدیم محل سکونت ارامنه بوده بهمین جهت باین نام مشهوراست.
حدود آن شمالاً به خیابان صلاح‌الدین‌ایوبی شرقی، جنوباً تا منطقه خالی از سکونت سر چاوه که حالا خیابان سرباز است.
شرقاً قبرستان قدیمی شهر که هم‌اکنون اداره تلویزیون و بیمه و کتابخانه و... است، غرباً خیابان جمهوری اسلامی از چهارراه آزادی ببالا.
۷۲- محلهٔ حاج‌حسن حدود آن جنوباً ادارهٔ مخابرات بسوی مشرق شهر، شمالاً دوروبر مسجد جامع بسوی میدان ملاجامی (البته آنوقت دوروبر میدان، بیابان بود)، غرباً میدان منگور و آهنگران، شرقاً کلاً محدود به قبرستان قدیمی شهر از کوچهٔ شافعی بطرف ملاجامی بود.
۷۳- رزگه‌یان: این محله شامل چهار محله زیر بود که ذیلاً اسامی آنها ذکر شده و حدود هر یک نیز بعداً بیان خواهد شد.
۱ـ محله قوله قبر ۲ـ محله یونجه ۳ـ محله تثبیت ۴ـ محله شوانان. حدود محله رزگه‌یان شمالاً خیابان طالقانی‌غربی از بیمارستان هلال احمر (شیر و خورشید سابق) تا چهار چراغ (میدان شهرداری)، جنوباً خیابان صلاح‌الدین ایوبی غربی، شرقاً خیابان جمهوری اسلامی از چهار چراغ تا بالای چهارراه آزادی، غرباً خیابان وفائی که آنوقت بیابان و خالی از سکنه بود.
محله یونجه تقریباً منطقه مسجد مولوی، محله تثبیت منطقه حمام معروفی بطرف مغرب و محله شوانان دوروبر جنوبی دبیرستان شهریکندی‌بود.
محله یونجه و تثبیت و شوانان را کلاً قوله قبر و همگی آنها را رزگیان می‌نامیدند.
۷۴- ارمنی، حاج حسن، رزگه‌یان، باغ سیسه، قبله، قوله قه‌بر.
محله باغ سیسه: محله دوروبر باغ سیسه که آنوقت‌ها کلاً از مسجد داروغه بپائین خالی از سکنه بود.
محله قبله: دوروبر مسجد قبله که از ۸ متری بطرف غرب، باغ شیر و خورشید و بطرف جنوب بیابان بود.
توضیح اینکه به دوروبر مسجد سیدنظام که آنوقت‌ها پلوسک سیدباباسوور در آنجا وجود داشت محله پلوسک می‌گفتند.
بین محله ارمنیان و حاجی‌حسن کینه و دشمنی زیادی وجود داشت. اغلب درشب‌های ماه مبارک رمضان برخوردهای سختی بین آنان روی میداد و موجب زخمی شدن و شکستگی دست و پا می‌شد. اینها اغلب در دسته‌های ۳۰ و ۴۰ نفری برای همدیگر کمین می‌گذاشتند و در هنگام برخورد، با چوبدستی و چماق بجان هم افتاده و بشدت یکدیگر را کتک میزدند. بیشتر کمینها در قبرستان قدیمی شهر صورت می‌گرفت که گرفتاریهائی بوجود می‌آورد. سردستهٔ محلهٔ ارمنیان آقایان خضر زهرائی و برادرش محمد زهرائی و وهاب قربانی و رحمان‌کابانی (جلیل که‌له‌باب)، و سردستهٔ محلهٔ حاجی‌حسن آقای اسماعیل گنجعلی بودند. اغلب محلهٔ رزگیان با محلهٔ ارمنیان تبانی کرده و با حاجی حسن به جنگ می‌پرداخت. سردستهٔ محلهٔ رزگیان آقای حسین جعفری ملقب به حسین سیدجامی (چرچه) بود.
۷۵- قه‌لاکۆنه: سکوی بلندی بود به ارتفاع دو متر از سطح زمین روبروی ادارهٔ صدا و سیمای امروزی که با نی و بوریا در آن قهوه‌خانه‌ای دایر کرده بودند. عصرها نوشیدن چای در آنجا بسیار لذت داشت. مرد پیری که

قهوه‌خانه را اداره میکرد همیشه چای تازه‌دم داشت و مشتریان فراوان.

۷۶- حاجی رِه‌شه: مردی لاغر و بلند قد و نیک‌نفس بود. قهوه‌خانهٔ او در در انتهای شمال‌شرقی شهر یعنی سربرداش واقع بود آنطوریکه من وضع شهر را شرح میدهم قهوه‌خانهٔ او در شمال‌شرقی یعنی در مشرق مسجد حاجی‌احمد و دور از شهر بود و پائین آن هم خالی از سکنه. یعنی مسجد حاجی‌احمد و قهوه‌خانهٔ حاجی‌آقا آخرین نقطهٔ شهر از طرف شمال بودند. در جنوب شهر هم قهوه‌خانهٔ قه‌لاکۆنه نزدیک سرچاوه مرز جنوبی شهر بود، که در یک فاصلهٔ خیلی زیادی دور از شهر واقع بود. جوانان شهر و چوبدارها اغلب در آنجا برای صرف چای می نشستند و عبور و مرور کسانی که برای آوردن آب به سرچاوه می‌رفتند تماشا میکردند.

۷۷- کۆپین‌ئاوا: حدود آن از از خیابان سرباز بطرف جنوب و مرز غربی آن حدود جایگاه حمام مولوی بود. اسم اولیهٔ آن هنگام بوجود آمدن گرمان‌ئاوا بود و آن بدین علّت بود که یک استوار ارتشی بنام گرمان اول دفعه در آنجا یک خانه ساخت ولی بعدها دور و بر آن پر شد و اسم آن به کوپن‌آباد تغییر یافت که فعلاً نامی و نشانی از اسم اولیهٔ آن باقی نیست و کلاً باسم میدان حیوانان مشهور است.

۷۸- جرت‌ئاوا: حدود آن شرق میدان ملاجامی تا خیابان سه‌آسیاب و جنوب آن خیابان طالقانی شرقی (آش‌مام‌احمد) بود. بعدها نام آن به ریحان‌آباد که زن خوشنامی نبود و در آن محله ساکن بود تغییرنام پیدا کرد. ولی دیری نپائید که دوباره اسم اولیهٔ خود را بازیافت. از نام قدیمی آنهم امروزه خبری نیست.

۷۹- پرد: (پل پیروزی) تا قبل از احداث پل‌پیروزی در سال ۱۳۳۰ هیچ راهی بسوی آنسوی پل مخصوصاً هنگام طغیان رودخانه در بهار وجود نداشت. مردم و باغبانان و کسانیکه در آنسوی رودخانه کار داشتند می‌بایستی از طریق خیابان طالقانی غربی (پهلوی سابق) از کنار بیمارستان شیر و خورشید و گراو (آب شور معدنی) عبور کرده و بعد از گذشتن از پل‌سرخ از طریق سربالاییهای بسیار زیاد و دامنهٔ کوههای غربی شهر، باغ میکائیل را دور زده از طریق کوچه‌باغ عزیزآغا (بلوار حکمت امروزی) به نقطه مورد نظر خود برسند و یا اگر دهاتی بودند راه ده خود را درپیش گیرند. ماشین ارومیه هم آنوقتها این مسیر را طی میکرد. از محلهٔ محمودکان خبری نبود. آنجا همه بیابان و صحرا بود ولی وقتی طغیان رودخانه تمام می‌شد ماشین ارومیه و مردم دهات و کسانیکه آنطرف رودخانه کار داشتند از مسیر به‌ستێن، محل کم‌عمق رودخانه که راه ورودی آن از خیابان طالقانی‌غربی فاصلهٔبین ساختمان دادگستری و ساختمان هلال‌احمر است، عبور میکردند. در محل ورود خیابان به جادهٔ منتهی به رودخانه در طرف راست راهدارخانه شهر وجود داشت که بعداً راجع به آن بحث خواهد شد.

۸۰- محمودکان: بعد از احداث پل پیروزی در محل کنونی محمودکان خانه‌هائی احداث گردید که بنظرم اولین بنا مربوط به طایفه آقای خلیلی (خلیل مۆشی) بود که بعداً توسعه پیدا کرد.

۸۱- گه‌ره‌کی جووله‌که: محل آن ورودیه میدان آهنگران از طرف خیابان طالقانی شرقی بود. یک عده‌ای هم دور میدان شهرداری (چوارچرای سابق) و در حواشی رودخانه تا نزدیکی شهربانی در لبهٔ خیابان طالقانی شرقی ساکن بودند. ولی بیشترشان در دوروبر میدان آهنگران ساکن بودند و آنجا خود کنیسه (مسجد) و مدرسه داشتند و به زبان خود در مدرسه‌شان درس می‌خواندند. بعد از واقعهٔ فلسطین و بوجودآمدن اسرائیل بیشترشان به اسرائیل رفتند و عدهٔ زیادی تا اواخر این سالها در شهر مانده بودند. شغل آنها بیشتر زرگری و بزازی بود.

۸۲- راسته‌بی زێرینگه‌ران: محل آن ورودیه میدان آهنگران از طرف موتورخانهٔ حمام شافعی (پوتی قدیم) بود. تمام این منطقه زرگر بودند و کارهای نقره‌کاری و زرگری میکردند و بیشتر آنان جز چند نفری از فامیلهای دباغیها، کلیمی بودند.

۸۳- قه‌برستانی سابلاغ: محل آن شرق خیابان جام‌جم (پشت‌قلا) و از اداره تلویزیون تا لبهٔ خیابان طالقانی شرقی و میدان ملاجامی بود. در قدیم قبرستان شهر مانند پارکهای امروزی جای دیدنی و دیوار و دروازه داشت. درختان بسیار تنومندی از نوع توسکا در آنجا فراوان بود ولی در زمان سپهبد ورهرام که فرماندهٔ سپاه منطقه بود و در مدت خدمت خود در منطقه در بهتر نمودن وضع عمران شهر بسیار کوشش کرد. قبرستان شهر بوسیلهٔ ماشینهای بولدزر خراب و تبدیل به جنگل مصنوعی گشت که بعدها یک قسمت از زمینهای آنرا مردم از شهرداری خریدند و خانه ساختند و بقیه را ادارات دولتی کردند. آقای ورهرام نه در آنجا بلکه در سطح شهر

اقدامات مفیدی انجام داد و خیابانهای مختلفی را احداث کرد بطوریکه وضع کنونی شهر مرهون خدمات او است.

۸۴- نان نه‌خۆر: قبری بود تقریباً نزدیکی ادارهٔ بیمهٔ فعلی در قبرستان قدیمی شهر که در کنار آن درخت تنومند توسکای وجود داشت. اگر کسی تب داشت میرفت و نذر میکرد و پارچه‌ای از کهنه پارچه‌های آویزان شده به درخت را میآورد و به مچ مریض می‌بست و مریض بهبود می‌یافت. قبر نان‌نخور در موقع احداث خیابان جام‌جم و ایجاد جنگل مصنوعی از بین رفت و درخت آن از جای کنده شد.

۸۵- به‌ده‌روونان: در قبرستان قدیمی شهر در محل کتابخانهٔ عمومی فعلی تعدادی قبر وجود داشت که سنگ مزار آنها از جنس سنگهای مرمریت و بر همهٔ آنها نوشته‌ای از هویت شخص مرحوم بهمراه شعرهای زیبا کنده شده بود. هنگامیکه قبرستان خراب شد سنگها را از آنجا بردند و قبرستان بدستور سپهبد ورهرام که خدمات بسیار شایانی به آبادانی شهر کرد تبدیل به جنگل مصنوعی شد که بعدها خانه‌های مسکونی در آنجا بنیاد گردید.

۸۶- کێلێکی نێوکون: در قبرستان قدیمی شهر در «قسن شیخ‌طه» سنگ مزاری بود که سوراخی در آن وجود داشت این سنگ مزار دوای سیاه‌سرفه بود که با عبور دادن دستمالی از سوراخ آن و بستن دستمال به گردن مریض درد آن مرتفع و سیاه‌سرفه پایان می‌یافت.

۸۷- ماین‌بلاغ: ییلاقی است در نزدیکی تکاب که اغلب دامداران منطقهٔ شهرویران در تابستان به آنجا میروند.

۸۸- پشت‌قه‌لا: خیابان جام‌جم امروز در قدیم نیمه خیابان مخروبه‌ای بود که از وسط آن آب سرچاوه از طریق کهریزهائی تا پائین شهر عبور میکرد و در لبهٔ هر کوچه یک قنات سر باز بود. شرق آن قبرستان شهر و غرب آن خانه‌های مخروبه و گلی بود که در زمان آقای ورهرام تبدیل به خیابان شد و با تبدیل آن به خیابان دیوار قبرستان قدیمی شهر نیز از بین رفت. هرچند قبل از آنهم از دیوار اثر چندانی نمانده بود ولی آثار سنگهای دیوار پابرجا بود.

۸۹- قه‌بری پیرێژنێ: محل آن روبروی مدرسهٔ راهنمائی علی‌قاضی واقع در سربالائی جادهٔ منتهی به در ۵۵ سد مهاباد بود. این راه که اکنون آثار آن باقی نیست راه مهاباد به ارومیه (در مواقع بهار بعلت طغیان رودخانه) و جادهٔ رفتن به گراو (آبهای شور معدنی) و بالاخره راه ورودی شهر چه پیاده و سواره از طرف مغرب شهر بود. قبر، یک توده سنگ انباشته‌شده روی هم بود که بوسیلهٔ سنگ پرتاب کردن مردم به آن، آنجا انباشته شده بود. هرکس از آنجا عبور میکرد حتماً هفت سنگ نثار قبر (البته آثار قبری در میان نبود، جز تودهٔ سنگ‌ریزهٔ جمع شده) میکرد. داستانی در خصوص آن شنیده‌ام بعلت اینکه با چشم خود ندیده و همزمانم نبوده از ذکر آن خودداری میکنم. عده‌ای هم می‌گفتند که این پرتاب سنگ برای این است که سنگ‌ریزه‌های جاده را مردم به کنار جاده بیاندازند و جاده پاک شود. بهرحال داستان هرطور باشد هرکس هفت‌سنگ نثار قبر پیرزن میکرد.

۹۰- قه‌بری جووله‌که و ئه‌رمه‌نی: قبلاً راجع به ساکن بودن این دو اقلیت مذهبی در شهر توضیحاتی بدهم بهتر است. از زمان کودکی به یاد دارم که در شهر تعداد ارامنه ساکن بسیار زیاد بود و حتی محله‌ای هم بنام محلهٔ ارمنیان وجود دارد. کلیمیها هم که قبلاً شرح آن آمد در یک منطقهٔ شهر ساکن بودند البته بتدریج ارمنیها از مهاباد رفتند و تعداد آنها رو به کمی رفت و بعداً کلیمیها (جهودها) هم که زمان بیشتری در شهر ماندند از مسکن خود نقل مکان نمودند و زمین و خانه و دکان خود را فروخته و به اسرائیل مهاجرت نمودند. قبرستان آنها هم از قبرستان مسلمانان جدا بود. قبرستان یهودیها: در نزدیکی قبر پیرزن، نزدیک مدرسهٔ راهنمائی علی قاضی در سرراه گراو (آب معدنی) بود. قبر ارمنیها در تپه‌ای در مجبورآباد فعلی که تقریباً جایگاه زمین دانشگاه پیام نور است.

۹۱- قورئان‌خوێنه‌کانی سابلاغ: در زمانهای قدیم (کودکی‌من) بیاد دارم که چند نفری در قبرستان قدیمی شهر بر روی مزارها قرآن می‌خواندند و هرکس که توانائی داشت پولی به آنها می‌داد و سفارش میکرد که جمعه‌ها چند آیتی بر قبر مردهشان تلاوت کنند. آنوقتها سنگ‌مزار به سبک امروزی آراسته و پیراسته نبود کمتر کسی پول داشت که سنگ نوشته‌ای بر روی مزار قرار دهد. اغلب سنگ‌مزارها از سنگ‌های گراو (سنگی که از رسوبات آبهای شور معدنی گراو بوجود می‌آمد) بود ولی قاری‌ها در حالیکه هر دو کور و نابینا بودند فقط یک دفعه کافی بود قبر را به آنها نشان دهی خودشان آنرا هر دفعه پیدا کرده و قرآن را تلاوت می‌نمودند.

۹۲- مه‌للا موحه‌ممه‌د: مردی کوتاه قد و چاق و تنومند بود ذهنیتی خوب داشت و با صدای بلندی بر روی قبرها قرآن می‌خواند نوای اذان و سحری او در ماههای رمضان دلپذیر بود. قبرها را یکی یکی می‌شناخت روی آنها قرآن می‌خواند.

۹۳- آقای ملاعلی حافظ‌القرآن: مرد لاغر و روشندل و نوای بسیار محزونی خصوصاً برای اذان و سحری داشت. او همیشه یک نوع عطر بسیار خوشبو را استعمال میکرد بطوریکه از هرجائی عبور میکرد آن منطقه را بوی عطر فرا می‌گرفت. ذهنیتی خیلی خوب داشت و هر قبری را به او نشان می‌دادند که رویش قرآن بخواند. نشان میکرد و بعدها فوری آن را پیدا میکرد.

۹۴- کاروانسه‌را (کاروانسرا): در قدیم به علت نبودن ماشین بیشتر مایحتاج شهر از قبیل مال‌التجاره از شهرهای دیگر بوسیلهٔ اسب و الاغ وارد شهر می‌شد. اینکار سبب بوجود آمدن کاروانسراهای بسیار در نقاط مختلفهٔ شهر بود بخصوص در مناطق گوشه و کنار شهر حتی در این کاروانسراها اطاقهائی وجود داشت که صاحب چهارپا ضمن اینکه الاغ خود را در طویله کاروانسرادار نگاه میداشت خود در اطاقهای موجود بیتوته می‌کرد و مانند مسافرخانهٔ امروزی در آنجا استراحت می‌کرد و می‌خوابید.

۹۵- گویا در قدیم در دامنهٔ شمالی داشامجید چشمهٔ آبی وجود داشته ولی من آنرا ندیده‌ام فقط آثاری در گوشهٔ شمالی کوه تقریباً روبروی قبر قاضی بشکل چشمه دیده می‌شود که آثار آن با زدن جاده‌هائی در کمر کوه تقریباً از بین رفته ولی باز با دقت کافی اثر آن مشاهده می‌شود.

۹۶- به‌ردی درویش: (سنگ درویش) سنگ نسبتاً بزرگی است در دامنهٔ غربی کوه داشامجید که در قدیم بچه‌های کوچکی که علاقه به کوهنوردی داشتند تا نزدیک آن می‌رفتند. علت نامگذاری آن به این علت است که آقای درویش قصاب پدر آقای رحیم اشنویه عصرها اغلب به آنجا می‌رفته بهمین سبب بنام او مشهور شده است.

۹۷- سرای کریم‌خان: محل فعلی آن غرب میدان آرد است که از مغرب به میدان آهنگران محدود است در قدیم شامل دو حیاط بزرگ بشرح زیر بود. حیاط اول از طرف تونخانهٔ حمام یک در ورودی داشت که با پائین آمدن از چند پله وارد دالان سرا می‌شد. بعداً حیاط بزرگی که تمام دورتادور حیاط بهمراه دالان آن حجره تجّار شهر بود ولی بیشتر حجره‌ها متروکه بود. در میان حیاط اول حوض و فواره‌ای زیبا وجود داشت که در اطراف آن در میان حجره‌ها دختران و زنان و مردان کارگر مشغول تمیز کردن کتیرا و مازو و... بودند. حیاط با سنگهای زیبائی سنگفرش شده بود. بعد از آن از مغرب به مشرق دالان دیگری شروع می‌شد که حجره‌های آن همه فعال و تجّار مهم شهر در آنجا مشغول داد و ستد بودند. در ابتدا ورودیه حیاط شرقی در سمت چپ یک ترازوی بزرگی (قپان) که آنرا به سقف نصب کرده بودند وجود داشت که توزین مال‌التجاره بوسیلهٔ آن بود. حیاط شرقی هم شامل حجره‌های فراوانی بود که اغلب فعال نبودند. بعداً دالان کوچکی شروع شده و از در سرا وارد میدان آرد می‌گردید. متأسفانه حالا آثاری از آن باقی نمانده و بکلی وضع آن بعد از بمباران عراق تغییر کرده است.

۹۸- عبدالخالق رستمپور پدر آقایان علی و حسن و حسین و قادر رستمپور. او در کاروانسرا متصدی قپان بود.

۹۹- کاروانسرای شیخی چندقدمی پائینتر از سرای کریم‌خان، کاروانسرای شیخی که مخصوص چهارپایان بود دیده می‌شد که تا کوچهٔ کلیمی‌ها ادامه داشت. کاروانسرا دو در داشت یکی بطرف میدان آرد و دیگری بطرف مدخل کوچهٔ کلیمی‌ها باز می‌شد. که بعداً کاروانسرا به دو قسمت تقسیم و طرف شمال آن گاراژ گردید. بطورکلی هر دوی آنها بعداز احداث خیابان سیدنظام بهم خورد و ساختمان و مغازه جدید در جای آن بنا گردید که ساختمان آن حالا مخروبه است ولی دکانها پابرجا و مردم در آنها مشغول کسب و کارند.

۱۰۰- کاروانسرای سیمون محل نگاهداری چهارپایان بود، دو دروازه داشت یکی روبروی مغرب که بپائین میدان آرد بکنار در حمام میرزا رسول باز می‌شد (حمام میرزا رسول درش رو به قبله و بشکل امروزی نبود) و در دیگر رو به میدان آرد که حالا هم بوضع نامطلوبی باقی است. باز می‌گردید. بعدها حیاط کاروانسرا تبدیل به کارخانهٔ آردسازی و حالا جایگاه چوب‌فروشی است.

۱۰۱- کاروانسرای کوسه: محل آن خانهٔ مسکونی فعلی آقای مولود حمامچی (پدر آقایان وقاری‌ها) است. که در زمان خود کاروانسرای مشهوری بود و حالا در مغرب خیابان جام‌جم بالاتر از ساختمان آقای خرازی است.

۱۰۲- کاروانسرای سربرداش: در منطقهٔ سربرداش که آخرین نقطهٔ شهر بود، چندین کاروانسرا موجود بود که صاحبان حیوانات، شب را هم در اطاقهای آن بجای مسافرخانه بیتوته می‌کردند. کاروانسرای آقایان فرّخی و مینه حلاج مشهورترین آنها بود.
۱۰۳- کاروانسەرای سەید عەلی: محل آن حالا پشت بانک‌ملی، شمال سرازیری دخانیات است. خود بانک هم قسمتی از آن سرا بود که خریداری و بانک احداث گردید. این جایگاه شامل حجره‌های بسیاری بود که دورتادور حیاط را بصورت ساختمان دو طبقه ساخته بودند. آنجا فقط جایگاه تاجران بود و در حیاط آن حوض بزرگی با فواره زیبا بشکل بیضی وجود داشت، دو دروازه بزرگ رو به مشرق داشت که بمدخل خیابان جمهوری باز می‌گردید و ساختمان شمالی آن که در مدخل کوچهٔ مسجد قاضی است اداره معارف (آموزش و پرورش) بود.
۱۰۴- آقای حاج اسماعیل گرمیانی یکی از همشهریان مسلمان و نیک‌سیرت مهابادی است او فردی مؤمن و معتقد. اکنون هم با همان صفت و اخلاق قدیمی در ترمینال مشغول کار است.
۱۰۵- سرای موسلیان: همان سرای شافعی سابق. در قسمت شمالی حیاط آن اطاقهائی بود که تجّار موصل در آنجا ساکن و مشغول داد و ستد بودند بهمین علت گاهاً آنرا سرای موصلیان می‌گفتند.
۱۰۶- کاوانسرای تاجرباشی: محل آن جنوب میدان حمەخرچە در مدخل خروجی بازار بطرف کوچهٔ شافعی بود. این کاروانسرا مهمترین کاروانسرای شهر از جهت داد و ستد تجّار بود. قسمت بالائی آن منزلگه تاجران و طبقهٔ پائین اصطبل بود. اکنون این کاروانسرا تبدیل به خانهٔ مسکونی شده است.
۱۰۷- میدان حمەخرچە: مشرق میدان‌آرد میدانچهٔ کوچکی است بنام میدان حمەخرچە.
۱۰۸- گراو: (آب شور معدنی) در قدیم در سه نقطهٔ شهر آب معدنی گراو وجود داشت که در تابستان مراجع فراوان داشت. دو حوض اینطرف پل‌سرخ و یکی آنطرف آن. از دوتای اینطرفی یکی نزدیکی مدرسهٔ راهنمائی علی قاضی و دیگری در جایگاه ساختمان کارکنان سد بود. که با احداث سد هر دو از بین رفتند، سومی در آنطرف پل هنوز برجای مانده و آنرا مرتب کرده‌اند. در قدیم از شهرهای دیگر برای استفاده و استحمام آنها به مهاباد می‌آمدند.
۱۰۹- تاقەدار (تک درخت) در سه نقطهٔ شهر تک درختهای زیبا وجود داشت که مانند شاهی بر سکوت کوهستان حکمروائی می‌کردند. یکی تک درخت خزائی در دامنهٔ کوه خزائی واقع در شمال شهر که درخت شاه‌توت بود و از آب چشمهٔ زیبائی آبیاری می شد. در قدیم رفتن به آنجا و دسترسی به آن خیلی مشکل بود چون اولاً دور از شهر بود درثانی مارهای خیلی خطرناکی داشت. دومی تک درخت اجاق‌زاده محمودکان بود که متأسفانه آتش گرفت و سوخت. سومی تک درخت جاده سردشت بود که هنوز پابرجا و باقی مانده است و به تاقەداره مشهور است.
۱۱۰- در دامنه جنوبی کوه خزائی درخت شاه‌توتی بود بسیار زیبا و گرد و توپ مانند و از آب چشمه زیبایی که در ده قدمی آن وجود داشت آبیاری میشد. کمتر بچه‌های شهر به میوه آن دسترسی داشتند چون خیلی از شهر دور و فقط میوه آن نصیب پرندگان و گاوچرانانی که در آنجا الاغ و حیوانات خود را می‌چراندند، می‌گردید. مارهای این منطقه بسیار خطرناک و سمّی بودند. در شکافهای کوه درختان انجیر بطور خودرو روئیده که انجیر آن موقع رسیدن لذیذ بود (اکنون هم این انجیرها در شکافهای کوه پابرجا هستند) از سیدوکەی دامن غربی آن حالا اثری در میان نیست و خود دامنهٔ کوه بهمراه پائین‌های آن تبدیل به ساختمان و دکان شده و تکدرخت هم فدای قهر طبیعت گردیده است.
۱۱۱- گوزەر: (قەیسەری) که آن را گذر میرزارحمت هم می‌گفتند. اساس تجارت و خرید و فروش شهر در آنجا بود از بزّاز و کفّاش و عطّار و ... . ساختمان آن بشکل گنبدهای به سبک معماری قدیم ساخته شده بود. ۹ دروازه داشت. ۵ دروازه روبه میدان منگور باز می‌شد. یک دروازه روبه گذر نمدمالان (راسته کفش ملی روبروی دخانیات) یکی روبروی داروخانه مرکزی باز می‌شد که جای آن اکنون خیابان است.
یکی بمیدان آهنگران مرتبط بود که اغلب دکانهای آن خالی بود و درست مقابل آن در دیگری بکوچه حمام شافعی

فعلی راه داشت که دروازه قدیمی آن هنوز باقی است در درون آن راسته عطاران، بزازان و کفاشان مخصوص بود متأسفانه بعداز اینکه آنجا آتش گرفت و خسارت فراوانی ببار آمد آن آثار از بین رفت و بعداز بمباران عراق به سبک دیگر ساخته شد. در وسط حیاط آن حوض و فواره زیبایی وجود داشت که بالای آن قپانی نصب کرده بودند. که اشیاء سنگین بوسیله آن توزین می‌شد. اوزان، پوط و دوپوط، نیم‌پوط و غیره بود. هر پوط معادل ۱۶/۵ کیلو است. سرا، هر چند بنام شافعی مشهور بود ولی ملکاً خیلی افراد دیگر در آن شریک بودند.

۱۱۲- میرزا رحمت: (آقای حاجی رحمت شافعی) یکی از ثروتمندان مشهور نه اینکه مهاباد بلکه منطقه. مردی با همت و آغا و مددکار نیازمندان بود. هر فرد سرشناسی ازجائی وارد شهر میشد در خانه او مهمان بود. خانه او شامل دو ساختمان یکی مخصوص مهمانان و پذیرائی از آنها و دیگری مخصوص خانواده و محل پخت و پز بود در شرق اطاق مهمانان حیاط بزرگی که اصطبل اسبان و حیوانات لبنی بود قرار داشت اکنون در جایگاه اصطبل ساختمان مجللی بر پا و دو ساختمان دیگر بهمان وضع قبلی مانده‌اند.

۱۱۳- میدان فوتبال: اولین میدان فوتبال شهر پشت تعمیرگاه داودی در نزدیکی سه آسیاب (پشت شرکت نفت قدیم) که حالا حمام زند و تعمیرگاه داودی است واقع بود. میدان خیلی دور از شهر و در کنار آبشارهای زیبای سه آسیاب. و فوتبال آن تماشایی بود. اغلب از شهرهای تبریز و مراغه و ارومیه تیمهای فوتبال دعوت میشدند و مسابقه انجام میگرفت و بهنگام دعوت مردم پیاده و یا با دوچرخه تا کلک‌بگ‌زاده به پیشواز تیم دعوت شده می‌رفتند و آنها را با شور و پیشواز شایانی وارد شهر می‌کردند. اسامی فوتبالیستها آن زمان بقرار زیر است:

۱.آقای ابوبکر مؤمنی ۲.آقای قاسم سلطانیان ۳.آقای عبداله اسحاقی ۴.آقای قاسم وفا ۵. آقای‌اسماعیل گنجعلی ۶.آقای رحمن فاضلی ۷.آقای سلیمان معینی ۸. آقای قادر ریحانی ۹.آقای رحمن منصورپور ۱۰.آقای مصطفی مؤمنی ۱۱.آقای حامد ولی‌زاده ۱۲.آقای هاشم کاکاغازاده

البته در بین آنان افراد غیر بومی چند نفر جزو تیم کلُنی بودند که اسم آنها را بخاطر ندارم و در ضمن دسته دیگر هم که تیم جوانان بودند بازیهای جالبی داشتند که آقایان کریم سازواری، عزیز کرباسیان، صالح گنجعلی و آقای کریم خامچی و... جزو آن بودند.

۱۱۴- نفت و قیر: اشاره به اولین شرکت نفت در مهاباد است که جایگاه آن اکنون به حمام زند و پارگینک داودی و قسمتی از آن به خانه مسکونی تبدیل شده‌است. این قسمت خالی از سکنه و در پشت آن میدان فوتبال شهر قرار داشت.

۱۱۵- حیکایه‌ت خوێن: (حکایت خوان و یا نقّال) در قدیم در شهر رادیو ویا هیچ وسیلهٔ صوتی نبود و اگر هم بود در تمام شهر ۱۰ جا نبود. در نتیجه مردم در خانه با خواندن داستانهای امیرارسلان و اسکندرنامه و رستم‌نامه و شیرویه و ... خود را مشغول میکردند و شبهای بلند زمستان را زیر گرمای کرسی پشت سر می‌گذاشتند و از مهمانها با تنقلاتی که به آن شه‌وچه‌له می‌گفتند پذیرایی می‌کردند. نه غمی بود و نه گرفتاری. تا نصفه‌های شب شنیدن داستانها ادامه داشت و بعداً خاموشی بود.

۱۱۶- خه‌جێ (خه‌ج و سیامه‌ند) نام دو عاشق و معشوق، مانند لیلی و مجنون است که طی داستانهای مفصّلی که بشکل کتاب هم در آمده است علاقه این دو نفر را بهم بیان داشته‌اند. داستان این دو دلداده در منطقه کردستان روی داده و بسیار غم‌انگیزاست.

۱۱۷- میرزا عه‌بلا شه‌له (آقای عبداله افراسیابی) مشهور به میرزا عبداله‌شه‌له، اولین نقّال شهر مردی لنگ با قدمتوسط و چشمانی نافذ و بزرگ بود از قرار معلوم با در دست داشتن کتابهای قدیمی از علم استرلاب و... و... اطلاع داشت. می‌توانست کارهای خیلی خارق‌العاده انجام دهد. نقالی او بی‌اندازه طرفدار داشت. در قهوه‌خانه علاو و یا رحمت‌اله بربالائی قرار می‌گرفت و داستان اسکندر را نقالی میکرد. مردم برای اینکه شب در قهوه‌خانه جای مناسبی راگیر بیاورند از خوردن شام و حتی افطاری صرفنظر کرده و بموقع خود را به مجلس او میرساندند.

۱۱۸- خواجه نسیم (نسیم عیّار) یکی از عیّاران اسکندر که به خسیسی و پولدوستی ملقب و زرنگی و چابکی آن مشهور بوده. گویا پدرش نعیم و مادرش فتنه نام داشته. پیشرفت اسکندر در فتوحات خود مرهون عیاری نسیم

است. (طبق روایت کتاب)

۱۱۹- رحمت‌اله (آقای رحمت‌اله محمدجانی) که قهوه‌خانه بزرگ وسیعی در میدان حمه‌خرچه داشت و اکنون جایگاه آن به مغازه و قسمتی به بانک تجارت تبدیل شده است.

۱۲۰- آقای علاءالدین وفائی که کافهٔ او بسیار وسیع و اکنون جای آن به پاساژ سینا مبدل شده البته قبل از پاساژ به حمامی بنام حمام مرمر تبدیل شد و بعدها حمام را خراب کرده و بمغازه و پاساژ تبدیل کردند.

۱۲۱- آقای احمد رحیم‌احمدی مشهور به احمد پله‌گوشتی. مردی باهیکل درشت و چاق و با لبهای کلفت که در قهوه‌خانهٔ کاک سعید پائینتر از مسجد عباس‌آقا تقریباً روبروی کتابفروشی سیدیان شبها نقالی میکرد. ولی نه به خوبی دیگران در ضمن کافه چون کوچک بود مشتری کم جا می‌گرفت. ولی در هر صورت نقالی او هم طرفداران زیاد داشت.

۱۲۲- آقای عزیز خسروشاهی مشهور به عزیزقلی پاسبان اخراجی که بسیار ورّاج و پرحرف و زرنگ بود بخوبی از عهدهٔ هر کار مشکلی برمی‌آمد و کار چاق‌کن و مشکل‌گشا بود. بعلت زرنگی در هرجائی می‌توانست جای خود را باز کند بعداز میرزا عبداله افراسیابی هیچکسی بخوبی او نقالی نمی‌کرد. شغل او باغداری و بستانکاری هم بود اوایل انقلاب بعلت نامعلومی کشته شد.

۱۲۳- آقای توفیق پرویزی: پدر آقای محمود پرویزی مردی با قد بلند و لاغر و خوش‌اندام، بسیار باسواد با معلومات قدیمه در ادبیات عرب مهارت داشت و صرف و نحو عربی را کاملاً وارد بود. در قهوه‌خانهٔ آقای حاج کریم لاوه‌ای (حاجی که‌ریم سیٚ‌بست) عریضه‌نویسی می‌کرد. درعین فقیری خیلی باهمت بود ولی متأسفانه معتاد به مشروب. مدتی او هم در همان کافه نقالی میکرد و از روی کتاب برای مردم حکایت می‌خواند.

۱۲۴- آقای کریم خالق‌زاده. او هم مدتی در کافه‌های شهر شروع به نقالی کرد. نقالی او بعد از میرزا عبداله و عزیزقلی مشهور بود. فعلاً در قید حیات و بنگاه معاملاتی دارد ناگفته نماند در سالهای قبل‌از ۲۴ در دبستان پهلوی آقای لطیف یاهو با علاقهٔ بسیار فراوانی از نقالان تقلید واغلب شعرهای شاهنامهٔ فردوسی را برای دوستان می‌خواند. او با آب و تاب، چند دقیقه‌ای جهت مذاق شاگردان همکلاس با یک صدای رسا و بسیار ماهرانه حکایتی را بازگو می‌کرد. فکر می‌کنم آهنگ و تن صدای مشارالیه برای اینکار از هر نقالی در شهر جالب‌تر بود.

۱۲۵- بازی بچه‌ها: در قدیم بعلت نبودن وسایل سرگرمی امروزی بیشتر سرگرمی بچه‌ها و نوجوانان و جوانان در کوچه‌ها، بازیهای محلی بود و حتی جوانان مسن هم در این نوع بازیها شرکت می‌کردند و اوقات بیکاری خود را سپری می‌گرداندند.

۱۲۶- در این بازی که بیشتر جوانان آنرا انجام میدادند رفقا به دو دستهٔ مساوی تقسیم می‌شدند و هر دسته یک رهبری (ماموستا) داشت بالاخره بعد از انداختن شیر یا خط بازنده می‌ایستاد.

دستهٔ بازنده بصورت دایره دستها در گردن هم می‌ایستادند. استاد بیرون از دایره مراقب گروه حریف می‌ایستاد. گروه حریف هرکدام که می‌توانست در اولین فرصت می‌بایستی خود را به پشت یکی از افراد رسانده و سوار کولش شود. بشرط اینکه پای استاد حریفش (لگدش) به او نخورد و تا هر وقت که فرصت می‌یافت روی کول حریف می‌ماند، و در اولین فرصت فرار می‌کرد بدون اینکه ببازد. اگر مورد اصابت لگد استاد قرار می‌گرفت (چه در سوار شدن و چه در پیاده شدن) بازنده می‌شد و دستهٔ او در معرکه قرار می‌گرفت و بازی همین طور ادامه می‌یافت. بسیار بازی سرگرم کننده و جالبی بود. اکنون بعلت سرگرمی تلویزیون و... فراموش شده است.

۱۲۷- در این بازی هم رفقا به دو دستهٔ مساوی تقسیم می‌شدند و هر دسته رهبری داشت. بالاخره بعداز شیر و خط دستهٔ برنده میبایستی با راهنمایی رهبر گروه خودرا در پس‌کوچه‌ها و خانه‌های مخروبه و هر جایی که رهبر صلاح می‌دانست پنهان کند. دستهٔ بازنده به همراه رهبر خود و رهبر دستهٔ برنده درپیچ و خم کوچه‌هابراه می‌افتادند. استاد دستهٔ برنده به فاصله‌های مختلف فریاد می‌زد «دوستان من خوب خود را پنهان کنید. تا من نگفته‌ام از کمین بیرون نیایید. ما در فلان جا هستیم. از کوچه و فلان‌جا گذشتیم. حالا نزدیک فلان جا هستیم.» استاد طرف مقابل با ترس ولرز این رجزخوانی را می‌شنید چون نمیدانست که دستهٔ او در کجا پنهان شده‌اند. تا

اینکه سردسته فرصت را مناسب می‌یافت و دستور حمله میداد. در آنوقت همگی از کمینگاه بیرون آمده و بدستهٔ حریف می‌تاختند. هرکس می‌بایستی یکی از افراد دستهٔ حریف را بگیرد. استادها مصون از این کار بودند و هرجا یکی از افراد گیر می‌افتاد میبایستی تا محل اصلی بازی طرف مقابل را بدوش بگیرد و اگر نمی‌توانستند کسی را گیر بیندازد بازنده بحساب آمده این دفعه بازی بوسیله دستهٔ مقابل اجرا میشد.

۱۲۸- در این بازی که به آن گرز فیتوو هم می‌گفتند، یکی رابه استادی انتخاب می‌کردند. او در حالیکه دستمالی را که یک سر آن گره خورده و مانند گرز بود و یا کمری را بدست می‌گرفت و در عالم خیال خود پرنده‌ای را در نظر میگرفت و با دادن اندازهٔ جثه و بال و منقار و ... به هریک از رفقا یکی‌یکی پیشنهاد می‌کرد که اسم آن را بگوید، هرکس اسم او را می‌یافت گرز بدست او داده میشد و بدنبال سایر رفقا با کتک‌زدن راه می‌افتاد. ناگاه استاد فریاد میزد«گەنم دروو، گەنم‌دروو» درو کنید، درو کنید. بچه‌ها بامشت و لگد دنبال گرزبدست می‌افتادند و می‌بایستی او فوراً خود را به استاد برساند و الا کتک فراوانی نوش جان می‌کرد. بالاخره بازی دوباره با یک چیستان دیگر شروع و ادامه می‌یافت.

۱۲۹- حەلۆحەلۆی بەشەققان: افراد در این بازی به دو دسته تقسیم میشدند، هر کدام یک استاد داشت. بعداز شیر و خط طرف بازنده با دوستانش در یک طرف می‌ایستاد و استاد یکی از افرادش را برای خرید بمیان دسته حریف می‌فرستاد «برو گوشت بخر» او میباستی لی‌لی‌کنان بمیان گروه حریف برود و یکی را با دست بگیرد در مقابل دسته حریف هم بدون اینکه گیر بیفتد با لگد بجان او می‌افتاد، فرد بیچاره گاهاً بعداز لگد خوردن فراوان بدون خرید (گیر انداختن یکی از افراد حریف) بطرف استاد فرار می‌کرد و بازی تا باختن طرف حریف ادامه پیدا میکرد.

۱۳۰- قەرێقەرێ: (قائم موشک امروزی) که حالا هم بین بچه‌ها باین نام معمول‌است.

۱۳۱- توپ و دار یا دار و توپ: که آن را توپە راکردێن هم می‌گفتند تقریباً مشابه بازی راگبی بود. البته نه‌از نظر قوانین بازی.

۱۳۲- ئەی سووتام ئەی‌برژام: مخصوص بچه‌های کوچک بود. عده‌ای زیر دیواری می‌نشستند و می‌گفتند ئەی سووتام ئەی‌برژام، و دو انگشت شست پای خود را محکم بادست می‌گرفتند. دو استاد داشت. آنها بین خود دو محل را باسم جهنم و بهشت تعیین کرده و دوتایی زیر بغل هریک از بچه‌ها را می‌گرفتند و آنجا می‌بردند و آن دو جا را باو نشان می‌دادند که یکی را برگزیند هرکدام را انتخاب می‌کرد بهشتی یا جهنمی می‌شد. در آن صورت بچه‌ها با صدای بلند می‌خواندند: بەهەشتی نان وگۆشتی و جهنمی‌ها می‌گفتند: ئەی سووتام ئەی برژام.

۱۳۳- دایە مەمدە بەگورگی: همان بازی گرگم و گله می‌برم، می‌باشد که حالا هم بین دختران متداول است.

۱۳۴- چەلێک حەمزەل: (بازی جفتک چارکش) این بازی سه مرحله داشت و هر مرحله هم به سه مرحله تقسیم می‌شد. مرحله اول پریدن از روی پشت کسانی بود که ایستاده بودند بدون تماس با پشت آنها که بآن چەلێک حەمزەل می‌گفتند. البته اول دفعه استاد می‌پرید و با صدای بلند می‌گفت چەلێک حەمزەل و بعداز او هر یک از رفقا بدنبال او می‌پریدند و می‌گفتند به گوێی ماموٚستای و بقیه مراحل هم همینطور. مرحله دوم پریدن از روی آن با کوبیدن تهیگاهی به پشت کسی که خم شده (اگر نمی‌توانست به پشت او با باسن تنه بزند طرف می‌سوخت) باین مرحله چەلێک گۆرد می‌گفتند. سومین مرحله چەلێک چۆش بود که با دست گذاشتن به پشت افراد، از کنار آن می‌گذشتند چون نمی‌بایستی از روی آن در این مرحله پرید و بازی در صورت نباختن تکرار می‌شد.

۱۳۵- کیسەلی ئیندرقاشی: البته این نوع بازی فقط سرگرمی بود و کار عملی نداشت یک استاد چیزهای میگفت و دیگران با کف زدن با آهنگ لازم آنرا تکرار می‌کردند و در کوچه‌ها راه می‌افتادند. بقرار زیر: که استاد می‌گفت و دیگران جواب می‌گفتند استاد: کیسەلی ئیندر قاشی، دسته: مەمله مەمۆیە و مەمۆ. استاد: بۆ تێهەلدانێ باشی. دسته: مەمله مۆیە و مەمۆ، استاد: کیسەل چوو بو دوای بوقی. دسته مەمله... استاد: لە رێیە دلی تۆقی و الاآخر ...

۱۳۶- هەتەختە تەختە... یک بازی مخصوص دختران بود که چند نفری دست در گردن هم. رقص‌کنان باهم با یک صدای یک نواخت آهنگ زیر را می خواندند: مارە مارە هەل‌بەزە، بەسنجاق و بە دەرزە هەتەختە، تەختە، تەختە

ئیوارێکی بێ‌وەختە، تەختە لە سەرداریێ، گرم و هۆری سواریێ، سەڵا لە بریندارێ، بریندارێ خۆمە، ئاوی گەنم و جۆمە، کاکم چۆت ژنێ بێنێ کچی شابە گوڵ بێنێ، کەوشی سوورم بۆ دێنێ، تارای بۆ باجیم دێنێ هەتەختە تەختە تەختە...

۱۳۷- گۆیێن: (چوگان بازی) بازی باین شکل بود که بچه‌ها به دودسته مساوی تقسیم می‌شدند. یک دسته صاحب گوی بود و گول می‌زد و دسته دیگر جلوگیری می‌نمود بدین سان هریک از بچه‌ها چوبدستی خوبی در دست داشت. گوی از یک تکه چوب کلفت یا مانند آن درست میشد. چند گودال کوچک در جاهای مختلف میدان کوچک بازی ایجاد میگردید. کسانیکه می‌خواستند گوی را در گودال بیندازند حمله می‌کردند و دیگران با چوبدستی گوی را دور می‌کردند بالاخره تا دسته‌ای موفق میشد. در شهر کمتر طرفدار داشت ولی در ده هوادار زیادی داشت.

۱۳۸- خوززێن: چند نفری دایره‌وار می‌ایستادند و دسته دیگر در میان دایره سرگردان و مترصد. در دست افرادی که خارج دایره ایستاده بودند. توپی بود که از یک طرف به طرف دیگر پرتاب میشد و هر وقت فرصتی پیدا می‌آمد افراد خارج دایره به یکی از افراد داخل دایره زده و فرار می‌کرد و میبایستی از دستهٔ دیگر یا کسی که توپ به او اصابت کرده دستهٔ مقابل را دنبال کند و تلافی نماید. اگر تلافی می‌کرد، خوب و الا آنکه توپ خورده بود کنار می‌رفت و دوستانش به بازی ادامه می‌دادند تا همگی بسوزند و ببازند.

۱۳۹- خەستە کێنە (لی‌لی بازی) حالا هم بین بچه‌ها با ترتیبی عوض شده متداول است و اغلب بچه‌ها خود را با این بازی سرگرم می‌کنند.

۱۴۰- حللور بللور نەککانە: بازی مهمی نبود بیشتر بزرگان برای اینکه بچه‌های کوچک را سرگرم کنند این بازی سرگرمی را انجام میدادند. بدین ترتیب هر چند نفری که شرکت داشتند در جایی نشسته و دو پای خود را دراز می‌کردند استاد که معمولاً بزرگ خانواده و یا آدمی مسن‌تر از بچه‌ها بود شروع به خواندن این کلمات میکرد و با پایان هر جمله از گفتارش به ترتیب ردیف با دستش به پای کسی که همزمان پایان جمله بپای او میرسد، می‌زد و او همان پای خود را جمع میکرد. بالاخره هر کسی آخرین دفعه دو پای خود را با دستور او جمع میکرد بازنده بود. جملات چنین بود:

حللور، بللور نەککانە، زەرد و سوور و شەممامە، مام باڵنجی، سڵەمان قنجی، دم چەپەرە، پێت لابەرە.

۱۴۱- ئەمن و تۆ ئاوالین: بازی دخترانه‌ای بود، چند دختری دست در گردن هم میکردند در یک صف (نه پشت سر هم بلکه همه رو به یک جهت در یک صف) باین طرف و آن طرف میرفتند و با صدای بلندی می‌گفتند:

ئەمن و تۆ ئاوالین، بە جووتەی دەسمالین، لە سەر پەین و پالین...

۱۴۲- قرتێن: این بازی نوعی قمار بود که بین بچه‌ها با تکه بشقابهای چینی شکسته و خردشده انجام میگرفت. بدین ترتیب که روی لعابدار چینی را رو به زمین می‌گذاشتند طرف مقابل میبایستی با یک تکه چینی که روی گوشه‌ای ازآن می‌گذاشت آنرا برگرداند. اگر چنین میکرد بازی را برده‌بود. این تکه چینی‌های خرد نزد بچه‌ها آنقدر عزیز بود که اغلب آنها را چال میکردند و یا به یکدیگر می‌فروختند هرچه چینی زیباتر و قشنگ‌تر بود باارزشتر به‌حساب می‌آمد.

۱۴۳- گردونک که حالا هم بین بچه‌های کوچک برای سرگرمی متداول است.

۱۴۴- مەزرەق: چوبی بود که بوسیله خراطی. نجاران یا خراطان بشکل مخروط درست می‌کردند و در انتهای باریک آن میخی که یک سر خیلی کلفتی بشکل منشور داشت در آن فرو می‌کردند که بآن تم‌تمه می‌گفتند. قیمت آن بستگی به جنس آن داشت اگر از چوب گردو یا چیزهای دیگر بود گران در می‌آمد. بعضی‌هایک پهلوی آن را با درفش (درێشە) سوراخ کرده و درون آن را از طریق سوراخ کوچکی خالی و بشکل گنبد توخالی در می‌آوردند. وقتی کار تمام میشد مقدار کمی کره حیوانی را ذوب کرده و در درون آن می‌ریختند بعداً روغن را خالی می‌کردند با اینکار این وسیله هنگام بکار گرفتن چنان صدایی در می‌آورد که قیمتش چند برابر میشد و آنوقت بآن (مەزرەقی قۆر قۆرە) می‌گفتند. بکار گرفتن آن چنین بود که دور آن را از طرف میخ (تم‌تمه) نخی می‌پیچاندیم بعداً با گرفتن سر دیگر نخ آنرا از طرف میخ محکم به زمین می‌زدیم مدتها بدرو خود می‌چرخید و

صدا از خود بروز میداد بعضی‌ها موقع به‌زمین زدن صدای نداشت ولی بعداز اندکی چرخیدن صدایش بلند میشد آنوقت می‌گفتند (پاش ده‌نگ) دارد. با زیاد یا کم بودن صدا یا پاش ده‌نگ، قیمت آن بالا و پائین می‌رفت.

۱۴۵- شبّلافه: چوبی بود مثل (مه‌زره‌ق) که با دست درست می‌کردند و آنرا مثل مه‌زره‌ق بکار می‌گرفتند و با نخ ضخیمی که به چوبی بسته بودند پی‌درپی بآن می‌زدند. در عین زدن نخ بدور او پیچیده و تاب آن را بیشتر می‌کرد و چرخیدن آن با زدن پی‌درپی ادامه داشت.

۱۴۶- همان الک دولک فارسی است حالا هم گاهی اوقات بین بچه‌ها معمول است.

۱۴۷- بادبادک که در روزهای تابستان بچه‌ها آنرا بشکلهای مختلفی می ساختند و وقتی باد می‌آمد آنرا هوا می‌کردند گاهی چند روز در هوا می‌ماند. اینکار از پشت بام خانه و بیشتر در قبرستان قدیمی شهر انجام میگرفت. بادبادک آقای محمود خلیلی که برای جمع و بازکردن نخ آن دستگاهی درست کرده بود از بادبادک بچه‌ها بلندتر و اوج بیشتر میگرفت.

۱۴۸- ئاله بووک: عروسک بازی. بچه‌های کوچک اعمّ از پسر و یا دختر با پارچه و چوب عروسک‌هایی درست می‌کردند و با آن از صبح تا ظهر خود را مشغول می‌نمودند ولی بیشتر مشغله دخترها بود. از عروسک چینی و نایلونی خبری نبود حتی دختران عذب هم گاهی عروسکهای خیلی بزرگ درست می‌کردند و برای او چشم و ابرو و موی سر و درست نموده و لباسهای خیلی قشنگ بآن می‌پوشاندند. بعدها عروسک‌های نایلونی و غیره ساخته شد و اینها فراموش شد.

۱۴۹- مه‌شکه ره‌ش: نام اصلی او سعید شهرت درویش مطلق مشهور به مه‌شکه‌ره‌ش. مردی لاغر و کوتاه قد با موهای ژولیده که گاهگاهی زنبیل و کشکول هم به شانه‌های خود می‌انداخت. در موقع جذبه از همه دراویش شهر با جرأت‌تر بود. چُبقی (سه‌بیله) همراه داشت که بهر جا می‌زد عقربی را بیرون می‌آورد. در موقع جذبه و تیغ‌زنی از سیخ و خنجر استفاده میکرد. هر سال که مردم حاجیان را بدرقه می‌کردند (آنوقت‌ها حاجیان پیاده از طریق سردشت به عراق و از آنجا باماشین و کشتی به عربستان می‌رفتند) عده زیادی از دراویش شهر بهمراه مردم آنان را تا قریه پشت‌تب بدرقه می‌کردند، او یاهوکنان در میان جمع حاضر و تیغ‌بازی می‌کرد.

۱۵۰- ئاوکیشه کانی سابلاغ: در قدیم در شهر لوله کشی وجود نداشت و هرکس آب آشامیدنی خود را بنوعی و از جائی تهیه می‌کرد. بعضی از قنات حیاط خود یا همسایه و یا قنات واقع در کوچه. عده‌ای بوسیله زنان آبکش بالاخره تعدادی بوسیله دختران و پسران خود که با سطل و کوزه و وسایل دیگر آب را از چشمه یا جاهای دیگر می‌آوردند. محلهای آب آشامیدنی بیشتر عبارت بود از: رودخانه شهر، قناتهای واقع در خانه‌ها و یا سر کوچه‌ها، منطقه سرچاوه، پلووسک، تکیه بابا خلیفه، چشمه باغ‌سیسه، چشمه‌های واقع در نزدیکی دباغخانه و... و... آب قهوه‌خانه‌ها هم بوسیله آب‌کش‌های مرد که آب را بوسیله الاغ و گاری از رودخانه می‌آوردند تهیه می‌گردید.

۱۵۱- قاسم و که‌ره که‌ی: قاسم نام فامیلی سخن سنج که چندی پیش برحمت ایزدی‌پیوست آب آوردنش داستان زیبای دارد. او جوانی عذب و سرحال و شوخ بود. تنها الاغی داشت که وسیله امرار معاشش بود. در خانه هم گربه‌ای داشت که مونس شب‌های تنهائی او بود. چون تنها وسیله امرار معاش او الاغش بود، خیلی باو توجه داشت و مانند پرواری از او نگهداری میکرد و جو و یونجه زیاد بآن میداد. الاغ هم که جو زیاد می‌خورد، همیشه سرحال و صدای عرعرش بلند بود. تا قاسم با آهنگ مخصوص در پیت آب می‌کوبید خره شروع به رقص و سر و صدا می‌کرد و گاهاً مردم مخصوصاً بچه‌های شلوغ داد می‌زدند «کورتانه که‌ی درراوه» (یعنی پالان خره پاره است) خره شروع به سر و صدا و عرعر و رقص می‌کرد و اختیار را از قاسم می‌ستاند. یا گاهاً هوس خوردن باقلاوه می‌کرد تا آن را دست حلوافروش می‌دید در جا می‌ایستاد و راه نمی‌رفت. حتماً میباستی قاسم یکی برایش خریده و در دهانش بگذارد. بالاخره گاهی اوقات فرارش در خیابان و کوچه‌ها هم تماشائی بود. هرچند ذکر آن دور از ادب است ولی چاره‌ای نیست خره تا عرعر سر میداد به همراه می‌گوزید و شلوغ می‌کرد و این کار باعث خنده مردم بود. قاسم هم نه اینکه از این کارها بدش بیاید. بلکه کیفی هم می‌کرد!؟

۱۵۲- مارف و کاک ره‌سوول: هر دو آبکشان شهر بودند و در گرمای طاقت فرسای تابستان و سرمای سخت

زمستان توسط اسب و الاغ خود که بعدها کاک رسول آن را به گاری تبدیل کرد از رودخانه شهر برای قهوه‌خانه‌ها آب می‌آوردند. هر چند کار طاقت فرسائی بود و درآمد چندانی نداشت ولی آنها باز بکار ادامه میدادند

۱۵۳- کاکه گه‌له: آقای محمد نقشینی مشهور به گه‌له که بعدها بخدمت شهربانی درآمد و پاسبان شهر گردید. او هم به همراه برادرش عبداله مشهور به عه‌به آبکش قهوه‌خانه بودند.

۱۵۴- خات خاتون: (مشهور به خاتون سێ گۆزه) زنی تنومند و کاری و چرب زبان با قد متوسط بود. تا اواخر عمر از نیروی بازوی خود نان خورد و منت دیگران نبرد، علت اینکه او را سه کوزه نام نهاده‌اند همیشه با سه گوزه بستن به پشت برای مردم آب می‌اورد. با تأسف در درگیریهای شهری در چهارراه آزادی در اثر اصابت ترکش نارنجک بقتل رسید و به آخرت شتافت.

۱۵۵- خات لاله زار زنی ترک زبان که از قدیم در شهر مقیم بود. نانوائی و آبکشی مردم را بعهده داشت. در کوچه سر دروان شرق حمام اطلس در خانه مخروبه‌ای (جای خانه او حالا وسط خیابان است) با دخترش زندگی می‌کرد. خدا رحمتش کند.

۱۵۶- ره‌زی باجی (رضیه) این زن بیچاره هم ترک بود ولی از آنجائیکه مدتها بود در شهر مقیم بود بومی بحساب می‌آمد در خانه آقای شریف مطری ساکن بود و آبکشی خانه‌های همسایگان و افراد دیگر را بعهده داشت.

۱۵۷- که‌ریزه کان: چناچه قبلاً ذکر شد آب مشروب مردم شهر از طریق قنات و کهریز و... تأمین میشد مخصوصاً آب حمامهای شهر که شرح آنها بعداً در جای خود خواهد آمد. کهریزها(قنات‌ها) در نقاط مختلف شهر در رشته‌های معین و معلومی از جنوب بطرف مرکز شهر و گاهاً از مشرق بسوی شهر جاری بودند. هر یک از این قنات‌ها تعلق به حمامی و یا مسجدی داشت که در مسیر خود با گذشتن از خانه و کوچه‌ها در جاهایی که بوسیله چاه یا کهریز به بیرون راه داشت مردم را از آب خود بهره‌مند میکرد. حمام میرزارسول و حمام پوطی (شافعی فعلی) و مسجد بازار و مسجد حاجی سیدبایزید از یک رشته استفاده می‌کردند و بقیه هم همین طور که شرحش طولانی است.

۱۵۸- که‌رێزه ره‌جه‌بی: محل آن کوچه پنجوی بالاتر از میدانچه در دربندی بود که خانه مولود حمامچی (مولود وقاری) در قدیم در آن واقع بود. این کهریز منطقه اطراف خود را آب میداد و دور آن شب و روز شلوغ بود.

۱۵۹- که‌رێزه چاوشینی: محل آن کوچه ناصری بالاتر از میدان حاجی‌حسن زبیری که جای آن حالا تبدیل بخانه شده و بدرون حیاط افتاده است.

۱۶۰- که‌رێزه مه‌لای: محل آن در میدانچه حاجی حسن زبیری که اکنون به کوچه منصوری مشهور است واقع بود. منطقه را بطور کلی آب میداد. منظره میدانچه در روزهای تابستان که گوسفندان خانه حاجی حسن و حاجی مینه‌آقا (محمدامینی) از چرا برای دوشیدن بخانه بر می‌گشتند تماشایی بود.

۱۶۱- که‌رێزه ماله خه‌جیجی شێرخانێ: کهریزی بود که در خانه خدیجه خانم واقع بود و اهل محل همه از آنجا آب می‌بردند تا دیر وقت شب دروازه خانه بخاطر آب بردن مردم و همسایه‌ها باز بود.

۱۶۲- که‌رێزه‌ی سردروان یا سه‌ری هه‌ورازی: جایگاه آن روبروی پارکینگ اختصاصی آقای رحیم خرازی در شرق حمام اطلس ، درست جلو دکان تزریقات آقای حاجی‌طه خرّمی، در گوشه‌ای از کوچه واقع و همیشه شلوغ بود.

۱۶۳- کاکه غه‌فوور: پدر آقای فتاح قاسم زاده و برادران

۱۶۴- خات گۆزه‌ل: همسر آقای عبداله صلاح‌زاده و مادر آقایان عبیداله و علی و حسن صلاح‌زاده محل آن پشت مسجد سیدبایزید لب سه‌راهی منتهی به میدان منگور بود.

۱۶۵- کاک عه‌لی ئاسینگه‌ر: پدر آقایان محمد و احمد و محمود آقائی بود. مدتی این حیاط تبدیل به منزلگه اربابان شد و بعدها وقتی حیاط بفروش رفت ساختمانی در آنجا توسط آقای سید رحیم حسینی بنا شد که از بدو اتمام ساختمان تا آخر رژیم در اجاره اداره ساواک بود. با درست کردن ساختمان چاه آن فراموش شد تا وقتی که ساختمان ساواک در انقلاب به تصرف مردم در آمد. هنگام ورود به زیر زمین مخوفش، چاه را دوباره مشاهده

کردم که برای شکنجه از آن استفاده شده بود.

۱۶۶- حەمامەکان: در قدیم در مهاباد چندین حمام باسامی زیر وجود داشت ۱. حمام میرزارسول ۲. حمام پوطی (شافعی‌فعلی) ۳. حمام سویر یا شور که بآن شجاع الملک هم می‌گفتند ۴. حمام نمره که دو یا سه نمره خصوصی داشت. حمام‌ها در عمق ۷ و ۸ متری زمین احداث و همگی غیراز حمام نمره دارای خزینه (تیان) بود. هرکس بعداز ورود به قسمت شستشوی حمام یک راست خود را به خزینه حمام که حوضی بزرگ و دو متر بالاتر از کف حمام احداث شده بود، می‌انداخت. آب خزینه بسیار گرم و داغ و غیر بهداشتی بود. هرکس خود را می‌خواست بشوید سطلی از آب آن پرکرده و در گوشه‌ای از حمام مشغول شستشوی خود میشد کسانی هم که می‌خواستند خود را بوسیله کارگر (دەلاک) بشویند در کنار کارگر می‌نشست تا نوبت شستشو رسیده و بعداً بیرون بیاید. از شیر و دوش و لوله‌کشی خبری نبود. حمامها بسیار خوفناک و از اذان صبح تا نماز مغرب دایر بودند. ساختمان آنها اکنون بکلی عوض شده و کف حمام بطرف سطح زمین بالا آمده است. بعدها به تعداد حمامها چندتای دیگر اضافه گردید که نام آنها به ترتیب زیر است ۱. حمام حاجی‌مطلب یوسفی که به آن حمام بلور می‌گفتند در چوارچرا (میدان شهرداری فعلی) احداث شد و خزینه نداشت ۲. حمام شیر و خورشید که نمره‌ای بود ۳. حمام لاله یا لازار که آنهم نمره‌ای بود ۴. حمام مرمر که در جایگاه قهوه‌خانه کاک عەولا احداث و بعد از چندین سال کار آنرا خراب کرده و تبدیل به پاساژی بنام سینا کردند.

۱۶۷- حمام عباس‌آقا: حمام عباس‌آقا را در وقت دایر بودن ندیده‌ام چون توسط سیلاب ویران شده بود. محل آن اکنون در زیر خیابان جمهوری ورودیه میدان منگور به خیابان جمهوری است.

۱۶۸- حەجامەت کێش: در قدیم مثل امروز قرصهای که فشار خون را پائین نگه دارد نبود و اگر هم بود خیلی کم مصرف داشت هر کس خون کثیف داشت و یا از جهت فشار خون گرفتاری داشت در حمام به کارگرانی که بآنها حەجامەت کێش می‌گفتند مراجعه و خود را مداوا می‌کرد.

۱۶۹- وەستا ئەژدەر: پدر آقای یوسف مالکی و برادران، مردی بلند قامت و لاغراندام بود از زمانهای قدیم در حمام میرزا رسول و پوطی مشغول کار بود. غیر از شستن مردم، حجامت‌کشی هم می‌کرد. کار بدین ترتیب بود که با تیغی پشت مریض را ذره‌ای میزدند و با یک شاخ گاو که ته آن سوراخ بود دهانه آن را روی جای زخمی گذاشته و از ته آن که سوراخ بود هوای درون شاخ را می‌مکیدند و تخلیه هوا می‌کردند در نتیجه بعلت خلاء مقداری خون در آن جمع میشد و مریض بهبود می‌یافت کسانیکه باین کار عادت داشتند هر سال تکرارش می‌کردند.

۱۷۰- آقای‌استاد رحمن هم یکی از کارگران قدیمی حمام بود و بیشتر مردم در مراجعه به حمام خود را نزد او شستشو و مشت و مال میدادند او هم حجامت‌کشی می‌کرد و در کارش بسیار مهارت داشت.

۱۷۱- درویش موستەفا: مردی بلندقد و متین و سالها در حمام بشغل کارگری و حجامت کشی مشغول بود. مدتها است که از دنیا رفته خدا رحتمش کند.

۱۷۲- رەسول و سمایل: دو کارگر حمام بود که شغل آنها را ئاوگیر می‌گفتند برای مردم لنگ و حوله می‌آوردند.

۱۷۳- تەکیە بابە خەلیفە: آب تکیه که منطقه جنوبی شهر را تماماً آب میداد آبی صاف و زلال و سبک بود، سرچشمه آن بنظرم با سرچشمه آب باغ سیسه از یک جا بود و از طرفهای شرق شهر می‌آمد بر روی چاه آب تلمبه‌ای وجود داشت که شب و روز مورد استفاده مردم بود. دیگر کسی برای نوشیدن آب در تابستان گرم هم یخ و برف لازم نداشت آب آن خیلی خنک و مراجع فراوان داشت بطوریکه همیشه آنجا از ازدحام دختران و زنان و مردان، پر سر و صدا بود. هیچ وقت آب آن نمی‌خشکید. راه منتهی به آنجا هم که مانند سینمائی تماشایی بود چون دختران برای آوردن آب لباسهای زیبا می‌پوشیدند و پسران هم در گوشه و کنار راه بنظاره مشغول بودند. محل آن همان مسجد بابا خلیفه امروزی است.

۱۷۴- محل آن وسط میدان جام‌جم واقع در خیابان جام‌جم بالای تلویزیون است. سەرچاوە منطقهٔ کل شهر یعنی تقریباً از مرکز شهر تا آخرین نقطه جنوبی آن را آب می‌داد. بعلت نزدیکی به چراغ برق (کارخانه برق) و روشن بودن مسیر آن شب و روز تا دیروقتهای شب شلوغ بود. از صبح زود تا دیروقتهای شب مراجع داشت.

مخصوصاً عصرها که بیشتر دختران برای اب آوردن می‌رفتند و پسران سرراه می‌ایستادند. قهوه‌خانهٔ قلاکونه که در سرراه آن واقع بود عصرها اغلب مشتریانش بیشتر شده و بخاطر آن شلوغ میشد.

۱۷۵- پلوسکی سه‌ید بابه‌سور: محل آن خیابان سیدنظام بالاتر از در ورودی مسجد درست وسط خیابان روبروی کوچهٔ باریکی که از طرف جنوب مسجد بسوی مشرق ادامه دارد. بود. آب بسیار زیبا و تمیزی داشت و جولانگاه دختران و پسران جوان. آنجا هم تا دیروقت شب از مراجع پر بود. عصرهنگام، کوچه از هروقت دیگر تماشایی‌تر بود. جلو در مسجد سیدنظام (سیدباباسور سابق) همیشه از جوانان موج میزد. دختران به بهترین شکلی لباس زیبا می‌پوشیدند و به سرچشمه می‌رفتند. منطقهٔ آنجا تقریباً میدانچهٔ وسیعی بود که از هر طرف کوچه‌ای از آن جدا میشد.

۱۷۶- روزها سپری میشوند و از جلو چشم محو می‌گردند، ولی از آنها خاطرات زشت و زیبا در کانون خیال باقی می‌ماند. بیاد شب‌های رمضان افتادم که که نزدیکهای سحری نوای دلنواز مؤذّنها که می‌خواستند مردم برای سحری از خواب بیدار کنند از هرطرف به گوش میرسید. آنوقت بعضی مردم تا نزدیکیهای سحری در بازار و خیابانهای بودند و یا در قهوه‌خانه به حکایات نقالان گوش میدادند البته مساجد بلندگو وسایل صوتی نداشتند و هر مؤذنی در پشت بام مسجد اذان سحری را سر می‌داد.

۱۷۷- گویا در قدیم کوه داشامجید جنگل بوده، اینجا اشاره به همان وضع است.

۱۷۸- مه‌لا عه‌لی: شرح حال او را در ردیف ۹۳ کتاب ذکر نموده‌ام. صدای نیمه شب این مرد خدای که مؤذّن مسجد عباس‌آقا بود و نیمه شب از خواب بیدار شده و عصازنان به مسجد می‌آمد تا سه‌لا سر دهد خیلی محزون بود با یک لحن و آهنگ خیلی مؤثری اذان می‌گفت مردم خیلی دوستش داشتند و باو احترام می‌گذاشتند رحمت خدای بر او باد که از دنیا کوچ کرده است.

۱۷۹- فه‌قێ خه‌لیل: مؤذن بسیار خوش صدای مسجد سید نظام مردی کوتاه قد با سر و ریش بسیار سفید و زیبا و قیافه قشنگ. صدای او آرامشی را در موقع اذان گفتن در دلها ایجاد می‌کرد. بخصوص در هنگام سحری و اذان صبح.

۱۸۰- الحاج ره‌حیم سه‌لاکه‌ر: آقای حاجی رحیم زائرحجازی پدر گرامی آقای محمد و عبیداله زائرحجازی و آقای محمد مبلّغی (از فرهنگیان قدیمی شهر) مردی با محاسن سفید و هیکلی درشت بود. صدای اذان او در روزهای جمعه طنین زیبایی داشت. و با لحن خیلی دلنوازی مترجمی پیشنماز جمعه را بر عهده داشت سالها است از این دنیا رخت بر بسته و بآخرت شتافته است، خدا رحمتش کناد.

۱۸۱- سۆفی حه‌سه‌ن: آقای حاجی حسن خدادادی پدر محترم آقایان محمد و عبداله و جعفر خدادادی مشهور به حاجی صوفی‌حسن، مستخدم مدارس آموزش و پرورش مهاباد از زمانهای بسیار قدیم. مردی کوتاه اندام و مؤمن و معتقد با روحی بی‌آلایش و آراسته به صفا و صدای بسیار دلنشین و محزون، نوای سلای او در نیمه‌شب بسیار محزون و مؤثر بود. به کوچکترین بحثی راجع به دین و پیامبران بعلت رقّت قلب گریه سر میداد. مردی کاری و فعال بود و در مدت عمر خود بسیار زحمت کشید.

۱۸۲- مه‌لا موحه‌مه‌د: شرح آن در ردیف ۹۲ توضیحات نوشته شده است.

۱۸۳ـ مه‌لا غفور: شاعر نابینا و مؤذّن پرطاقت، در مسجد جامع مؤذّن بود. شعرهای زیبایی می‌سرود و طبیعت‌گرا بود. با هر فرقه‌ای از افراد جوش می‌خورد. از او کتاب شعری بچاپ رسیده است.

۱۸۴- مه‌لاکانی سابلاغ: روحانی در شهر زیاد بود این چند نفر را بعلت اینکه قدیمی و کهنه کار بودند اسامی آنها را ذکر کرده‌ام.

الف) ملا صدیق : پدر آقای محمود صدیقی مرحوم ب)حاجی ملاشیخ قادر: پیشنماز مسجد حاجی سیدبایزید و امام‌جمعه مهاباد مردی پیر و لاغراندام پدر آقای رحیم امامی رئیس سابق اداره آمار و آقای حسام‌الدین امامی بود. پ) ملا حسین مجدی : پیشنماز مسجد بازار مردی فاضل و باسواد بود در عربی تبحری فراوان داشت پدر آقایان دکتر محمد مجدی و حسن مجدی است.

ت) ملاردشه: پیشنماز مسجد سید بابه‌سوور (سیدنظام) مردی سیاه‌سوخته و کاری و فعال . پدر آقایان ماورانی‌ها.

ث) ملا خالید: ملاخالید وحیددربندی پدر آقایان دربندی‌ها. مردی بلند قامت با محاسن سفید پیشنماز مسجد جامعه بود (البته نه امام جمعه) چند تا بز داشت که همیشه سرگرم آنها بود.
۱۸۵- قاتی و قری: (قحطی و گرانی) بنظرم سال ۲۷ بود که قحطی در شهر بوجود آمد، چنانی که مردم گوشت اسب و قاطر خوردند. گدایی و دربدری در شهر بحد وفور بود. از شهرهای غیرکرد اطراف مهاباد مردم زیادی بشهر روی آورده بودند که به آنها هه‌شته‌رۆ می‌گفتند. بنظر می‌آید که از شهر هشترود امروز بودند. بعدها دو نانوایی دولتی در شهر ایجاد شد، یکی در سرازیری دخانیات بود که نان بربری می‌پخت و به آن سۆمی می‌گفتند صاحب نانواخانه مردی پیر با قیافه بسیار متین بود که به او آقای روایی می‌گفتند. از ساعت ۳ نصف شب مراجعه می‌کردیم تا دوتا یا سه‌تا نان گیر بیاوریم. دومی نانواخانهٔ نان سنگکی بود که در سمت غربی «چند قدمی» بانک ملت شعبه خیابان طالقانی واقع بود، صاحب آن را شاطر عباس می‌گفتند. نان هر دو خیلی خمیر و فقط در چند ساعت اولیه قابل خوردن بود. بالاخره کم‌کم اوضاع درست شد و گرفتاری مرتفع گردید ولی کسانیکه بشهر رو آورده بودند سالها در شهر ماندند و عملگی و حمالی می‌کردند.
۱۸۶- بێستانه‌کانی چۆمی: در اواخر فصل بهار که آب رودخانه شهر کم میشد در اطراف رودخانه که آنوقتها دشت وسیعی بود بستانهایی در میان شن و ماسه رود می‌کاشتند که به‌آنها چواربێستان می‌گفتند، بیشتر محصول آنها خیار و خیارچمبر بود.
۱۸۷- نه‌بیلان: پدر آقایان عمر و ابوبکر و علی نبی، مردی کوتاه‌قد و کاری، با صورتی گوشتالو بود. بهمراه زنش رابعه همیشه در بستانش مشغول کار بودند. خیارچمبر او در شهر مشهور بود.
۱۸۸- کالیار: خیارچمبری بود که خیلی دیر آنرا می‌چیدند و تخمهای درونی آن بخوبی می‌رسید و رنگ درون آن تقریباً نارنجی و خوردن آن لذت فراوان داشت.
۱۸۹- کاک سالح: آقای صالح پروری، پدر آقایان حسن و حسین و علی و... پروری، مردی زحمتکش و کاری بود. محل بستان او حالا حیاط ساختمان هلال‌احمر و حد فاصل میدان شهرداری و پل پیروزی است.
۱۹۰- خانم نازدار قویدل مادر آقای محمد قویدل زنی فداکار و زحمتکش و کاری بود، قدش کوتاه و لاغراندام ولی در سبزیکاری و بستان مهارت فراوان داشت.
۱۹۱- آقای حسین فداکار پدر آقای عزیز فداکار کارمند بانک ملی، مشهور به حسین توران، جوانی زحمتکش و متین و کاری بود. تُرب او که زمستانها ببازار عرضه می‌شد مقبول همگان بود.
۱۹۲- پدر آقای عزیز شاهرخ و مرحوم محمد شاهرخ، مردی کوتاه‌قد و کاری، پیوسته در باغ فه‌قییان (ملک اوقاف) که اکنون جای آن درمانگاه مبارزه با سل است مشغول کار بود. پدر و دو پسرش صدای خیلی موزون داشتند، پسر کوچکش کاک عزیز در قید حیات و از هنرمندان خوش آواز شهر است.
۱۹۳- آقای رشید باریکان مردی کاری با جثهٔ متوسط و تندمزاج بیشتر عمر خود را در باغچهٔ میرزا مصطفی سلطانیان که آنوقتها در بیرون شهر و در جنوب‌غربی مهاباد که حدود آن از مغرب به پارک استاد مجدی و از مشرق به خیابان جمهوری اسلامی (البته آنوقتها خیابان نبود بیرون شهر بود) از شمال به کوچهٔ منتهی به خرّ و از جنوب به حمام مولوی محدود بود، کار می‌کرد. سبزی و صیفی‌جات کل شهر را این بستان و چند بستان دور و برش میدادند اکنون نزدیک به سی سال و اندی است که بخانهٔ مسکونی تبدیل شده‌اند.
۱۹۴- آقای حسین ببری مشهور به حسین په‌زه مردی کوتاه‌قد و تندزبان، در روبروی ساختمان بیمارستان هلال‌احمر در کنار رودخانه در فصل تابستان بستان می‌کاشت. بعدها این کار را کنار گذاشته چوپان شهر و بعداً مشغول چوبداری گردید. گاهاً کار چاق‌کن معامله خرید و فروش حیوانات هم می‌شد.
۱۹۵- پدر آقایان رحیم و حسین و داریوش و رحمت و سعید و سلیمان سلطانیان از افراد سرشناس شهر بود با توسعه شهر بستان قطعه‌بندی و تبدیل به زمین و ساختمان گردید. حدود آن در ردیف ۱۹۳ ذکر گردیده است.
۱۹۶- مغرب میدان ملاجامی از خیابان حافظ تا سینما آریای امروز. در قدیم یک باغ بزرگ بود که بیشتر درختانش زردآلو بود. این باغچه به آقای میرزا مصطفی قادرزاده مشهور به پیمه‌چیان پدر آقای حسین قادرزاده کارمند

بازنشسته سد مهاباد تعلق داشت، او مردی بسیار مومن و آغا وتنها این پسر ذکور داشت که در بسیاری ناز و نعمت بزرگ شد. باغچه بعدها فروخته شده و تبدیل به دکان و گاراژ و یا مدرسه شد و حالا بهمین حالتی که می‌بینید درآمده است.

۱۹۷- باغ بزرگی بود به اندازهٔ امروز میدان ملاجامی. در ضلع جنوبی آن ساختمانی وجود داشت که گاهی منزل فرماندار و زمانی به ادارهٔ فرمانداری تبدیل میشد. در زمان آقای سپهبد ورهرام در هنگام احداث خیابانها تبدیل به میدان امروزی شد و جایگاه قبر ملاجامی بشکل فعلی درآمد. شرح کلی آن در ردیف ۶۵ کتاب درج است.

۱۹۸- کاک حه‌مه گه‌شتی: آقای محمد چراغله مشهور به حمه گشتی. مردی وارد در امور پرورش گل و گلخانه، کارمند شهرداری بود. در اواخر عمر به نوشیدن الکل معتاد و همیشه مشغول بدمستی بود.

۱۹۹- اشاره به دور و بر میدان ملاجامی است که با تأسف از وضع موجود از شرح آن می‌گذرم.

۲۰۰- در قدیم در شهر مهاباد دو مدرسه پسرانه بنامهای سعادت و پهلوی موجود بود. شاگردان این دو مدرسه بعداز فراغت از تحصیل اغلب در ادارات دولتی استخدام میشدند.

۲۰۱- دبستان سعادت واقع در محل گازفروشی آقای رهدانی. دبستانی ۶کلاسه به مدیریت آقای علی محمودی پدر محترم آقای مهندس محمودی کارمند ادارهٔکشاورزی مهاباد که با یک مقررات خشک و تندی مدرسه را اداره میکرد. متأسفانه این فرهنگی خدمتگزار سالهای مدیدی است که در بستر بیماری در خانه افتاده و در سایهٔ فرزند فرزانه‌اش آقای مهندس محمودی دوران نقاهت را می‌گذراند. از صمیم قلب برایش آرزوی بهبودی و سلامتی دارم.

۲۰۲- دبستان پهلوی واقع در مشرق حمام اطلس (پارکینگ آقای خرازی) دبستانی ۶ کلاسه به مدیریت آقای محمد مبلّغی پدر محترم آقایان مبلّغی‌ها، او مردی بلند بالا و پرحوصله و خدمتگزار بود. بعلت اینکه در سال ۲۴ نمایش دایکی نیشتمان در حیاط بزرگ آن اجرا شد و آقای قاضی محمد و آقای ملامصطفی بارزانی در آنجا حضور داشتند ملامصطفی عاشق ساختمان شد و آنرا برای منزل خود تصاحب کرد و وسایل مدرسه به پشت ادارهٔ دارائی انتقال یافت. این ساختمان که مالک آن آقای فتاح سلطانیان نام داشت تا برچیده شدن حکومت دمکرات در اختیار ملامصطفی بود، و فرزندش آقای مسعود بارزانی در همین حیاط بدنیا آمد. ملامصطفی بعد از واقعهٔ ۲۱ آذر به روسیه رفت.

۲۰۳- یک دبستان دخترانه بمدیریت خانم شجاعی از فرهنگیان قدیمی شهر بود البته این مدرسه بعدها دائر گردید محل آن کوچهٔ شافعی بالاتر از میدان حمه‌خرچه بود.

۲۰۴- آقای قاسم قادرقاضی از معلمین باسابقه و قدیمی شهر. در مدت خدمتش در توسعهٔ معلومات شاگردانش بسیار کوشید. مردی بلندبالا و متین و خوش‌برخورد و قابل احترام بود. سالهای مدیدی است که از میان ما رفته، خدایش ببخشاید.

۲۰۵- آقای ملاعبدالرحمن فهیمی از معلمان قدیمی شهر با معلوماتی در حدود تحصیلات قدیمی، مسن و تند مزاج، که در سال ۲۶ هنگامیکه معلم کلاس دوم دبستان پهلوی بود چشم از جهان فروبست. باشیون و گریه تابوت او را بهمراه همکلاسان بدرقه و در قبرستان قدیمی شهر بخاک سپردیم. خدایش بیامرزد.

۲۰۶- آقای ملاقادر مدرسی پدر آقای مهندس مدرسی که چند سالی در کادر آموزشی خدمت و بعداً باستخدام ادارهٔ غلّه درآمد.

۲۰۷- آقای عبدالعزیز مولوی پدر آقای قادر مولوی، او از معلمان باسواد شهر که بعدها به اخذ لیسانس نائل و به سمت دبیری در دبیرستان محمدرضاشاه سابق که بعدها دائر و ابتدا ایرانشهر نام داشت مشغول کار شد. فرزندش قادر نیز از چنین استعدادی برخوردار و گویا حالا به استادی دانشگاههای خارج انتخاب شده‌است.

۲۰۸- آقای عبداله فاضلی پدر آقای رحمن فاضلی، مردی لاغر و متوسط‌القامت که در مدّت خدمتش بفرهنگ منطقه در دبستانهای پهلوی و سعادت بتدریس اشتغال داشت.

۲۰۹- آقای محمد اصحابی از معلمین قدیمی شهر. با قدی کوتاه و موی سفید و قیافهٔ زیبا در درس ریاضیات

بااستعداد و در پیشرفت شاگردان سعی فراوان کرد. او سالهاست که بآخرت شتافته، یادش گرامی باد.
۲۱۰- آقای احمد فتوحی پدر محترم آقایان معروف و حسین و اسماعیل فتوحی از فرهنگیان بسیار قدیمی شهر با تحصیلات قدیمی بود. جثهٔ کوچک و قیافه‌ای متین داشت، خدایش ببخشاید.
۲۱۱- آقای احمد آکوئی مربی خطنویسی که خطی بسیار زیبا داشت. مردی خوش قلب و ساده و باصفا بود. در اوایل در مدارس و بعدها در دبیرستان انجام وظیفه می‌نمود.
۲۱۲- خانم زلیخا سارابابا همسر آقای نادر سارابابا از قدیمیترین مستخدمین شهر که بعد از فوت شوهرش بسمت خدمتگزاری در فرهنگ استخدام شد. زنی کوتاه قد و چاق و ساده بود با حقوق ناچیزی که دریافت میکرد در غیاب شوهرش زندگی خانواده را می‌چرخاند. نام او بعلت اینکه در چند شعری که در مراسم نمایشنامهٔ دایکی نیشتمان که در مدرسهٔ پهلوی با شرکت عده‌ای از محصلین و معلمین در حضور آقای قاضی‌محمد و ملامصطفی بارزانی اجرا شد، ذکر شده بود مدتها ورد زبانها گردید و شعر خوانده شده زمزمه می‌شد. متن شعر که چند تا را بیاد داشته و قسمتی را از آقای معروف فتوحی که آنوقتها بهمراه آقای عثمان‌دانش اهل عراق و آقای صدیق انجیری و... نمایش را اجرا نمود سؤال نمودم متن قسمتی از شعر چنین است «البته در سن نمایش باآهنگ خوانده شد»

کارمەندی فەرهەنگم و شوغلم دەبیرە — خۆراکی زۆرخۆشی من نان و پەنیرە
چەنە چەن بەس لێ‌دەدەم دە گەڵ شاگردان — سەرم لێ ئەستوور بووە، بۆتە باگردان
سەرباقی ئەوهەموو زۆر کێشە و هەرایە — حقووقم زورکەمترە لە خات زلەخایە

البته این کار باعث ناراحتی این زن زحمتکش هم گردید و سرود بین مردم تا مدتها زمزمه می‌شد.
۲۱۳-کەریم خان: آقای کریم احمدی مشهور به کریم‌خان از مستخدمین قدیمی شهر بیشتر خدمت اولیه‌اش در دبستان پهلوی بود. بعد از بازنشستگی از دو چشم نابینا و به گرفتاریهایی دچار شد. سالهاست که به آخرت شتافته . خدایش بیامرزد.
۲۱۴- عوبەید: آقای عبیداله زائرحجازی فرزند حاجی رحیم زائرحجازی مشهور به حاجی‌رەحیم سەلاکەر. مردی ساده و سربزیر با حس شنوایی سنگین. بیشتر خدمتش را در دبستان پهلوی گذراند. سالهاست که به عقبی شتافته است خدایش بیامرزد.
۲۱۵-عەلی خادەمی: آقای علی خادمی مشهور به علی مینه مجێور از مستخدمین قدیمی آموزش و پرورش‌بود. سالها بعد از بازنشستگی در خانه مریض و اخیراً برحمت ایزدی پیوست.
۲۱۶- ئەحمەدە کۆل: آقای احمد خادمی مشهور به احمدکۆل مردی کوتاه‌قد و مریض از مستخدمین قدیمی شهر. اغلب به شکار کبک میرفت و تابستانها را به کاشتن صیفی‌جات در مسیر رودخانه میگذراند.
۲۱۷- سۆفی حەسەن: آقای صوفی حسن خدادادی پدر آقایان محمد و عبداله و جعفر خدادادی از خدمتگزاران قدیمی مدارس شهر. که شرح حال او در ردیف ۱۸۱ کتاب ذکر شده است.
۲۱۸- فازلی: آقای حسین فاضلی مردی شوخ و زیرک و کاری بود. سالها در سمت خدمتگزاری در مدارس شهر خدمت می‌کرد و بعد از بازنشستگی در کنار خیابان دکه‌ای باز کرد و به فروش روزنامه‌های یومیه مشغول گردید.
۲۱۹- فاتمی مەدرەسە: حاجیه فاطمه انجیری مطلق مادر نویسندهٔ کتاب، مشهور به فاطمی مدرسه. زنی زحمتکش و خوش‌قلب و مهربان بود. سالهابه سمت خدمتگزاری در دبستانهای شهر مشغول انجام وظیفه بود. بعلت عاطفهٔ ذاتی همه شاگردان او را مادر خود می‌دانستند و او را دوست داشتند. او در سال ۶۸ در تهران فوت و در قبرستان مهاباد دفن گردید، خدایش بیامرزد.
۲۲۰- رەحیم لەشکری: آقای رحیم لشکری پدر محترم برادران لشکری از مردان نیک‌نفس و متواضع فرهنگ بود. مدتها در سمت ریاست معارف در فرهنگ شهر خدمت کرد و هیچوقت خود را نباخت و با مراجعین با محبت و

اطلاعی داشت به مداوا می‌پرداخت. اگرچه آلمانیها که آنوقت در شهر مقیم بودند گاهگاهی برای تهیه لام و آزمایش خون بچه‌هااز جهت مالاریا به مدارس مراجعه و به مداوا می‌پرداختند ولی باز طب گیاهی رونق بیشتری داشت و مردم به همین شیوه به مداوای خود می‌پرداختند.

۲۲۲- وێنەتان: تنها پزشک شهر یک پزشکیار مسیحی بود که‌به او وێنەتان می‌گفتند. خانه و مطب او در خیابان طالقانی غربی روبروی دادگستری در نبش کوچه سربالایی منتهی به پشت ادارهٔ دخانیات بود که حالا هم کوچه به همان نام قدیمی مشهور است. این پزشکیار باتجربه چون سالهای مدیدی در شهر مانده بود دردهای بومی را درک کرده و به آسانی در مداوای مردم مهارت پیدا کرده بود. نوهٔ او بنام ادیسون تا این چند ساله اوایل انقلاب در شهر مقیم و کارمند بهداری مهاباد بود.

۲۲۳- آقای دکتر شالک پزشک آلمانی که در موقع حضور آلمانیها در ایران در مهاباد مقیم بود، پزشکی حاذق و اهل تفریح و کوهنورد بود. بیشتر اوقات فراغت خود را در بیرون شهر می‌گذراند.

۲۲۴- خانم میس‌دال مادر آقای مصطفی (سیروس) حبیبی، در زمانی که مستشاران آلمانی در ایران بودند بهمراه عده‌ای میسیونر به مهاباد آمد و با آقای حسین حبیبی ازدواج و در مهاباد ماند. او زنی بسیار کاری و فعال بود، جدا از اینکه در بیمارستان هلال احمر (شیر و خورشید) کار میکرد، در بیرون هم بکار مامائی و تزریقات مشغول بود. از او فرزندی بدنیا آمد که باو دالی (سیروس) می‌گفتند پسرش تحصیلات ابتدائی خود را در دبستان پهلوی گذرانده و بعداً به امریکا رفت بعد از آن به ایران برگشته و در دبیرستانهای مهاباد بتدریس زبان انگلیسی پرداخت او تنها دبیری است که از او خاطرات زیبائی از دورهٔ تحصیلی در دل دارم. بعدها به تهران منتقل و به استادی دانشگاه صنعتی شریف (آریامهر سابق) درآمد. حالا هر کجا هست برایش موفقیت و شادمانی آرزو دارم.

۲۲۵- آقای مولود سیمانی پدر آقایان سیمانی‌ها مشهور به ملا مولود، البته ملا نبود، چشم‌درد مردم شهر پهلوی او درمان می‌شد. در اثر خاکی بودن کوچه و خیابان و بامهای شهر با کوچکترین بادی گرد و غبار زیادی برمی‌خاست و بعلت فقر و پابرهنگی بچه‌های شهر، چشم‌درد و تراخم در میان مردم بحد وفور بود. علاج چشم‌درد اغلب نزد آقای ملا مولود بود او دو نوع دوای چشم بمردم میداد، یکی به رنگ قرمز (چهره‌ای) دیگری برنگ بنفش بود. رنگ قرمز برای چشم‌درد و رنگ بنفش برای برطرف‌کردن خارش و پرده‌های تاری که چشم را تار میکرد بکار میرفت. بعلت اینکه موقع استعمال، رنگ دوا قسمتی از صورت را قرمز میکرد خیلی از بچه‌ها آرزو میکردند که چشمشان درد بگیرد و آنرا استعمال کنند. این درد دامنگیر من هم شد و تابهبود یافتم آرام و قرار را از من سلب کرد. حتی نور چراغ برایم دردی کشنده بود.

۲۲۶- آقای قادر کوره‌پز مشهور به قادر چاوره‌ق مردی بسیار وارد در کار شکسته‌بندی که خود و فرزندانش این کار را فی‌سبیل‌الله بدون دریافت هیچ مزدی انجام میدادند پسرش میرزا عبداله اکنون در قید حیات و او هم چون پدر، نیک‌نفس و خدمتگزار است.

۲۲۷- خانم خدیجه خانچی مشهور به خدیجه شیرخان بیوه‌زنی فهمیده و بسیار مهربان بود که دوای چشم‌درد را هم بمردم میداد. او درخصوص ناف‌افتادن زنان دست توانائی داشت بیشتر زنان به او مراجعه میکردند.

۲۲۸- حاجی سۆفی مسته‌فا: حاجی صوفی مصطفی پسوه‌ای پدر محترم برادران پسوه‌ای مردی کوتاه‌قد و بسیار کاری و فعال بود. اغلب به مداوای مردمان مریض از طریق طب گیاهی می‌پرداخت.

۲۲۹- حاجی مه‌لا: حاجی ملا احمد مسنّن مشهور به حاجی ملا. یکی از قدیمی‌ترین دندانسازان شهر و فامیل او دنبالهٔ کار او را در شهر گرفته و اکنون هم به این کار مشغولند.

۲۳۰- به‌غدا سه‌ری: مردی مسیحی و اولین دندانساز شهر بود.

۲۳۱- ئه‌یوبی: آقای سیدرحیم ایوبی از دندانسازان تجربی و قدیمی شهر.

۲۳۲- عه‌لی جه‌فایی: آقای علی جفایی از دندانسازان تجربی و قدیمی شهر، از زمانهای خیلی قدیم در شهر به این کار مشغول بود. آدمی خوش‌برخورد و مبادی آداب و باوقار بود. متأسفانه بعلت بیماری قلبی درگذشت. اکنون فرزندش به جای او به این کار مشغول است.

۲۳۳- آقای محمد بهمنی او هم از دندانسازهای تجربی و قدیمی شهر از جنبه کار در میان مردم شهرت فراوان داشت بیشتر مردم جهت معالجه دندانهایشان باو مراجعت می‌کردند. اکنون فرزندش بجای او باین کار مشغول است.
۲۳۴- خانم آمنه حیدری از پرستاران بسیار کاری و خدمتگزار بیمارستان شیر و خورشید سابق که چون دایه مهربان نصف‌های شب در کنار بستر بیماران حاضر و به پرستاری می‌پرداخت در میان پرستاران بیش از همه محبوبیت داشت. او پس از بازنشستگی به شغل مامائی پرداخت.
۲۳۵- خانم هاجر حاجی‌خوشی خواهر محترم آقای قاسم شهیری از پرستاران زحمتکش و کاری بیمارستان بود بعداز ازدواج با مرحوم رحمن لشکری از شغل پرستاری کناره‌گیری کرد. زحمات او در شغل پرستاری از هر جهت شایسته تقدیر است.
۲۳۶- بیمارستان شیر و خورشید سابق که تنها بیمارستانی بود که در شهر وجود داشت. ثروتمند و فقیر در موقع مریضی در آنجا بستری میشد. نه پولی از کسی میگرفتند و نه از بابت دوا از کسی چیزی می‌خواستند.
۲۳۷- در شهر سه داروخانه موجود بود که همگی در خیابان جمهوری‌اسلامی (شاهپور سابق) قرار داشتند. اولی را خانواده آقای ایوبیان (طه‌زاده) اداره میکرد که هم دارو فروش بودند و هم در بعضی موارد دوای لازم را به مریض میدادند و موجب بهبود مریضی میشدند. این داروخانه به داروخانهٔ مرکزی مشهور بود.
دومی داروخانه شفا: که بمدیریت دو نفر بنامهای آقای حاجی‌محمد صالح‌زاده و آقای حاجی‌محمد حکیم‌زاده اداره میشد. آقای حاجی صالح‌زاده مردی چاق و تنومند با چشمانی درشت بود او با تجربه‌ای که داشت هم دکتر بود و هم داروفروش. تا مردم دردی احساس و یا سرما می‌خوردند باو مراجعه و درخواست دارو می‌نمودند. او هم با تجربیات چند ساله خود دوائی چند ریالی میداد و مریضی برطرف میشد.
سومی داروخانه شفائیه: که به داروخانه مولوی مشهور بود. مدیر آن آقای مولوی پدر آقای دکتر مولوی مردی بسیار متین و آغا که با خط زیبائی که داشت همیشه مشغول شعر نویسی بود داروخانه او از جنبه فروش رونق دیگران را نداشت.
۲۳۸- آقای کریم بلالی مشهور به عاشیرت مردی پیر و سرحال با یک تُن صدای مخصوص که در بازار و میادین بطور دوره‌گرد کلوچه می‌فروخت صدای «نازک علت ندارد» او هنوز در گوش مردمان شهر طنین دارد.
۲۳۹- خانم عایشه صوفی‌محمودی مشهور به عایشیّ کولیّران او زنی بلند بالا و لاغر و زحمتکش بود در جنوب سرازیری کوچهٔ سردروان، مشرق حمام اطلس امروز به پختن کلوچه روغنی مشغول بود که فرزندش بایزید آن را در بازار می‌فروخت.
۲۴۰- آقای عبداله قبادی مشهور به عه‌بلای مه‌لای، مردی کاری و زحمتکش بود. در ماههای بهار و تابستان با یک سبد در دست و مقداری نان در بازار تخم‌مرغ آب‌پز می‌فروخت. در قدیم بازاریان برای صرف نهار بخانه نمی‌رفتند ظهرها در دکان خود با خرید چند نانی و تخم‌مرغی و یا سیب‌زمینی پخته و کره نهاری صرف می‌کردند و بخانه نمی‌رفتند. کاک عبداله از این طریق امرار معاش می‌کرد و به کسب و کار خودش مشغول بود.
۲۴۱- ماه مبارک رمضان چه در ابتدا و چه در انتها با یک استقبال خیلی خوبی از طرف مردم روبرو بود. روزیکه میبایستی هلال اول ماه رؤیت شود از هر بام و کوچه و خانه‌ای مردم با چشم غیرمسلح و یا آئینه در دست به تماشای رؤیت هلال مشغول بودند. البته بعلت اینکه مردم آن زمان آدمک روغن نباتی نبودند همیشه بآسانی رؤیت میسر می‌گردید و شروع ماه مبارک اعلام میشد.
در ماه مبارک قهوه‌خانه‌ها و بعضی از دکانها در شب تا اذان سحری باز و خیابانها مملو از آمد و رفت بود. در هر گوشه و کوچه‌ای بساط شیرینی فروشان در شب بنام خوانچه دایر بود. در قهوه‌خانه‌ها عده‌ای از نقالان مشغول نقالی بودند و مردم را تا اذان سحری بخود مشغول می‌نمودند. از ساعت ۱۲ بعدازظهر کارخانه برق شهر خاموش (در این زمان از نور چراغ زنبوری استفاده میشد) و در موقع سحری دوباره روشن می‌گردید. طاعت و روزه‌داری در میان مردم و جوانان شهر یک وظیفه اخلاقی و دینی بود. در انتها ماه دوباره مردم از هر طرف مشغول رؤیت هلال ماه جهت برگزاری عیدفطر بودند روز قبل از عید که عرفه (عارفه) نام‌داشت بچه‌های

کوچک با صدای موزون خود در کوچه‌ها می‌خواندند: عارەفەیە، دەف دەفەیە، هەرکەس بی‌خواگۆشتی سەیە. البته این نوا با یک طنینی زیبا از جانب آنان خوانده میشد. در این ماه راجع به شب‌های لیلەالقدر داستانهای جالبی در میان مردم رایج بود عیدفطر بر عکس امروز با یک شوکت و شایستگی زیادی در میان مردم برگزار میگردید و تا سه روز مغازه‌ها بسته و مردم به دید و بازدید یکدیگر می‌شتافتند. صف نماز جماعات مساجد چه در روزهای ماه مبارک و چه در جمعه‌ها طولانی و تماشائی بود. لذت شربت‌خوران مواقع افطار در مساجد شهر هنوز در ذائقه‌ها پابرجاست. افسوس که این شرایط بعلت مال‌اندوزی و بی‌خبری بکلی فراموش شده و اصلاً دید و بازدید آنچنانی در میان مردم نمانده است . بیاد پایکوبیهای کانی مامقەمبەر و جنب و جوشهای روز عید همیشه حسرت باد. افسوس که دوران کودکی بازگشتنی نیست و عالم پیری هم قابل اجتناب نمی‌باشد.

۲۴۲- مراسم عروسی‌کنان در قدیم بسیار تماشائی و دیدنی بود چون یا عروس را سوار بر اسب بخانه بخت می‌بردند و یا در صورت نزدیکی با پای پیاده و طی مراسم. در هر دو صورت صفای آن فراموش نشدنی. در صورت سواره بردن، عروس را بر مادیانی سوار و دونفر در دو طرف او حرکت و یکی هم افسار اسب را می‌گرفت. دوروبر عروس، سواران سوار بر اسب با شوق و وجد فراوان با اسب می‌تاختند و به جلو و عقب می‌رفتند، اگر منطقه تنگ بود اسب را به جای فراختری می‌تاختند و به نیزه پراکنی (رِمب بازی) و تیراندازی اقدام می‌کردند. نیزه‌پراکنی به همراه صدای بلند تیر تفنگ که برای شادمانی درمی‌کردند رونق زیبائی به صحنه می‌داد تا عروس در خانه داماد پیاده می‌شد این بساط ادامه داشت.

۲۴۳- دو نوع خوانچه در قدیم معمول بود:

۱. (خوانچه عروسی): در شب خەنەبەندان یعنی شبی که فردایش عروس به خانهٔ بخت برده میشد. از خانه عروس به خانه داماد با توجه به استطاعت مالی خانه عروس خوانچه‌ای آراسته به انواع وسایل قیمتی برده میشد. خوانچه عروسی عبارت بود از یک سینی بزرگ که مردی یا زنی آنرا بر روی سر خود میگذاشت و با دو دست لنگر آنرا می‌گرفت. محتویات عبارت بود از: قواره لباس، عطر، ادوکلن، صابونهای معطر، پیراهن یقه آهار و وسایل آرایشی و ... تعداد خوانچه‌ها و نفراتی که آنها را حمل کرده و محتویات آن بستگی به وضع مالی خانه عروس داشت. بردن این خوانچه‌ها در حالیکه شمع‌ها در شمعدانی بر روی آن روشن بود با یک بساط رقص و آواز و دف و دمبک همراه بود. از هر کوچه و گذرگاهی عبور میکرد مردم آنجا را از بام و در و حیاط به نظاره برمی‌انگیخت و این کار موجب شور و شعف جوانان شده و صفای عروسی را دوچندان میکرد. امروزها با تأسف، تمام رسم و آداب قدیمی کهنه شده و در نظر مردم سبک و بیمقدار شده است (تازه آمد به بازار کهنه شود دل‌آزار) هر چند که قابل قبول نیست و کهنه‌پرستم میدانند، ولی چاره‌ای جز تسلیم نیست و تسلیمم !!

۲. خوانچه بعد از عروسی: نوع دیگر خوانچه بود که بعد از رفتن عروس به خانه داماد تا سه روز از خانه عروس به داماد برده میشد. این خوانچه‌ها متعدد و محتویات آن فقط غذای پخته و آماده بود که موقع نهار برده میشد. تنوع غذاها بستگی به وضع مالی خانه عروس داشت. این کار بدین دلیل بود که اولاً ممکن است عروس در خانه جدید شرم کند و غذا نخورد و یا با وضع غذایی خانه داماد آشنا نباشد. در هر صورت این خوانچه تا سه روز از خانه عروس به خانه داماد برده میشد. سومین روز که همه خانه عروس بعد از نهار یا برای نهار به خانه داماد میرفت، سێ‌رۆژانه نام داشت و کار پایان می‌گرفت تا بعداً مراسم دعوت پاگشایی انجام شود.

۲۴۴- در ردیفهای ۳۹ و ۴۰ شرح آن آمده است.

۲۴۵- هنرمندانی بودند که در بساط عروسی‌ها با دف و دمبک و آوازهای محلی صفای بیشتری به جشن عروسی میدادند و چنان جوانان را به وجد و نشاط می‌آوردند که صفای عروسی دوچندان میشد. از آنهایی که در قدیم بودند حالا فقط دو نفر در قید حیاتند و بقیه دارفانی را وداع کرده‌اند. خداوند از گناه آنها درگذرد،انشاءالله.

۲۴۶- خانم منیژه حیران مشهور به مەنیج حەیران زنی کوتاه‌قد و ضعیف و لاغر که شلمه‌ای بر سر خود بسته و لباس مردانه می‌پوشید بطوریکه کسی نمی‌دانست که زن است. به همراه سایر همکاران آواز می‌خواند و دف میزد. سیگار بسیار می‌کشید و بساط عروسی را با حضور خود صفا میداد.

۲۴۷- آقای عبداله هیاسی مشهور به عبداله سنجان مردی با سینه پهن و چشمان درشت و در هر عروسی که بود

هیجانات عروسی را دوچندان میکرد. هنرمندی بود که با وصف هوادار زیاد چشم ناپاک نداشت. به موقع به فرایض خود میرسید ولی در گرفتن شادباش خیلی مصرّ بود.

۲۴۸- آقای قادر عادلخانی (پالاندوزی سابق) آدمی کوتاه‌قد و بلبل‌زبان و خوش‌آواز بود او به همراه منیج حه‌یران و دیگران صفای بیشتری به بساط عروسی میداد.

۲۴۹- آقای رحمان اعرجی مشهور به ره‌حمانه گوج از دو دست فلج و گوشهایش سنگین بود، در صحبت کردن هم اندکی گرفتاری داشت. اغلب مشروب می‌خورد، با دستهای فلج دمیک را خوب می‌نواخت و پایکوبی و عروسی را جوشش فراوان میداد. سالهاست که دنیا را وداع گفته و به آخرت شتافته خدایش ببخشاید.

۲۵۰- آقای ابراهیم روشن‌رو مشهور به ابراهیم هه‌للامه مردی بلندبالا با ابروان درشت و قیافه مردانه بود. بعداً دست از کار خود کشیده و به چوب فروشی پرداخت. سالهاست که به دنیای دیگر شتافته است خدایش ببخشاید.

۲۵۱- آقای قادر عارفی مشهور به قادر عبداله یکی از تارزنان مشهور شهر بود و در نواختن دستگاههای ایرانی مهارت فراوان داشت.

۲۵۲- آقای عزیز تارزن، مشهور به عزیزه‌کویر یکی از تارزنان مشهور شهر و در نواختن دستگاههای ایرانی مهارت زیاد داشت، در اواخر عمر به شدت به نوشیدن الکل معتاد شد و بعد از صرف آنها تارش نوایی تازه به خود میگرفت.

۲۵۳- آقای محمدامین رحیمی استوار ارتش در رشته موزیک.

۲۵۴- آقای مصطفی جنتی استوار ارتش در رشته موزیک کار میکرد و مردی کوتاه و زیرک و تیز بود.

۲۵۵- آقای هاشم فرجی استوار ارتش در رشته موزیک آدمی بسیار ساده و خوش‌بیان بود.

۲۵۶- آقای مجید صفری استوار ارتش در رشته موزیک خدمت میکرد، بعد از بازنشستگی به تعلیم رانندگی مردم مشغول بود.

۲۵۷- در مهاباد قدیم در میان مردم بعضی از رفتارها و کردارها مرسوم بود که حالا در میان شهرنشینها از آنها اثری ندیده و گاهاً به عنوان خاطره‌ای بعضی از افراد آن را یاد می‌کنند. چون این آداب در نوع خود به عنوان یک فولکلور فراموش شده‌ای، خاطرات مردمان آن زمان را زنده می‌کند و برای جوانان هم شاید جالب باشد. فکر می‌کنم یادآوری آن ملال‌انگیز نباشد. به همین علت چندتایی از آنها را در کتاب خود بازگو کردم.

۲۵۸- خه‌ته‌نه سووران: در قدیم مراسم ختنه‌کردن بچه‌ها مانند عروسی بساط دعوت و شادمانی داشت که بعد از انجام کار برپا میشد. البته چگونگی بساط بستگی به قدرت مالی برگزارکننده داشت.

۲۵۹- اشاره به یک کار فریبندهٔ ختنه‌گر است که هنگام دست به کار شدن انجام میداد. ختنه‌گر یک فرد دوره‌گرد و در عین حال در کار خود مهارت کافی داشت، با دریافت ۳ یا ۵ تومان عمل ختنه را انجام میداد، بدینصورت وقتی می‌خواست کار خود را شروع کند کسان بچه با آوردن شیرینی و تنقلات بچه را مشغول و سرگرم می‌کردند. شخص ختنه‌گر وقتی بچه را آمادهٔ کار می‌دید ناگهان فریاد میزد: آهای کلاغ... آهای گنجشک... در حالیکه همه سر خود را بطرف آسمان برمی‌گرداندند و فامیلان بچه آماده کار و گرفتن دست و پای بچه بودند. ختنه‌گر کار خود را انجام میداد و صدای داد و فغان طفل بلند میشد و ختنه‌گر مقداری دوا و حنا بر روی زخم پاشیده و توبره‌ای از خاکستر به بچه آویزان میکرد. چون بچه نمی‌توانست شلوار بپوشد تا چند روزی با بستن لنگ به دور و بر او و گذاشتن انواع شیرینی و میوه در کنارش بچه‌های کوچه را به کنارش دعوت میکردند تا او را سرگرم کنند. خلاصه این چند روز جشن شیرینی‌خوران رفقا بود.

۲۶۰- بووکه به بارانه: سالهایی که خشکسالی بود و باران نمی‌بارید، مردم برای دعا و نیایش به درگاه خدا در مساجد جمع شده و طلب نزول باران می‌کردند. بچه‌های محله نیز با درست‌کردن بووکه به بارانه از خدای خود خواستار آمدن باران میشدند. چگونگی بووکه به بارانه چنین بود که چوبی به شکل مترسگ را با پارچه‌های کهنه می‌پوشاندند و به در خانه‌ها برای گرفتن پول و شیرینی و ... مراجعه میکردند و شعرهایی می‌خواندند. وقتی صاحب خانه در را باز می‌کرد و بچه‌ها را می‌دید یک سطل آب روی بووکه به بارانه می‌پاشید و به بچه‌ها به اندازهٔ فراخور خود پول یا شیرینی و یا تخم‌مرغ و ... میداد که بعد از اتمام ماجرا بچه‌ها آنها را بین خود تقسیم

میکردند. سرودی که بچه‌ها هنگام مراجعه به خانه‌ها می‌خواندند چنین بود:
«بووکه به بارانی ده‌وێ، ده‌رزی کچۆلانی ده‌وێ، ئاوی نێو گه‌نمانی ده‌وێ و...» گاهی عده‌ای جمع شده و فرد سیدی را در حوضی می‌انداختند و یا ناگهان یک سطل آب بر سر و روی او می‌ریختند تا این کار موجب ریزش باران شود.

۲۶۱- سه‌مه‌نی لێنان: یکی از آداب زیبای آن وقت. بساط سه‌مه‌نی لێنان «پختن سمنو» بود و آن بدینصورت بود وقتی که می‌خواستند در محله‌ای بساط سمنو پختن را راه بیندازند قبلاً در یکی از خانه‌های محله مقداری گندم را سبز می‌کردند(مانند سبزیهای سر سفرهٔ هفت‌سین) بعداً طبق قرار قبلی یک روزی را برای پختن و براه‌انداختن بساط تعیین میکردند. ایندفعه آنهایی که دست‌اندرکار بودند اقدام لازم جهت جمع‌آوری وسایل لازم را می‌نمودند الف: دیگ بسیار بزرگ (۲ پوطی) ب: آبگردان پ: سوخت لازم برای تنور(چون روی تنور آنرا می‌پختند) ت: از هر خانه‌ای مقداری آرد. بالاخره شبی بساط شروع میشد و تا نیمه‌های شب در دور تنور رقص و پایکوبی و آوازخوانی ادامه می‌یافت که یاد آنها فراموش نشدنی است.

۲۶۲- زنان معتقد بودند که شب هنگام وقتی که دور و بر سمنو خلوت می‌شود و هر کس بخانه خود میرود نصف شب حضرت عایشه (رض) حرم محترم پیامبر (ص) و حضرت فاطمه (رض) دختر گرامیش می‌آیند و پنجه‌های مبارکشان روی سمنو می‌زنند و با اینکار سمنو متبرّک می‌شود.

۲۶۳- درهنگامیکه بساط رقص و پایکوبی در دور تنور بر پا بود عده‌ای از بچه‌ها دست در گردن هم شعرهای زیر را با صدای بلند می‌خواندند و تکرار می‌کردند.

ده‌چمه ماڵه ئه‌رمه‌نی قوڵته قوڵتی سه‌مه‌نی
ده‌چمه ماڵه جووله که قوڵته قوڵتی کووله که
ده‌چمه ماڵه موسلمان ده‌نگی یاسین و قورئان

۲۶۴- چێشتی حاجی‌له‌گ‌له‌گی: آش لگ‌لگ.. نزدیکهای روزهای آخر زمستان که چله کوچک پایان میافت و روزشماری و حسابات قدما برای فرارسیدن نوروز شروع و در اطراف جویبارها و دشت‌ها پونه و کووزله و گێلاخه و کنگر سر از زمین بیرون می‌آورد لگ‌لگ‌های شهر یکی یکی و دوتا دوتا از مهاجرت به منطقه گرمسیری به شهر برگشته و یواش یواش به ترمیم و تنظیم لانهٔ گوشهٔ بام مشغول می‌شدند، با آمدن آنها بساط آش لگ‌لگ بر پا میشد. در اینصورت که یکی از زنان محله دست بکار شده وسایل لازمه را تهیه و آش لگ‌لگ در اجاقی که در گوشه حیاط برپا میشد. می‌پخت. البته بیشتر همسایه‌ها در تهیه و پخت آن و تهیه وسایل لازمه شرکت داشتند. بچه‌های آنان هم در کنار بساط مشغول بازی و شعرخوانی بودند. توضیح اینکه لگ‌لگ حتماً چند روزی از چله کوچک مانده بمنطقه برگشت و تخمگذاری میکرد و زنان می‌گفتند که باید تخم لگ‌لگ را یخ ببندد والا جوجه تولید نمی‌شود. بهر حال آمدن او برف و سرمای خیلی سختی را بدنبال داشت که بآن برف حاجی لگ‌لگ می‌گفتند آش پخته شده بین بچه‌های کوچه تقسیم و برای همسایه‌ها هم فرستاده میشد.

۱. حسابات قدما: در قدیم می‌گفتند که چله بزرگ و چله کوچک مادری داشته‌اند بنام «خاتون زمهرین» و آن بدینصورت بود که وقتی چله کوچک پایان می‌یافت یکی دو روز بعد برفی می‌بارید و سرمایی شروع میشد که بآن برف پیرزن یا برف خاتون زمهرین می‌گفتند و می‌گفتند که این برف مال اوست که برای فوت فرزندانش چله بزرگ وچله‌کوچک گریه می‌کند. بعداز آن سرمای دیگری بنام «گیسکی به‌له‌مس» (یعنی بزغاله ابلق) به‌له‌مس به بزغاله‌ای می‌گفتند که اولاً رنگ آن سیاه و سفید و گوشهایش هم کوتاه (کوره) باشد و آن بدینصورت بوده وقتی که سرمای زمستانی شدتش پایان یافته و سبزه کم‌کم سر از خاک بیرون آورده و دشت‌ها سرسبز شده‌اند بزغاله شیطان که از سرمای سخت زمستان بجان آمده. خوش و خوشحال از لانه خود بیرون جسته و در حالیکه پیوسته پایکوبی و به هوا می‌پریده می‌گفته «ده‌خۆم سه‌ر چلی ریحانێ، دوو تڕم که‌ند ده‌زستانێ» یعنی حالا که سرمای زمستان تمام شده و روسیاهی نصیبش گردیده براحتی علف و سبزه می‌خورم و بر ناهنجاری او نفرین می‌کنم. پس از چندی سرمایی شروع گردیده و بزغاله را برجای خود خشک کرد؛ بهمین سبب بآن سرمای گیسکی به‌له‌مس می‌گفتند. در هر صورت سرمای فصل زمستان شامل مراحل زیر بود.

چله‌بزرگ، چله کوچک، برف لگ‌لگ، برف پیرزن، برف گیسکی به‌له‌مس که بعداز آن فصل بهار میرسید و ۱۰ روز اول بهار را ده روز شقاق می‌گفتند که خود داستانی دارد.

۲۶۵- اشاره به سرمایی است که بعداز چله کوچک فرا میرسید و قدما بآن سرمای لگ‌لگ می‌گفتند و عقیده داشتند که تخم لگ‌لگ توسط این سرما یخ می‌زند. چند روزی این سرما دوام داشت.

۲۶۶- بچه‌ها در حالیکه در دور و بر آش لگ‌لگ بازی میکردند و او را روی گوشه بام تماشا می‌نمودند سرود زیر را با آهنگ بلند دسته جمعی می‌خواندند:

حاجی لەگ لەگی گەل گەلی   سیمان دەخۆی بەشکی عەلی
لەئاسمانێ تەبەق تەبەق   لە عارزییە کووشک و کولەک
ماندوو نەبی عەبا بەلەک

۲۶۷- وقتی همسایگان لباس بچه‌ها را شسته و روی طناب یا چوبهای حیاط پهن می‌کردند در فرصت مناسب لگ‌لگ گوشه بام دستبردی بآنها میزد و آنها را به آشیانه خود می‌برد تا زیر خود بگستراند، و یاسوخت تنور را از حیاط می‌برد و با آن آشیانه خود را تعمیر کند.

۲۶۸- خسوف و کسوف. در قدیم این واقعه زود زود بوقوع می‌پیوست یا اینکه امروز بعلت گرفتاری و ازدیاد جمعیت کمتر متوجه آن هستیم. بهرحال وقتی که این کار روی میداد، یک ماتم و غم و اندوهی فضای شهر را فرا می‌گرفت که مثل این بود که قلب آدم را در منگنه گذاشته‌اند بدین علت از هر طرف صدای مناجات و تلاوت قرآن بر می‌خاست و دراویش شهر شروع به ذکر می‌کردند. هرکوچه و پشت بامی یکی مشغول بهم زدن دو چیز فلزی یاکوبیدن به حلبی و... و... بود. بهرحال تا رفع کسوف یا خسوف این کار ادامه میافت. مهمترین کسوفی که در مدت عمرم در مهاباد دیدم، در ساعت ۱ بعدازظهر پنجم اسفند ما، سال ۱۳۳۰ بود که شهر بطورکلی تاریک شد و برای نگاه‌کردن به آن شیشه را با دود فتیله سیاه کرده و به آن نگاه می‌کردیم.

۲۶۹- در روزهای آخر زمستان یا اوایل بهار که هوا هنوز سردی خود را داشت و خورشید در آسمان بود بچه‌ها که از ماندن در خانه خسته شده و در زیر دیوارها جلو نور آفتاب می‌ایستادند، اگر یکی طوری می‌ایستاد که سایه‌اش بر روی رفیقش بیفتد، سر و صدای رفیقش بلند شده با صدای بلند می‌گفت «نیسێ نیسێ گرێ گرێ بابت بچێته لەشکرێ فەپاڵ فەپاڵ گوی داگرێ» فوری همبازی از جلو آفتاب کنار می‌رفت تا سایه‌اش بر او نیفتد و هرگاه آفتاب زیر ابر می‌رفت و احساس سردی میکردند نوشته زیر را می‌خواندند: «نیسێکە برۆ برۆ کوڕە کەچەلە کەت دەگری، تاوە کە وەرە وەرە کوڕە زێڕینە کەت دەگری».

۲۷۰- اعتقادات قدیمی مهاباد. چون بیان داشتن اوضاع قدیمی شهر بدون ذکر پاره‌ای از اعتقادات آن زمان چنگی به دل نمی‌زد ودر ضمن برای آگاهی جوانان امروز چندان جالب نمی‌بود بر آن شدم که بهمراه اوضاع شهر اشاره‌ای نیز به بعضی اعتقادات آن زمان بنمایم.

۲۷۱- امیرحمزه صاحب قرآن و اسکندرنامه و ... همه اینها داستانهائی بود که شب‌ها در خانه در کنار کرسی گرم زمستانی حکایت خوانها و یا نقالان در کافه‌ها برای مردم بیان می‌داشتند.

۲۷۲- (یک نوع مریضی) است که معمولاً بچه‌های کوچک بدان دچار می‌شوند و آن چنین است که در دهان او تاولهای پیدا می‌شود که امروز با جوش‌شیرین مداوای آن میسراست. در قدیم در چنین مواقعی مادر بچه راه می‌افتاد و از هفت خانه همسایه مقداری آرد می‌گرفت و آنرا خمیر می‌کرد و به دیوار می‌چسپاند. با خشک‌شدن خمیرها بر روی دیوارها مریضی هم پایان می‌یافت.

۲۷۳- (مرد دوزنه) در قدیم بعلت فقدان بهداشت و نبودن دکتر، مریضی بخصوص تب نوبه که معمولاً هر شب مریض بدان دچار میگردید زیاد بود در چنین موارد مردم شبانه از طریق پشت بامها و دروازه‌ها بخانه مرد دو زنه‌ای مراجعه و بدون اینکه شناسائی و یا دیده شوند سئوال می‌کردند «ساحیبی چوار چاوان، دەرمانی شەوتی بەچێ (یعنی ای صاحب دو زن درمان تب نوبه چیست؟) حال آن مرد با توجه به بی‌انصافی و یا باانصافی خود اسم غذائی را می‌گفت صاحب مریض آن را شنیده و با مراجعه به منزل در اولین فرصت همان غذا را پخته و بخورد مریض میداد و مریض بهبود می‌یافت.

۲۷۴- در قدیم وقتی طفل دوره شیرخوارگی را طی می‌کرد و به سنی میرسید که باید پا بگیرد اما قادر باین کار نبود برای اینکه قادر براه رفتن شود چنین شیوه درمانی را در پیش می‌گرفتند. مادر، بچه را در سبدی میگذاشت و به هفت در همسایه مراجعه می‌کرد و می‌گفت: «این سر برای پا آمده» و جواب می‌شنید که (خدا بدو پا بدهد) بالاخره پس از چندی بچه پا می‌گرفت و خانواده را غرق خوشحالی می‌کرد.
۲۷۵- عادت بود هر کس که باغی احداث می‌کرد و نهالها بزرگ شده و به ثمر می‌نشست اولین ثمره باغ را به فقرا و بیچارگان به رایگان میداد.
۲۷۶- قاضی محمد، بیاد دارم وقتی اولین دفعه باغ گولاّن که اکنون جای آن محل فروش تاناکورا است درختان انگورش به بر نشست اولین ثمر باغ را به مردم داد، بدینجهت من و خواهرم با مراجعه به محکمه قاضی هریک حواله دوسیّ (۴کیلو) انگور را از دست قاضی گرفته و بهمراه مردم به باغ گولان رفتیم هریک دوسیّ انگور سیاه و گۆل‌مازۆ که نوعی از انگور است گرفتیم و در این راه عده زیادی از مردم همراه ما بودند که هر یک سهم خود را گرفته و برگشتند.
۲۷۷- وقتی طفلی بزرگ میشد و زبان نمی‌گرفت یعنی حرف نمی‌زد. این کار باعث ناراحتی پدر و مادر می‌گردید که نکند خدای نخواسته لال باشد غیر از اینکه به مداوای او با دادن زرده تخم کبوتر و ... و متوسل میشدند این شیوهٔ رایج را هم انجام میدادند بدینسان هنگامیکه یک مرد مؤمن و درستکاری مشغول غذا خوردن است اولین لقمه او را از دستش قاپیده و می‌آوردند در دهن بچه قرار می‌دادند و این کار موجب تسریع در زبان در آوردن یا بقولی حرف زدن طفل می‌گردید.
۲۷۸- در قدیم وقتی بچه شیرخوار آب دهانش خیلی زیاد بود و همیشه سینه و پیش‌بند او را خیس می‌کرد با یک لنگه جوراب دائیش به دهان او ضربه‌ای میزدند و آب دهان او خشک میگردید.
۲۷۹- عادت بود که وقتی طفل شیرخوار و یا بچه بزرگی میترسید و ناراحتی ایجاد می‌کرد کسان او یک سر خرچنگ را آورده و توی پارچه‌ای می‌پیچیدند و روی شانه راست او نصب می‌کردند چه بسا مرد و زن را می‌دیدم که در بستر رودخانه شهر مشغول پیدا کردن آن بودند.
۲۸۰- یکی از عاداتی که بیشتر بین زنان و دختران مخصوصاً برای برآوردن مقصودشان رایج بود، این بود که در شبهای شنبه پشت دروازه یا جائی که محل عبور و مرور مردم بود می‌نشستند و به سخنان عابران گوش میدادند که‌بآن شه‌مموّله می‌گفتند آنها با گوش کردن به سخنان عابران فال خود را به آن می‌سنجیدند.
۲۸۱- داستان میرنوروزی که تقریباً سال ۲۴ در مهاباد شروع شد بسیار تماشائی و جالب بود. میر معادل با کلمه امیر بود که برای خود وزیر و گزیر (جلاد) و بساط حکمرانی را ترتیب میداد. دستور میر هرچه بود میبایستی مو به مو بمرحله اجرا در آید و هیچ کس و هیچ مقامی حق سرپیچی از آن را نداشت حتی می‌گفتند که شبی میر شهر دستور احضار قاضی محمد را داد و او را ۴۰ تومان جریمه کرد (البته من این کار را باچشم خود ندیده و در صحنه نبودهام فقط شنیدم ولی میدانم که صحت داشت) بهر حال میر هرکاری راکه دلش میخواست دستور اجرا میداد ولی او از یک کار محروم بود و آن خندیدن بود. او فقط میبایستی مثل یک امپراطورفقط دستور دهد. این کار مدتها ادامه داشت. میر اصلی شهر آقای قادر احمدزهرا نام داشت. بعدها این کار در محلات شهر هم انجام گرفت. در هر محله‌ای میری از میان جوانان شهر درست شد که به آن میر محله می‌گفتند که آقایان سیاسری و بارنجی و مصطفی داودی جزو این جریان بودند.
۲۸۲- وزیر و گزیر (جلاد) گزیر مأمور اجرای تنبیهات بود و هیچ رحم و شفقتی نسبت به کسی را روا نمیداشت فقط مجری دستوار میر بود. وزیر هم که مشاور و راهنمای میر در کارها بود نظر صلح جویانه و مدارا داشت و راهنمای میر در اموراجرائیات و اوامر و احکام او بود.
۲۸۳- در قدیم تعداد شکارچیان شهر محدود بود شکار هم خیلی تفریحی بود نه‌حرفه‌ای که نسل حیوان بیچاره را ازبین برده هر چه گشتند ببازار ریخته و شکار را وسیله امرار معاش قرار دهند.
۲۸۴- آقای حاجی علی دباغیان مردی بلند بالا و تنومند و متین بود.
۲۸۵- از فرهنگیان با سابقه شهر، مردی نیک و معلمی متین بود. اکنون بازنشسته است.

۲۸۶- میرزا کریم قاضی صاحب بیشه میرزا کریم مردی کوتاه قد و لاغر بود.
۲۸۷- از فرهنگیان بسیار قدیمی مهاباد و بیشتر مدت خدمت خود را در دبستان پهلوی سپری گرداند.
۲۸۸- دبیر نقاشی، در نقاشی مهارت زیادی داشت.
۲۸۹- یکی از مردان نیک‌سیرت بسیار عاطفی و انساندوست و دل رحم بود. مدت عمر خود را در اداره دارائی سپری گرداند. اکنون که از دنیا رفته است خدایش بیامرزد.
۲۹۰- آقای قادر ریحانی از معلمان باسابقه شهر و یکی از فوتبالیستهای تیم کُلنی مهاباد بود.
۲۹۱- سرهنگ اردلان رئیس حوزه نظام وظیفه اهل کردستان (سنندج) بود.
۲۹۲- آقای رحمن دباغچی‌مکری مشهور به فقه‌رحمن از شکارچیان قدیمی شهر.
۲۹۳- مردی مؤمن و مسلمان پدر آقایان محمد و عبداله و قادر خدادادی به شغل پینه‌دوزی مشغول بود و کفشهای روستائی خوبی میدوخت. او به شکار کبک بسیار علاقه داشت.
۲۹۴- درویش حسن احسنی مردی بلند بالا و لاغر بود که به شکار کبک بسیار علامند بود.
۲۹۵- آقای رشید شامی از شکارچیان علامند به کبک و اغلب باین کار مشغول بود.
۲۹۶- آقای حسن بی‌شیر مشهور به حسن که‌ت که از شکارچیان کبک بود و شغل پینه‌دوزی داشت.
۲۹۷- آقای علی حسین‌پور مشهور به علی‌شه‌ل مردی کوتاه قد با پیشانی باز و سبیل پرپشت از یک پای می‌لنگید. در قمار ورق شهرت و زبردستی زیادی داشت، کمتر وقتی بود او ببازد. در هر شهری که بساط قمار بود و او را نمی‌شناختند می‌رفت و بازی می‌کرد و قاعده‌اش چنین بود که اول برای فریب و دلخوشی حریف، باو می‌باخت ولی بعداً که حریف گرم میشد هر چه در جیب داشت از او می‌برد. از جنبه رفتاری آدمی تندزبان و مشروب‌خوار قهاری بود. در اواخر عمر به هروئین معتاد و از دنیا رفت.
۲۹۸- اسم قماربازی بوده که هیچکس نتوانسته او را در قمار شکست دهد. گویند با این وضعیت در تونخانه حمام مرده است. داستانی است که مردی موقع مردن پسر خود را نصیحت می‌کند که «ای فرزند هروقت خواستی قمار کنی در فلان جا بفلان کس مراجعه کن بعداً اقدام به قمار بازی نما» خلاصه بعداز فوت پدر، پسر پند پدر را ببکار می‌بندد مردی را می‌بیند کوتاه و پابرهنه و لخت و در حالیکه در تونخانه حمام خزیده است از شدت سرمای زمستان بخود می‌لرزد. پسر داستان خود را باز می‌گوید و او هم در می‌یابد که هدف پدر چه بوده است. دوقاپ را که در دست داشته پشت بام می‌اندازد و درحالیکه خود در پائین نشسته است به آن مرد می‌گوید: که اولی چنین افتاده و دومی چنان آن مرد با مراجعه به پشت بام می‌فهمد که درست گفته است. لیلاج می‌گوید: با اینهمه مهارت در قمار این سرنوشت من است پس تو حساب خود کن که چه شوی» مرد درمی‌یابد که نصیحت پدر چه بوده و هرگز گرد قمار نگشت و مردی وارسته‌ای شد.
۲۹۹- مردی با قامت متوسط و چشمان درشت و ابروان پر و سبیل کلفت می‌گفتند گوران است (اسم فرقه‌ای است) هیچ مقدساتی نداشت، همیشه مست بود. چون خانه و کاشانه و کسی را نداشت. همیشه در کاروانسراها و کافه‌ها می‌خوابید. اساس کار او بر سه ورق پاسور بود که یا دوتای آنها سیاه و یکی قرمز و یا دوتا قرمز یکی سیاه بود. با این سه ورق چنان با مهارت و تردستی کارش را انجام میداد که کسی نمی‌توانست از او پولی ببرد. هر چند گاهی اوقات مردم برای مشخص بودن یک تکه کاغذ به پشت ورق قرمز می‌زدند که قمار را ببرند ولی با تردستی خاصی آن را عوض می‌کرد که کسی متوجه نمی‌شد. برای اینکه آدمهای ساده دهاتی را بدام بیندازد. همیشه در دور و بر خود چند نفری شریک داشت که عمداً به آنها می‌باخت تا مردم ساده را فریب دهد. بالاخره خبر رسید که شبی او را با چاقو تکه‌تکه کرده‌اند.
۳۰۰- مرد بلندقامت با محاسن سفید. سه مهره بزرگ تخته نرد را بایک قوطی فلزی و یک میز و یک رومیزی که ۶ خانه روی آن رسم کرده و در هر خانه شماره یک عدد روی تاسها را روی آن نقاشی کرده بودند همراه داشت مردم در هریک از خانه ها پولی میگذاشتند و او هم سه تاس را در قوطی انداخته بعداز بهم‌زدن وارونه روی میز می‌گذاشت. اگر شماره خانه‌ای که روی آن پول گذاشته‌اند آمده بود طرف برنده و الا می‌باخت.
۳۰۱- آقای غلام خامنه‌ای مشهور به غولامه‌روت در اصل اهل تبریز ولی از کوچکی مقیم مهاباد است. گویا از

خانواده خیلی ثروتمند و برادرانش همگی پولدارند ولی او گرد آنها نگشته و در عالم خود غرق است. هم اکنون در قید حیات و در مهاباد است.

۳۰۲- محه (محی‌الدین حسین‌پور) در قدیم از قماربازان قهار بود در ضمن مارهای خیلی خطرناک می‌گرفت و در بستانهای پائین پل بستانکاری هم می‌کرد. همیشه با غلام و دیگران در پشت تون حمام قاپ‌بازی و قمار می‌کردند او هم حالا در قید حیات است.

۳۰۳- آقای هاشم قبادی مشهور به هاشم کور برادر مجید قباد. بچه کوچه سردروان (روبروی حمام اطلس) مردی بسیار با غیرت و شجاع بود در کوچکی مادر خود را ازدست داد. داستان دستبردهای او بمنازل چه در شهر و چه دهات مخصوصاً دزیدن خر سفیدرنگ معلوم همگان است خود گوید: خیلی بی‌پول بودم به دهی رفتم که چیزی گیر بیاورم در آسیاب ده خر سفیدی را دیدم که در کنار دیوار آسیاب آن را با ریسمانی بسته‌اند فوری دست بکار شدم خر را دزیدم آن را بجائی برده و یک قوطی دوده و واکس تمام بدنش را رنگ زده و سیاه کردم بعداً او را ببازار برده بدون اینکه خود متوجه باشم به خود صاحبش فروختم. خلاصه پول را گرفته و دنبال کار خود رفتم. وقتی که در راه باران می‌آید و خر را خیس می‌کند رنگ سیاه او زائل گشته، خریدار متوجه می‌شود که چه کلاهی سرش رفته این همان خر خودش است.

۳۰۴- آقای محمد مولودیان مشهور به حه‌مه‌دی مه‌ولوده چرچی. آدم کوتاه قد و توپول و بسیار شجاع و تندخو و عصبانی در اواخرسال ۲۴ به باکو رفت و در آنجا از دنیا رفت. داستان همراهی او با هاشم قبادی در سال ۲۴ در قضیه سردشت مورد تحسین همگان است.

۳۰۵- مردی تنومند و متوسط‌القامت با سبیل کلفت و چشمانی از حدقه درآمده و نافذ با یک حالت هیپنوتیزمی بود. داستان عیاشیها و مستیهای او را همه افراد شهر میدانند. همه عصرها بخصوص عصر جمعه‌ها با حه‌مه‌دی مه‌لامه‌ولودی بدمستی می‌کردند و دست در دست هم نیمه شب در خیابان تلوتلوخوران در حالیکه آواز سر می‌خواندند بسوی خانه خود روان بودند. او موی سر و سبیل خودش را رنگ میزد و با آنهمه سن و سال همیشه ریش تراشیده داشت.

۳۰۶- منظره قلیان‌کشیدن او در کافه کاک احمد سعدیه و قادره‌سێله که در میان آب قلیان گوجه و گل و گوجه فرنگی می‌انداخت بسیار تماشائی و شاعرانه بود. بالاخره با آنهمه دل بستن به دنیا و لوطی‌گری عاقبت زندگی را باخت و مرد.

۳۰۷- منطقه بدنامی بود در شمال شهر تقریباً مدرسه جامی فعلی نرسیده به یرغو. آنوقت آنطرف همه بیابان و اثری از خانه مسکونی آنجا نبود. یعنی آن خانه دور از خانه‌های شهر احداث و ساکنان آن غیر بومی بودند که به لطف خدا در اثر حرکتهای انقلاب خانه ویران و محله از هم پاشیده شد.

۳۰۸- خه‌یام: نامش رحیم شهرت وفائی مشهور به خیام از فامیلهای وفائی شاعر شهیر کردستان است. صورتی آبله‌رو با کله‌ای بزرگ و موهای ژولیده داشت. خواندن و نوشتن را در حد کلاسهای اکابر بلد بود و در سالهای ۲۳ و ۲۴ در کلاس اکابر دبستان پهلوی به آموزگاری آقای محمد حجازی از معلمین قدیم شهر درس می‌خواند. صدای بسیار دلنشین و جذابی داشت در پایان ساعات کلاس با دستور معلم نوائی سر میداد و اغلب از شعرهای وفائی (وه‌فایی عاشقی ئه‌ندامی تۆیه...) استفاده می‌کرد. شب‌ها هنگام تعطیلی کلاس هر شب یکنفر تریاکی را اذیت می‌کند. او هم به تلافی در موقع مناسب او را به تریاک معتاد می‌نماید. هنگامیکه استفاده از تریاک قدغن شد بعلت نرسیدن بموقع تریاک بدستش دیوانه شد. او اغلب در گوشه‌های خیابان و یا توالت مسجد عباس آقا و حاجی‌احمد در هوای بسیار سرد زمستانی می‌خوابید گاهی اوقات در وسط خیابان نوائی سر میداد و مردمان را بحیرت وامیداشت در سرمائی سخت زمستان پابرهنه روی برف و یخ راه می‌رفت و در اثر شدت دیوانگی او را به تیمارستان تبریز منتقل و آنجا دار فانی را وداع گفت.

۳۰۹- خدره شێت: آدم بلندبالا و تندمزاجی بود. از دهات منگور بشهر آمده و در شهر مقیم شد. در ویرانه سه‌هول خانه بالاتر از چهارراه آزادی قسمتی از زمین را بشکل کانال سرپوشیده حفر کرده و در آنجا زندگی می‌کرد بچه‌های شهر خیلی او را اذیت می‌کردند. مخصوصاً در شب‌های ماه رمضان او هم با سنگ پرانیهای مداوم آنها

را تعقیب می‌کرد بالاخره از دنیا رفت و ماجرا پایان یافت خداوند رحمتش کند.
۳۱۰- دایه سووریّ: زن سیدی بود. پیر و چاق، خانه و کاشانه‌ای نداشت با آنهمه کهولت سن پیری قیافه‌ای ملکوتی و زیبا داشت، مردم از شال کمر او بعنوان تبرّک استفاده و برای قطع تب نوبه استفاده می‌کردند. هر چه از مال وسایل دنیوی داشت همه را بدور کمر خود بسته و یا در بقچه‌ای گذاشته و همیشه همراه داشت. مردم شهر او را بسیار دوست میداشتند. اکنون سالهای بسیار مدیدی است که از دنیا رفته و برحمت ایزدی پیوسته است خدوانـد رحمتش کند.
۳۱۱- خاله سووره: مردی کوتاه‌قد و عجول و حرآف بود که از دهات آمده بود پسرانی زیادی داشت که همگی ثروتمند بودند. اغلب او را گرفته و به ده می‌بردند ولی باز بشهر فرار می‌کرد با دکتر لازار میانه خوبی داشت و دکتر خیلی باو توجه داشت بنظرم او را هم به تیمارستان تبریز بردند.
۳۱۲- خونچه شێت: زن دیوانه‌ای بود که از نوشیدن چای پررنگ و غلیظ لذت می‌برد و می‌گفت «بم به قوربانت گه‌لاّ چایی» ای برگهای چای من بفدایتان. گویا اهل بوکان بود و از آنجا به مهاباد آمده بود. مردم خیلی به او توجه داشتند.
۳۱۳-ثانیج و مانیج: مردی بود لاغراندام، شب و روز در کوچه شهر می‌گردید و فریاد میزد ثانیج... مانیج. در واقعه سال ۲۴ در مهاباد ناپدید شد دیگر صدای از او بگوش نرسید گویا جاسوس روسها بود که باین شکل درآمده بود.
۳۱۴- بیللی بیللی: مردی نابینا و آبله‌روئی بود که در واقعه قحطی سال ۲۷ بمهاباد آمد و در آنجا ماند. لباسهای خیلی پاره پاره به تن داشت چنانی که اغلب جاهای بدنش پیدا بود با خواندن آوازی جالبی بنام بیللی بیللی ... که به همراه آن بشکن میزد و گدائی میکرد و پول می‌گرفت آوازش ترکی و چنین بود: باشماق گیرم هەر تەرفی گیزەرم، شیش گیاترم شیش گیاترم، بورا سنی داغله‌رم. یعنی کفش بپوشم بهرطرف میدوم سیخ بیاورم اینجا را (دست میزد) داغ می‌کنم.
۳۱۵-دەروێش: مردی ژنده‌پوش با هیکلی بسیار درشت و موهای زرد و یک قیافه خارجی در تونخانه حمام شافعی (جلو در جنوبی سرای کریم خان) زندگی می‌کرد. بچه‌های خیلی او را ناراحت و عصبانی می‌کردند و او با سنگ و چوب آنها را تعقیب می‌کرد. میدان آهنگران که آنوقت چنین نبود جولانگاه سنگ‌پرانی او و بچه‌ها بود. بعدها او هم ناپدید و معلوم شد که او هم جاسوس خارجی بود که در شهر مقیم بود. بعدها جانشین او درویش دیگری شد که همیشه یک عصای آهنی در دست داشت که فکر می‌کنم در بدنه عصا جاسازی داشت. همیشه در نزدیکی بی‌سیم ستاد می‌نشست.
۳۱۶- سەیدە لووشە: مردی شلوق و بدخو و لرز بود بعلت لرزی دهان کمتر حرفهایش قابل فهم بود. با توجه باینکه از یک پا لنگ بود بسرعت میدوید و بچه‌های شهر را اذیت می‌کرد. بعدها خیلی فاسد گردید.
۳۱۷- علی و خواهرش خدیجه از خانواده حاجی رحمت شافعی، خدیجه اختلال حواس داشت و همیشه در قبرستان قدیمی شهر رو به کوه خزائی می‌نشست و می‌گفت نگاه کنید چل‌بسک (چهل‌گیسو) آنجا گوسفند می‌دوشد البته کسی چیزی را نمی‌دید. برادرش علی لرز بود وقتی براه می‌افتاد تعادل خود را از دست میداد چنان می‌دوید و سرعت می‌گرفت که کسی به او نمی‌رسید میبایستی برای ایستادن خود را به تیرچراغ یا دیواری بکوبد تا بتواند بایستد. بدینجهت همیشه سر و صورتش زخمی می‌شد. سالهاست که هر دو از دنیا رفته‌اند خداوند آنها را ببخشاید.
۳۱۸- سید علی اهل قریهٔ آزاد از قراء محال آختاچی همیشه عصایی در دست داشت و یک پای نیمه‌فلج خود را بدنبال میکشید. عادتش چنین بود که به افراد سرشناس مخصوصاً اربابان لگد میزد آنها هم از ترس اینکه بدامش نیفتند باو پول میدادند تا نسبت به آنها چنین کاری نکند.
۳۱۹- سابیر: مردی سیاه‌چهره و لاغر اهل کردستان بود. مردم در بازار باو کمک میکردند تا اینکه از دنیا رفت.
۳۲۰- حەیدەر باقوّ: مردی با قد متوسط و با دست و پای نیمه فلج و حرف‌زدنش بعلت سکته کمتر قابل فهم بود. بهمین علت مورد ترحم مردم شهر بود.

۳۲۱- شهر مهاباد آنوقتها دو خیابان خاکی و پرگرد و غبار داشت. جویهای اطراف آن پراز لجن و کثافت بود. هر روز دو دفعه بوسیلهٔ کارگران شهرداری خیابان با آب جویها آبپاشی میشد. خیابان اولی از بیمارستان هلال‌احمر (شیرو خورشید سابق) تا نزدیک سینما آریا و دیگری از میدان شهرداری (چوارچرا) تا چند صدمتری بالاتر از چهارراه آزادی.

۳۲۲- ماشین آتش‌نشانی و آبپاشی ماشینی بود، که شهرداری خرید. بوق بسیار جالب و زیبایی داشت ماشین با بوق خود فریاد میزد: «دادوو دادوو سه‌یدزاده، ئاوم پێ‌یه خۆت لاده و...»، بچه‌ها که از صدای آن خوششان می‌آمد بدنبالش میدویدند. با خرید این ماشین آبپاشی خیابانها توسط آن هر روز دو دفعه انجام می‌گرفت.

۳۲۳-چوارچرا: میدان شهرداری فعلی این میدان بشکل امروزی نبود. تمام مراسم جشن و رژه‌ها در روزهای رسمی در آنجا انجام می‌گرفت. درضمن رهبران کردستان در سال ۲۶ در همینجا بدار آویخته شدند که دور تا دور آن بوسیلهٔ سربازان محاصره شده بود.

۳۲۴-چرابه‌رق: کارخانهٔ برق که برق شهر را میداد و شبها باعث روشنائی کوچه‌های تاریک شهر بود معمولاً قبل از اذان مغرب تا ساعت ۱۲ شب روشن بود. بعداز خاموشی کارخانه، شهر در تاریکی مطلق فرومیرفت و صدائی جز صدای سوسکها که در لای دیوارهای خانه لانه داشتند و یا فریاد قورباغه‌ها که از سینهٔ رودخانه برمی‌خاست نوائی بگوش نمی‌رسید. در تابستانها هنگام خاموشی برق و برقراری سکوت مطلق در شهر، چه جالب بود نوای مرغان مهاجر که نیمه شب قارقارکنان از آسمان شهر می‌گذشتند و خاموشی شهر را بهم میزدند. مدیر و متصدی کارخانهٔ برق آقای محمد تکمه‌چی از مردان خوب و صنعتگری مبتکر بود که آنوقتها با درایت خود کارهای مکانیکی کارخانه را اداره می‌کرد. او هم اکنون بازنشسته و در قید حیات است سیمبانهای آندوره دو نفر باسامی آقای محمد خوش‌رو مشهور به مامه که هم‌اکنون در قید حیات است و دومی آقای مصطفی تکمه‌چی مردی با قدی کوتاه و از یک پا لنگ بود این دو در کار سیم‌کشی مهارت فراوان داشتند و کار سیم‌کشی شهر بعهدهٔ آنها بود.

۳۲۵- آقای عبدالخالق سعدی مردی خیّر و یکی از فروشندگان لوازم برقی شهر است، هنگام آمدن شاه به مهاباد نامه‌ای نوشت و به امضاء مردم رساند که سد مهاباد احداث شود.

۳۲۶- در قدیم در شهر از ماشین، چه سواری و چه باری کمتر اثری مشاهده میشد. اثرات آنها بیشتر در سال ۲۴ در شهر که اغلب ماشین روسها می‌آمد پیدا شد البته آنوقت هم فقط ماشین باری بود که به آن لۆری می‌گفتند بعدها که تعداد آنها زیاد شد اغلب برای بردن توتون از دخانیات و چغندر از مزارع به کارخانهٔ قند میاندوآب بشهر آمد و رفت میکردند و اولین گاراژ باربری در شهر توسط آقای علی داودی مشهور به علی رحمت برپا شد.

۳۲۷- اشاره به کلمهٔ طیبهٔ لااله‌الاالله و نفی‌ماسوی است. وقتی مقام رضا در دل آدمی پدید آمد بزرگترین مشکلات در روحیهٔ او اثر نکرده و او تسلیم ارادهٔ خدای خود خواهد بود این یکی از احوالات بالای تصوف است.

۳۲۸- آقای علی داودی اولین گاراژدار مهاباد که گاراژ باربری آن برق نام داشت و حالا به پارکینگ ماشین تبدیل شده‌است محل آن پائین‌تر از پاساژ وفا است.

۳۲۹- آقای محمد غریب‌نواز پدر آقای رشید و صلاح‌الدین غریب‌نواز مردی بسیار زحمتکش و دل‌رحم و وارد در کار ماشین‌آلات. با همه زحمات چندین ساله‌ای که در گاراژ بسمت انبارداری کشید باز چون مردی کم‌مایه از دنیا رفت. خداوند او را غرق رحمت خود گرداند.

۳۳۰- آقای غنی خسروی مشهور به مامه غنی، مردی باوقار و متین سهامدار گاراج مسافربری بود.

۳۳۱- پدر آقای حاجی مصطفی کریمی از گاراژداران بسیار قدیمی شهر و در گاراژ باربری برق سهم داشت.

۳۳۲- آقای لطیف خسروی، مردی کوتاه‌قد و عصبانی و دائم‌الخمر بود او در گاراژ ترانزیت سهم داشت بعداز مرگش پسرش قاسم جای او را گرفت قاسم هم مثل پدر معتاد و تقریباً رهبر حزب پان‌ایرانیسم در مهاباد بود.

۳۳۳- آقای رحیم گرمیانی مردی چاق و خوش‌برخورد و چرب‌زبان جزو سهامداران گاراژها بود. بیشتر اوقات مشغول پیمانکاری و خرید وسایل غذائی اردوناس ارتش بود.

۳۳۴- همهٔ این شرکتها در مهاباد نمایندگی داشتند و ماشینشان در مسیر راههای آن کار میکرد.

۳۳۵- آقای سیدهاشم سیدی مردی بلند قد و چرب‌زبان و معاشر در سهمیهٔ گاراژ میهن‌تور با سایرین شریک بود.
۳۳۶- آقای علی جلالی مشهور به علی کُرده مردی با سبیل بزرگ و چشمان درشت و تندمزاج بود. اغلب بشدت بدمستی میکرد. او دلال گاراژ و حالا مشغول شکار ماهی است.
۳۳۷- آقای رحیم باغچه‌ای مشهور به رحیم قیاسه یکی از دلالهای گاراژ بود او هم‌اکنون در قید حیات و بکار دیگری مشغول است.
۳۳۸- آقای سواره سیامندی مشهور به سواره‌کور مردی بلند بالا و چاق سالها باتهام سیاسی زندانی شد مدتها است که از دنیا رفته است.
۳۳۹- آقای محمدامین بلوری برادر آقایان عبداله و محمد بلوری.
۳۴۰- آقای عزیز سیمانی مشهور به عزیز ملا مولودی او هم دلال گاراژ، متأسفانه اواخر عمر به هروئین معتاد شد و از دنیا رفت.
۳۴۱- آقای صدیق خیالی مدتی دلال گاراژ و بعدها بکار نقاشی ساختمان پرداخت.
۳۴۲- آقای ابراهیم حمزه‌آذر مشهور به برایمه‌سوور مردی شوخ و اهل مذاق و دلال گاراژ بود، او حالا در قید حیات است.
۳۴۳- همه اینها با ماشینهای باری که داشتند در مسیر سردشت مهاباد حرکت میکردند آنوقتها جاده سردشت بسیار پرپیچ و خم و غیرآسفالته بود که فقط مسافرت با ماشین باری به آنجا صورت میگرفت و اغلب در زمستانها بعلت مسدود شدن راه امکان حرکت ماشین به آنجا کم و تصادف نیز در این راه بیشمار بود که اغلب موجب تلف‌شدن مردم می‌شد.
۳۴۴- شه‌ربه‌ت فرۆشه کان:(شربت فروشان) در قدیم مثل حالا یخچال و آب‌خنک‌کن و نوشابه و ... نبود. مردم برای رفع تشنگی در تابستان گرم از شربت‌فروشان دوره‌گرد و یا آبی که در انبارآبها در کنار خیابان برای احسان می‌گذاشتند استفاده میکردند. وسیله خنک‌کردن آبها و شربتها مقدار برفی بود که برف‌فروشان از یخچالهای ذخیره‌شده در کوهها در ایام زمستان، به شهر می‌آوردند. شربت از انگور سیاه خشک کرده بشکل کشمش (اصطلاحاً میوژ) درست می‌شد که آنرا در آب ریخته و عصاره آنرا می‌گرفتند. رنگ آن چون شربت انار بود.
۳۴۵- آقای محمد امینی‌فرد مشهور به حاجی‌محمد، هرچند حج نرفته بود ولی چنین مشهور بود، او مردی سیاه‌چهره و چاق بود که خمره‌ای از شربت را بدوش آویزان و در بازار بمردم عرضه میکرد. فرزندش کریم حالا هم باین کار مشغول است.
۳۴۶- آقای احمد شربتی مشهور به صوفی احمد. مردی بلند قامت، باهیکل درشت و ریش سفید و پهن که یک خمره بر دوش بطور دوره‌گرد شربت فروشی میکرد. شربتش بسیار لذیذ بود.
۳۴۷- ئه‌حه ره‌ش: حاجی احد سعیدپور مشهور به ئه‌حه‌ره‌ش، از شربت‌فروشان دوره‌گرد شهر. یکی از شاگردان دبستان پهلوی در قبل از سال ۲۴ بود. بعداً با خمره‌ای بر دوش به شربت‌فروشی پرداخت.
۳۴۸- آقای مجید قبادی پدر آقای قبادی فوتبالیست شهر. مردی کوتاه قد و زیرک اغلب به فروش فرنی و مسقطی و... در بازار مشغول بود. پاتوقش در پشت میدان منگور بود.
۳۴۹- حلوائی است که از آرد ذرت برشته (چوسفید) با دوشاب درست می‌شود آنرا با آرد نخودچی هم درست می‌کردند. در قدیم بچه‌ها بجای تنقلات آن را می‌خریدند و خیلی لذیذ و خوب بود.
۳۵۰- برائمه له گه: آقای ابراهیم جافری پدر محترم آقایان سعید و حسین و... جافری مشهور به «برایمه له گه» مردی بلندقد و لاغر و زحمتکش بود در تابستان شربت و فالوده و در زمستان چوسفید (گوله‌پێغه‌مبه‌ره) می‌فروخت.
۳۵۱- موحه‌مه‌ده سووره: آقای محمد شیخ‌محمدی مشهور به محمدسووره. از شربت و فالوده‌فروشان قدیمی شهر. مردی بسیار آرام و متین بود و در گوشه دکان بقالی پدر آقای قادر ایرمی پاتوق شربت فروشی داشت.
۳۵۲- آقای علی عاقلی مشهور به علی کاکه‌ره‌ش پدر آقایان محمد و احمد عاقلی. مدتی بکار شربت‌فروشی مشغول و بعدها بکار دلالی و دست‌فروشی پرداخت.
۳۵۳- آقای حسن روغنی پدر محترم آقای روغنی‌ها. مردی بلندبالا و آرام و متین بود در گوشه بازار پاتوق

شربت‌فروشی داشت سالهاست که برحمت ایزدی پیوسته است.
۳۵۴- آقای حاجی‌احمد روشن‌زاده پدر حاجی‌حسین و کاک رحمان روشن‌زاده مشهور به حاجی‌تاریک مردی کوتاه قد و لاغر با چشمان کوچک بود تقریباً خیلی قبل از دیگران شربت‌فروش شهر بود بعداً کهنه‌فروش شهر شد.
۳۵۵- آقای عبداله علیپورمکاری مشهور به عبداله مروّت، در میدان آرد در جلو قهوه‌خانه آقای حاجی‌غنی چایچی بساط شربت و فالوده داشت. حالا در میدان حه‌مه‌خرچه دکان دارد.
۳۵۶- آقای حاجی صالح ایرانپناه پدر محترم برادران ایرانپناه در گوشه‌ای از میدان آرد فالوده و شربت می‌فروخت چندی است که برحمت ایزدی پیوسته.
۳۵۷- جارچیٚکانی شار: در قدیم هیچ وسیله‌ای در شهر نبود که در مواقع لزوم بوسیلهٔ آن به مردم اطلاعات و اخباری دهند و مردم از چگونگی کارها باخبر شوند در نتیجه از وجود جارچی استفاده می‌شد بدین علت عده‌ای در شهر باینکار مشغول بودند. اگر چیزی در شهر گم می‌شد صاحب آن به آنها خبر میداد و جارچیها در شهر می‌گشتند و فریاد میزدند «چه‌کسی فلان چیز را پیدا کرده ۳ تومان مژدگانی میدهیم» یا اگر خری و حیوانی گم می‌شد آنها دنبالش جار میزدند تا پیدایش کرده بصاحبش بدهند. البته در مقابل اینکار حق‌الزحمه هم می‌گرفتند.
۳۵۸- آقای رسول رجبی مشهور به رسول شالی جارچی شهر مردی سیاه چهره و آرام و متین گاهاً دلالی وسایل فروشی دهاتیها را انجام میداد.
۳۵۹- آقای‌کریم دیوان‌آذر مشهور به نایب‌کریم پدر آقای اسماعیل دیوان‌آذر گویا او قبلاً داروغه شهر هم بوده، آدمی شوخ و زیرک دنیا دیده بود سالهای بسیار زیادی است برحمت ایزدی پیوسته.
۳۶۰- آقای علی مهتری مشهور به علی بعید پدر آقایان محمد و ابراهیم مهتری، بعدها کارچاق‌کن فروش خانه و زمین را پیشه کرد زبان چربی داشت و مشکل‌گشای کارها بود.
۳۶۱- کسانی که دکان و مغازه‌ای نداشتند که در آن مقیم شده و به خرید و فروش بپردازند ناچاراً اجناس خود را روی دوش و یا بدست گرفته و در کوچه و بازار برای فروش به مردم عرضه میکردند. که به اصطلاح امروز فروشندهٔ دوره‌گرد بودند.
۳۶۲- آقای عبداله رحمن‌زاده مشهور به عبداله رحمانه‌چکوله. مردی زیرک و کوتاه‌قد و بلبل‌زبان بود. نخود پخته میفروخت و چنان به تعریف و تمجید از آن می‌پرداخت که مردم را مشتاق خوردن میکرد: «ئه‌و شۆرمه‌زه‌به... به مه‌زه‌یه». از او فرزندان زیادی بجای مانده‌اند.
۳۶۳- خوشکه فات یا فاته‌شیت، زن بیوه‌ای بود که او هم نخود پخته در بازار و روزهائی که حمامها نوبت زنان بود در حمام زنانه آنرا بفروش عرضه می‌کرد. درعین تنهائی و بی‌کسی به کسب و کار خوبی مشغول بود.
۳۶۴- آقای عبداله‌ویسی مشهور به عه‌به‌کویر (عبداله‌کور) جوانی بسیار کاسب و کاری در کسب خود بسیار فعال گاهاً بلال‌فروشی و خیارفروشی هم میکرد. حالا حمال سبدی است.
۳۶۵- آقای رحمان کبابچی مشهور به «ره‌حمان خاخۆ» پدر آقایان حسن و حسین شکیبا. مردی کاری و زحمتکش و خشن و تندمزاج بود اوایل بستنی را در خانه درست کرده و در گوشه‌ای از بازار می‌گذاشت ولی بعدها دوره‌گرد شد و بستنی را در کوچه‌ها برای فروش عرضه میکرد و فریاد میزد: «شکراست و گلاب. شیربهاره بستنی». سالهاست که از دنیا رفته خدا رحمتش کند.
۳۶۶- آقای هاشم نجل‌معروف مشهور به «کاکٚ هاشم یا هاشمه خره» مردی کوتاه قد و متین و زحمتکش در تابستان که بازار کار ساختمانی در میان بود بنائی میکرد و بعداز اتمام کار ساختمانی مال خرازی می‌فروخت صندوقچه‌ای درست کرده و آنرا با یک کمر چرمی بدوش خود می‌انداخت و در دست دیگرش سبدی را پر از اشیاء دیگر در کوچه‌ها می‌گرداند و فریاد میزد «مالی‌خرازی» هم‌اکنون در قید حیات و شغل خود را کنار گذاشته است.
۳۶۷- آقای محمدرسول اسماعیل‌زاده مشهور به گون‌هه‌نبانه مردی متوسط‌القامت و ساده بود انواع پارچه و چیت را در کوچه‌ها می‌گرداند و به زنان محله‌ها می‌فروخت فریاد میزد کێ‌مالی به‌زازی ده‌وێ. سالهاست برحمت ایزدی پیوسته خدا رحمتش کند

۳۶۸- حاجی‌احمد روشن‌زاده ملقب به حاجی‌تاریک پدر آقایان رحمان و حاجی‌حسین روشن‌زاده مردی بسیار لاغر و کوتاه‌قد هر نوع اسباب کهنه نزد او گیر می‌آمد. اما در فروش اندکی بی‌انصاف بود پاتوقش مغازهٔ کوچکی در راستهٔ سرای شافعی «گوزەر» بود.
۳۶۹- آقای‌سعید صدفی مشهور به سه‌عیدی سه‌رگوله‌ده‌زووی پدر آقایان صدفی که هم‌اکنون در راستهٔ حمام شافعی مشغول فروش وسایل گاز پیک‌نیک هستند او هم مخزن اسباب و اثاثیه کهنه ولی او هم بی‌انصاف بود پاتوقش میدان منگور بود.
۳۷۰- اقای حسن نادری مشهور به حه‌سه‌ن نادر مردی زرنگ و مکار و شوخ و بذله‌گو بود مغازه‌اش در مشرق دروازه جنوبی کاروانسرای سیمون در میدان آرد بود. سالهاست که از دنیا رفته‌است خدایش ببخشاید.
۳۷۱- چاروێدار: در قدیم در شهر ماشین نبود و خواربار و مال‌التجاره شهر از شهرهای اطراف بوسیلهٔ اسب و الاغ و کاروانچی بشهر حمل میگردید. هنگامیکه کاروانها در صفوف مختلف در اوقات شب و روز بشهر وارد میگردیدند دیدن آنها تماشائی بود به کسانیکه همراه کاروان حرکت کرده و باین کار مشغول بودند چارویدار می‌گفتند. هرکس سعی میکرد الاغهای خود را با وسایل قشنگتری بیاراید و زنگوله بهتری را بگردن آنها بیندازد.
۳۷۲- رێدارخانه: راهدارخانه اطاقک کوچکی بابعاد ۳×۴ متر بود که در محل راههای ورودی شهر درست کرده بودند. یکنفری در آنجا مقیم و عوارض می‌گرفت و به آن جوازخانه هم می‌گفتند. در شهر در چهار نقطه وجود داشت یکی راه ورودی میاندوآب بشهر درست در جایگاه دفتر گاراژ ایران‌پیما (البته خیلی با شهر فاصله داشت). دومی در انتهای خیابان شاهپور سابق روبروی کارخانهٔ برق آنهم خیلی دور از شهر. سومی راه ورودی ارومیه بشهر بین ساختمان دادگستری و ساختمان هلال‌احمر. چهارمی نرسیده به ساختمان فرمانداری امروز در نزدیک ادارهٔ گمرک و تثبیت (غله) آن زمان.
۳۷۳- ته‌بکه‌دانان: در قدیم که واقعاً باریدن برف و کولاک و سرما در شهر غوغا میکرد و رودخانه‌های شهر را یک پارچه منجمد میکرد بچه‌ها هریک دامی در دست و بگرفتن پرندگان مشغول بودند دام درست شده از یک تخته و مقداری موی دم اسب بود که با تأسف هرکسی اسبی را گیر می‌آورد و صاحبش متوجه نبود یا دم او را قیچی میکرد یا مقداری را با دست بیرون می‌کشید. اینکار در روزهای ۱۹ الی ۲۱ آذر هر سال که دسته دسته عشایر با ایلهایشان برای رژه ۲۱ آذر بشهر می‌آمدند و بهترین و قشنگترین اسب‌ها را با خود همراه می‌آوردند رواج بیشتری داشت. بهرصورت درحالیکه نه‌لباسها بخوبی لباس امروزی و نه غذا بخوبی آن بود. باز در آن هوای سرد کنار رود و دور و بر شهر بدون احساس مریضی و سردی بچه‌ها مشغول گرفتن پرندگان بودند. گرفتن مرغابی‌های کنار رود که بوسیلهٔ تکه نخ و دانه گندمی صید میگردیدند جای ترحم بود. چون رودخانه را یخ بسته و پرندگان را بی‌غذائی تهدید به مرگ میکرد.
۳۷۴- مێعمار و بەنناکان: حیفم آمد که از ذکر نام معماران و بنّایان شهر بگذرم و از آنهمه نقش و نگاری که در ساختمانهای قدیمی با وسایل آن زمان بوجود می‌آوردند نامی نبرم اکنون آنهمه آثار یا کلنگی شده و یا بصورتهای مختلفی در مالکیت افراد قدیمی شهر است.
۳۷۵- اشاره به یک فولکلور کردی است بدین شرح، که در اواخر چله کوچک که شدت سرما پایان یافته است، برف یکی را به خواستگاری آله‌کوک (یک سبزی بهاری است) می‌فرستد که با او ازدواج کند، او در جواب می‌گوید که «به برف بگوئید تأملی داشته باشد که هوا کمی ملایم شود تا سر و زلفم (شاخ و برگ) درآید آنوقت بچشم. بهرصورت مدتی که میگذرد و هوا ملایم گشته و سبزه‌های بهاری سر از خاک درمی‌آورند آله‌کوک هم شاخ و برگ درآورده و زیبا می‌شود. پیامی بسوی برف میفرستد که حاضر ازدواجم. برف در جواب می‌گوید: «آله‌کوکه‌ی پرچنه، چۆرچۆرم که‌وته بنه، چ بکه‌م له‌مال و ژنه». برف که زیرش جویهای آب جاری است و هر آن با ذوب شدن و چکه‌کردن از عمرش کم میشود می‌گوید: ای کسیکه شاخ و برگ درآورده‌ای. حالا از زیرم چکه‌های آب پائین میریزد چگونه می‌توانم زن و زندگی را اداره کنم.
۳۷۶- اولین معمار شیخ برد. البته او هم استادی داشت که من او را به چشم ندیدم ولی خیلی تعریف میکرد. آدمی

کوتاه قد و آرام و متین بود. بدون طناب گاهاً دار میکرد همهٔ بنّاهای شهر از او تبعیت میکردند.

۳۷۷- از شاگردان استاد عبداله شوکت بود، مردی بلندبالا و فهمیده و خوش‌برخورد و در کار خود مهارت زیادی داشت بعد از استاد عبداله شوکت معمار شهر گردید.

۳۷۸- استاد محمدامین معمارآذر پدر آقایان صدیق و رحمت و رحیم و ... معمارآذر، مردی متین و باوقار. در استادی مهارت فراوانی داشت اغلب که با آجر پیشکار مشغول کار بود زیرلب میگفت: «بده... بده...بده نیمه... بده نیمه...».

۳۷۹- استاد خلیل مردی متین و آبله‌رو از بناهای قدیمی شهر بود.

۳۸۰- استاد فتاح و استاد مناف مشهور به پسران علی زرگه. البته آنوقتها شاگرد بنا بودند.

۳۸۱- استاد محمدامین ابراهیم‌نژاد مشهور به محمدامینه توورِه مردی کوتاه قد و عصبانی و ماهر. در بنائی بده نیمه او هم مانند سایر بناها مشهور بود.

۳۸۲- در قدیم کورهٔ آجرپزی مثل حالا نبود. آجرها چهارگوش و مربعی شکل بودند که ابعاد آنها ۲۰×۲۰ سانتیمتر بود. چهار نوع آجر معمول بود ۱. جوش ۲. خام ۳. ماسه‌ای ۴. گلی. که نوع اول آن را در نمای ساختمان و مابقی را در پشت نما بکار می‌بردند.

۳۸۳- آقای محمدرشید شافعی مشهور به سوره شافعی. کوره او در مغرب بیمارستان هلال‌احمر (شیروخورشید سابق) بود. کارگر زن ۳ ریال و کارگر مرد ۵ ریال پول می‌گرفت. بیشتر آجر ساختمانهای شهر از آنجا تأمین می‌شد.

۳۸۴- آقای احمد فاتحی پدر آقای مهندس فاتحی از ساکنان قدیمی شهر. محل کورهٔ او شمال میدان حکمت بلوار فرهنگیان بود که در قدیم در یک بیابان خالی از سکنه و دور از شهر واقع بود.

۳۸۵- آقای وهاب شافعی پدر آقایان یوسف و سلیمان و داود شافعی که با تأسف همهٔ فرزندانش در واقعهٔ انفجار کوره در یکی از شبهای زمستان سال ۴۱ کشته شدند. محل کوره او جنوب رودخانهٔ باغ میکائیل بود، که اثر مخروبهٔ آن هنوز باقی است.

۳۸۶- سید جامی جعفری محل کورهٔ آن در آنطرف پل‌سرخ در دامنهٔ تپه‌ای بود که با احداث سد مهاباد از بین رفت.

۳۸۷- آقای قادر کوره‌پز مشهور به قادر چاوره‌ق پدر آقای عبداله کوره‌پز یکی از شکسته‌بندان ماهر شهر که مداوای مردم را به رایگان انجام میداد محل کورهٔ او در جنوب دبیرستان شهریکندی که به محلهٔ شوانان مشهور بود، واقع بود.

۳۸۸- میوه‌های قدیم شهر عبارت بودند از گیلاس، آلبالو، زردآلو، آلودرختی، سیب، گلابی، سنجد، زال‌زالک و انگور که فقط در تابستان و چند ماه پائیز وجود داشتند. بقیهٔ سال از هیچ نوع میوه‌ای خبری نبود مگر انگور که آنرا بصورت میلاق نگاه داشته و در زمستان مصرف میکردند.

۳۸۹- ساحێبی: یک نوع انگور با دانهٔ درشت برنگ یاقوتی است. با متداول شدن باغهای سیب در مهاباد سالها بود که نایاب شده بود، ولی اخیراً دوباره تاکستانهای اولیهٔ شهر دایر شده است که در مواقع خود ببازار عرضه میشود.

۳۹۰- مایه مێو: انگوری است سفید با دانه‌های درشت خیلی تُرد و شیرین اغلب دانه خوشه‌هایش بهم فشرده است که به آن گزنگی و دسته‌چن هم میگویند.

۳۹۱- عه‌سکه‌ری: نوعی انگور که رنگ آن سفید و دانهٔ آن درشت‌تر از کشمشی است نوع قرمز آن هم دیده میشود که برنگ یاقوت و شیرین است.

۳۹۲- کشمیشی: انگوری با دانه ریز و سفیدرنگ که چون آنرا خشک کرده و کشمش درست می‌کنند به انگور کشمشی مشهور است. نوع بی‌دانهٔ آن بیشتر مقبول است.

۳۹۳- ریش‌بابا: انگوری با دانهٔ نسبتاً درشت و باریک و کشیده که معمولاً دیررس بوده و در اواخر پائیز برای میلاق از آن استفاده می‌شد. رنگ آن قرمز سیر و طعم آن اگر خوب نرسد گس (تفت) است.

۳۹۴- حوسێنی: انگوری با دانهٔ درشت آبدار و کشیده برنگ سفید است. که بعد از ساحیبی پرآبترین انگور است.

۳۹۵- تولخی: نوعی انگور سفید و آبدار که معمولاً جزو انگورهای درجه ۲ بحساب می‌آید قیمت آن در ردیف انگور

سیاه و پائین‌تر از انگورهای دیگر بود. این نوع انگور دیرتر از انگورهای دیگر میرسید.

۳۹۶- ترێ‌رەش: همان انگور سیاه که یکنوع آن بنام سوواو و یا جغجغه هم مشهور بود.

۳۹۷- گۆلمازوو: انگوری با کیفیت درجه پائین سفید و گوشتالو، دانهٔ آن گرد و قیمت آن ارزان بود دیرتر از سایر انگورها میرسید. دانهٔ آن سفیدرنگ و کشیده و آبدار بود.

انگور خلیلی که دانهٔ آن سفید و کشیده و آبدار و قبل از هر نوع انگوری به بازار می‌آمد. به مجرد رسیدن آن، ایام مهاجرت لگ‌لگ‌ها به مناطق گرمسیری شروع میگردید.

۳۹۸- آقای حاجی محمد نمه‌شیری مشهور به حمه کەوڵە پدر آقایان احمد و قادر و رحیم نمه‌شیری مردی کوتاه‌قد و شوخ بود. دکانش در میدان منگور و ماست و روغن دهاتی را که نزدش می‌آوردند میفروخت.

۳۹۹- آقای حاجی محمدرشید معروفی مشهور به حاج‌رشید دبّاغ مردی کوتاه‌قد و مؤمن و مسلمان و خوش‌برخورد بود. از یک چشم معیوب و همیشه می‌گفت: «من همه را با یک چشم نگاه می‌کنم. او هم حق‌العمل‌کار بود. از جهت شوخی سماوری را در دکانش گذاشته و یک قوری روی آن قرار داده بود که هر دو خالی بودند، اغلب برای مزاح‌کردن مردم را به نوشیدن چای دعوت میکرد. مردم خیلی او را دوست داشتند و برایش احترام قائل بودند. در ماههای مولود و رمضان بار مسجد بازار را از هر جهت بدوش می‌کشید. سالهاست که از دنیا رفته است خدایش بیامرزد.

۴۰۰- آقای علی خالق‌زاده مشهور به علی سَلَمه از مردان خوب میدان منگور حق‌العمل‌کار بود.

۴۰۱- آقای اسماعیل سراجی مشهور به سمایل قره‌قشلاقی پدر آقایان سراجی‌ها، مردی کوتاه قد و خوش‌برخورد و منصف بود دکانش در ضلع جنوبی میدان آرد واقع و حق‌العمل‌کاری میکرد.

۴۰۲- آقای حاج‌اسماعیل مباشری: ملقب به سمایل‌عجم، پدر آقایان مباشری‌ها مردی کوتاه‌قد و منصف و خوش‌برخورد بود در معامله با بازاریان اهل انصاف بود.

۴۰۳- آقای سیدمحی‌الدین حسینی مشهور به سیدملا، مردی تنومند با هیکلی درشت و ابروان پرپشت. مغازه‌اش در ضلع شمالی میدان آرد و علاف گندم بود. شلمه‌ای بزرگ به سر و شال زیادی به پشت می‌بست.

۴۰۴- حاجی‌رحمن گنجعلی، پدر مرحوم ابراهیم گنجعلی مردی کوتاه‌قد و تندمزاج و علاف آرد بود.

۴۰۵- فعلاً در قید حیات و از شغل اولیهٔ خود دست کشیده و بکارهای دیگری مشغول است.

۴۰۶- آقای‌محمد سیسواری یکی از کبابچیان قدیمی شهر و کباب او مشهور و مقبول خاص و عام بود در زمان او کباب مهاباد بسیار مشهور و تعریفی بود. مردی چلاق و با شوق و اهل ملعبه بود. اغلب با رفقا شوخیهای بی‌مزه‌ای هم می‌کرد. سالهاست که از دنیا رفته خدا رحمتش کند.

۴۰۷- آقای عباس خیری مشهور به عباس کبابچی او هم از کبابچیان قدیمی شهر و کبابش مشهور بود. مردی تنومند و بلندقد و چاق بود. بازار او بخوبی بازار حمه‌شل نبود.

۴۰۸- آقای نبی چالاکی مشهور به نبی، آدم خوب و متین و آرام و حالا هم در قید حیات و به شغل دیگری مشغول است. او بهمراه برادرش ابراهیم چالاکی در میدان منگور دکان جگرفروشی داشت و مشتریان زیادی هوادار جگرش بودند.

۴۰۹- آقای حسین پشتپی، مشهور به حسین سولیچی مردی بلندقد و خشن در میدان منگور به شغل جگر فروشی مشغول بود. هم‌اکنون باینکار سرگرم است.

۴۱۰- آقای جلال امجدی مشهور به جلال سولیچی مردی کوتاه‌قد و چاق در میدان آرد در کوچهٔ مسجد حسینیه نرسیده به لبهٔ خیابان سیدنظام دکان داشت و جگرفروشی میکرد. او سالهاست که از دنیا رفته است. جگرفروشی این عده مشتریان زیاد داشت و بهترین جگر با دانه‌های درشت سیخی ده شاهی (نصف یک‌ریال) بود و گاهاً مدتها در بازار می‌گرداندند تا بفروش میرفت.

۴۱۱- آقای حاج‌محمدامین رحیم‌زاده پدر آقایان ابراهیم و عبداله رحیم‌زاده از نیک‌مردان شهر. هر وقت که عیدی فرا میرسید چند روز قبل روغن و برنج را برای فقرا بخانه‌هایشان میفرستاد. سالهای مدیدی است که به آخرت شتافته ولی یاد نیک و کردار خداپسندانه‌اش همیشه سرمشق خوبی برای آیندگان است.

۴۱۲- حیفم آمد در حالیکه گذشته شهر را برای عزیزان بیان داشته‌ام. از وسایلی که در همان زمان وسیله زندگی مردم بودند اسمی نبرم. تا آقایان و خانمهایی که امروزه این همه وسیله زندگی را در اختیار دارند و مسلماً در آینده وسایل مدرنتر بمیان خواهد آمد، بدانند که گذشتگان چگونه در همین شهر با آن وسایل قدیم زندگی را بسر برده‌اند و در حالیکه گوشه اطاق اجاق غذا با هیزم و زغال روشن بود، در گوشه دیگر اهل خانه و مهمان با کمال صفا و صمیمیت و بی‌آلایشی مشغول صحبت و گفتگو بودند نه از برق و رادیو و تلویزیون و یخچال و ... خبری بود نه از غم و غصه و سکته و فشارخون و...

۴۱۳- هدف از تشریح این چیزها این است که وضع آنوقت شهر را برای جوانان گرامی و آیندگانی که خواهند آمد مجسم کنم بهمین علت اقدام به توضیح این جاها کرده‌ام. میدان آهنگران میدان بسیار وسیعی بود در همین جایگاه امروزی ولی نه باین شکل و سیستم. دکانهای آهنگران با یک سبک بسیار قدیمی بطور پراکنده در کنار شرقی میدان وجود داشت. درب دکانها از نوع قپانی بودند که بسیار قدیمی و سبک ساده‌ای داشت. کوره‌دمیدن آتش که بوسیله دمیدن در آن آهن را تا سر حد ذوب داغ می‌کردند بسیار تماشائی بود. با همان وسیله اولیه ابزار زیادی تولید می‌گردید که مایحتاج اغلب کارهای شهر را فراهم می‌شد. زمانی هم مصرف زغال‌سنگ در کوره‌های آنان معمول گردید که حرارت بیشتری تولید می‌کرد.

۴۱۴- میدان آرد هم مانند میدان آهنگران منطقه وسیعی بود که دور تا دور آن را دکان علافان گندم و آرد فراگرفته بود (آرد فروش و گندم فروش جداگانه) در وسط میدان بساط هندوانه و خربزه‌فروشان که شب بر سر بساط خود می‌خوابیدند تماشائی بود. میدان پر از آرد و گندم و در نهایت ارزانی بود در همه خانه‌ها تنور موجود و هرکس در خانه خود نان می‌پخت.

۴۱۵- نیو پوط معادل نصف پوط که پوط معادل ۱۶/۵ کیلو بود. باتمان هم همین اندازه یک سیّ معادل ۲ کیلو و هفت درم معادل نصف کیلو یعنی ۵۰۰ گرم و سیّ درم معادل ۲۵۰ گرم امروزی بود.

۴۱۶- در قدیم هنگامیکه روغن نباتی ببازار آمد کمتر کسی برای خوردن از آن استفاده می‌کرد همگی روغن حیوانی مصرف می‌کردند. از روغن نباتی که امروز گوهر نایابی شده است برای کشتن گنه حیوانات و سایر حشرات دامها استفاده میشد.

۴۱۷- سپه‌ندەر همان اسپند فارسی است که جهت مصون از چشم‌زخم حسودان از آن استفاده می‌کردند. در قدیم در بعضی خانه آنها را با زیباترین وجهی به نخ می‌بستند و برای زینت در اطاقها آویزان می‌کردند.

۴۱۸- موررووی باژەلە: یک نوع دانهٔ تسبیح بود که در موقع تاول‌زدن دهان بچه (بۆقژە) مورد استفاده قرار می‌گرفت بدینسان که آنرا بر روی زبان بچه می‌کشیدند و مریضی مرتفع میشد.

۴۱۹- موررووی شەوە هم یک نوع دانهٔ تسبیح بود که جهت حفظ نوزاد تا فاصله ۴۰ روز به شانه بچه می‌بستند تا از دست شەوە که در ردیف بعدی همین بخش شرح آن آمده است در امان باشد.

۴۲۰- ئال و شەوە: بین مردم چنین اعتقادی وجود داشت که هنگامیکه طفل از مادر زائیده می‌شود تا مدت ۴۰ روز نباید او و زن زائو را تنها گذاشت چون ئال و شەوە دستبردی به او و یا بچه میزنند و آنها را تلف می‌کنند و دل و جگر نوزاد را در آورده و با خود بکنار آب می‌برند، به مجرد رسیدن به آب و شستشوی آن بچه تلف می‌شود. برای جلوگیری از چنین واقعه‌ای باید به لباس نوزاد سوزنی زد چون ئال و شەوە از سوزن و چاقو خیلی می‌ترسند و در چنین حالتی جرأت نزدیک‌شدن به بچه و زن زائو را ندارند. (توضیح اینکه ئال و شەوە شبح بودند که بهر شکل شباهتی برای فریب زن زائو و خانواده او در میآمدند) خودم در سال ۳۵ شاهد ماجرائی بودم که آنرا تشریح می‌کنم. زمستان ۳۵ بود که در یک طرف کرسی با خانواده آقای محمدامین دانش‌پژو پدر آقای صلاح‌الدین دانش‌پژو، کارمند بانک ملی مهاباد نشسته و نزدیک ساعت ۹ الی ۱۰ بعدازظهر بود که همسر او که چند روزی بود وضع حمل نموده و در طرف دیگر کرسی نشسته و به بالش تکیه زده بود ناگهان در حالیکه رو به در راهرو اطاق نشسته بود با یک حالت گریه و فغان داد زد آی...آی آی و دستش را بر روی نوزاد گذاشت و از هوش رفت من که این حالت را دیدم بلافاصله دویدم تنها چیزی که گیرم افتاد چاقوئی بود که در کنار بچه بزمین فرو کردم و بعداً سوزنی آورده و به لباس نوزاد دوختم. بالاخره نیم ساعتی طول کشید پائین

رفتم خات فاطم (فاطم‌شل) را که صاحب خانه و زن با تجربه‌ای بود صدا زدم و وضعیت را برایش تشریح نموده بلافاصله بالا آمد و بکمک افراد خانواده با دادن شربت قندداغ حال او را جا آورد و زائو دوباره بهوش آمد خیلی او را دلداری دادیم و در راهرو را بستم و بهمراه آقای دانش‌پژوه مرحوم پدر خانواده شروع به شوخی کردم تا زائو قضیه را فراموش کند. فردا پس فردا که حالش خوب جا آمده بود قضیه را سئوال کردم پرسیدم چه دیدنی که چنین کردی گفت «پیرزنی سرسفید با موهای ژولیده را دیدم که می‌خواست داخل اطاق شود و ...» بهر حال این داستانی بود که خودم شاهد ماجرا بودم ولی فکر می‌کنم که همه اینها علت ضعف و کم‌خونی زنان زائو بود که چشمشان سیاهی رفته و چنین می‌شدند تا عزیزان چه تصوری داشته باشند. چون حالا از همین‌موضوعات خبری در میان نیست.

۴۲۱- راجع به دیوزمه و ... واقعیت را آنطوریکه بتوان بطور معلوم بیان و تجزیه و تحلیل کرد معلوم نیست. یعنی معلوم نمی‌شود که آیا حوج، اجنه بود، شبح بود، یا شیاطین بود ولی هر چه که باشد می‌گفتند که گاه بصورت حیوان (بز و گوسفند و ...) و گاه بصورت انسان درمی‌آید. خصوصاً هنگامیکه یک نفری در جاده یا جائی تنها مانده و شب بسردست رسیده باشد خود را جلو او ظاهر می‌کند. بهرصورت می‌گفتند مثلاً در شکل انسانی جلو افراد ظهور کرده و کم‌کم بزرگ و بزرگ و بزرگ می‌شود و آخرالامر او را گرفته و پشتشان را درهم می‌شکند. بلندی او را تا ۵ الی ۶ متر ذکر می‌کردند. می‌گفتند اگر در چنین مواردی دست به بند شلوار (دۆخین) ببری ناپدید گشته و غیب می‌گردد البته خیلی داستانها سر زبانها بود و در مورد برخورد با او صحبتها میشد ولی واقعیت هر چه باشد چنین خبرهای بود و باوری یا عدم آن بعهده عزیزان.

۴۲۲-کلاوی سه‌خره جندی: کلاهی بود که می‌گفتند هر کس بتواند آنرا گیر آورده و بر سر خود گذارد نامرئی شده و از نظرها پنهان می‌گردد. بطوریکه هر کاری را که بخواهد میتواند انجام دهد بدون اینکه کسی او را ببینند. البته داستان بدست آوردن آنرا چنین نقل می‌کردند در روزهای بهار هنگامیکه پرستوها از مهاجرت به منطقه گرمیسری به شهر برمی‌گردند در اولین مرحله دیدن آنها در آسمان، باید سه دفعه بر روی پاشنه پای راست چرخید بعداً جای پاشنه را کند، وقتی جای پا را کندی تکه زغالی پیدا می‌شود باید او را خرد و به صورت پودر درآوری بعداً مثل سرمه بچشم بکشی وقتی این کار تمام شد یکروز عصر که گاوهای شهر یا ده بمنزل مراجعه می‌کنند سخره‌جن روی اولین گاوی که در جلو حرکت می‌کند سوار شده است باید کلاهت را بطرف او پرتاب کنی. او هم کلاه خود را بسوی شما پرتاب می‌کند. باید فوری کلاه او را برداشته و از معرکه فرار کنی و خود را به مسجدی برسانی. البته او شما را برای پس‌گرفتن کلاه تا کفش‌کن مسجد دنبال می‌کند و هر کجا که به انسان برسد یک لگدی به او حواله می‌کند. جای لگد او همیشه لخت بوده و اگر چند دست لباس روی هم بپوشی باز جای آن لخت است و اگر موفق نشد، شما به آرزویت رسیده وبا گذاشتن کلاه به سر خود نامرئی می‌شوی. البته خودم در سال ۱۳۳۰ که ششم ابتدایی بودم داستان دیدن پرستو و چرخیدن روی پای راست را دنبال کرده و جای پای خود را هم کندم و زغال را پیدا نمودم دیگر دنبال کار را نگرفتم که آیا صحت دارد یا نه؟ تا نظر ععزیزان چه باشد.

سورهٔ جنّ: می‌گفتند اگر کسی بتواند دور از چشم مردم در بیابان خلوتی نشسته و خطی به دور خود بکشد و سورهٔ جنّ (قل اوحی...) را تا به آخر سوره بدون غلط بخواند و ترسی به خود راه ندهد درآخر سوره پادشاه اجنه جلو آمده و از او طلب آرزو می‌کند و هرچه بخواهد در اختیارش قرار می‌دهد. ناگفته نماند که می‌گفتند در هنگام تلاوت سوره انواع گرفتاریها در صحنه ظاهر میشوند، سنگی به اندازهٔ کوهی را با مویی بالای سر آدم نگاه میدارند و ...، شیر و پلنگ و حیوانات درنده در شکلهای مختلف به انسان حمله می‌کنند، البته همهٔ اینها ساختگی است فقط می‌خواهند شخص قاری را بترسانند که از کارش دست بکشد و الانمی‌توانند از خطی که او به دور خود کشیده کسی جلو برود به هرحال زنی بنام خلیفه زهرا گویا آنرا در منزل خود خواند و دیوانه شد و یکی از دوستان به اسم آقای حبیب‌اله عباسی آنرا خواند. طبق روایت خودش شب اول یک گربه به او حمله‌ور می‌شود او با زدن یک چماق محکم به گربه به کار خاتمه می‌دهد و در دفعهٔ بعدی که مبادرت به اینکار میکند چماق محکمی به پشت او میزنند و می‌گویند این به تلافی چماقی است که آن شب به گربه زدی. (البته طبق

روایات خود او) این داستان را بازگو کردم این را هم بدانید که او آدم بسیار مذهبی و راستگو و درست بود. قبول یا رد ماجرا و چگونگی آن به عهدهٔ خوانندگان. من فقط راوی نظر دیگرانم.
این واقعه در کانی‌شیخان روی داد.
۴۲۳- منطقه‌ای بود سر راه مهاباد میاندوآب. شروع آن از ترمینال امروزی تا که‌لک بگ‌زاده بود. این منطقه کلاً بیشه‌زار و هر چند سالی یکبار بیشه‌زار را بریده و برای سوخت زمستانی بخاری و تونخانه بازار عرضه می‌کردند. آنوقتها نفت فقط برای سوخت چراغ مصرفی داشت و این چنین عزیز نبود.
۴۲۴- گردنه بسیار پرپیچ و بلندی بود که کمتر کسی با دوچرخه از سربالایی آن بالا می‌رفت و اغلب ماشینها در سربالاي آن دچار گرفتاری میشدند و در جاده می‌ماندند. حالا از دو طرف گردنه سربالائی آن از بین رفته و پیچ و خم آن از طریق قدیم منحرف شده است.
۴۲۵- اشاره به روغن نباتی است که در قدیم فقط برای مبارزه با گنه و حشرات حیوانات از آن استفاده میشد.
۴۲۶- نوعی کاسه‌های گلی بود که از همدان می‌آوردند. البته دو نوع بودند: نوع اول آن، هم دور و بر کاسه و هم درون آن لعابدار و معمولاً رنگ فیروزه‌ای یا سبز سیر بود که بآن مه‌ترەنی می‌گفتند. نوع دوم که قیمت آن ارزانتر بود فقط یک روی درونی کاسه لعاب داشت آنهم نه چندان لعاب خوبی و ارزانتر بود.
۴۲۷- بجای سفره‌های رنگارنگ نایلونی امروزی در قدیم سفره‌ها را از چرم با تکه‌دوزیهای بسیار قشنگ درست می‌کردند . نانها را بسیار نرم نگاه میداشت و صفای غذا خوردنش هم بی‌مثال.
۴۲۸- اشاره به انتهای خیابان طالقانی غربی منتهی به میدان اقبال لاهوری فعلی، یک سربالائی بود که با زحمت و تقلا دوچرخه‌سوار پرنیرو از آن بالا میرفت و در دنباله آن سربالایی دیگر در نزدیکی مدرسه راهنمائی علی قاضی نزدیک گراو بود که بشدت از آن سر بالاتر بود. (البته اینها در قدیم راه ماشین‌رو مهاباد به ارومیه بودند).
۴۲۹- اشاره به نغمه‌هائی است که بچه‌ها موقع باریدن باران و رعد و برق می‌خواندند.
«هەورە دە گرمێنێ شوانان دەترسێنێ هەور دە گرمێنێ ... کارگان دەتۆقێنێ یا هەورە دە گرمێنێ کارگان وەدەردێنێ»
۴۳۰- با توجه به اینکه کبریت کم در دسترس بود بیشتر قدیمی‌ها که سیگار و یا چپق می‌کشیدند برای روشن کردن آنها از یک سنگ سفیدی (سنگ آتش‌زنه) و یک تکه آهن خمیده بنام (ئەستێ) و مقداری پنبه مخصوص که به آن پووشوو می‌گفتند استفاده می‌کردند و با زدن آهن به سنگ جرقه‌ای برمی‌خاست و پنبه مخصوص آتش می‌گرفت و با آن سیگار روشن می‌کردند.
۴۳۱- تنها آرایش زنان قدیمی حنابستن به سر و دست بود که برای این‌کار در موقع پاییز که برگ درختان می‌ریخت افرادی را برای جمع‌کردن برگ درختان گردو به باغها می‌فرستادند و در موقع حنابستن به سر خود برای اینکه دستمال و گردن آنها را آلوده نکند این برگها را روی سرخود می‌گذاشتند و با دستمال می‌بستند، حتی برای روزهای آتی آنها را نخ کرده و خشک می‌کردند و دسته دسته بعضی مردم آنها را بفروش می‌رساندند.
۴۳۲- آقای احمد گودرزی مردی بلندبالا با هیکلی درشت و در قیصری دکان داشت و کلاه زنانه درست میکرد. کاک حکیم مشهور به حەکیمه شل مردی کوتاه‌قد و بسیار متین و آرام و مؤمن، پدر آقای حاجی مصطفی‌خسروی که او هم در قیصری کلاه زنانه (تاس کلاو) می‌دوخت.
۴۳۳- در قدیم که همه باربریها با الاغ و چهارپا بود، فروختن گیاه و یونجه در شهر رایج و از هر باغی باغبانان با الاغ آن را بار کرده و برای فروش به دهاتی‌ها که اسبان و خرانشان در کاروانسراها بود می‌فروختند و بعضی جلو دکانها علف‌فروشی می‌کردند.
۴۳۴- تیغ‌بند و گلوله‌بند (ضد گلوله) دعایی بود که می‌گفتند هرکس این دعا را با خود داشته باشد هیچ تیغ و تیری به او کارگر نیست و حتی می‌گفتند که آن را به گردن خروس بسته و او را با تفنگ زده‌اند کار نکرده است. من آن را امتحان نکرده‌ام و فقط می‌شنیدم و حتی در بچگی آن را همیشه با خود داشته و به گردن حمایل می‌کردم.
۴۳۵- اشاره به آمدن چهارشنبه‌سوری است که بچه‌ها به‌خانه‌ها مراجعه می‌کردند و می‌گفتند: «هەتەرێ و مەتەرێ سەری ئاوالم بە قوونی کەرێ شێکی بهاوێنە بەر چەپەرێ...» و یا می‌گفتند: «هەلاوە مەلاوە بێستانی سوور و ساوا کورە کەتان ببێ بە زاوا و یا هەنۆکان و مەلۆکان دایک و بابی جندۆکان ناردوویانم بۆ هیلکان». مردم به بچه‌ها

پول و شیرینی و کشمش و خرما و سنجد و تخم‌مرغ و... میدادند. البته این‌کار در دهات شب اول نوروز رسم بود.

۴۳۶- آفتابه و لگن وسیله‌ای بودند که در خانواده‌ها برای شستن دست به جهت صرف غذا و بعداز صرف غذا از آنها در مهمانیها و یا درون خانواده استفاده میشد، به این صورت که یکی از نفرات بایک قالب صابون در دست و یک حوله بر دوش آفتابه‌لگن را جلو مهمانها یکی‌یکی میبرد و آنها در همانجایی که در اتاق نشسته بودند دست خود را می‌شستند.

۴۳۷- در قدیم در جلو بعضی از دروازه‌ها (در دو طرف دروازه) مخصوصاً دروازهٔ افراد ثروتمند دو سکو به بلندی یک متر از زمین درست میکردند و روی آنها را با سنگ پهن و بزرگی مفروش مینمودند که به آن خوّاجانه می‌گفتند. این جایگاهها اولاً برای باربرانی که بار سنگینی را بر پشت خود حمل میکردند و خسته میشدند بسیار محل مناسبی جهت رفع خستگی بود و در ثانی جایگاه بازی کودکان محل. اکنون از آنها در هیچ کوچه و خانه‌ای اثری وجود نداشته و رسم آنها کهنه شده است.

۴۳۸- چون یادی از صنعتگران شهر که هریک از آنان خود موجب تجدید خاطره در میان همشهریان قدیمی می‌گردد، دور از انصاف بود که فراموش شود، ناچاراً اشاره‌ای در کتاب به آنان گردید که هم یادی از آنان باشد و هم خاطره‌ای برای عزیزان همسال.

۴۳۹- آقای استاد قادر تکمه‌چی پدر آقای فاروق تکمه‌چی، مردی متین و آرام، خوش‌برخورد و بااستعداد بود که با همان وسایل اولیه صنعتی قدیم کارهای بسیار مهمی با ابتکار خود انجام میداد. محل دکان او خروجی میدان منگور بطرف پشت مسجد حاجی سیدبایزید بود.

۴۴۰- به ردیف ۳۲۵ مراجعه شود.

۴۴۱- آقای مطلب شیخ‌محمدی و برادران. بطورکلی دو طایفه در شهر در قسمت صنعت و ابتکار صنعتی مخصوصاً مکانیکی سرآمد همگان بودند که یکی طایفه تکمه‌چی‌ها و دیگری شیخ‌محمدی‌ها بودند.

۴۴۲- مردی بلندبالا و غیربومی بود، سالها در مهاباد ساکن و بنظرم همین جا فوت کرد.

۴۴۳- آقای سیدمحی‌الدین ولیانی یکی از افراد مؤمن و متین شهر بود. در عین انجام کار ساعت‌سازی مدتی خلیفه و رهبر دراویش گردید و کار خود را کنار گذاشت، ولی بعدها بازهم بسر کار خود برگشت. بسیار خوش‌برخورد و متین بود. سالهاست که از میان ما رفته است خدایش بیامرزد.

۴۴۴- آقای‌طاهرپور مردی بلندبالا و چاق، سفید مو و در سرازیری دخانیات مغازهٔ عکاسی داشت. سالهای زیادی در شهر ماند، بعد از مهاباد کوچ کرد.

۴۴۵- مردی یهودی است که تا اندازه‌ای ساده و ساده‌اندیش بود. با برادرش شالوّم عکاسی میکرد، بعدها به فلسطین رفت.

۴۴۶- آقای محمدامین لطفی مشهور به مینه‌ی لطفی، او اولین دوچرخه‌چی شهر بود، دوچرخه را ساعتی ۲ ریال و ۳ ریال کرایه میداد و در تعمیر آنان بسیار استاد و اکنون هم به این کار مشغول است.

۴۴۷- آقای حاجی کریم درویش‌قادری مشهور به کریم آغازبیلی، او بعداز لطفی دومین نفر دکان دوچرخه کرایه‌ای را در شهر دایر کرد. البته ابتدا با آقای لطفی شریک بود و با او کار می‌کرد.

۴۴۸- آقای صالح موسی‌زاده، پدر آقای هاشم موسی‌زاده، کارمند بازنشسته ثبت و املاک، مردی پیر و پرحوصله و در تعمیر سماورهای زغالی مهارت فراوان داشت.

۴۴۹- از حلبی‌سازان شهر مردی متدین و مؤمن، او اوقات بیکاری خود را در مسجد فقیران به تدریس قرآن بطور رایگان به بچه‌های مردم صرف میکرد.

۴۵۰- پدر برادران خاوری، مردی باحوصله و متین و عمر خود را به کار حلبی‌سازی گذراند.

۴۵۱- اغلب مردان این طایفه به بافتن جاجیم و سجاده مشغول و کارهای بسیار جالب ارائه میدادند.

۴۵۲- آقای حاجی عبداله دانش‌پژوه (خمیری سابق) جولای زحمتکش. اکنون از جولایی دست کشیده و در میدان حمه‌خرچه دکان دارد.

۴۵۳- آقای‌محمد بشیری مشهور به حه‌مه‌جۆلا از جولایان خوب و زحمتکش شهر. اکنون این کار را کنار گذاشته است.

۴۵۴- در قدیم دوخت کت و شلوار کمتر معمول بود، بیشتر مردم بغیر از کارمندان لباس محلی با تشریفات لازمه آن زمان را به تن داشتند. شال کمری (پشتبند) حدود ۱۰ الی ۱۲ متر، شلمه بزرگ، و لباسی به مد قدیم که مد زمستانی آن را از لایه‌های پنبه پر میکردند و می‌دوختند. چند نفر در دوخت لباسهای کردی سرشناس (با دستمزد زیاد نسبت به دیگران) و چند نفر در دوخت کت و شلوار به همین منوال بودند. حداکثر دوخت کت و شلوار نزد آنها ۲۵ تومان و ۳۰ تومان و دوخت لباس محلی هم به همین قیمت‌ها بود. (البته برای اربابان) والا دستمزدها خیلی پایین بود.

۴۵۵- آقای حسین کاکاغازاده از کت و شلواردوزان مهم شهر بود که بعدهابه تهران رفت.

۴۵۶- آقای قادر سلطانی مشهور به قادره گرویّ، از خیاطان کت و شلواردوز مهم شهر. اغلب افراد سرشناس لباس خود را برای دوخت نزد او می‌بردند.

۴۵۷- آقای قادر کاکاغازاده (قادر توکلی) او هم از خیاطان سرشناس و مشتریان سرشناس داشت. اغلب خیاطان میانسال امروز نزد اینان شاگرد بودند.

۴۵۸- آقای عزیز علیالی از خیاطان مهم و سرشناس لباس محلی بود. بیشتر اربابان برای دوخت لباس به او مراجعه می‌کردند.

۴۵۹- آقای استاد علی بدیعی مشهور به علی خه‌جیجی از خیاطان مشهور لباس محلی بود که در سرای شافعی مغازه داشت. قیمت دوخت لباس او زیاد و بیشتر اربابان نزد او لباس خود را می‌دوختند.

۴۶۰- آقای حاجی سعید محمدامینی مشهور به حاجی سعید مینه‌آغا، از خیاطان لباس محلی و در سرای شافعی دکان داشت.

۴۶۱- آقای شریف مطری مشهور به شریف گا به گا، مردی با هیکل درشت و بسیار سرحال و شوخ و بذله‌گو بود. مردم زیادی هوادار شوخیهایش بودند. داستان لحاف‌فروشی او مشهور است. روزی یک دهاتی به او مراجعه کرده و از او می‌خواهد که یک لحاف خوب به او بدهد. چون لحافهایی که بصورت بازاری می‌دوختند بسیار کوتاه و کوچک بود هنگام نشان دادن لحاف به خریدار،او متوجه می‌شود که لحاف کوتاه و موقع خوابیدن زیر آن روی بدن را کلاً نمی‌پوشاند. درنتیجه می‌گوید: این لحاف کوچک است و به درد من نمی‌خورد. کاک‌شریف می‌گوید: کوچک نیست خیلی هم بلند است دراز بکش تا آن را امتحان کنم. مرد دهاتی در دکان دراز می‌کشد و کاک شریف لحاف را بطور گوشاگوش روی او می‌اندازد، مرد می‌بیند که هم از طرف سر و هم از طرف پا اضافی می‌آورد درنتیجه با خوشحالی پول آنرا پرداخت و روانهٔ ده می‌شود. شب موقعی که در خانه آنرا روی خود می‌اندازد می‌بیند که هم از طرف پاو هم از طرف سر کوتاه و کم می‌آورد، فردای روز بعد لحاف را برداشته و دوباره به شهر برمی‌گردد و به کاک شریف می‌گوید: لحافی که به من داده‌ای خیلی کوچک است و سر و روی مرا نمی‌پوشاند. کاک شریف با حالت تعجب می‌گوید: لحاف خیلی بزرگ است چطوری این حرف را می‌زنی؟ بیا دراز بکش تا امتحان کنم و خودت ببینی. دوباره کاک شریف لحاف را گوشاگوش روی آن مرد می‌اندازد. مرد متوجه می‌شود که از سر و پا اضافی می‌آورد. قسم می‌خورد که در منزل امتحان کردم کوتاه بود. دوباره لحاف را برداشته و روانهٔ ده می‌شود. شب دوباره موقع استفاده متوجه کوتاه بودن آن می‌گردد و دوباره لحاف را برداشته به شهر برمی‌گردد و همان داستان کوتاه بودن را تکرار می‌کند. دوباره کاک شریف او را در دکان خواباند، و لحاف را گوشاگوش روی او می‌اندازد. مرد دوباره متوجه اشتباه خود می‌شود و می‌گوید: به خدا در منزل کوتاه می‌آید. کاک شریف مردم را صدا میزند و می‌گوید: ای مردم تو را به خدا بیایید و نگاه کنید آیا این لحاف کوچک است؟ مردم که متوجه جریان هستند می‌گویند نه درست است. مرد دهاتی دوباره لحاف را به دوش گرفته و روانهٔ ده می‌شود.

۴۶۲- آقای عبداله شمس‌الدینی پدر برادران شمس‌الدینی. مردی بسیار متین و باحوصله بود.

۴۶۳- آقای استاد جلیل قلابی مشهور به وەستا جلیل سراج پدر برادران تحریریان از سراجان بسیار قدیمی شهر و در

نقش‌نگاری وسایل زین اسب بسیار ماهر بود.
۴۶۴- آقای استاد اسماعیل حسنخالی مشهور به سمایلی سراج پدر برادران مهرزاد که سراج ماهر و قدیمی شهر بود.
۴۶۵- آقای غنی قلابدوزی مشهور به مامه غنی مردی خنده‌رو و خوش‌برخورد که نقش و نگار بسیار جالبی ارائه میداد.
۴۶۶- آقای صوفی مولود مشهور به مولود کاله هه‌لبه‌ست. که کفشهای مخصوص او بنام کاله‌ی شه‌مامه‌بندی بسیار معروف و خریدار زیاد داشت مخصوصاً توریستها که آن وقتها خیلی به مهاباد می‌آمدند.
۴۶۷- آقای حسن حسنخالی کارمند سد و عمویش کاک اسماعیل نقش‌های بسیار زیبایی در میان سراجان ارائه میدادند.
۴۶۸- در قدیم کفشهای دست‌دوز در شهر فراوان و یک راسته‌ای بنام کفاشان در کوچه حمام شافعی امروزی وجود داشت. در میان کفاشان که عده‌ای مسیحی و مقیم شهر و عده‌ای بومی بودند کفاشان بسیار ماهری وجود داشت. دو نوع کفش دوخته میشد: یکی بنام قوّندره که قیمت آن پایین و اغلب وسایل آن از چرمهای محلی که در دباغخانه آماده میگردید،تهیه میشد و نوع دیگر آن بنام گیّلاسی مشهور بود که چرم و وسایل آن خارج از شهر تهیه و قیمت آن بالا بود ولی هر دو در شهر بدست کفاشان تهیه میشدند. بعضی‌ها را طوری درست می‌کردند که موقع راه‌رفتن صدای مخصوصی از خود بروز میداد که پوز و ایفاده زیادی برای صاحب آن بدنبال داشت و قیمت آن را بالا می‌برد.
۴۶۹- آقای عبدالخالق فیضی‌زاده پدر آقایان فیضی‌زاده‌ها از استادان ماهر و وارد شهر که کفشهای دست‌دوز او بسیار مشهور بود.
۴۷۰- دو کفش‌دوز مسیحی بودند که در شهر اقامت داشتند.
۴۷۱- آقای ارمناک بارسکیان (مسیحی) شاگرد استاد عبدالخالق که بعدها خود استاد ماهری شد. ولی به علت کمی سرمایه دست از کفاشی کشیده و در میدان شهرداری میخانه باز کرد.
۴۷۲- آقای اسماعیل غنی‌پور برادر رحمان چه‌ته، از مردان متین و خوب شهر که نزد استاد عبدالخالق فیضی‌زاده شاگرد کفاش بود.
۴۷۳- آقای احمد لجّه مشهور به احمده شل کفش‌دوز که در کفاشی مهارت بسیار داشت و به علت نداشتن سرمایه از کار دست کشیده و متأسفانه در حالت ناراحتی از دنیا رفت.
۴۷۴- آقای رحمن عبده پدر آقای هاشم عبده و برادران، از کفاشان خوب شهر که مدتهاست از این دنیا رخت بربسته است.
۴۷۵- آقای عبداله عنایتی پدر آقای قادر عنایتی دبیر زبان انگلیسی، مشهور به عه‌بلا دودو از کفاشان ماهر شهر و کفشهای لاستیکی و گیلاسی او مشهور بود.
۴۷۶- آقای عبداله آلتونی از کفش‌فروشان شهر.
۴۷۷- آقای قاسم مرجانی پدر آقایان حسن و حسین مرجانی مشهور به قاسم حاجی عبداله آقا.
۴۷۸- آقای عبداله نقشبندی که به عبداله بوکانی مشهور بود.
۴۷۹- آقای حاجی سید محمدامین کلیجی و حاجی سید ابراهیم کلیجی که هر دو به رحمت ایزدی پیوسته‌اند.
۴۸۰- آقای حاجی احمد گادانی از مردان مؤمن و نیک و شوخ‌طبع آنزمان که سالهای مدیدی است به رحمت خداوندی پیوسته است.
۴۸۱- آقای فیض‌اله نانوازاده که اخیراً به رحمت ایزدی پیوست.
۴۸۲- آقای حاجی عبداله ندا مشهور به حاجی عبداله جلیلی، مردی بلندبالا و لاغراندام بود. چندی است به رحمت‌ایزدی پیوسته است.
۴۸۳- آقای حاجی اسماعیل فرهادی از آهنگران قدیمی شهر.
۴۸۴- آقایان بیوک آغا و چحیک آغا دو برادر ترک بودند که به شهر آمده و در شهر مقیم و در آنجا ازدواج نمودند و تا آخر عمر در شهر ماندند.

۴۸۵- آقای سلیمان قوی‌پنجه از آهنگران کهنه‌کار شهر بود.
۴۸۶- آقای علی آقایی پدر برادران آقایی که سالهای بسیار مدیدی است از دنیا رفته است.
۴۸۷- آقای سعید کاوه مشهور به سعید حه‌مه لاوی از آهنگران قدیمی شهر.
۴۸۸- در قدیم در شهر در راسته کفش ملی نمدمالان و حلاجان مغازه داشتند که نمدهای بسیار زیبا با نقش و نگاری قشنگ درست میکردند. کار نمد سفت‌کردن آنها که چند نفری با زحمات طاقت‌فرسا انجام میدادند بسیار تماشایی بود.
۴۸۹- آقای سیدنجم‌الدین صمیمی از نمدمالان قدیمی شهر که دکانی بزرگ و وسیعی با شاگردان زیاد داشت.
۴۹۰- آقای حاجی خضر شایگان پدر آقایان شایگان مشهور به خدری زرگان از نمدمالان و دراویش مهم شهر و همکار درویش مشکه‌رش بود.
۴۹۱- آقای احمد انتخاب‌مکری از نمدمالان شهر که به احمد نێران مشهور بود.
۴۹۲- آقای احمد پسندی که اکنون کارشناس بازنشسته دخانیات مهاباد است.
۴۹۳- در قدیم بیشتر وسایل آشپزی و پخت و پز از جنس مس بود که چون در اثر کار زیاد رنگشان عوض می‌شد آنها را پهلوی مسگران و رویگران می‌بردند تا آنها را سفید کنند منظره شاگردان رویگر موقع کار بسیار تماشائی بود. حتی بعضی رویگران در کوچه‌ها می‌گشتند و همانجا بساط کار را گذاشته وسایل مسی را سفید می‌کردند و در کوچه‌ها جار می‌کشیدند «کێ گاب، مه‌نجه‌ل هه‌یه سپی ده‌یکم» البته غیر بومی و دوره‌گرد بودند.
۴۹۴- آقای حاجی علی‌اکبر مسگری پدر استاد رحمان مسگری، استاد رحمن مثل پدر از مردان بسیار نیک‌نفس و مؤمن بازار و هم اکنون بکار خود در راسته پشت میدان منگور اشتغال دارد.
۴۹۵- آقای نوراله شفق پدر آقای علی شفق آموزگار سابق فرهنگ مهاباد.
۴۹۶- آقای حاجی رشید معروفی مشهور به حاجی رشید دبّاغ.
۴۹۷- آقای قرنی عبداله‌پور از دباغان شهر، مردی بسیار زحمتکش و کاری بود.
۴۹۸- آقای محمد خاتونی پدر آقایان خاتونی‌ها، مشهور به محمد رحمانی حمه کۆیرێ که بعدها بکار بقالی پرداخت.
۴۹۹- آقای حاجی علی دباغچی‌مکری مشهور به حاجی علی دباغ، که بشکار هم بسیار علاقمند و از شکارچیان قدیمی شهر بود.
۵۰۰- آقای عبداله کفاشی پدر آقایان کفاشی‌ها مشهور به ئاغا به‌گه شه‌له. مردی بسیار متین و آرام و آغا بود. او تاجر پوست و روده و چرم شهر بود ولی بعدها دچار گرفتاری مالی شده و از کارش کناره گرفت.
۵۰۱- آقای احمد حبیبی از پینه دوزان شوخ و زیرک شهر که داستان پاشنه و تخت زدن کفش او مشهور است. روزی یک دهاتی به او مراجعه و می‌گوید: آقا یک پاشنه و تخت خوب باین کفشهایم بزن، هرچه هم بخواهی میدهم . او هم قبول کرده برای مزاح‌کردن از پوست هندوانه که با دوده آنها را سیاه می‌کند یک پاشنه و تخت خوب بکفشهای او میزند. مرد بعد از مراجعه و دیدن کفشها بسیار خوشحال شده و بعد از قدردانی زیاد و دادن اجرت آن، کفش‌ها را در خورجین گذاشته و روانه ده می‌گردد موقعی که در ده آنها را می‌پوشد بعد از چند قدمی راه رفتن پاشنه از کفش جدا شده و متلاشی می‌شوند وقتی بآنها خیره می‌شود می‌فهمد که پوست هندوانه است. خلاصه کفشها را پس آورده و احمدخان یک کف و پاشنه خوب بکفشهایش میزند او را برمی‌گراداند. مردم از چگونگی کار بسیار مزاح می‌کنند.
۵۰۲- آقای محمد صاحب پدر آقای اسماعیل صاحب مشهور به حمه‌دی پورسڵه‌مانێ از پینه‌دوزان شهر.
۵۰۳- آقای استاد نعمت خدادادی از پینه‌دوزان شهر. دوخت کفش لاستیکی او برای روستائیان مشهور بود. او در ضمن از شکارچیان علاقمند به کبک بود.
۵۰۴- پدر آقای عبداله گادانی.
۵۰۵- در قدیم قنادی به شکل امروزی کم بود. اغلب کسانی که به این کار مشغول بودند شیرینی خود را به دستفروشها عرضه و در هر تومانی مبلغی نفع برای آنها در نظر می‌گرفتند و شیرینیجات متنوع به بازار عرضه

می‌نمودند.
۵۰۶- آقای ابراهیم عابد پدر آقای عابد از قنادهای خوب شهر که مشتریان فراوانی داشت.
۵۰۷- آقای استادعلی شیره‌ای که انواع شیرینی را درست کرده و ببازار عرضه میکرد. اکنون در چهارراه آزادی دکان خرازی دارد.
۵۰۸- آقای استادحسین مؤمنی مشهور به استادحسین قنداقچی سرآمد تمام قنادان شهر، شیرینی او که برای قنادان درست میکرد در شهر مشهور بود.
۵۰۹- آقای‌سیدقادر حسنی مشهور به سیدقادر قنداقچی از قندریزان بسیار قدیمی و اولین قندریز شهر بود.
۵۱۰- آقای میرزا علی جورابچی از قندریزان قدیمی شهر که درضمن مغازه خواربارفروشی هم در کنار قندریزی داشت.
۵۱۱- آقای حاجی محی‌الدین برمکی که نان کلوچهٔ ۲ ریالی او که اکنون با کیفیت خیلی نامرغوبتری بمبلغ ۱۰۰ ریال عرضه می‌شود در شهر مشهور بود.
۵۱۲- اشاره به شعر زیبای استاد سخن سعدی است که میفرماید:
باران که در لطافت طبعش خلاف نیست در باغ لاله روید و در شوره‌زار خس
۵۱۳- آقای محمد جباری مشهور به محمد غلامی که از قصابان شهر بود.
۵۱۴- برادر آقای محمود قصاب‌باشی (محمود فکور) پدر آقای سلیمان افسری بود.
۵۱۵- آقای اسماعیل گلابی فرزند محمدلاو گلابی مشهور به حه‌مه لاو از بقالان مؤمن و خوب شهر.
۵۱۶- آقای ابراهیم غواره از بقالان قدیمی شهر.
۵۱۷- آقای جلیل کابانی، پدر برادران کابانی مشهور به جلیل که‌له‌باب.
۵۱۸- کاسهٔ بسیار بزرگی بود که بقالها در آن ماست می‌ریختند و در دکانهای خود برای فروش عرضه می‌کردند.
۵۱۹- از سبزیهای بهاری بودند که ببازار می‌آمدند مردم آنها را پخته و می‌خوردند. اخیراً مثل اینکه دوباره در بازار دیده می‌شوند.
۵۲۰- آقای رشید احمدزاده مشهور به حاجی ره‌شه قهوه‌چی، قهوه‌خانهٔ او در آخرین نقطهٔ شمالی شهر نزدیک مسجد حاجی‌احمد بود. چای او که با حبه قندهای درشت و چای تازه‌دم دانه ۱۰ شاهی (نصف یک‌ریال) عرضه می‌شد، بسیار هوادار داشت. در ضمن در کافه گرامافونی داشت که صفحات آن بسیار قدیمی و روح‌پرور بود.
۵۲۱- آقای حاجی غنی چایچی، او هم مثل حاجی‌ره‌شه قهوه‌خانه‌اش زیاد هوادار داشت و چای تازه‌دم را ارزان عرضه میکرد. دکانش در میدان آرد واقع بود.
۵۲۲- آقای احمد سعدیه پدر مرحوم جعفر سعدیه از دبیران شهر. مردی باهمت و بلندطبع اغلب فصل، تابستان در کنار رودخانه شهر قهوه‌خانه تابستانی دایر میکرد. قهوه‌خانه وسیع او هم به همراه گرامافون مشهور بود.
۵۲۳- آقای صوفی حسن حکمتی مشهور به صوفی حسن قهوه‌چی پدر آقای سلیمان حکمتی. چای تازه‌دم و ارزان او در میدان منگور مشتری فراوان داشت.
۵۲۴- آقای درویش قادر طالبانی از قهوه‌چیهای بسیار قدیمی شهر با مشتریان فراوان، که در راستهٔ مسگران قهوه‌خانه داشت.
۵۲۵- آقای کریم کوچری مشهور به درویش کریم که از قهوه‌چیهای مشهور میدان منگور بود و چای او هوادار زیاد داشت.
۵۲۶- آقای علاءالدین وفائی مشهور به علاو، از قهوه‌چیهای مشهور شهر. قهوه‌خانه بزرگ او محل حکایت‌خوانی نقالان شهر بود که محل آن اکنون پاساژ سینا شده است.
۵۲۷- آقای رحمت‌اله محمدجانی از قهوه‌چیهای مشهور و قدیمی که دکان او هم محل نقالی شبانه بود. اکنون جای آن بانک تجارت در میدان حمه‌خرچه شده است.
۵۲۸- آقای حاجی‌کریم لاوه‌ای مشهور به که‌ریم سێ بست از قهوه‌چیهای شوخ و سرحال شهر که همیشه با اطرافیانش به شوخیهای مختلف زبانی مشغول بود.

۵۲۹- آقای قادر قزلی پدر آقای سلیمان قزلی مشهور به قادره سێل.
۵۳۰- آقای کریم فرهمند مشهور به کریم جوجو از قهوه‌چیهای بسیار زنده‌دل و سرحال شهر بود که باضبط صوت بزرگی که آهنگهای بسیار جالب را ضبط و برای مشتریان می‌نواخت و هوادار زیادی را برای خود جمع کرده بود.
۵۳۱- آقای رحمان عمادی از قهوه‌چیهای مشهور و شوخ شهر که گرامافون و صفحات مشهوری داشت.
۵۳۲- آقای عبداله ابراهیمی مشهور به عه‌بلا شه‌ده‌ره‌ش که در میدان آرد قهوه‌خانه داشت و بعدها به کار میوه‌فروشی پرداخت.
۵۳۳- آقای حاجی کریم خرازیان مشهور به حاجی کریم قاورمه‌ی.
۵۳۴- آقای حاجی محمد خرازی پدر آقای کریم و جعفر خرازی مشهور به مه‌زنی خرازی.
۵۳۵- آقایان حاجی رحمن و حاجی احمد ولیزاده از بزازان خوب شهر که هردو به رحمت ایزدی پیوسته‌اند.
۵۳۶- آقای محمدرسول نانوازاده از مردان شوخ و خوب شهر که در راستهٔ کفاشان در سرای شافعی مغازه بزازی داشت. اخیراً به رحمت ایزدی پیوست.
۵۳۷- آقای حاجی چلبی از بزازان خوب و مؤمن شهر که سالهاست از دنیا رخت بربسته است.
۵۳۸- خانواده‌های سیدنژادیان و سیدی و مدنی مشهور به سه‌یدی ردێن سوور.
۵۳۹- آقای حاجی حسن زبیری پدر برادران زبیری.
۵۴۰- آقای حاجی رحیم قرنفلی از عطاران باانصاف شهر مشهور به رحیم نۆ په‌ناباد.
۵۴۱- آقای سعدون اقدمی مشهور به سعدون مشکان.
۵۴۲- آقای حسین اسکندری که اکنون هم در قید حیات است.
۵۴۳- آقای قادر مکری مشهور به قادر مارف گوهر پدر آقای طه مکری از آموزگاران شهر مهاباد.
۵۴۴- آقای قادر ویسی پدر آقای ابراهیم ویسی از عطاران شهر.
۵۴۵- آقای اسماعیل اسکندری مشهور به اسماعیل فرجی از زغال‌فروشان مشهور شهر.
۵۴۶- آقای حبیب رزاقی مشهور به حبیب گۆج از مردان بسیار خوب شهر که در راسته میدان منگور مغازه زغال و هیزم‌فروشی داشت.
۵۴۷- آقای محمد جلالی مشهور به که‌ره که شریک کاک حبیب رزاقی بود. او اکنون در همان راسته به شغل پینه‌دوزی مشغول است.
۵۴۸- آقای محمدامین رحمانی مشهور به محمدامین قازیله پدر آقایان سلیمان و لطیف و فتاح‌رحمانی.
۵۴۹- آقایان کریم و غفور و رحمان ماه‌شرفی.
۵۵۰- آقای علی خشتی که بعدها کوره آهکپزی دایر کرد و آهک مشهوری داشت.
۵۵۱- در قدیم که اسب سواری و رفت و آمد بین شهر و روستا بوسیله آن معمول بود در میدانهای شهر عده زیادی به شغل نعلبندی اشتغال داشتند که نعل زدن آنان به پای اسبها بسیار تماشایی بود.
۵۵۲- آقای کریم مرجانی پدر آقای مولود مرجانی مشهور به کریم گنه مردی با هیکل بلند و متین و قوی‌بنیه‌بود.البته دو استادکریم بودند: یکی استاد کریم مرجانی و دیگری استاد کریم معماری مشهور به کریم رش که هر دو نعلبند بودند.
۵۵۳- آقای حاجی محمدرسول نعلبندی مشهور به رسول حمه نالبندی که شهرت آنها اکنون به بهارتغییر یافته است.
۵۵۴- تکه چوب دوشاخه‌ای بود به شکل هفت که به دو شاخه آن تکه‌نخ محکمی بسته بودند. نخ را به لب بالای اسبهای شلوغ می‌انداختند و می‌پیچاندند و آن را چنان سفت می‌کردند که اسب بیچاره شلوغی را از شدت درد فراموش می‌کرد و بعد از زدن نعل باز می‌کردند.
۵۵۵- آقای حسین گلاوی مشهور به حسین حمه‌گولاوی، پدر آقای سوره گلاوی از نعلبندان قدیمی شهر.
۵۵۶- آقای قادر قرنی از نعلبندان قدیمی شهر که در میدانچه سربرداش مغازه داشت.
۵۵۷- در قدیم در شهر صابون‌سازان با همان وسایل اولیه خود در منزل صابونهایی درست کرده و به بازار عرضه

میکردند که هم بادوام و هم قیمت آن ارزان بود و این‌کار تا به بازارآمدن صابونهای خروس‌نشان و ... که دانه‌ای ۴ ریال و ۵ ریال بود ادامه داشت. بعدها این کار متروک شد.

۵۵۸- آقای صدیق کاغازاده از مردان مؤمن و قرآن‌خوان شهر و در منزل با وسایل اولیه صابون‌سازی میکرد و فرآورده خود را در مهاباد و شهرهای اطراف به فروش می‌رساند.

۵۵۹- زن بیوه‌ای بود بنام فاطمه که بنام شوهرش به فاطمه خواکرمی مشهور بود او در خانهٔ خود ریشول (سفیدآب) درست میکرد و در حمامها و بازار به فروش می‌رساند.

۵۶۰- آقای حاجی عبداله صابونی پدر آقای علی مدبر (صابونی سابق) از صابون‌سازان مشهور شهر بود و صابونش مشتری فراوان داشت.

۵۶۱- در قدیم بعلت اینکه جاجیم‌بافی و کارهای آنسان در شهر زیاد بود و بیشتر مردم پارچه کرباس (خام) را رنگ میزدند. رنگریز در شهر زیاد بود و کارشان هم فراوان. مخصوصاً در ایام قحطی شهر، که مردم بجای لباس پارچه‌ای، کرباس و متقال (خام و جاو) را رنگ سورمه‌ای میزدند برای خود پیراهن می‌دوختند. البته اغلب رنگها گیاهی و ثابت بود.

۵۶۲- آقای محمد صبّاغ از رنگرزهای قدیمی شهر و مردی خوب و مؤمن که بهمراه برادرش خاله کریم هم اکنون باینکار مشغول است.

۵۶۳- آقای کریم گوهری مشهور به کریم چنگ‌شینی که سالهاست برحمت ایزدی پیوسته است.

۵۶۴- آقای ابراهیم خامی پدرزن مرحوم هاشم آفتابی مشهور به برایم سقزی.

۵۶۵- آقای اسماعیل نریمانی مشهور به سمایل چاوەش از رنگرزهای خیلی قدیمی شهر.

۵۶۶- آقای حاجی صوفی صالح صوفی مولودی پدر آقای شریف صوفی‌مولودی از کارمندان خوب و مؤمن مخابرات مهاباد.

۵۶۷- آقای ابراهیم مظلومی مشهور به برایمی خوازێ پدر آقایان عبداله و احمد مظلومی (خوازێ) از لحافدوزان مشهور شهر.

۵۶۸- آقای محمد رجب‌زاده مشهور به کاکه‌ممی قادر رجبی، از لحافدوزان قدیمی شهر.

۵۶۹- آقای قادر خاتونی برادر آقای محمد خاتونی مشهور به قادره لال که مدتها لحاف‌دوز و گاهی هم‌ناوه‌کشی میکرد.

۵۷۰- آقای صالح لحافی پدر آقای فتاح لحافی مشهور به ساڵه‌کەر.

۵۷۱- آقای بداغ شهابی پدر آقای قادر شهابی مشهور به بداغ از کبوتربازان شهر و مردی اهل طرب بود.

۵۷۲- آقای استوار اکبر سهراب‌زاده مشهور به اکبر بی‌غم در خبازخانهٔ پادگان کار میکرد و در خانهٔ آقای قادر پاکروان ساکن بود. می‌گفت من اصلاً غم و غصه‌ای ندارم بهمین جهت به اکبر بی‌غم مشهور بود.

۵۷۳- آقای علی شینکی استوار بازنشسته ارتش.

۵۷۴- آقای یونس قصابیان او هم از کبوتربازان شهر بود که بیشتر در مسابقات کبوترپرانی شرکت داشت.

۵۷۵- آقای کریم راستین مشهور به وەستا کریم کورتان دروو (پالان دوز) مردی خوب و اندکی‌تند مزاج بود.

۵۷۶- آقای رحمت‌اله سلیمی، مردی چاق و گنده و باصدای دورگه بود.

۵۷۷- آقای طه سرخانی از پالان‌دوزان شهر.

۵۷۸- آقای محمد عادلخانی مشهور به محمد عبداله کرداری از مردان سرحال و خوش صدای زمان خود بود و اغلب در باغات شهر در حالت مستی آواز می‌خواند.

۵۷۹- آقای مصطفی راستین فرزند استاد کریم راستین مشهور به مصطفی گروێ که موقع جوانی اغلب شبها در کوچه‌ها آواز می‌خواند و مستی می‌کرد.

۵۸۰- در قدیم پرورش مرغ و خروس در شهر و روستا بسیار معمول و حتی در خود شهر اکثر خانه‌ها مرغ و خروس داشتند که روزها آنها را به کوچه روانه کرده و مرغان محله در برزن کوچه (که‌لاوه) تا عصر دانه جمع کرده و برای تخمگذاری در موقع خود بمنزل مراجعه می‌کردند. از درد و مریضی و مردن مرغها خبری بود. قیمت

بهترین مرغ خانگی ۲۰ ریال و ۲۵ ریال و جوجه‌کبابی ۱۵ ریال و کمتر بود. نه از مرغ ماشینی و از تخم‌مرغ آن خبری بود، نه اینهمه دنبال مرغ به صف ایستادن. در میدان منگور قفسه‌های مرغ خانگی پراز مرغ و خروس بود و با ارزانترین قیمت بمردم عرضه می‌شد.

۵۸۱- آقای محمد پورسلطانی مشهور به محمدکچل مرغ‌فروش. مردی زیرک و شوخ و سرحال‌بود که در میدان منگور در قفسهای چوبی مرغ و خروس می‌فروخت.

۵۸۲- در قدیم در شهر از تاکسی و سه‌چرخه و هیچ وسیله موتوری و باربری خبری نبود وسایل خانگی اعم از سنگین و سبک توسط حمالان پالان‌دار و یا سبدی بخانه‌ها برده می‌شد هر یک از مغازه‌داران که ببازار می‌آمدند و نمی‌توانستند بعلت بازکردن مغازه بمنزل برگردند و یا کارمندان ادارات وسایل خوردنی را خریده توسط حمالان سبدی که کاملاً خانه‌های مردمان شهر را بلد بودند بخانه میفرستادند و در ازاء اینکار ۱۰ شاهی یا یک ریال بابت اجرت بآنها میدادند. آنها افرادی امین و بدون هیچ دخالتی همه وسایل را بصاحب خانه تحویل داده و دوباره ببازار برای کار مجدد برمی‌گشتند.

۵۸۳- فریادی بود که حمالان سبدی باصدای بسیار محزون و استرحام‌آمیز، سرمیدادند تا بلکه یکی پیدا شده و بگوید: «این وسایل را بخانه ما ببر».

۵۸۴- مردی میانسال با یک پالانی گنده حمالی بر پشت. از مردان بومی نبود و نیروی عجیبی در برداشتن و حمل کردن وسایل سنگین داشت. شاه‌تیرهای (کاریته) چنان سنگین و بزرگ را به تنهائی بردوش می‌کشید که چند نفر قادر به حمل آن نبودند.

۵۸۵- آقای درویش صالح حسینی که هم‌اکنون در قید حیات ولی بسیار ناتوان و ضعیف شده و به شغل آنزمان خود مشغول است. مردی بسیار پرقدرت که بارهای ۱۰ پوطی و بیشتر را بآسانی از میدان آرد بخانه‌ها می‌برد و در شستن فرش هم مهارت بسیاری داشت که بیشتر خانواده‌ها از وجودش در شستن فرشهای سنگین استفاده می‌کردند.

۵۸۶- آقای حسین مشهور به حسین کله‌پاو از حمالان پرقدرت شهر او غیر از کار حمالی که بارهای بسیار سنگین را حمل می‌کرد بکار ناوه‌کشی هم اشتغال داشت. ناوه‌کشی او در میان کارگران شهر مشهور بود ناوه‌ای که او بر پشت بسته و از ۱۵ پله نردبان گل را برای سواخ‌کردن پشت بام برای بناها می‌برد از مال همه عمله‌ها گنده‌تر بود همیشه می‌گفت بقچهٔ باز نشده‌ام یعنی هنوز ازدواج نکرده‌ام و با همین آرزو از دنیا رفت و آخر عمر به گدائی پرداخت.

۵۸۷- در قدیم اکثر خانه‌های ثروتمند شهر در کنار منزل مسکونی خود اصطبل و حیاط جداگانه داشته و گاو و بز و گوسفند شیرده و اسب سواری در خانه نگاه می‌داشتند بطوریکه صبح و عصرها رفت و برگشت حیوانات شهر را مانند دهات جلوه می‌داد. بچه‌ها دنبال حیوانات در خیابان راه افتاده و فضلهٔ آنها را برای سوخت تنور جمع می‌کردند. چون اکثر مردم شهر در خانه مطبخ و تنور داشتند و نان مصرفی را در منزل خود می‌پختند.

۵۸۸- آقای نبی قولری پدر آقای محمد قولری مشهور به کانه‌بی از چوپانان شهر.

۵۸۹- پدر و پسری بودند که سالهای زیادی چوپان منطقه جنوبی شهر بودند. البته باید دانست که هر منطقه شهر چوپان مخصوص بخود را داشت که گوسفندان آن منطقه را به چرا می‌برد.

۵۹۰- آقای حسین ببری مشهور به حسین په‌زه با فرزند خود صالح از چوپانان منطقهٔ غربی شهر بودند.

۵۹۱- اشاره‌ای است به دوران کودکی خود تا عزیزان مطلع شوند که سرگرمی بچه‌های آنزمان چه بود و روزگارشان چگونه سپری می‌شد.

۵۹۲- چون آنوقتها اکثر خانه‌های شهر گلی بود و در اثر سرمای زمستان دچار فرسودگی شده و ترک برمیداشت لانه‌های خوبی برای گنجشکان بخصوص زنبوران درست می‌شد و این خود یک سرگرمی برای بچه‌ها بود که با چوبی در دست بسراغ لانهٔ زنبورها مخصوصاً زنبور اسبی (ژنگه‌سووره) بروند و آنها را اذیت کنند که اغلب باعث نیش‌زدگی و ورم سر و صورت می‌گردید.

۵۹۳- اشاره به چوبی است که به آن نخی بمثابهٔ لگام و افسار بسته و در عالم خیال خود، آن را اسب تصور می‌کردیم

و در حالیکه آن را میان پاهای خود قرار داده و باصطلاح سوارش شده بودیم بهرطرف شیهه‌کنان و صدازنان می‌دویدیم.
۵۹۴- دو چوبدستی باندازه قد خودگیر آورده و در انتهای هریک جائی برای قراردادن پا تعبیه می‌کردیم و پای خود را روی آنجاها گذاشته بوسیلهٔ آنها بدون اینکه پا بزمین بخورد بهرطرف میدویدیم. البته این نوع سرگرمی را بچه‌های بارزانی که آنوقتها در شهر بودند معمول نمودند.
۵۹۵- فرفره دو نوع بود. یکی با هسته زردآلو و یک عدد سیب و کمی نخ درست می‌شد، و دیگری با یک تکه نخ و دکمه درست می‌شد که سرگرمی بچه‌ها بود.
۵۹۶- گیاهی بود خودرو و به بلندی ۲ متر، یکساله و بندبند و توخالی مانند نی. از جای بندها یک سر آن را بریده و چوبی را که بسر آن مقداری پارچه می‌بستیم مانند تلمبه دستی دوچرخه از لای آن عبور می‌دادیم و در سر دیگر سوراخ کوچکی را تعبیه می‌نمودیم و در آن آب می‌ریختیم وقتی چوب را با فشار بسوی جلو حرکت می‌دادیم بعلت تراکم هوا آبی که توی آن ریخته بودیم از سوراخ کوچک به بیرون می‌جهید و از این کار لذت می‌بردیم.
۵۹۷- اگوی شهر از محل ورودبدرون شهر تا ساختمان امروزی خودکفائی فقط در محل خیابان سر آن پوشیده‌بود و صدای حرکت آب بخصوص در مواقع بارانی در شبها ترس و هیبت زیادی داشت. یعنی کمتر کسی جرأت میکرد که.موقع تاریکی شب از چهارراه آزادی تا ۲۰ قدمی شرق حمام اطلس راه برود مخصوصاً بچه‌ها می‌گفتند صاحب خرّ بانسان صدمه میزند. علی‌الخصوص جایگاه حمام اطلس که منطقهٔ خارستان و سربالایی ناجوری بود که ترس بیشتری را بوجود می‌آورد.
۵۹۸- محل آن تقریباً ۵۰ متر بالاتراز چهارراه آزادی سمت چپ خیابان بود.
۵۹۹- آقای علی ابتدا مشهور به علی مارفه‌شل پدر آقای توفیق ابتدا از محصلان بسیار زیرک و جدی شهر که در زمان تحصیلی خود با شاگرد اولان کلاس مانند قادر مولوی و تقی بلوریان رقابت میکرد که با تأسف بعلت فقر مالی تحصیلات این شاگرد بااستعداد در سطح ششم ابتدائی قطع گردید. پدر او و برادرانش با الاغ و اسبی که داشتند در فصل تابستان برفهای ذخیره کرده در چالهٔ برف را برای فروش به شهر حمل می‌کردند که بیشتر کاک عبداله مشهور به عه‌بلا هول باینکار می‌پرداخت.
۶۰۰- آقای محمد کمری مشهور به حه‌مه‌دی خه‌جی از برف فروشان شهر بود.
۶۰۱- آقای سیدخضر قریشی پدر آقای سیدعبداله قریشی از برف‌فروشان شهر.
۶۰۲- آقای مصطفی مرادزاده مشهور به مصطفی صوفی‌مراد از برف‌فروشان شهر.
۶۰۳- شاید عده‌ای از عزیزان ایراد بگیرند که اسامی فلان و فلان... به چه درد می‌خورد و چه لزومی داشت که ذکر شود. البته حق بجانب آنهاست و از آنجائیکه هریک از افراد ذکر شده خود بنوعی در میان مردم باعث تداعی خاطراتی گردیده و مرگ و نیستی آنها بیوفائی دنیا را بیشتر باثبات میرساند. ذکر نام آنها را خالی از فایده ندیدم تا نظر برادران چه باشد.
۶۰۴- آقای علی افراسیابی پدر آقای حسین افراسیابی مشهور به علی سنه‌یی از مردان شوخ و سرحال شهر که بعدها شیشه‌فروشی را پیشه کرد.
۶۰۵- خانم گلی ریحانی مادرزن آقای قادر ریحانی از آموزگاران قدیمی فرهنگ و عضو تیم کلنی فوتبال شهر.
۶۰۶- خانم آمنه خیالی مادر آقایان خیالی‌ها.
۶۰۷- آقای علی مهتری پدر آقای محمد مهتری مشهور به علی بعید. که دلالی و واسطه‌گری میکرد و از جارچیان شهر هم بود.
۶۰۸- آقای عزیز گلابی مشهور به عزیز گه‌زو که پاتوقی در میدان منگور داشت و سبزیجات و لبنیات می‌فروخت.
۶۰۹- آقای صالح عزیزی عموی آقای مصطفی عزیزی مشهور به ساله خوری از پشم‌فروشان شهر بود.
۶۱۰- آقای محمود سازواری پدر برادران سازواری مشهور به محمود رسوله کوێری.
۶۱۱- آقای میرزا جلیل علاءالدین مشهور به جلیل خاله‌عباس.
۶۱۲- آقای سید محمد امانتی مشهور به سیده‌زله از چوبداران گوسفند و بز بود و گاهاً کارچاق‌کنی و واسطه‌گری

میان خریدار و فروشنده را هم میکرد.
۶۱۳- آقای حاجی‌سعید محمدامینی مشهور به حاجی‌سعید مینه‌آغا، که بهمان سبک قدیمی شهر لباس می‌پوشید و هیچوقت آنرا تغییر نداد.
۶۱۴- آقای غفور الیاسی پدر آقای محمد الیاسی.
۶۱۵- آقای عبداله ابراهیمیان پدر آقای محمد ابراهیمیان کارمند ادارهٔ برق مهاباد.
۶۱۶- آقای سیدخضر نظامی پدر برادران نظامی.
۶۱۷- آقای حاجی‌رحیم کریم‌زاده از مردان بسیار متدین و نیک شهر.
۶۱۸- آقای احمد داودی مشهور به احمد مارف داودی پدر آقای حاجی مصطفی داودی، از مردان خوب شهر.
۶۱۹- خلیفه محمدرحیم از باغبانهای قدیمی شهر که هرچند سال باغی را به اجاره می‌گرفت.
۶۲۰- آقای سلطان شینکی پدر آقای علی شینکی و برادران.
۶۲۱- مردی پیر و سرحال و زحمتکش پدر آقای مولود دماری که حمال سبدی میکرد.
۶۲۲- آقای سعید قادرعثمانی مشهور به سعید حه‌لیمیّ، مردی با سبیل بزرگ و قیافهٔ مردانه و شلوار گشاد بطوریکه برای کسانیکه اول دفعه او را میدیدند بسیار تماشائی و جالب بود.
۶۲۳- از نجاران شهر مردی بسیار سرحال و شوخ و حرّاف بود. او با چشمان از حدقه در آمده و ابروانی پرپشت نزد مردم مردی دوست‌داشتنی بود.
۶۲۴- مردی کولی بود که هرساله بهمراه کولی‌ها (قه‌رچی و دوّم) پیدا می‌شد. با تسبیحی که در دست داشت فال می‌گرفت و پیشگوئی‌هائی میکرد که درست درمی‌آمد.
۶۲۵- آقای رحمن صابونی مردی کوتاه و حمال سبدی بود چون عمری طی کرده و ازدواج نکرده بود خیلی به جنس زن علاقه داشت و مردم از این راه سربسرش می‌گذاشتند.
۶۲۶- مردی کوتاه‌قد و زحمتکش با کفشهای خیلی گنده و سنگین، او با چرخی در دست نفت‌فروشی میکرد. البته آنوقتها نفت چنان عزیز نبود که برایش در صف بایستیم هر بشکه را ۴۵ تومان بخانه می‌آوردند.
۶۲۷- آقای سیدصمد ذکی از چوبداران شهر گاهاً هم واسطه‌گری بز و گوسفند هم میکرد.
۶۲۸- آقای استاد رحمان رشیدزاده از سلمانی‌های بسیار قدیمی شهر که سالهاست برحمت ایزدی پیوسته، او عمر خود را در کار سلمانی گذراند.
۶۲۹- آقای عبداله اقدمی از نیک‌مردان و سلمانیهای قدیمی شهر که مدت بسیار مدیدی است که از دنیا رفته است.
۶۳۰- هدف از تشریح این قسمت بیان چگونگی آنزمان شهر و زندگی طبیعی و غیرماشینی آنوقت است. چون نه از غم و غصهٔ امروزی خبری بود نه از اینهمه تلاش و خودکشی. زندگی تابستانی در پشت بامها و بدرقهٔ سرمای زمستان در زیر کرسی گرم، فرصت زندگی چشم و همچشمی را نه به مردم میداد و نه کسی هم بفکر چنین احوالاتی بود.
۶۳۱- قدیمها بیشتر مردم شهر در خانهٔ خود مرغ و خروس نگاه می‌داشتند و وقتی مرغها کرچ شده و جوجه درمی‌آوردند، صاحب آنها تا مدتها مشغول نگاهداری و مواظبت از آنها بود تا عقاب آنها را نبرد. تا عقابی در آسمان محله پیدا می‌شد، از هر خانه‌ای فریاد هه‌لوّ هه‌لوّ... (عقاب) برمی‌خاست و تا او را فراری میدادند فریادها ادامه داشت. متأسفانه آنوقت بعلت وجود کشتارگاه در کناره‌های شهر لاشخور و عقاب در آسمان فراوان بود.
۶۳۲- شهر در قدیم چنین شلوغ و پر سر و صدا نبود وجود حیواناتی چون بز و گوسفند و گاو در خانه‌ها اغلب زمستانها گرگهای گرسنه را بدرون یا کناره‌های شهر می‌کشاند. خوب بیاد دارم که سال ۲۶ یا ۲۷ بود که در جایگاه دفتر تعاونی یک که آنوقتها راهدارخانه بود سربازی آنجا موقع نگهبانی یک گرگ بزرگی را شبانه هدف تیر قرار داده و هلاک کرده بود. وقتی روز شد و خبر به بچه‌ها رسید دسته دسته به تماشای آن رفتیم. حتی یکنفر پای آن را برید که قابش را در آورد. چون مردم عقیده داشتند که هرکه آنرا بهمراه داشته باشد در هر کاری و امتحانی و قماری برنده است. روغن گرگ هم برای سیاه‌کردن زنها نزد شوهرانشان مورد استفاده قرار می‌گرفت. البته اینها عقاید بعضی‌ها بود.

۶۳۳- اشاره به چادرزدن دامدارانی است که بعداز عید نوروز و مساعد شدن هوا با دامهای خود بسوی ییلاقها میرفتند و در سر راه خود در دامنه‌های سرازیری پل سرخ چادر میزدند منظرهٔ برگشت گوسفندان از چرا و دوشیدن و قاطی کردن بچه‌ها با مادرانشان که به آن زاواماک می‌گفتند بسیار تماشائی و فریاد بره‌ها و بزغاله‌ها که در میان گله هریک دنبال پیداکردن مادر خود جهت خوردن شیر بهر طرف میدویدند چنان انسان را در فکر فرو می‌برد که همهٔ غصه‌های زندگی را فراموش می‌کرد.
۶۳۴- کاک حه‌مه خورشید و هه‌نووکه دو نفر بودند که ماههای بهار هنگامیکه منظره پل‌سرخ و غرش رودخانه مردم رابسوی خود می‌کشاند در آنجا قهوه‌خانه موقتی دایر می‌کردند که واقعاً نوشیدن چای آنها لذت و ارزش داشت.
۶۳۵- اشاره به مادرانی است که صبح زود بچه‌هایشان را از خواب بیدار می‌کنند و در حالیکه مدت زیادی نیست که آفتاب برآمده‌است می‌گویند: «بچه‌جان وقت ظهر است بیدار شو».
۶۳۶- اشاره به شعر کردی است به این مضمون که «دیاری شوانی وێڵه ئاڵه کۆ که».
۶۳۷- اشاره به شعر شاعر شیرین‌سخن سعدی شیرازی است که فرماید:
غریبی گرت ماست پیش آورد دوپیمانه آب است و یک چمچه دوغ

لەو برا عەزیزانە، کە عەکسیان دە ئیختیارم ناوە سپاس دەکەم.

١ـکاک یوسف ژیان

٢ـسرهنگ فتاح انجیری آذر

٣ـخانوادە کاک رحیم معروفی کیا

٤ـکاک قاسم زائر حجازی

٥ـکاک حبیب الله تابانی

٦ـکاک قادری ریحانی

٧ـکاک اسماعیل شایگان

٨ـکاک علی الله ویسی

٩ـکاک ابراهیم رحیم زادە

١٠ـمهندس عبدالله محمودی

١١ـکاک فاروقی تکمەچی

١٢ـکاک سلیمان نظامی

١٣ـکاک اسماعیل لشکری

١٤ـکاک محمد ماملی

١٥ـکاک یوسفی ایزدی

١٦ـخوشکە فاطمە موسەنین« سلیمی»

١٧ـکاک معروف فتوحی

١٨ـخوشکە وجیهە شجاعی

١٩ـکاک علی جعفری

٢٠ - کاک انور یوسفی

فهرست

«فهرست آثاری که از این نویسنده در دست چاپ و بزودی منتشر خواهد شد.»

○ **۱. گوڵه زەردە**	شامل (غزل، قصیده، رباعی، ترجیعبند، ترکیببند)	کُردی
○ **۲. ارمغان**	شامل (غزل، قصیده، رباعی مفردات)	بفارسی
○ **۳. مشاعره مشروط**	(بین روح ـ دل ـ دیده)	بفارسی
○ **۴. نغمه‌های جوانی**		بفارسی
○ **۵. قرآن و علم زمان**		بفارسی
○ **۶. گفتار نغز**		بفارسی
○ **۷. ابلق سوار**	رُمان	بفارسی
○ **۸. لحظه‌ای بتماشای حیات**	رُمان	بفارسی